

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

Факультет правничих наук
Кафедра кримінального та кримінального процесуального права

КРИМІНАЛІСТИКА В СЛАЙДАХ

Навчальний посібник

КИЇВ – 2021

▶ **УДК 343.98 : 343.985**

Схвалено вченою радою факультету правничих наук
Національного університету «Києво-Могилянська академія»
(протокол № 4 від 5 квітня 2021 року.)

Автори:

- ▶ **В. І. Галаган**, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального та кримінального процесуального права Національного університету «Києво-Могилянська академія»;
- ▶ **Ж. В. Удовенко**, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального та кримінального процесуального права Національного університету «Києво-Могилянська академія»;
- ▶ **В. А. Шкелебей**, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального та кримінального процесуального права Національного університету «Києво-Могилянська академія»;
- ▶ **Т. П. Яцик**, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань Університету державної фіскальної служби України;

► **Рецензенти :**

- **Власова Ганна Петрівна** – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного та приватного права Київського університету імені Бориса Грінченка;
- **Одерій Олексій Володимирович** – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін та судових експертиз Донецького юридичного інституту МВС України.

- Криміналістика в слайдах / В. І. Галаган, Ж. В. Удовенко, В. А. Шкелебей, Т.П. Яцик. Київ : НаУКМА, 2021.1090 с.

- Навчальний посібник є систематизованим викладом навчального курсу «Криміналістика» у вигляді слайдів зі схемами, ілюстрованих фотознімками, кресленнями та іншими графічними формами наочного зображення матеріалу з більшості тем криміналістики. У ньому містяться відповіді на основні питання, що вивчаються цією навчальною дисципліною відповідно до програми з криміналістики, передбаченої державним освітнім стандартом.
- Навчальний посібник розрахований для здобувачів, викладачів вищих навчальних закладів України юридичного спрямування.

ЗМІСТ

▶ Тема 1. Поняття, предмет, система, завдання та методи криміналістики.....	9
▶ Тема 2. Криміналістична ідентифікація та діагностика.....	68
▶ Тема 3. Загальні положення криміналістичної техніки.....	125
▶ Тема 4. Криміналістична фотографія та відеозапис.....	164
▶ Тема 5. Трасологія.....	194
▶ Тема 6. Дактилоскопія.....	266
▶ Тема 7. Криміналістичне зброєзнавство (балістика, холодна зброя, вибухові речовини)..<	322

ЗМІСТ

▶ Тема 8. Криміналістичне дослідження документів (документознавство).....	359
▶ Тема 9. Криміналістичне почеркознавство.....	397
▶ Тема 10. Ідентифікація особи за ознаками зовнішності.....	466
▶ Тема 11. Криміналістична реєстрація.....	558
▶ Тема 12. Загальні положення криміналістичної тактики.....	623
▶ Тема 13. Тактика огляду та освідкування.....	653
▶ Тема 14. Тактика обшуку.....	688
▶ Тема 15. Тактика допиту.....	732
▶ Тема 16. Тактика пред'явлення для впізнання..	789
▶ Тема 17. Тактика слідчого експерименту.....	816

ЗМІСТ

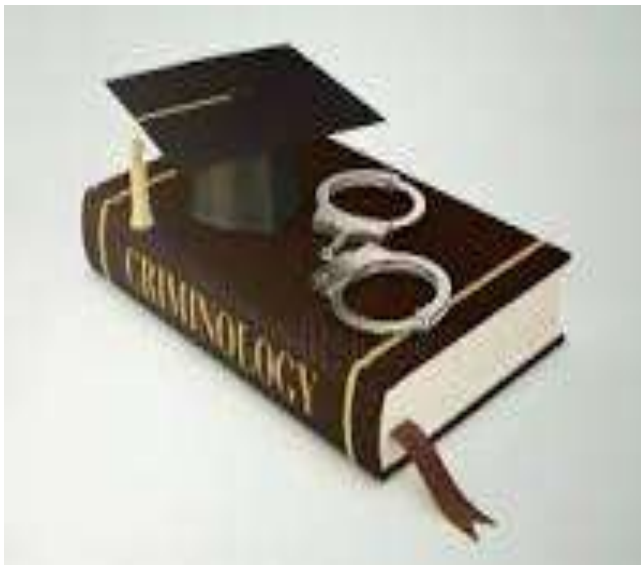
- ▶ **Тема 18.** Тактика призначення та проведення експертизи..... 845
- ▶ **Тема 19.** Загальні положення криміналістичної методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень..... 891
- ▶ **Тема 20.** Розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи..... 927
- ▶ **Тема 21.** Розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи..... 987
- ▶ **Тема 22.** Розслідування злочинів проти власності..... 1010
- ▶ **Тема 23.** Розслідування дорожньо-транспортних пригод..... 1056

Навчальний посібник не замінює традиційних форм вивчення криміналістики, а лише сприяє кращому сприйняттю та засвоєнню складних питань криміналістичної науки, з якими здобувачі вищої освіти частково знайомилися на лекційних заняттях й під час вивчення рекомендованої літератури.

Криміналістика – це наука, яка на підставі наукових досліджень і розробок пропонує науково обґрунтовані та перевірені практикою засоби, прийоми й методи розслідування кримінальних правопорушень та судового розгляду матеріалів кримінального провадження. Криміналістика допомагає встановити достовірні дані, проникнути в невідоме, таємне.

Тема 1

**«Поняття, предмет, система,
завдання та методи криміналістики»**

План:

- 1. Видатні науковці – фундатори криміналістичних знань**
- 2. Етапи розвитку криміналістики.**
- 3. Поняття та система криміналістики.**
- 4. Методологія науки криміналістики.**
- 5. Зв'язок криміналістики з іншими науками.**

1.

ГАНС ГРОСС (Gross), 1847 – 1915.

Австрійський вчений, засновник європейської криміналістики та першого в світі криміналістичного музею, професор університету в Граці й у Празі. Один із основоположників кримінальної психології.

Автор «Руководства для судебных следователей как системы криминалистики» Грац, 1882 (на рус. яз. Смоленск, 1895)

АЛЬФОНС БЕРТИЛЬОН (Bertillon), 1853 -1914.

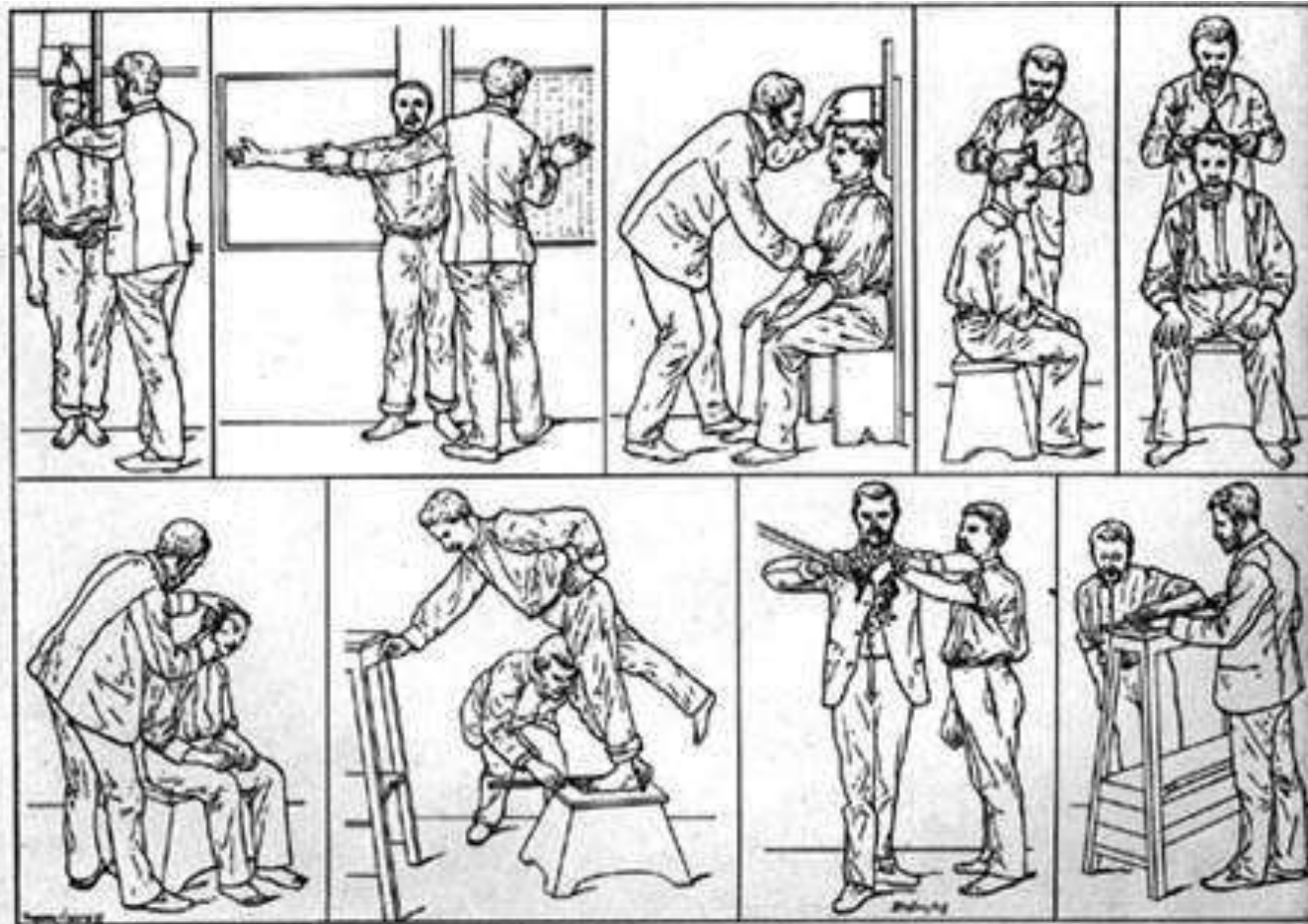
Один із піонерів криміналістики, директор бюро ідентифікації паризької поліцейської префектури. Автор антропометричного методу криміналістичної реєстрації, методу словесного портрету, сигналетичної фотозйомки, прикметоописового методу в почеркознавчій експертизі

БЕРТИЛЬОНАЖ

(Вимір людини з метою її ідентифікації)

Вперше запроваджений Бертильоном у Франції в 1879 р.

11 вимірів параметрів тіла людини А. Бертильон вважав достатнім для її подальшої ідентифікації

ВІЛЬЯМ ГЕРШЕЛЬ (Herschel), 1833 -1917.

Англійський криміналіст, який першим відкрив феномен папілярних візерунків.

У 1858 р. він використав їх для реєстрації осіб, які перебували в колоніальній Індії.

ГЕНРІ ФОЛДС (Faulds), 1843 -1930.

Англійський лікар,
працював в 70-х роках XIX ст.
в Японії.

Першим запропонував
використовувати сліди
папілярних візерунків з місця
події для розшуку та
встановлення злочинців.

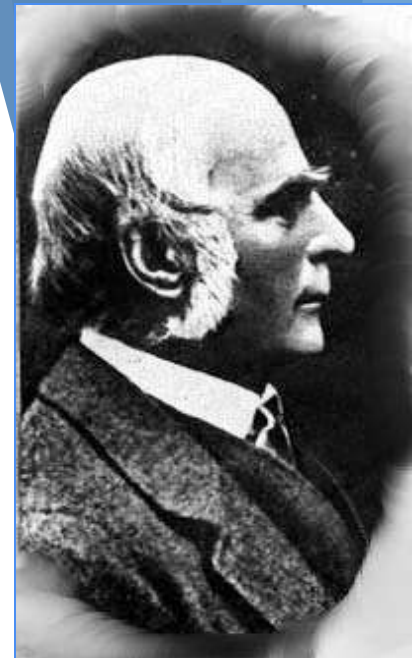
Свої спостереження опублікував
в журналі «Природа»
в 1880 р.

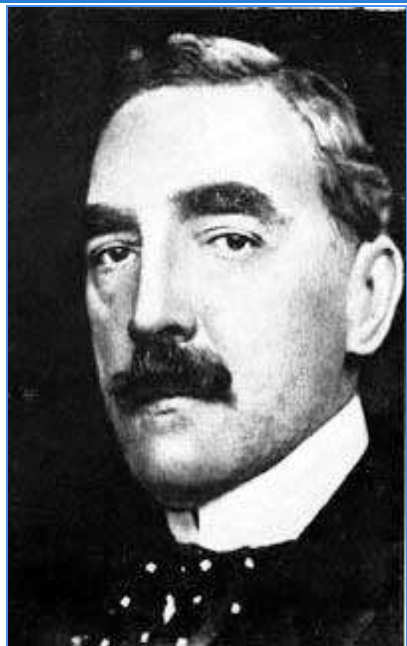
ЕДВАРД ГЕНРІ (Henry), 1850 – 1931.

Англійський антрополог та статистик.

В 1891 році запропонував класифікацію папілярних візерунків й першим довів їх індивідуальність на ногтевих фалангах пальців.

ФРЕНСІС ГАЛЬТОН (Halton), 1822 – 1911.

Англійський криміналіст, створив систему класифікації слідів папілярних візерунків, яку виклав в книзі «Класифікація та використання відбитків пальців»

БУРИНСЬКИЙ Євген Федорович, 1849 - 1912.

Батько судової фотографії та засновник першої судово-експертної установи в Росії.

Основна праця: Судебная экспертиза документов, производство ее и пользование ею.

СПб., 1903

ПОТАПОВ Сергій Михайлович, 1873 - 1957.

Один із піонерів вітчизняної криміналістики, доктор юридичних наук, професор. Автор теорії криміналістичної ідентифікації

БОКАРІУС Микола Сергійович, 1869 - 1931.

Доктор медицини, професор, видатний судовий медик та криміналіст. Засновник та перший директор Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз. Основна праця: Первоначальный наружный осмотр трупа на месте происшествия или обнаружения его.
Харьков 1931.

ВОРОНОВСЬКИЙ Микола Дмитрович, 1900 - 1981.

Один із засновників науково-технічної служби в міліції. Автор підручника «Уголовная техника. Начальный курс». М.: Изд-во НКВД РСФСР. 1931.

БЄЛКІН Рафаїл Самуїлович, 1922 - 2001

Заслужений діяч науки, доктор юридичних наук,
професор, генерал-майор міліції.

В 1970 р. сформував концепцію загальної теорії
криміналістики, запропонував нове визначення її
предмета. Автор близько 300 наукових праць, серед
яких 20 підручників. Під його керівництвом захистили
дисертації 122 учня.

Е. П. Іщенко

Н. І. Клименко

В. П. Бахін

2.

Етапи розвитку криміналістики:

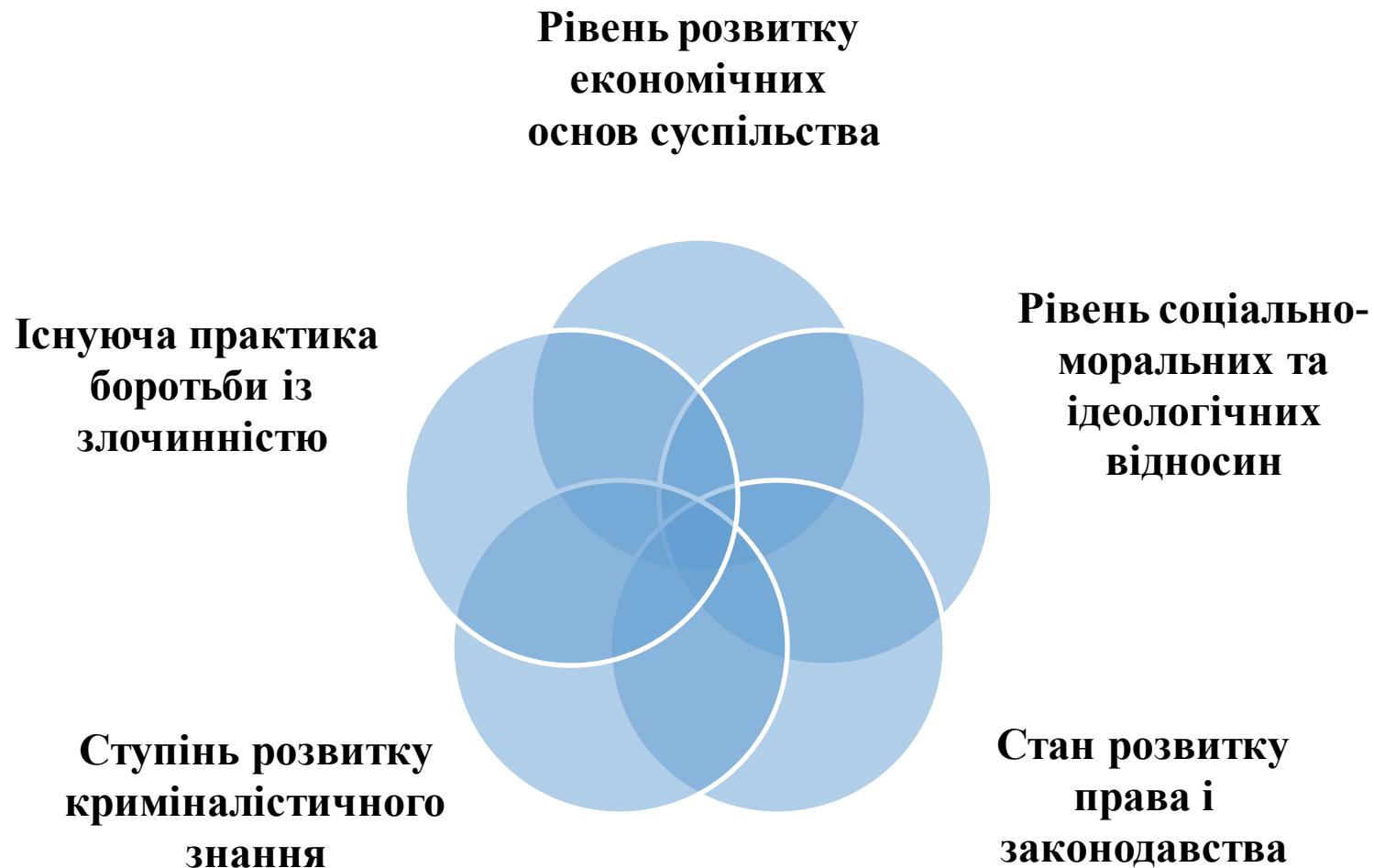
1. Кінець XIX – 30 рр. XX ст., коли Г. Грос назвав криміналістичними знання з виявлення, фіксації, вилучення та дослідження матеріальних слідів злочину.

2. Початок 30 рр. – кінець 60рр. ХХ ст. характеризується включенням до предмету криміналістики питань тактики проведення окремих слідчих дій та частково – методики розслідування злочинів.

3. Кінець 60 рр. ХХ ст. і до сьогодні – у криміналістику були введені сучасні положення методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

Зародження криміналістики пов'язане із соціальним замовленням держави і суспільства – розробити нові засоби і методи розслідування злочинів в умовах появи професійної та організованої злочинності.

Критерії розподілу на етапи розвитку криміналістики в суспільстві:

3.

КРИМІНАЛІСТИКА – (от лат. *criminalis* – злочинний) – це область специфічних наукових знань про злочинну діяльність.

Проф. Белкін Р. С.

Криміналістика – наука про закономірності механізму вчинення злочину, виникнення джерел інформації про злочин і його учасників, закономірності збирання, дослідження, оцінки і використання доказів і розроблених на ґрунті цих закономірностей спеціальних засобів і методів розслідування злочинів та їх запобіганню.

Групи закономірностей, що вивчаються криміналістикою:

1. Закономірності утворення слідів злочину, виявлення криміналістичної інформації, її фіксації, вилучення і попереднього дослідження.

2. Закономірності використання отриманої інформації під час проведення процесуальних дій на досудовому розслідуванні з метою отримання і використання доказів.

Збирання (формування) доказів — це перший етап роботи з доказами, який складається з:

- 1) виявлення доказів;
- 2) фіксації доказів, їх закріплення;
- 3) вилучення доказів — дій, які забезпечують можливість дослідження доказів та їх використання в кримінальному провадженні;
- 4) збереження доказів.

Дослідження доказів являє собою пізнання слідчим, прокурором та судом їх змісту, перевірку вірогідності існування тих фактичних даних, які складають зміст доказів.

Оцінка доказів — це логічний процес встановлення допустимості, достатності, достовірності та належності доказів, наявності та характеру зв'язків між ними, визначення шляхів використання доказів з метою встановлення істини.

Використання доказів — це оперування ними під час доказування й встановлення достовірних даних у кримінальному провадженні.

СИСТЕМА НАУКИ КРИМІНАЛІСТИКИ

Загальна теорія криміналістики (система, вчення про предмет криміналістики, її завдання, мету та закони розвитку, її місце у системі юридичних наук)

Криміналістична техніка (вивчення теоретичних положень, науково-технічних прийомів, методів виявлення, фіксації, вилучення, дослідження, збереження і подальшого використання виявлених слідів)

Криміналістична тактика (вчення про тактичні прийоми проведення окремих слідчих (розшукових) дій, про організацію досудового розслідування, його планування, ефективне використання спеціальних знань і засобів)

Криміналістична методика (система наукових положень і рекомендацій щодо розслідування і запобігання окремих видів чи груп кримінальних правопорушень).

Розділ 1

Загальна теорія криміналістики

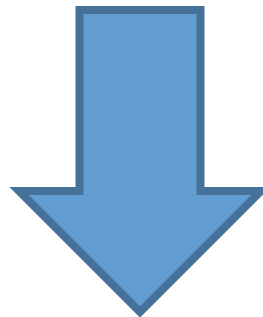
охоплює поняття, систему курсу, витоки, принципи, зв'язок криміналістики з іншими науками; окремі криміналістичні теорії і вчення (про ознаки і властивості, теорію криміналістичної ідентифікації і діагностики, вчення про спосіб вчинення злочину, про механізм слідоутворення, про закономірності виявлення інформації тощо).

Розділ 2

Криміналістична техніка –

розробляє технічні засоби виявлення, фіксації, вилучення і використання матеріальних слідів кримінального правопорушення, прийоми, методи і способи їх дослідження.

Складається з двох частин:

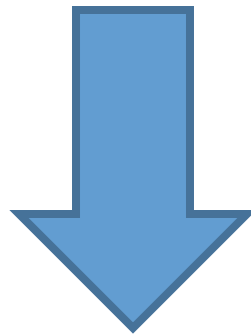
1. Загальні положення: поняття, структура, витоки, принципи, класифікація техніко-криміналістичних засобів, зв'язок з іншими розділами криміналістики;

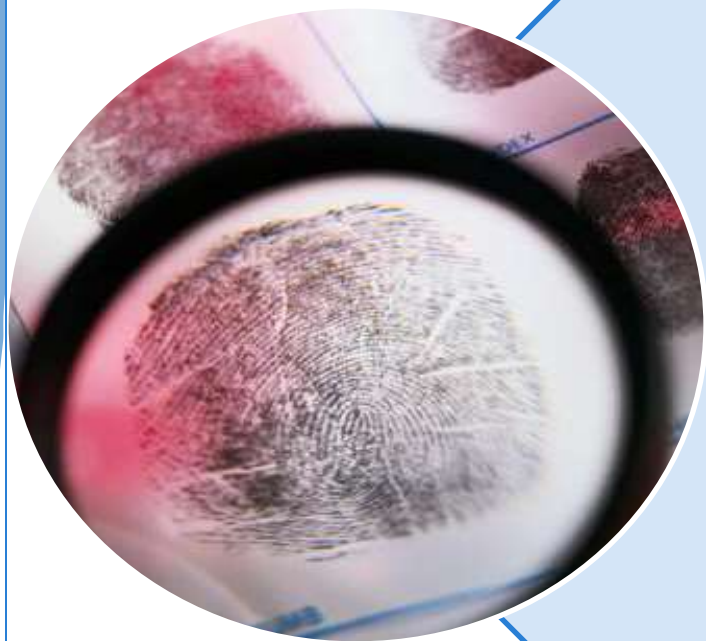
2. Галузі криміналістичної техніки: судова фотографія, трасологія, балістика, техніко-криміналістичне дослідження документів, габітологія, криміналістичні обліки.

Розділ 3

Криміналістична тактика — досліджує питання тактики проведення окремих процесуальних, зокрема, слідчих (розшукових) дій і застосування тактичних прийомів на досудовому розслідуванні.

Складається з двох частин:

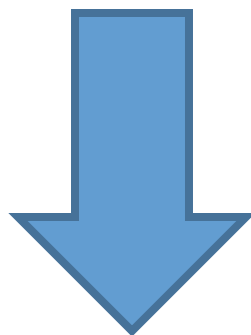
1. Загальні положення: поняття, структура, принципи, висунення версій, планування розслідування, використання допомоги громадськості, зв'язок з іншими розділами, засоби криміналістичної тактики (слідчі (розшукові) дії, тактичні прийоми, комбінації, операції, рекомендації, рішення).

2. Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій: поняття, види, склад учасників, тактичні прийоми проведення тощо.

Розділ 4

Криміналістична методика – узагальнює рекомендації щодо організації розслідування окремих видів чи груп кримінальних правопорушень, проведення при цьому процесуальних, слідчих, організаційно-технічних та інших заходів.

Складається з двох частин:

1. Загальні положення: поняття, структура, принципи, висунення версій, планування, використання допомоги громадськості, зв'язок з іншими розділами, криміналістична характеристика.

2. Окремі криміналістичні методики розслідування кримінальних правопорушень відповідно до їх рівня.

Завдання криміналістики:

```
graph TD; A[Завдання криміналістики:] --> B[Загальні]; A --> C[Окремі (спеціальні)];
```

Загальні

**Окремі
(спеціальні)**

Загальні

```
graph TD; A[Загальні] --> B[Забезпечення охорони прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб]; A --> C[Швидке і повне розслідування кримінальних правопорушень]; A --> D[Встановлення та викриття винних осіб]; A --> E[Запобігання і припинення кримінальних правопорушень]; A --> F[Вивчення досягнень зарубіжної криміналістики, їх використання у розслідуванні кримінальних правопорушень і в наукових дослідженнях];
```

Забезпечення охорони прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб

Швидке і повне розслідування кримінальних правопорушень

Встановлення та викриття винних осіб

Запобігання і припинення кримінальних правопорушень

Вивчення досягнень зарубіжної криміналістики, їх використання у розслідуванні кримінальних правопорушень і в наукових дослідженнях

Окремі (спеціальні)

Подальший
розвиток методол
огічних основ і
окремих теорій
криміналістики

Вивчення і
узагальнення
слідчої та судової
практики з
метою розробки і
удосконалення
організаційних,
технічних,
тактичних і
методичних основ
досудового
розслідування

Подальше вивчення
закономірностей, що
складають предмет
криміналістики

Розробка і
удосконалення
криміналістичних
засобів і
методів запобігання
кримінальним
правопорушенням

4.

Методологія науки криміналістики

Методологія – це не лише логіка пізнання, а й сукупність певних методів практичної діяльності, що забезпечують надійність методів науки.

Метод (від грецьк. *methodos* – шлях дослідження, теорія, вчення) – спосіб досягнення якої-небудь мети, вирішення конкретного завдання. Однак метод слід розуміти не лише як спосіб досягнення мети, а й як упорядковану діяльність.

Класифікація методів криміналістики:

1. Діалектичний – всезагальний метод наукового пізнання, що використовують завдяки законам про постійний розвиток і зміну предметів пізнання, про властивості матерії до відображення, законам переходу кількісних змін у якісні, категоріям цілого та частини, загального і окремого тощо.

2. Загальнонаукові – методи, що використовують у абсолютній більшості наук, у тому числі в криміналістиці.

3. Спеціальні – методи, що використовують лише у деяких науках, у тому числі в криміналістиці, або ті з них, що ніде, крім криміналістики, не застосовують.

Всезагальний метод – діалектичний метод пізнання

Методи криміналістики

Загальнонаукові

Чуттєво-раціональні
(спостереження, опис,
експеримент, моделювання)

Логічні
(аналіз, синтез, індукція,
дедукція)

Математичні
(вимірювання, обчислення,
геометричної побудови,
математичного моделювання)

Спеціальні

Власне криміналістичні
(ідентифікація, дактилоскопія,
трасологія, балістика,
планування слідчих дій)

Кібернетичні
(автоматизовані системи обробки
інформації та пошуку,
комп'ютерні комплекси)

Чуттєво-раціональні методи криміналістики:

Опис

Спостереження

Порівняння

Експеримент

Моделювання

Абстрагування

Аналогія

Опис – зазначення ознак об'єкта шляхом усного або письмового перелічування кількісних і якісних ознак, властивостей у певній послідовності;

Складання протоколу

Спостереження – сприйняття об'єктів, явищ з метою вивчення їх специфічних змін у певних умовах

безпосереднє

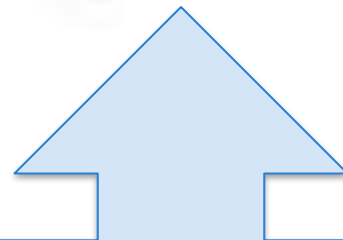
опосередковане

а

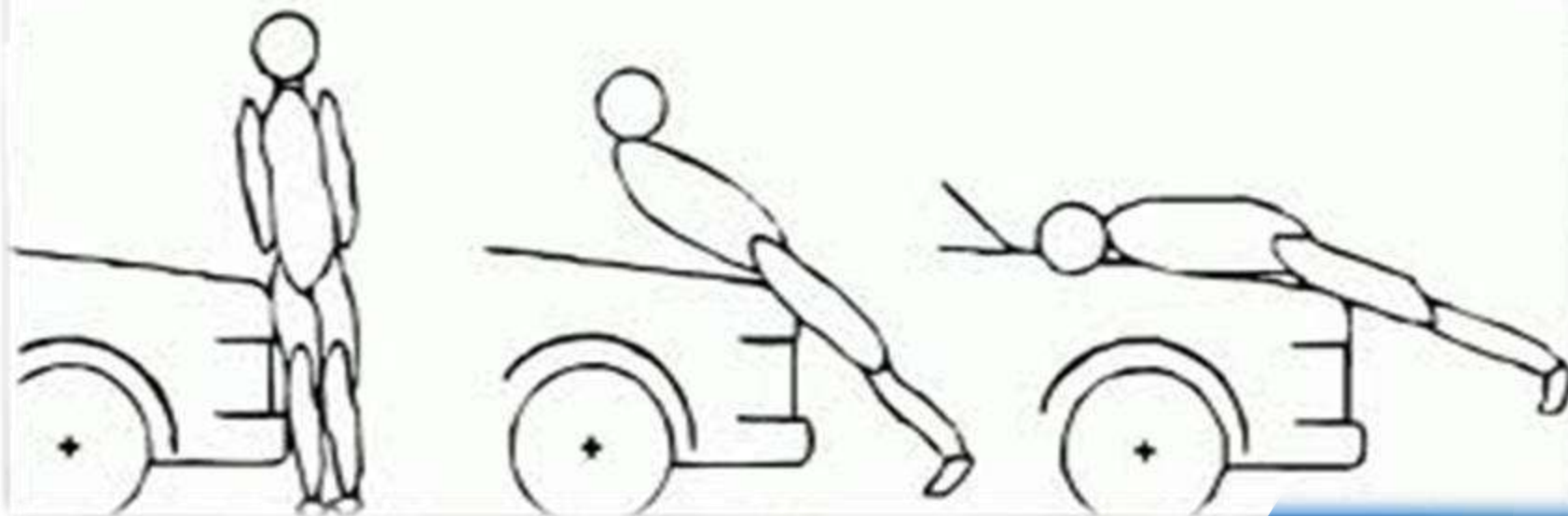

б

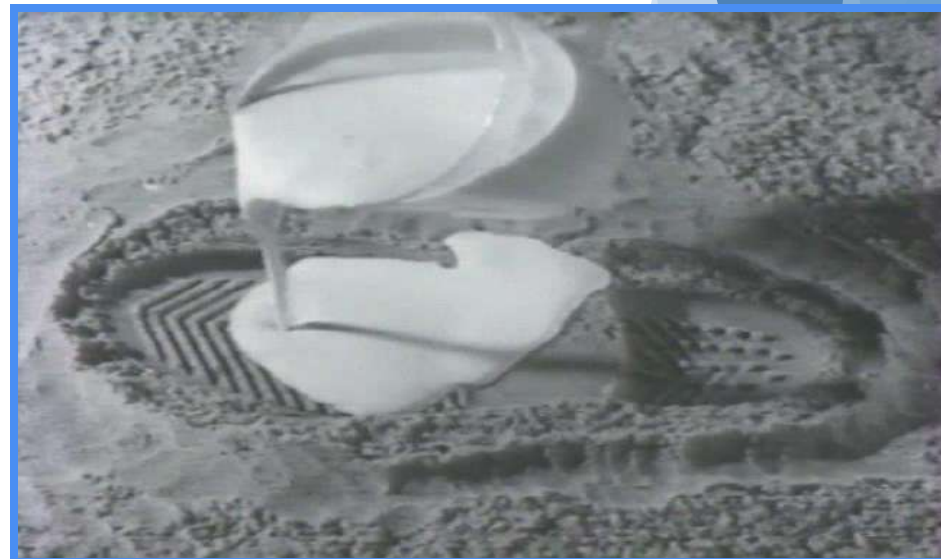
ПОРІВНЯННЯ – метод, заснований на зіставленні властивостей або ознак кількох об'єктів. Об'єкти порівняння повинні бути порівнюваними. У криміналістиці порівнюють фактичні дані, уявлення, предмети, людей, тварини. Порівняння має на меті виявлення того загального, що є у кількох об'єктів.

ЕКСПЕРИМЕНТ — метод дослідження, який передбачає проведення дослідів для відтворення явищ в штучно створених аналогічних умовах. Головне в експерименті — це серія дослідів в різних варіантах. Може мати на меті підтвердження або спростування версій, встановлення природи явища тощо.

МОДЕЛЮВАННЯ – метод, який полягає у побудові моделей явищ чи об'єктів для детального вивчення. Моделі бувають ідеальні та матеріальні. Моделі – це спеціально створені аналоги.

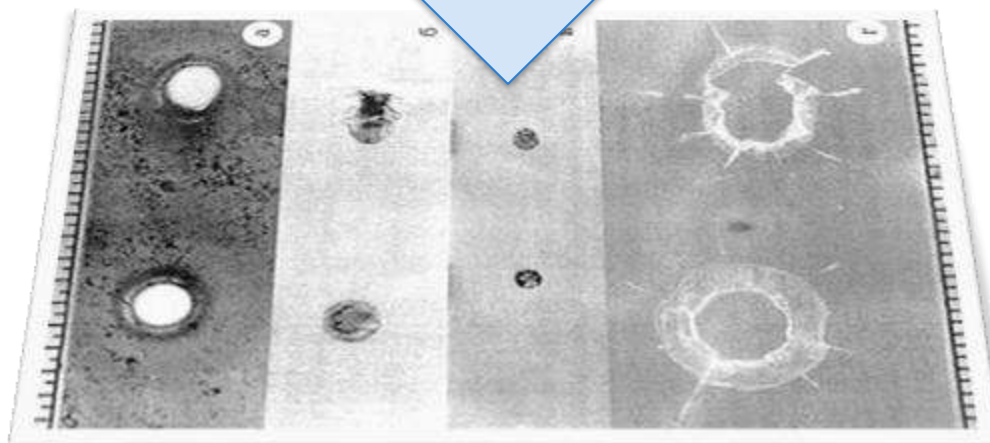
До моделювання звертаються, коли безпосереднє вивчення самого об'єкта неможливе чи недоцільне.

АБСТРАГУВАННЯ – метод пізнання, при якому відмежовують все несуттєве. Абстракція – це одна з основних операцій мислення, яка полягає в тому, що суб'єкт, відкриваючи певні (суттєві) ознаки досліджуваного об'єкта, не бере до уваги інші – несуттєві. Абстракція є уявним відвертанням уваги, усуненням від тих чи інших сторін, властивостей або зв'язків предметів чи явищ для вирізнення їх суттєвих ознак.

АНАЛОГІЯ – подібність у чомусь між явищами, предметами, поняттями. Являє собою умовивід від окремого до окремого або від загального до загального. Аналогія – це спосіб пізнання, який лежить в основі метода моделювання та теорії подібності. У криміналістиці використовують в декількох напрямках. Наприклад, під час висунення версій за аналогією, використання типових ситуацій, систем тактичних прийомів тощо.

Логічні методи криміналістики:

Аналіз

Синтез

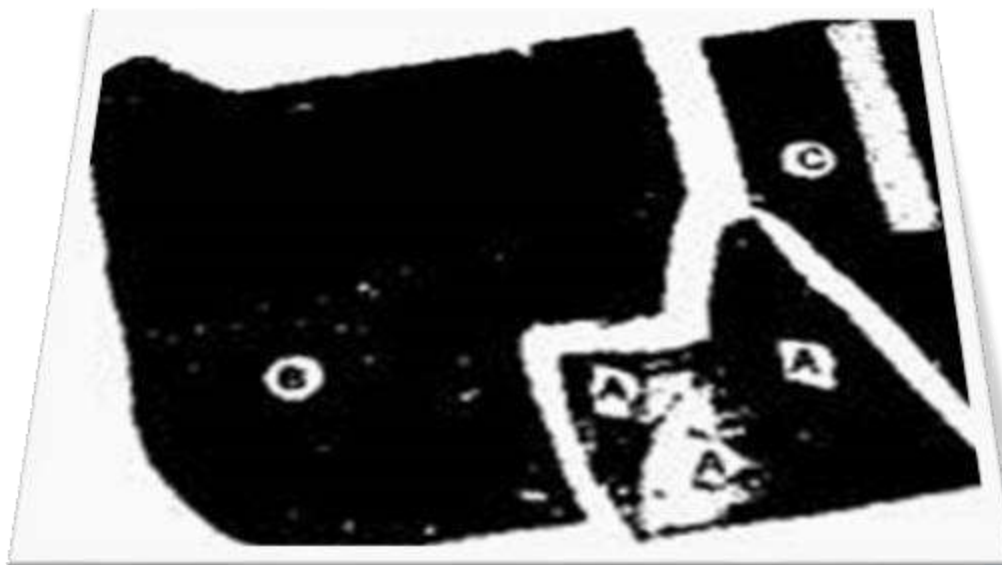
Дедукція

Індукція

АНАЛІЗ – це метод наукового дослідження шляхом розгляду окремих сторін, властивостей, складових частин чого-небудь, процес поділу цілого на частини. Він є необхідним етапом пізнання, який нерозривно пов'язаний із синтезом, і є однією з основних операцій, із яких складається процес мислення. Аналіз є важливим методом пізнання під час розслідування кримінальних правопорушень.

Синтез – процес практичного або уявного
возз'єднання цілого з частин або з'єднання різних
елементів, сторін об'єкта в єдине ціле.

ДЕДУКЦІЯ – спосіб міркування, при якому нове положення виведене суто логічним шляхом від загальних положень до окремих висновків. Це рух знання від більш загального до менш загального, окремого, виведення наслідків із припущень. Дедукція є методом, що використовують у мисленні під час встановлення й пізнання достовірних даних.

ІНДУКЦІЯ – спосіб міркування від окремих фактів, положень до загальних висновків. Це рух знання від одиничних тверджень до загальних положень. Індукція тісно пов'язана з дедукцією. Логіка розглядає індукцію як вид умовиводу, розрізняючи повну і неповну індукцію. У криміналістиці має важливе значення при висуванні версій, пізнанні подій минулого.

Математичні методи

ВИМІРЮВАННЯ – метод, який передбачає порівняння досліджуваної величини з однорідною величиною, що прийнята за одиницю виміру. Об'єктами вимірювання можуть бути відстані, розміри, вага, температура, об'єм тощо.

Спеціальні методи:

методи судової фотографії (посилення кольорових контрастів);

методи судової балістики (розгортання кулі чи гільзи, метод визначення місця пострілу);

методи дослідження документів (огляд в навскісному світлі)

Спеціальні методи:

**методи науки
криміналістики**

**методи практичної
діяльності**

**МЕТОДИ СУДОВОЇ
ФОТОГРАФІЇ** (панорамна,
вимірювальна, репродукційна
фотозйомки, фотографування в
інфрачервоних променях тощо)

МЕТОДИ СУДОВОЇ БАЛІСТИКИ (розгортання кулі чи гільзи, метод визначення місця пострілу, встановлення моделі вогнепальної зброї за гільзою тощо)

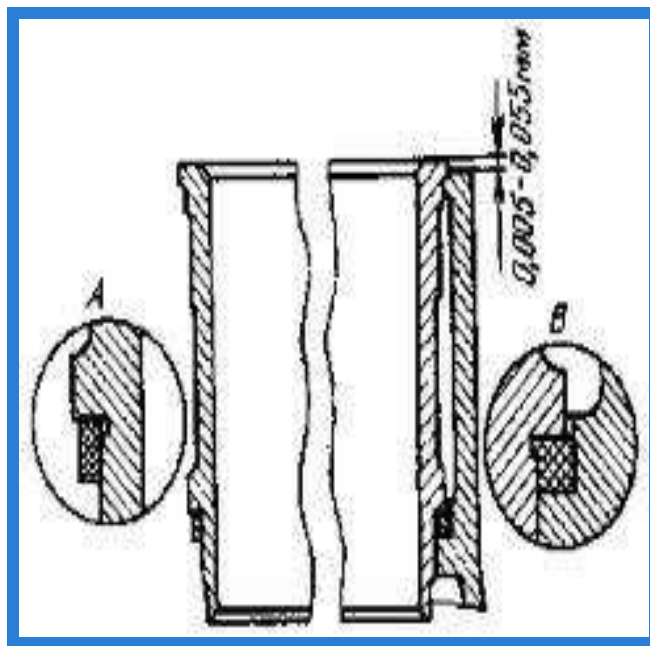

**МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ
ДОКУМЕНТІВ (огляд в
навскісному світлі, запилення
поверхні порошками)**

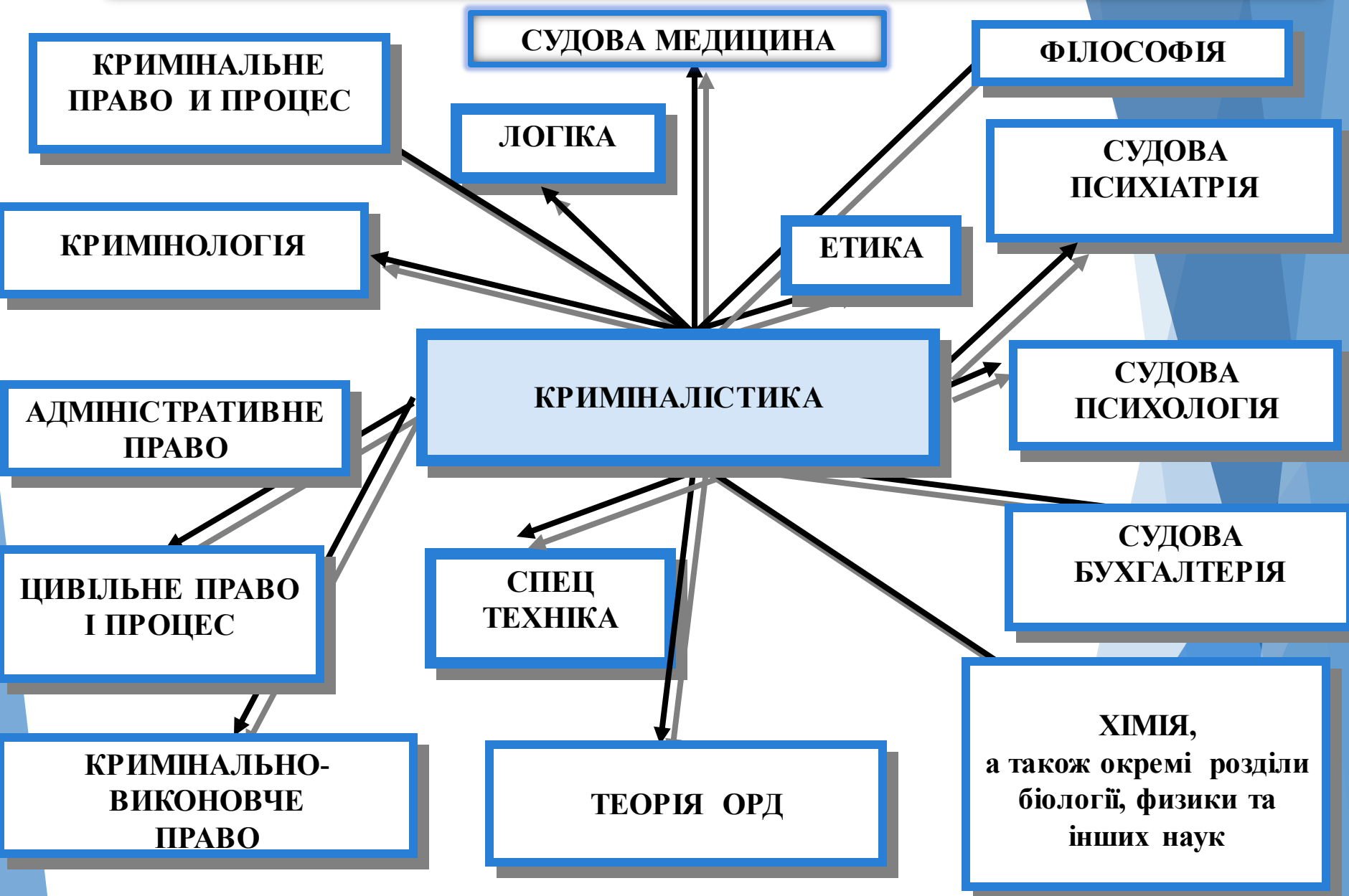
Спеціальними методами є також ідентифікаційні методи (наприклад, встановлення цілого за частинами).

До спеціальних методів (власне криміналістичних) інколи відносять криміналістичне версіювання, планування, аналіз ситуацій, криміналістичне експериментування.

Зв'язок криміналістики з іншими науками

Криміналістика широко

Особливе місце у розвитку

Криміналістика також широко

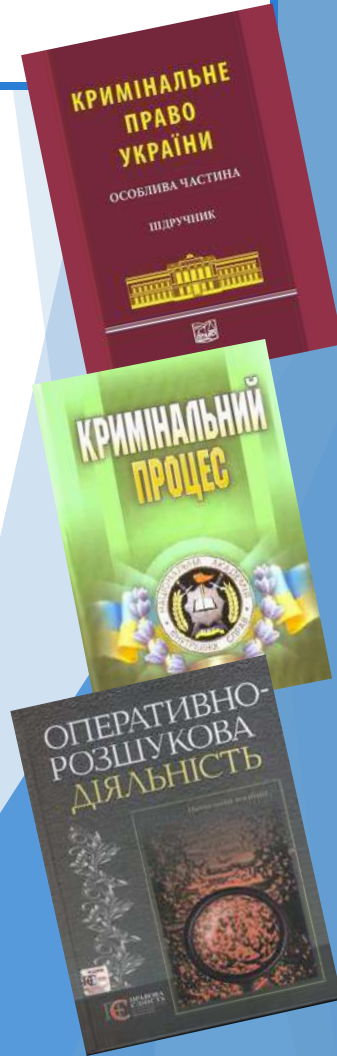

Криміналістика є каналом надходження у сферу кримінального провадження досягнень науки і техніки, а також засобом забезпечення ефективної реалізації правових норм у діяльності щодо розслідування кримінальних правопорушень. Саме тому криміналістика тісно пов'язана з багатьма сферами знань людини:

З кримінальним правом (кримінальне право визначає, що є кримінальним правопорушенням, а криміналістика — якими методами його розслідувати).

Звичайно, найтіснішим є зв'язок з кримінальним процесом, оскільки він визначає процедуру розслідування, а криміналістика на цьому ґрунті розробляє організаційні, техніко-тактичні і методичні прийоми та засоби вирішення завдань кримінального провадження.

Зв'язок криміналістики з ОРД обумовлений тим, що обидві дисципліни присвячені розробці способів і засобів збирання інформації про кримінальне правопорушення.

Сфера застосування криміналістики:

1. Досудове
розслідування
кримінальних
правопорушень

2. Оперативно-розшукова
діяльність

3. Судовий розгляд матеріалів
кримінального
провадження

4. Судове
провадження з цивільних
справ

5. Вирішення питань
несудового
характеру

Тема 2
**«Криміналістична ідентифікація
та діагностика»**

План:

- 1. Поняття криміналістичної ідентифікації, її наукові основи.**
- 2. Об'єкти і суб'єкти ідентифікації.**
- 3. Види криміналістичної ідентифікації.**
- 4. Форми криміналістичної ідентифікації.**
- 5. Поняття криміналістичної діагностики.**

«Саме **А. Бертильйону** належить відкриття і деяке теоретичне обґрунтування загального методу криміналістики – методу ідентифікації, роль якого у всіх різновидах, залежно від властивостей досліджуваних об'єктів, полягає у судовому доказі тотожності. А.Бертильйон вперше використав його для встановлення особи рецидивістів, винайшовши антропометрію в її спеціальному призначенні, словесний портрет і сигналетичну фотозйомку...»

Історія криміналістичної ідентифікації

Теоретично новий
науковий метод, який
отримав назву
«криміналістична
ідентифікація», науково
обґрунтував
С. М. Потапов.

Етапи розвитку теорії криміналістичної ідентифікації :

I – з 1940 до 1950 рр. – етап формування загальних основ теорії, її вихідних положень та принципів;

II – з початку 50-х до кінця 60-х років – етап формування на основі загальних положень «об’єктових» теорій (теорії судово-трасологічної, судово-балістичної ідентифікації тощо);

III – з кінця 60-х років до сьогодні – етап уточнення і доповнення постулатів теорії криміналістичної ідентифікації, дослідження її окремих додатків.

Виходячи з філософського постулату, згідно з яким у природі немає двох речей, які були б однаковими, а тотожність апріорі передбачає відмінність від усього іншого, криміналісти слідом за **С.М.Потаповим**, доповнюючи і збагачуючи його вчення, розробили принципові положення криміналістичної ідентифікації.

Кінцева мета ідентифікації – встановлення тотожності об'єкта із самим собою в різні періоди часу або в різних його станах з використанням для цього залишених ним відображень у навколишньому середовищі – матеріальних чи ідеальних.

Основні надбання II етапу розвитку теорії криміналістичної ідентифікації

Термін «групова (родова, видова) ідентифікація» замінено на інший термін – «встановлення групової належності» (Г.М.Міньковський).

Виокремлені дві форми ототожнення: за матеріально- фіксованими та за чуттєво-конкретними відображеннями. Розподіл форм ідентифікації лежить в основі її методики.

Уточнено перелік об'єктів ідентифікації.

Розширено понятійний апарат теорії криміналістичної ідентифікації (ідентифікаційна ознака, ідентифікаційне поле, ідентифікаційний період тощо).

Визначені стадії ідентифікаційного дослідження.

КРИМИНАЛИСТИКА
ПОД РЕДАКЦИЕЙ И.П. БЕЛОХОВА
Institutiones

Основні напрямки розвитку теорії криміналістичної ідентифікації на III етапі:

обґрунтовані положення щодо розширення кола об'єктів ідентифікації

досліджені можливості використання нових методів під час ідентифікації

вивчені інформаційний, доказовий та логічний аспекти ідентифікації

Значення ідентифікації :

```
graph TD; A[Значення ідентифікації :] --- B[Як вчення – окрема криміналістична теорія]; A --- C[Як один із методів встановлення відомостей про факти.]; A --- D[Як процес і результат порівняльного дослідження.]
```

Як вчення –
окрема
криміналістична
теорія

Як один із
методів
встановлення
відомостей про
факти.

Як процес і
результат
порівняльного
дослідження.

До наукових основ ідентифікації належать наступні положення:

Індивідуальність об'єктів
матеріального світу

Їх відносна незмінність

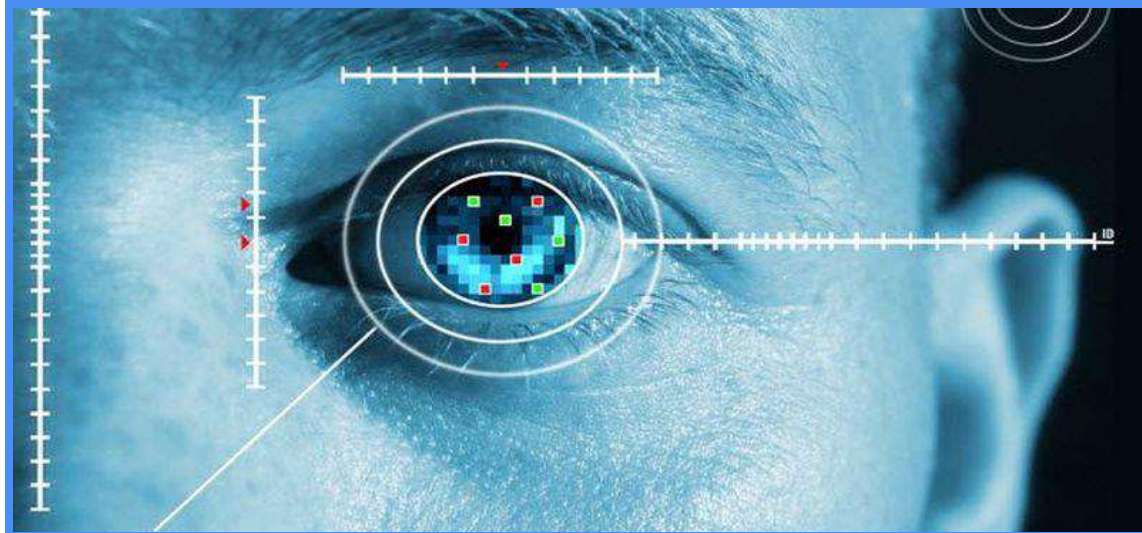
Загальний зв'язок об'єктів
матеріального світу під час взаємодії

Наявність загальних і окремих ознак цих
об'єктів

1.

Поняття ідентифікації

Ідентифікація – наукова теорія, яка формує процес дослідження, під час якого встановлюється тотожність, тобто рівність об'єктів самим собі.

Криміналістична ідентифікація — це встановлення тотожності об'єкта за сукупністю загальних та індивідуальних ознак.

Ідентифікувати об'єкт — означає встановити (виявити) його тотожність із самим собою в різні періоди часу або в різних його станах, використовуючи для цієї мети залишені ним відображення.

**Істотними ознаками
криміналістичної ідентифікації
можуть вважатися наступні:**

об'єкти
криміналістичної
ідентифікації
індивідуально
визначені і
володіють стійкою
зовнішньою
будовою

криміналістичну
ідентифікацію
здійснюють за
відображеннями
стійких
властивостей
ідентифікуючих
об'єктів

криміналістичну
ідентифікацію
реалізують під час
розслідування
кримінального
правопорушення й
судового
розгляду матеріалів
кримінального
провадження

За допомогою криміналістичної ідентифікації вирішують вузькі ідентифікаційні завдання, що зводяться до встановлення тотожності конкретного об'єкта, який має стійку зовнішню форму.

Такі завдання виникають під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, коли необхідно встановити, наприклад, конкретний екземпляр зброї, з якої було зроблено постріл, або знайти й ототожнити саме те знаряддя зламу, яким залишені сліди на місці події.

**Наукові засади теорії криміналістичної
ідентифікації складають положення
матеріалістичної діалектики та логіки як
інструмента пізнання, а саме:**

загальний
взаємозв'язок
явищ у природі
та суспільстві
(якщо є
наслідок, то
обов'язково
має існувати
причина,
оскільки немає
наслідку без
причини, немає
злочинів без
слідів);

всі об'єкти
матеріального
світу
індивідуальні
(немає двох
речей, які були
б однакові,
будь-який
об'єкт, подія,
явище
індивідуальні
та можуть бути
ідентифіковані)

всі об'єкти рухаються
та видозмінюються,
таким чином об'єкт
залишається самим
собою лише деякий
час, який залежить від
швидкості змін (час,
протягом якого об'єкт
залишається відносно
незмінним і його
можна ототожнити,
називається
ідентифікаційним
періодом)

2.

Об'єкти криміналістичної ідентифікації

ідентифіковані

ідентифікуючі

Порівняльні
зразки

об'єкти, за
допомогою яких
встановлюється
тотожність

об'єкти,
тотожність яких
необхідно
встановити

не пов'язані з
подією
кримінального
правопорушення

До об'єктів ідентифікації належать :

Ідентифіковані (ототожнювані) — реальні об'єкти живої чи неживої природи, які залишають свої сліди (люди, предмети, тварини, ділянки місцевості, населенні пункти, споруди, житлові кімнати, витвори мистецтва тощо).

Ідентифікуючі (ототожнюючі) — об'єкти зі слідами, копії цих слідів (зліпки, відтиски, фотознімки тощо), дані картотек чи колекцій; ідеальні відображення.

Зразки для порівняльного дослідження:
-вільні;
-умовно-вільні;
-експериментальні.

Суб'єкти ідентифікації :

Слідчий (керівник органу досудового розслідування, дізнавач, прокурор, працівник оперативного підрозділу) – під час проведення процесуальних дій з метою ідентифікації (допит, пред'явлення для впізнання тощо).

Експерт – під час проведення судових експертиз ідентифікаційної спрямованості.

3.

Види ідентифікації

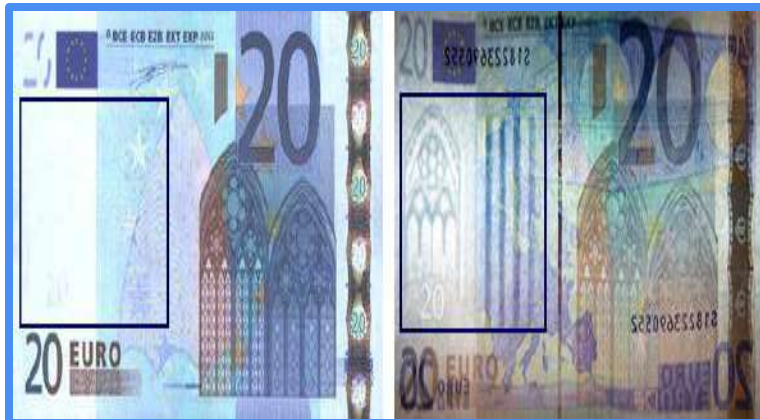
За характером встановленої тотожності :

Індивідуальна

Групова

За природою ідентифікуючих об'єктів :

За відображеннями на
матеріальних носіях

За мисленевим
образом

За об'єктами ідентифікації

```
graph TD; A[За об'єктами ідентифікації] --- B[Люди]; A --- C[Тварини]; A --- D[Предмети]; A --- E[Приміщення і ділянки місцевості]; A --- F[Трупи];
```

Люди

Тварини

Предмети

Приміщення і ділянки місцевості

Трупи

За галузями застосування

```
graph TD; A[За галузями застосування] --- B[Дактилоскопічна]; A --- C[Трасологічна]; A --- D[Фотопортретна]; A --- E[Балістична]; A --- F[Почеркознавча]; A --- G[Техніко-криміналістичне дослідження документів тощо];
```

Дактилоскопічна

Трасологічна

Фотопортретна

Балістична

Почеркознавча

Техніко-криміналістичне дослідження
документів тощо

За характером відображення ознак об'єкта:

встановлення тотожності об'єкта за ознаками,
відображеними у пам'яті людини

встановлення тотожності за матеріально-фіксованим
відображенням ознак зовнішньої будови об'єкта

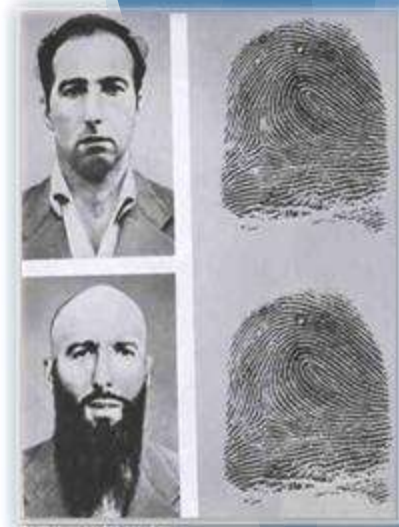
встановлення тотожності за описом

встановлення тотожності за описом

встановлення тотожності цілого за частинами

Криміналістична ідентифікація за описом ознак

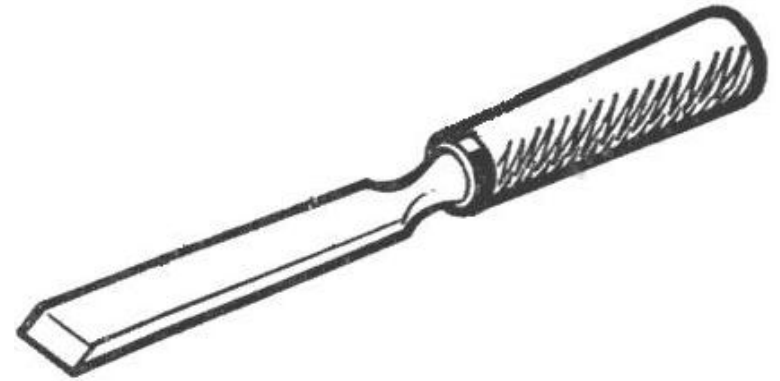
Наприклад,
ототожнення людини за
розшуковим орієнтуванням,
ототожнення речі за описом,
наведеним в обліковій
картці.

Криміналістична ідентифікація за ознаками загального походження (цілого за частинами)

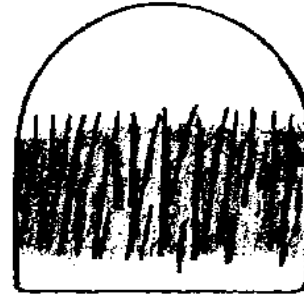
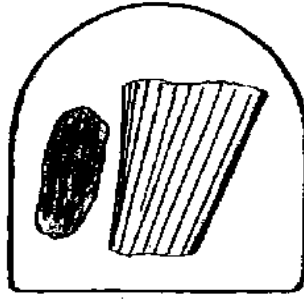
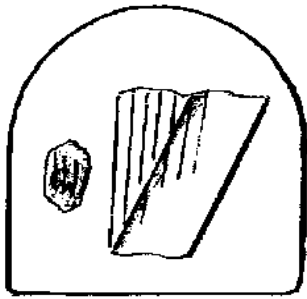
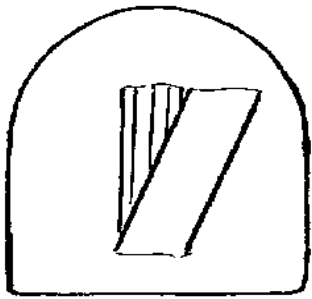
Наприклад, фарний розсіювач автомобіля за його уламками. При цьому ціле трактують більш широко, розуміючи не лише предмети і вироби монолітної будови, але і біологічні об'єкти (рослини, шматки деревини), механізми й агрегати, комплекти речей (костюм: штани, жилет, піджак; ніж і піхви). Поділ цілого на частини може мати місце як до вчинення кримінального правопорушення, так і під час його безпосереднього вчинення.

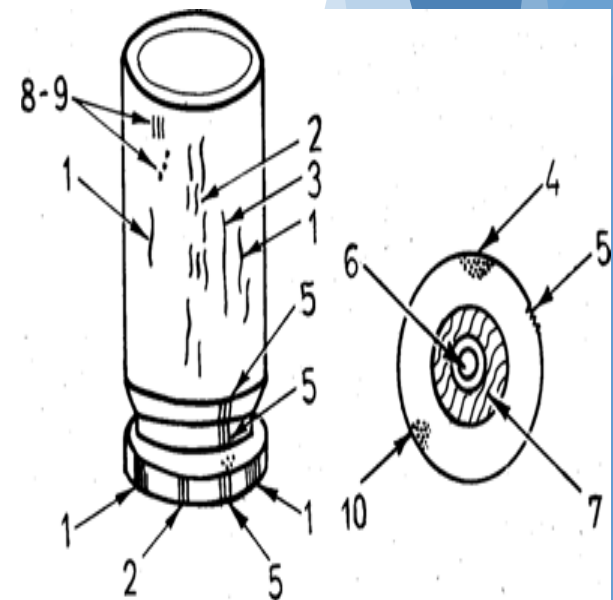
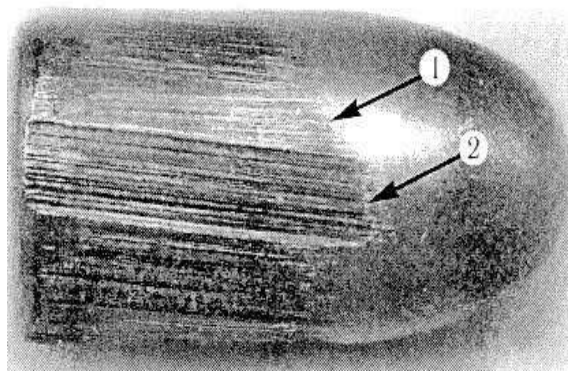

Інструменти ідентифікують за слідами від
їх конструктивних особливостей

Зброю ідентифікують за слідами на кулі та на гільзі

Ідентифікація
транспортного засобу
відбувається за допомогою
слідів від його ходової
частини та виступаючих
частин.

<http://kronos.karpiya.rff>

4.

Форми ідентифікації

- **Процесуальна** (проведення огляду місця події, обшуку, слідчого експерименту, отримання висновків експерта тощо).
- **Непроцесуальна** (довідки, вимоги про судимість, перевірки за обліками, направлення запитів, орієнтировок тощо).

Стадії ідентифікаційного дослідження:

- **Групофікація** — визначення загальних ознак об'єкта та віднесення його до певного виду чи групи.
- **Ідентифікація** — пошук окремих ознак, що дозволяють ототожнити ідентифікований об'єкт за його слідами в результаті контактної чи безконтактної взаємодії.

Сукупність загальних і окремих ознак в конкретних умовах взаємодії називається ідентифікаційним полем.

Ідентифікація не відбудеться:

- досліджуються рідина, сипучий чи газоподібний об'єкт;
- відсутній слідоутворюючий об'єкт;
- у експерта відсутні необхідні спеціальні знання;
- відсутня науково розроблена методика;
- не відображені окремі ознаки.

Ідентифікаційний період – це час або дії, протягом яких ознаки і властивості об'єкта хоча й змінюються, але залишаються достатніми для встановлення тотожності

Окремі випадки:

- групофікації — встановлення загального джерела походження.
- ідентифікації — встановлення цілого за його частинами.

Одним із головних в теорії криміналістичної ідентифікації є поняття ідентифікаційної ознаки, яка повинна відповідати наступним критеріям:

- специфічність (оригінальність) – здатність виділяти об'єкт, відмежовувати його від інших однорідних об'єктів;
- вираженість (здатність до систематичного адекватного відображення) – відтворення в кожному випадку утворення сліду, його відображення повинно однозначно передавати інформацію про властивості об'єкта;
- відносна стійкість – здатність залишатися відносно незмінною протягом тривалого періоду часу.

Ідентифікаційної ознаки

Ідентифікаційні ознаки поділяються на:

➤ Загальні

До загальних належать ті, що властиві всім однорідним об'єктам. Загальні ознаки дозволяють віднести об'єкт по відображенню його ознак до певної групи.

➤ Індивідуальні

Індивідуальні ідентифікаційні ознаки дозволяють виділити конкретний об'єкт із групи йому однорідних. Слід зважати на те, що сама по собі окрема індивідуальна ознака не може бути достатньою для ідентифікації об'єкта.

Ідентифікаційної ознаки

Ідентифікаційні ознаки також поділяють на:

➤ **якісні** (атрибутивні)

Атрибутивні ознаки містять якісну характеристику об'єкта.

➤ **кількісні**

Кількісні ознаки виражаються числовими величинами, що визначають, наприклад, величину сліду, кількість нарізів ствола зброї та їх нахил, розмір шрифту тощо.

Ідентифікаційні ознаки можуть бути поділені на **необхідні** і **випадкові**. У необхідних ознаках виявляється сутність об'єкта, без них він не був би тим, чим є насправді (зокрема, ознаки, що характеризують пістолет як вогнепальну зброю). Випадковими будуть, наприклад, нерівності ствола, що залишають сліди на кулі.

Етапи ідентифікації

- Попереднє дослідження
- Роздільне дослідження (аналіз)
- Експериментальне дослідження (за необхідності)
- Порівняльне дослідження (синтез)
- Оцінка результатів та формулювання висновків.

5.

Поняття діагностики

Діагностика (грец.) — «розпізнавання», «виокремлення», «визначення».

- **Розпізнати** — встановити деяку подібність до вже відомого (типової моделі або ситуації).
- **Виокремити** — відділити, диференціювати модель або ситуацію від подібних.
- **Визначити** — через подібність до типової моделі, виокремлення досліджуваного предмета (явища, процесу), виявити індивідуально конкретне, властиве цій конкретній ситуації.

Діагностика – це розпізнавання факту, події чи явища з метою встановлення напрямів подальшого розслідування

Діагностика має місце:

- для визначення властивостей і стану об'єктів;
- для дослідження обставин події;
- для встановлення причинного зв'язку між фактами, явищами.

Криміналістична діагностика

Криміналістична діагностика визначає стан об'єктів, пізнає події, явища, процеси.

Для прикладу, за слідами ніг можна не лише ідентифікувати людину, але і встановити напрямок її руху, приблизну швидкість, перенесення ваги тощо. За слідами зламу визначають не лише використане знаряддя, але і навички особи, її фізичну силу тощо.

Загальним завданням криміналістичної діагностики є встановлення (визначення) достовірних даних шляхом вивчення і пояснення властивостей і станів об'єкта (явища).

Види криміналістичної діагностики:

- слідча діагностика – її сутність полягає у розпізнаванні та з'ясуванні стану властивостей елементів кримінального правопорушення;
- судова діагностика – повторне діагностування всього того (частково чи повністю), що було предметом відповідного дослідження на досудовому розслідуванні.

Предмет криміналістичної діагностики

Предметом криміналістичної діагностики є дослідження властивостей і стану об'єкта (ситуації) з метою встановлення змін, що в ньому відбулися, визначення причин цих змін та їх зв'язку з вчиненим кримінальним правопорушенням.

Завдання криміналістичної діагностики:

Прості діагностичні завдання

1. Діагностування властивостей та станів об'єкта безпосередньо:

дослідження властивостей об'єкта, його відповідності визначеним характеристикам;

визначення фактичного стану об'єкта, наявності або відсутності яких-небудь відхилень від його нормального стану;

встановлення первинного стану об'єкта;

визначення причин і умов зміни властивостей (стану) об'єкта.

Діагностичні дослідження властивостей і стану об'єкта під час його безпосереднього вивчення

1.1. Дослідження властивостей об'єкта, включаючи його відповідність певним визначенням (заданим, встановленим стандартами) характеристикам, наприклад, чи є об'єкт вогнепальною зброєю, чи може бути використаний за призначенням даний вибуховий пристрій.

1.2. Визначення фактичного стану об'єкта, наявності або відсутності будь-яких відхилень від його нормальних параметрів, наприклад, чи справна вогнепальна зброя, чи придатна вона для здійснення пострілів.

1.3. Встановлення первинного стану об'єкта. Наприклад, які зміни внесені в текст досліджуваного документа; чи піддавався зміні номер на кузові транспортного засобу, і якщо піддавався, то який був його первинний вигляд.

1.4. Визначення причин та умов змін властивостей (стану) об'єкта. Наприклад, яка причина розриву каналу ствола мисливської зброї; яким способом було видалено первинний текст у документі.

Завдання криміналістичної діагностики:

2. Діагностування властивостей та станів об'єкта за його відображенням:

- визначення ступеня інформативності сліду;
- встановлення властивостей і стану об'єкта в момент виникнення зображення;
- визначення причини зміни властивостей або стану об'єкта.

Складні діагностичні завдання – дослідження механізмів, явищ, процесів та дій за результатами (об'єктами, відображеннями)

1. Визначення механізму події, процесу, дії.
2. Визначення умов (обставин).
3. Визначення причинно-наслідкових зв'язків між діями та наслідками.

Дослідження механізмів, процесів і дій за результатами відображення

3.1. Визначення структури механізму.

3.1.1. Визначення механізму і обставин події за його результатами (наслідками, відображеннями). Наприклад, чи можливо за формою і розташуванням слідів крові на одязі гр. Н. судити про механізм їх виникнення; чи можна за слідами ходової частини автомобіля ВАЗ-21011, держномер... визначити режим його руху до наїзду на пішохода (чи здійснювалися гальмування, маневри та інші дії).

3.1.2. Визначення окремих етапів (стадій, фрагментів) події. Наприклад, який, з огляду на сліди ходової частини на дорожньому покритті, був напрямок руху транспортного засобу до моменту зіткнення; з яких стадій складався процес виготовлення даних підроблених грошових банкнот і яке було використане обладнання для реалізації кожної з цих операцій.

Дослідження механізмів, процесів і дій за результатами відображення

3.1.3. Встановлення механізму події в його динаміці. Наприклад, якими частинами контактували транспортні засоби в момент їх зіткнення, як переміщалися транспортні засоби після цього.

3.1.4. Встановлення можливості (неможливості) вчинення певних дій за певних умов. Наприклад, чи можливий постріл з цієї мисливської рушниці при її падінні на підлогу з висоти не більше метра, за умови удару тильного боку прикладу об поверхню підлоги.

3.1.5. Встановлення відповідності (невідповідності) дій спеціальним правилам. Наприклад, які відступи від спеціальних правил були допущені під час виготовлення бланків даного документа.

Дослідження механізмів, процесів і дій за результатами відображення

3.2. Визначення умов (обстановки).

3.2.1. Визначення часу (періоду) або хронологічній послідовності дії (події). Наприклад, в якій послідовності, судячи по слідах на місці події, діяв злочинець.

3.2.2. Визначення місця дії (його локалізації, межі), позиції учасників. Наприклад, за слідами на місці події визначити, на якій стороні проїжджої частини і на якій відстані від осьової лінії сталося зіткнення транспортних засобів; де, на вулиці або в приміщенні, відбувалася розмова, записана на магнітну стрічку; яке було взаєморозташування особи, що здійснила постріл, і потерпілого в момент завдання тілесних ушкоджень.

3.2.3. Визначення інших умов, при яких відбувалася подія. Наприклад, чи виготовлений даний рукописний документ в незвичайних умовах для особи, яка його виконала.

Дослідження механізмів, процесів і дій за результатами відображення

3.3. Визначення причинності.

3.3.1. Визначення причини спостережуваного результату. Наприклад, яка причина несправності замка, чи не є ця несправність наслідком його відкривання (спроби відкривання) підібраним ключем, відмичкою, іншим стороннім предметом.

3.3.2. Встановлення причинного зв'язку між діями і наслідками, що настали. Наприклад, в якій мірі дії водія транспортного засобу зумовили виникнення аварійної ситуації; чи правильні твердження гр. Н. про те, що виготовлений ним вибуховий пристрій насправді був його імітацією, заздалегідь не придатним для вибуху.

Діагностичні завдання стосуються вивчення трьох категорій властивостей і умов:

- **внутрішніх**
(властивості й стан об'єкта);
- **зовнішніх, обстановки**
(час, місце, функціонування об'єктів);
- **механізму виникнення і розвитку процесів**
(взаємодії об'єктів між собою тощо)

Об'єкти криміналістичної діагностики:

Ті, відносно яких відбувається діагностування (ті, що шукають) – властивість, стан об'єкта, механізм події (наприклад, з якого боку було розбито вікно – ззовні чи зсередини).

Діагностуючі – ознаки, що відображають в матеріальному вигляді, та характеризують стан, властивості об'єкта, механізм події (наприклад, наявність під вікном уламків скла ззовні і відсутність таких фрагментів всередині приміщення).

Об'єкти криміналістичної діагностики:

Об'єкти діагностики поділяються на:

- **пошукові** – ситуативні умови, що визначають динаміку події та відображені в її речовій обстановці
- **ті, що підлягають перевірці** – версії слідчого, слідчого судді, експерта, пояснення інших учасників процесу, (потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого)

Суб'єкти криміналістичної діагностики:

Суб'єкти криміналістичної діагностики – органи та посадові особи, уповноважені здійснювати досудове розслідування, експерт та спеціаліст у випадку їх залучення до кримінального провадження, суд на судових стадіях.

Стадії діагностичного дослідження:

- Дослідження ознак об'єкта безпосередньо або за його відображенням.
- Співставлення з типовими ситуаціями подібної події з метою виявити закономірності і пояснити їх.
- Формулювання висновку про причини явища, механізм події, властивості об'єкта.

Методика експертного діагностичного дослідження включає в себе наступні етапи:

➤ Підготовчий

- з'ясування завдання та ознайомлення з ситуацією
- визначення можливості проведення дослідження

➤ Основне дослідження

- аналітична стадія
- порівняльне дослідження з використанням аналогів
- синтезування отриманих даних

➤ Заключний етап

- оцінка результатів дослідження
- формулювання дослідження
- оформлення результатів дослідження

За результатами діагностичного дослідження можливі наступні висновки:

- Категоричний (позитивний чи негативний)
- Ймовірний (позитивний чи негативний)
- Про неможливість дачі висновку – коли експерт не може з об'єктивних причин виконати дослідження

Тема 3
«Загальні положення
криміналістичної техніки»

План:

- 1. Поняття криміналістичної техніки.**
- 2. Форми використання криміналістичної техніки.**
- 3. Класифікація техніко-криміналістичних засобів.**
- 4. Засоби і методи криміналістичної профілактики.**
- 5. Фіксація використання техніко-криміналістичних засобів.**

Два значення терміну
«криміналістична техніка»:

- як розділ криміналістики
- як сукупність технічних засобів

Криміналістична техніка – це розділ криміналістики, що розробляє технічні засоби виявлення, фіксації, вилучення і використання матеріальних слідів злочину, прийоми, методи і способи їх дослідження.

Складається з двох частин:

- Загальної
- Галузей криміналістичної техніки

Завдання криміналістичної техніки

- Створення технічних засобів і методів, що забезпечують введення в процес доказування нових джерел криміналістичної інформації.
- Виявлення, фіксація, вилучення, збереження і попереднє дослідження матеріальних слідів злочинів.
- Обробка і використання криміналістичної інформації для розслідування кримінальних правопорушень.
- Подальше дослідження механізму утворення слідів та взаємодії об'єктів з оточуючою обстановкою.

Мета криміналістичної техніки

- Збирання доказів шляхом їх виявлення, фіксації, вилучення і зберігання.
- Попереднє або експертне дослідження доказів.
- Використання доказів на досудовому розслідуванні чи під час судового розгляду.
- Запобігання і припинення кримінальних правопорушень шляхом розробки техніко-криміналістичних засобів для проведення профілактичних заходів.

Напрямок розвитку криміналістичної техніки

- слідчо-оперативна;
- науково-дослідна;
- профілактична.

2.

Форми використання криміналістичної техніки поділяються на:

➤ **За суб'єктом**

- безпосереднє застосування;
- опосередковане, коли техніко-криміналістичні засоби застосовують спеціально запрошені особи.

➤ **За правовою регламентацією**

- процесуальна форма;
- непроцесуальна (під час проведення оперативно-розшукової діяльності, використанні даних криміналістичних обліків, попередніх досліджень спеціалістами, тощо).

Принцип використання криміналістичної техніки

➤ Загальні

законність, етичність, науковість, планомірність, взаємодія, безпека.

➤ Спеціальні

наявність правових підстав для застосування;

Принцип використання криміналістичної техніки

- застосування визначеними у законі особами;
- дотримання процесуальної форми і порядку застосування техніко-криміналістичних засобів;
- оформлення результатів їх застосування відповідно до вимог закону.

3.

Класифікація техніко – криміналістичних засобів:

- **загальна техніка**
(фото- чи відеокамера, металошукач, мікроскоп тощо).
- **спеціальна техніка**
(магнітна кісточка, дактилоскопічні порошки, порівняльний мікроскоп тощо).

Технічні засоби фіксації можна розділити на такі групи:

- засоби фіксації вербальної інформації (засоби виготовлення протоколів, звукозаписна апаратура);
- засоби створення ідеальних моделей – планів, креслень, малюнків, схем;
- засоби створення матеріальних моделей (засоби консервації, зліпочні маси, фото- та відеоапаратура, комплекти малюнків для створення сигналетичних портретів тощо).

Предметне моделювання зовнішнього вигляду людини

Цей прийом використання вербальної інформації є прикладом виготовлення синтетичних портретів за допомогою спеціальних технічних засобів. Але предметне моделювання зовнішнього вигляду людини можливо і на матеріальному об'єкті, як це буває при пластичній реконструкції особи по черепу.

Мальований портрет виконує сам допитуваний і як будь-який подібний об'єкт такого роду, його додають до протоколу, оскільки наявна в ньому інформація може бути доказовою. Портрети, виготовлені художником або за допомогою спеціальних технічних засобів під час процедури, не передбаченої процесуальним законом (наприклад, за допомогою інформаційного комплексу малюнків, фоторобота, тощо) є засобом фіксації не доказової, а орієнтуючої інформації.

Від пластичної реконструкції обличчя за черепом слід відрізнити виготовлення посмертних масок і зліпків з окремих частин тіла та елементів зовнішності. Маски, виконані під час проведення слідчих (розшукових) дій, належать до різновидів зліпків, їх можна розглядати як додатки до відповідних протоколів, що мають значення похідних речових доказів. Такі маски, на відміну від скульптурних портретів, цілком можуть бути використані для ототожнення особи.

За джерелом походження (за галуззю наукових знань):

- технічні засоби, розроблені в криміналістиці для збирання та дослідження доказів (спеціальні);
- технічні засоби, запозичені з інших наук або галузей знань, але пристосовані для вирішення спеціальних криміналістичних завдань;
- технічні засоби, запозичені з інших наук або галузей знань, які застосовуються для забезпечення розслідування кримінальних правопорушень без конструктивних змін.

За цільовим призначенням:

- технічні засоби, які використовує слідчий або спеціаліст-криміналіст з метою виявлення, вилучення та фіксації доказів;
- технічні засоби, що використовуються для дослідження речових доказів під час проведення криміналістичних експертиз;
- технічні засоби, що використовуються для фіксації ходу та результатів слідчих (розшукових) дій;
- технічні засоби, що використовуються для попередження правопорушень.

За спеціальним призначенням:

- засоби фото- та відео записуючої техніки;
- засоби звукозаписуючої техніки;
- засоби роботи з матеріальними слідами з метою їх виявлення, фіксації та подальшого дослідження;
- засоби аналітичні роботи;
- пошукові засоби;
- засоби збирання, збереження та оброблення інформації;
- допоміжні засоби.

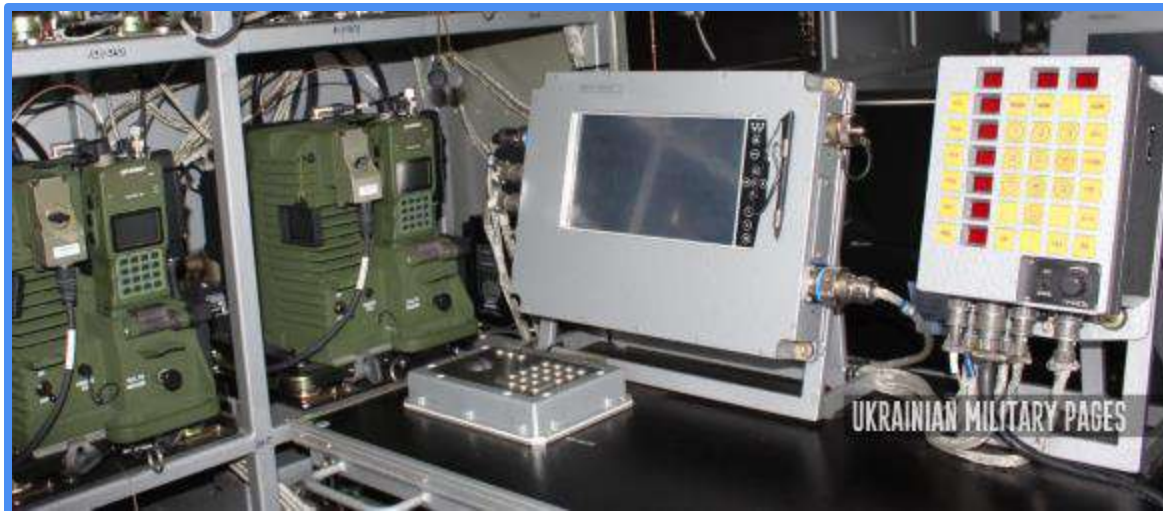
За видом технічного засобу:

пристрої та апаратура;

інструменти та обладнання;

прилади та матеріали;

комплекти науково-технічних засобів

Під час фіксації доказів в предметній формі застосовують такі прийоми, як вилучення предмета в натурі, а також реконструкція (в тому числі макетування), копіювання, отримання зліпків і відбитків, виготовлення матеріальних моделей.

Вилучення предмета в натурі з наступною (за необхідності) його консервацією слід вважати кращим з таких підстав:

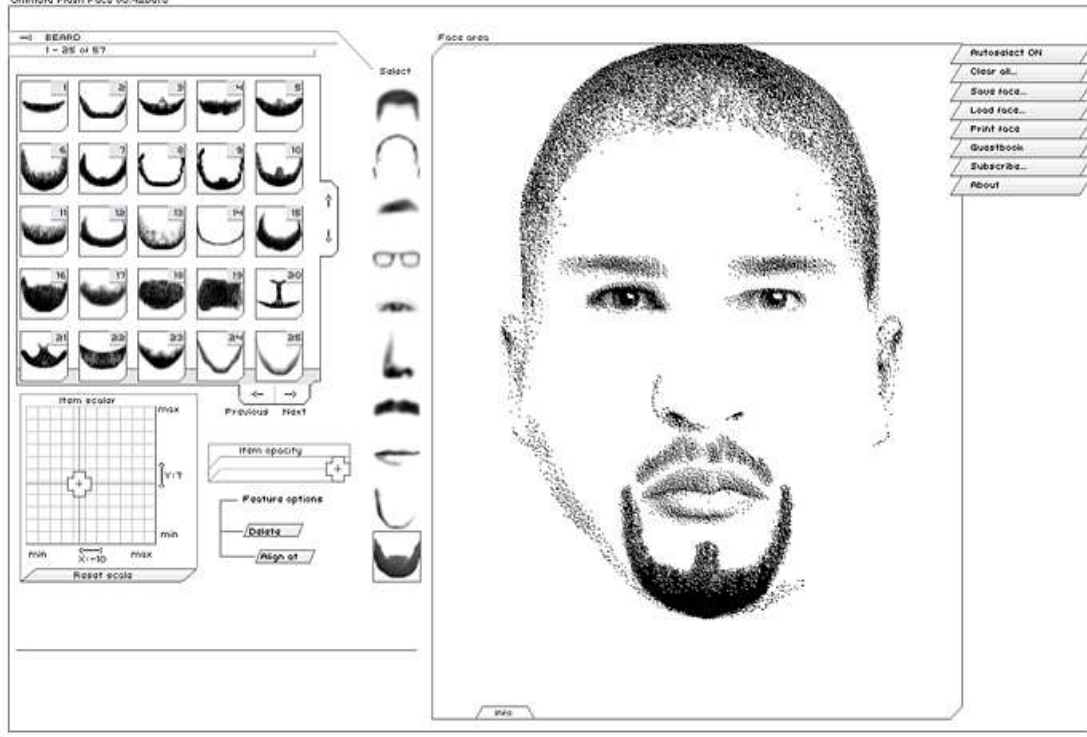
- цей прийом зводить до мінімуму втрати інформації, неминучі при копіюванні, одержанні зліпків та застосуванні інших прийомів фіксації;
- забезпечується можливість безпосереднього сприйняття учасниками процесу вилученого предмета, що виключає сумніви, що можуть виникнути при сприйнятті похідних від нього об'єктів;
- створюються умови для більш повного дослідження
- зберігається можливість отримання копій, якщо характер предмета допускає його багаторазове копіювання.

Копіювання і отримання зліпків і відбитків

Різниця між цими поняттями чисто умовна: під копіюванням розуміється отримання площинних відображень, хоча в буквальному сенсі слова копією є і об'ємне відображення оригіналу (зліпок, відбиток).

При копіюванні відбувається перенесення інформації з об'єкта-носія на штучну підкладку – слідокопіювальну плівку, спеціально підготовлену для цієї мети (фотопапір, лейкопластир), а при копіюванні документів – на звичайний або спеціальний папір. Натомість при отриманні зліпків і відбитків інформацію переносять на об'ємне відображення з гіпсу, різних відбиткових мас тощо. Сучасні засоби виявлення і копіювання поверхневих слідів, отримання копій документів, виготовлення зліпків і відбитків забезпечують високу ступінь збереження інформації, яку вони переносять.

Застосування відбиткових матеріалів повинно забезпечити дотримання необхідних принципів моделювання: досягнення належної геометричної подібності оригіналу.

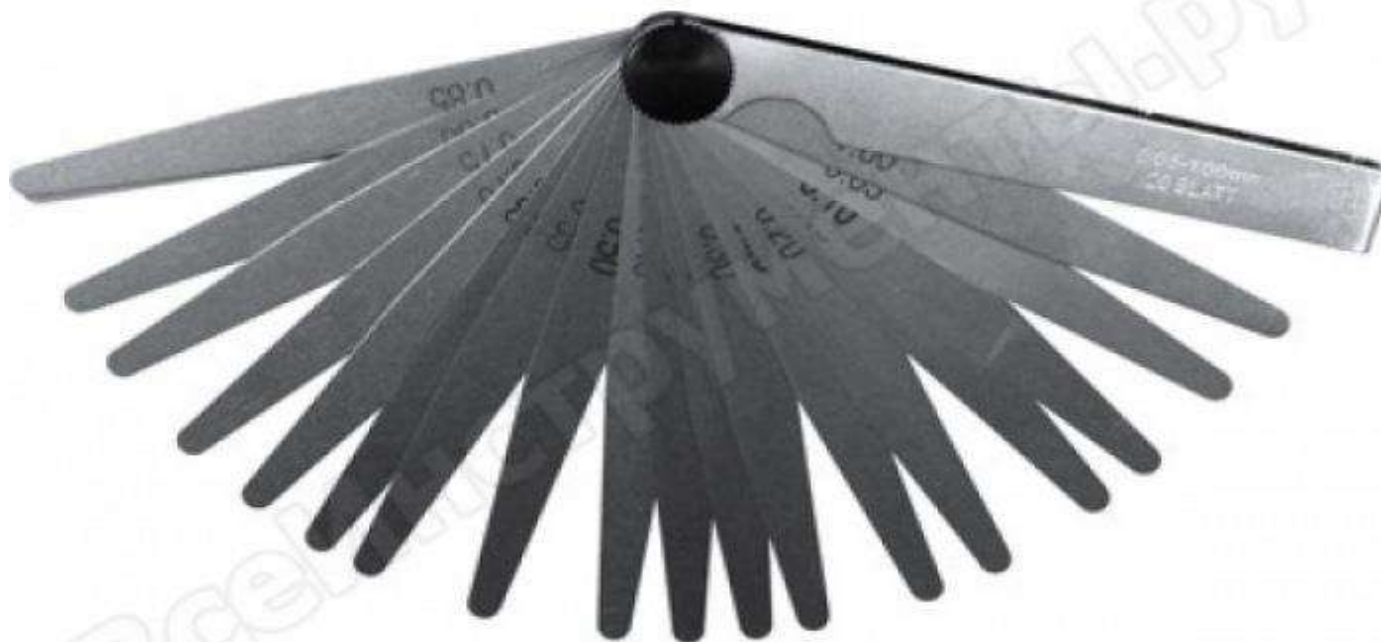

Наочно-образна форма фіксації дозволяє відобразити чуттєво сприйняті образ об'єкта або його ознаки і властивості, недоступні для звичайного безпосереднього сприйняття (фотографування чи відеозапис).

Основна ознака цієї форми фіксації доказів – наочність її результатів, оскільки відбивається або те, що було доступно для суб'єкта фіксації під час безпосереднього візуального сприйняття об'єкта в натурі, або ті його ознаки і властивості, що стали доступними для такого сприйняття після застосування відповідних засобів фіксації.

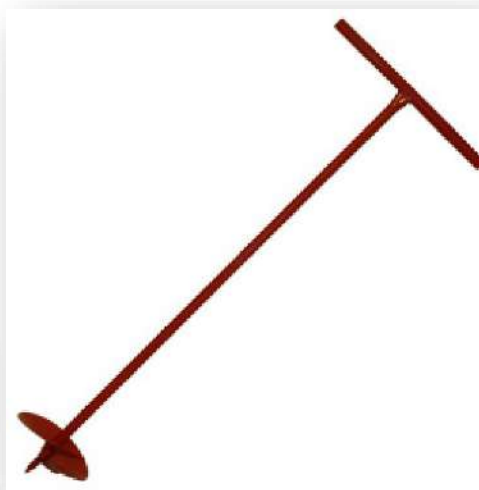
Інші техніко-криміналістичні засоби

Щупи

Інші техніко-криміналістичні засоби

Ручний бур М-16

Інші техніко-криміналістичні засоби

Індукційні металошукачі

Інші техніко-криміналістичні засоби

Для пошуку схованок найбільш успішно використовують медичні рентгенівські установки типу РПУ-90-1, «Світлана»

Інші техніко-криміналістичні засоби

Переносні радіоізотопні відбивні товщинометри
ТОР-1 і ТОР-3

www.siray-umut.ru

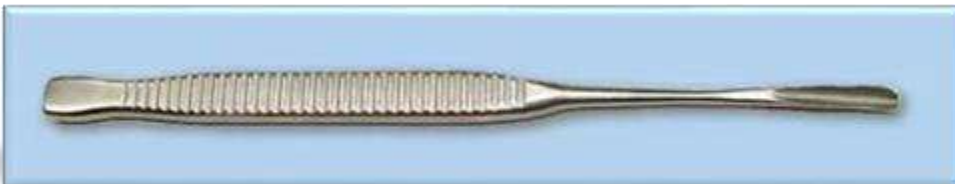
Інші техніко-криміналістичні засоби

Дзеркало для вивчення важкодоступних поверхонь

Інші техніко-криміналістичні засоби

Дриль зі свердлами по металу, долото, викрутка, зубило, комбіновані плоскогубці, ножівка

4.

Засоби і методи криміналістичної профілактики доцільно класифікувати за видами профілактичних завдань на п'ять груп:

- технічні засоби і методи, що використовують для виявлення фактів, які сприяли вчиненню або приховуванню кримінальних правопорушень. До них можна віднести:
 - а) техніку спеціаліста, а також технічні комплекти криміналістичної і оперативної техніки;
 - б) засоби і методи експертного дослідження;
 - в) прийоми і методи непроцесуального використання криміналістичної та оперативної техніки;

Засоби і методи криміналістичної профілактики

- технічні засоби і методи захисту різних об'єктів від злочинних посягань, наприклад, засоби охоронної сигналізації; засоби, які перешкоджають вчиненню кримінального правопорушення;
- технічні засоби, що створюють умови виникнення на місці вчинення кримінального правопорушення додаткових слідів, наприклад рук, звуку, запаху. У спеціальній і оперативній техніці є особливі пристрої, що називаються «пастками», доторкання до яких залишає на одязі, тілі злочинця, руках і засобах вчинення кримінального правопорушення невидимі сліди, виявлення яких потребує спеціальних засобів, наприклад ультрафіолетових освітлювачів, радіометрів тощо;

Засоби і методи криміналістичної профілактики:

- технічні засоби і методи отримання інформації про кримінальні правопорушення, що готуються. Це засоби спеціальної техніки, що застосовують під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій;
- технічні засоби і методи активного психологічного впливу на осіб, схильних до вчинення кримінальних правопорушень. Наприклад, використання телевізійних систем спостереження, встановлених в місцях скупчення людей (вокзали, універсами, універмаги, дороги тощо).

5.

До методів виявлення, фіксації і попереднього дослідження речових джерел інформації належать:

- **органолептичні** (на основі органів чуття – зір, слух, нюх, дотик);
- **вимірювання** (органолептичні (високий, низький тощо) та інструментальні – порівняння об'єкта зі стандартною метричною мірою (м, см, кг, г, см² тощо));
- **фотографічні методи** (макро- та мікрозйомки, зйомки у невидимій ділянці спектру тощо).

До методів дослідження речових доказів та інших джерел інформації експертом і спеціалістом у лабораторних умовах належать:

➤ 1) фізичні методи:

- мікроскопічні (використовують засоби, які розширюють сприйняття людини – можливість роздільно сприймати дрібні об'єкти);
- вимірювальні (використовують як найпростіші (лінійка, рулетка, мікрометри, штангенциркулі, кутомірні пристрої тощо), так і складні прилади (вимірювальні мікроскопи, спектрографи, вимірювальні хроматографи тощо));
- люмінесцентний аналіз (використовують властивість об'єктів матеріального світу світитися при опроміненні ультрафіолетовими чи інфрачервоними променями);

-дослідження в ультрафіолетових променях (відбиті промені та ультрафіолетова люмінесценція);

-дослідження в інфрачервоних променях (відбиті промені та інфрачервона люмінесценція);

-дослідження у рентгенівських променях (мають здатність проникнення крізь об'єкти органічного та біологічного походження, що використовують для пошуку схованок у стінах, вибухових пристроїв у валізах, поштових відправленнях, контейнерах, в аеропортах при догляді багажу);

До методів дослідження речових доказів та інших джерел інформації експертом і спеціалістом у лабораторних умовах належать:

➤ 2) хімічні методи

(для встановлення складу, походження, однорідності або різнорідності речовин та предметів матеріального світу);

➤ 3) біологічні.

Існують такі форми фіксації виявленої інформації:

- вербальна (словесна);
- графічна;
- предметна;
- наочно-образна.

Основними методами фіксації з числа загальнонаукових методів пізнання є вимірювання, опис і моделювання. Технічними прийомами реалізації цих методів є:

- при вербальній формі фіксації – протоколювання, звукозапис;
- при графічній формі фіксації – графічне відображення (схематичні і масштабні плани, креслення, кроки, малюнки, в тому числі мальовані портрети);
- при предметній формі фіксації – вилучення предмета в натурі та його консервація, виготовлення матеріальних моделей (реконструкція, у тому числі макетування, копіювання, отримання зліпків і відбитків);
- при наочно-образній формі – фотографування (у видимих і невидимих променях), відеозапис, голографія.

Можливі різні комбінації методів і технічних прийомів фіксації, їх комплексне застосування, зокрема, поєднання вербальної та графічної, наочно-образної та вербальної тощо.

Факт використання техніко-криміналістичних засобів фіксують в протоколі, де зазначають

їх марку, модель, ким, де і з якою метою використано, попередження присутніх про застосування цієї техніки під час проведення відповідної процесуальної дії.

До протоколу долучають додатки: диски, відеокасети, зліпки, фототаблиці, схеми, плани тощо.

Тема 4
«Криміналістична фотографія та відеозапис»

План:

- 1. Поняття судової фотографії та її значення.**
- 2. Види, прийоми і методи оперативної фотозйомки.**
- 3. Методи дослідницької фотографії.**
- 4. Використання відеозапису в кримінальному провадженні.**

Використання фотозйомки під час розслідування кримінальних правопорушень зумовлено такими чинниками:

- дозволяє з великою точністю зафіксувати об'єкт, його стан і ознаки;
- забезпечує швидку фіксацію тих чи інших об'єктів;
- надає адекватне уявлення про зображений на фотознімку об'єкт; фотографічне зображення має властивості наочності та документальності;
- існує можливість одержання й дослідження слабовидимих і невидимих деталей, слідів, ознак.

1.

Фотографія (фото – світло, графо – малюю, пишу) – малювання світлом.

Цифрова фотографія – це спосіб утворення за допомогою оптичного пристрою цифрових (електронних) зображень різних об'єктів під дією відбитого від них світла на датчику зображення.

Судова фотографія як розділ криміналістичної техніки являє собою систему наукових положень і розроблених на її основі фотографічних методів, прийомів та засобів, що використовують для фіксації і дослідження криміналістичних об'єктів з метою розслідування кримінальних правопорушень.

Судова фотографія поділяється на:

- фотографію оперативну (фіксуючу)
- дослідницьку (експертну) фотографію

Оперативна фотографія це – сукупність методів, прийомів і засобів, що застосовують під час проведення слідчих (розшукових) дій чи оперативно-розшукових заходів для фіксації обстановки, слідів та інших об'єктів.

Об'єктами оперативної фотозйомки є: місцевість і приміщення, а також їх окремі ділянки, предмети, сліди, трупи, живі особи, окремі дії учасників слідчих (розшукових) дій та їх результати.

Дослідницька фотографія – це система спеціальних методів, прийомів і засобів, що застосовують для одержання нових фактів під час проведення судових експертиз.

Об'єктами дослідницької фотографії є речові докази, які піддають експертному дослідженню, порівняльні зразки та матеріали, що використовують під час проведення експертизи.

У оперативній фотографії найпоширенішим видом зйомки є фотозйомка місця події. До фотографічної фіксації місця події ставляться такі вимоги:

- порядок фотозйомки та процедура огляду місця події є взаємопов'язаними;
- фотозйомка повинна передувати іншим методам фіксації;
- засоби і методи фотозйомки обирають залежно від ситуації огляду для забезпечення повноти, всебічності та точності фіксації;
- сукупність фотознімків повинна давати досить повне й ясне уявлення про обстановку кримінального правопорушення, його сліди і деталі;
- до внесення будь-яких змін в обстановку фотографують загальний вигляд місця події і взаємне розташування об'єктів. Окремі сліди і предмети спочатку фіксують у тому вигляді, в якому вони були виявлені.

2.

Розрізняють чотири прийоми фотозйомки: **орієнтуючу, оглядову, вузлову і детальну.**

Орієнтуюча зйомка своїм завданням має фіксацію певного об'єкта або місця події разом із оточуючими його предметами, будівлями, місцевістю. Орієнтуючий знімок повинен містити зображення власне місця події на фоні оточуючих предметів чи місцевості.

Орієнтуюча зйомка – фотографування місця події відносно навколишньої обстановки, місцевості чи приміщення. Завданням такого фотографування є відображення зовнішніх умов та обставин розслідуваної події або її окремих деталей. Знімки повинні показати особливості, специфіку, характер обстановки, яка оточує місце події, що його оточує і з чим пов'язаний об'єкт зйомки.

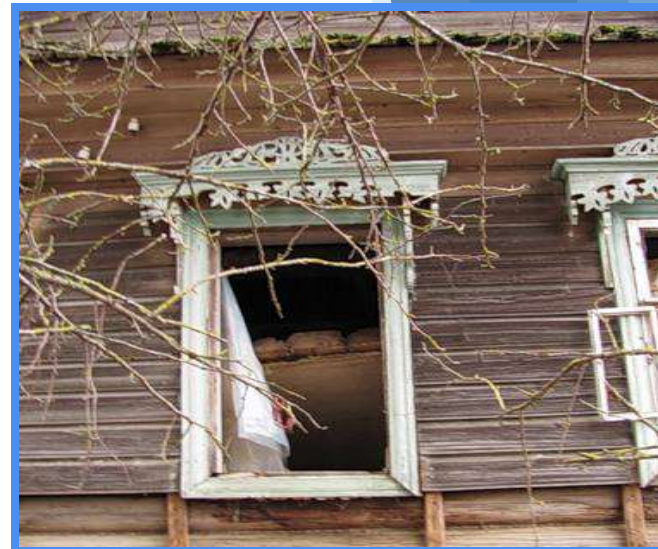
Оглядову зйомку застосовують для фіксації загального вигляду місця події без оточуючих предметів. Щоб зафіксувати взаємне розташування найважливіших об'єктів, відобразити їх специфіку, зйомку провадять із різних боків. Важливою вимогою щодо оглядових знімків є повнота зображення місця події.

Основною метою оглядової фотозйомки є фіксація розміщення об'єктів, щодо яких спрямовані протиправні дії, наслідків події, слідів, речових доказів та розміщення предметів обстановки місця події відносно один одного. В оглядових знімках відображають ознаки, що характеризують суть події. Такі знімки повинні створювати цілісне уявлення про обстановку місця події, характер розслідуваної події, її наслідки, про всі істотні елементи і деталі. Межами оглядового фотографування є межі місця події.

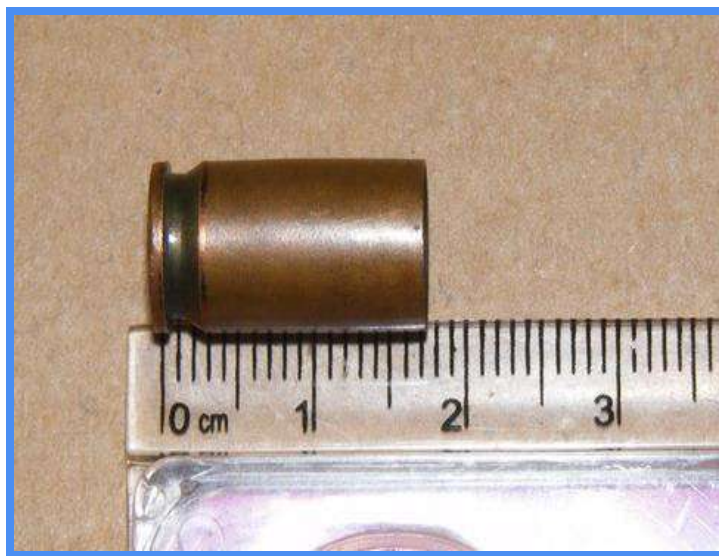

Вузлова зйомка – це зйомка частин (вузлів) об'єкта. Вузол – це частина місця події, де виявлені сліди злочину. При такій зйомці великим планом фотографують певні ділянки місця події, що мають важливе значення, та об'єкти, з якими були пов'язані дії злочинця.

Вузлова зйомка це – фотографування групи предметів, окремого предмета або ділянки території, що мають найбільшу кількість ознак матеріальних слідів події. Вузлові знімки фіксують фрагменти обстановки місця події. Об'єктами зйомки можуть бути зламані двері при крадіжці з приміщення, пошкоджені речі при знищенні майна, автомашини, що зіштовхнулися на місці аварії тощо. Важливо, що окремий предмет (зламаний сейф, касовий апарат тощо) фотографують не ізольовано, а з частиною навколишньої обстановки.

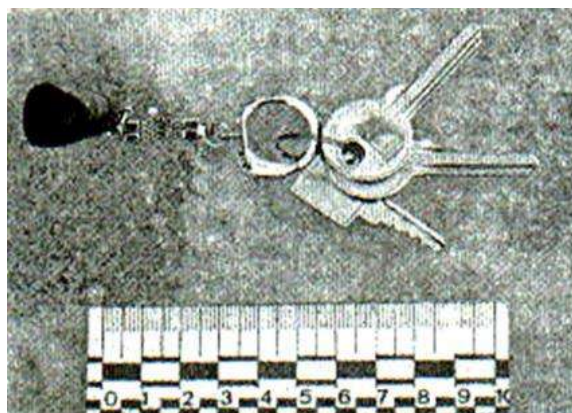

Детальна зйомка – це зйомка окремих слідів, предметів, деталей обстановки місця події, її завжди здійснюють масштабним методом: великим планом із масштабною лінійкою. Детальній зйомці піддають насамперед предмети і сліди, які не можуть бути вилучені з місця події, швидко змінюють свої властивості або мають небезпеку їх ушкодження.

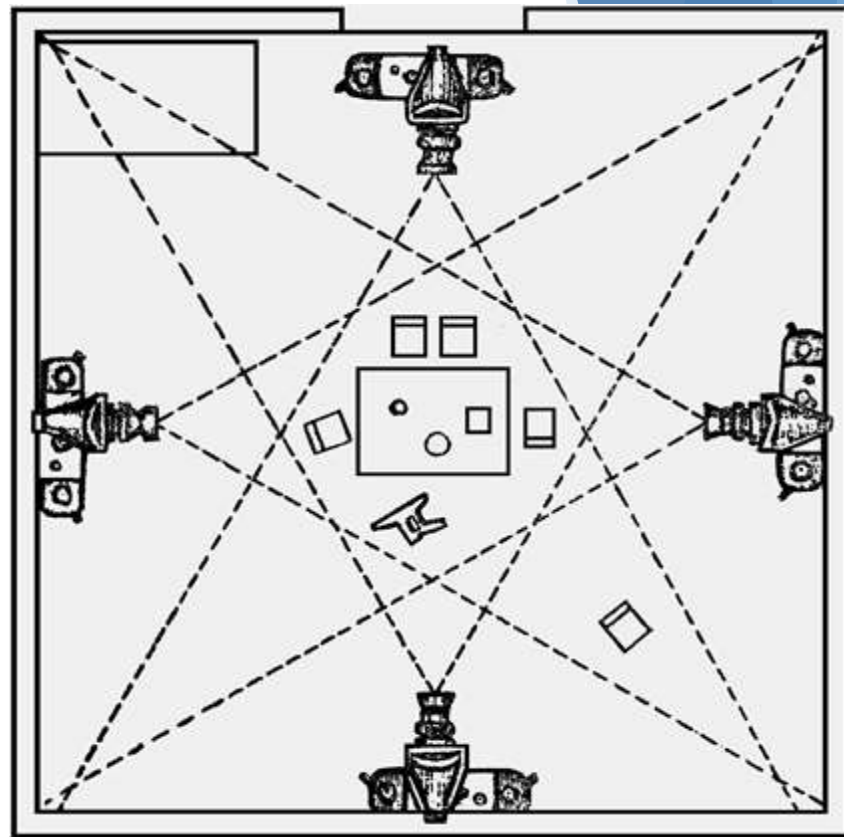
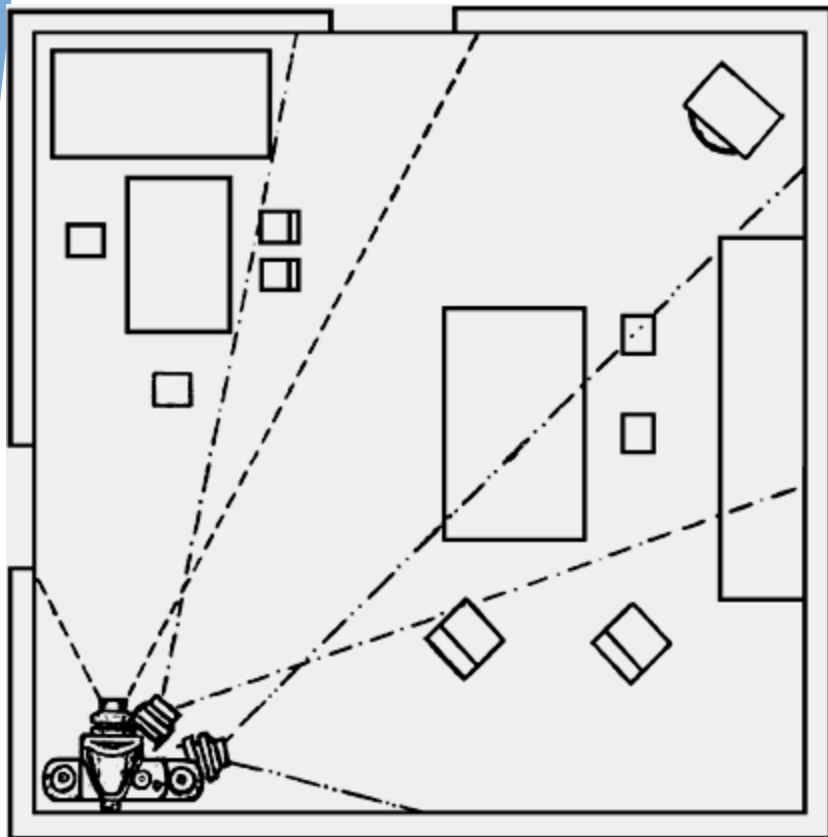

Об'єкти детальної зйомки – це окремий предмет, слід, речовий доказ: фіксують їх форму, стан, структуру, деталі та особливості. Масштаб і напрямок детальної зйомки мають забезпечити фіксацію та роздільне сприйняття всіх ознак і особливостей об'єкта зйомки.

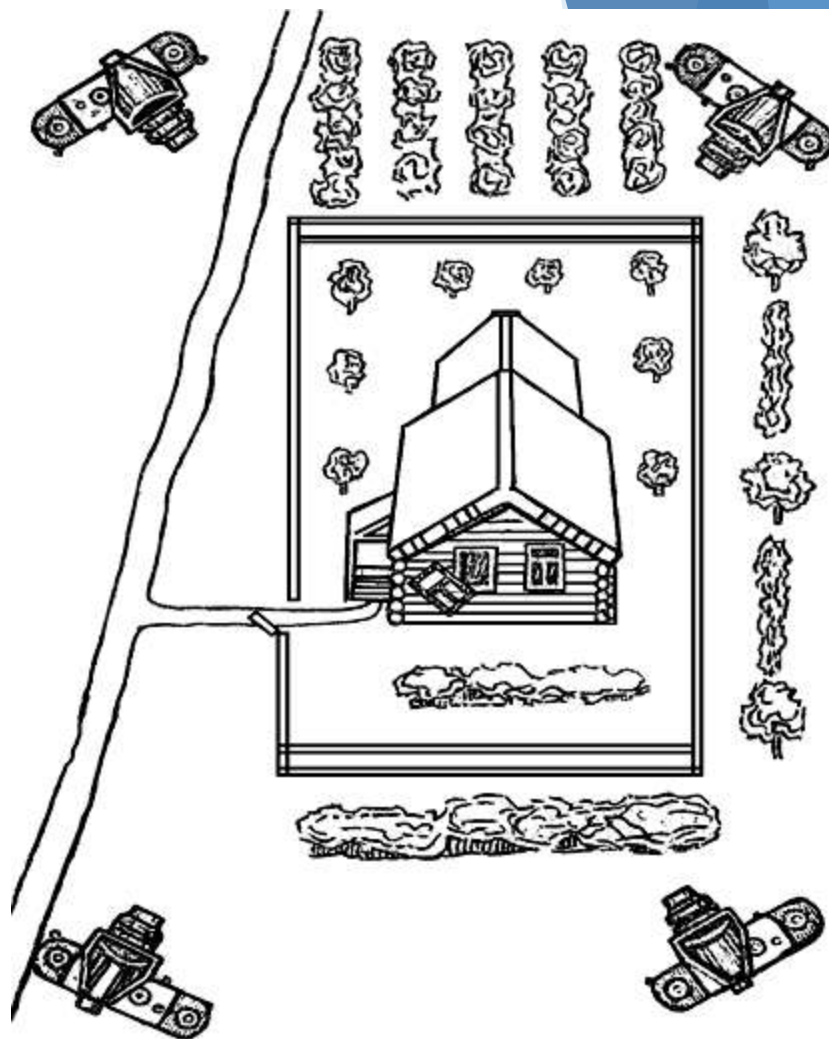
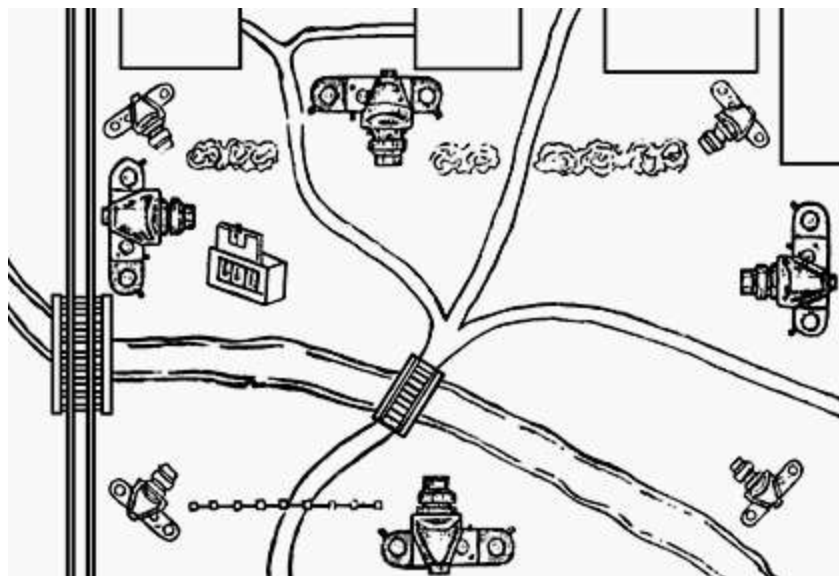
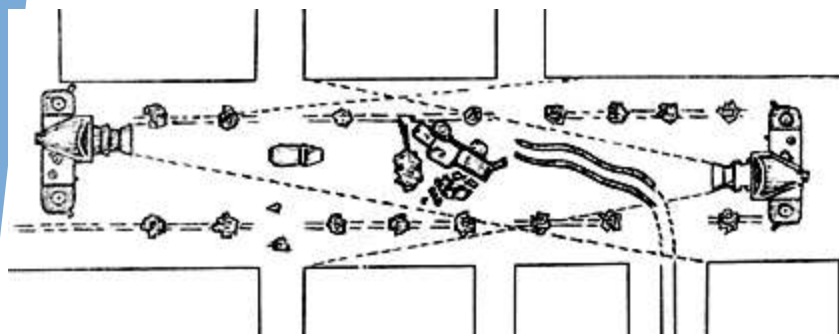
На детальному фотознімку предмет або слід може бути зафіксований без прив'язки до навколишньої обстановки (за умови, що він зафіксований на вузловому знімку). Якщо предмет знаходиться в несприятливих для зйомки умовах, то після виконання вузлової зйомки його можна перенести в більш придатне місце і там сфотографувати.

Прийоми фотографування в приміщенні

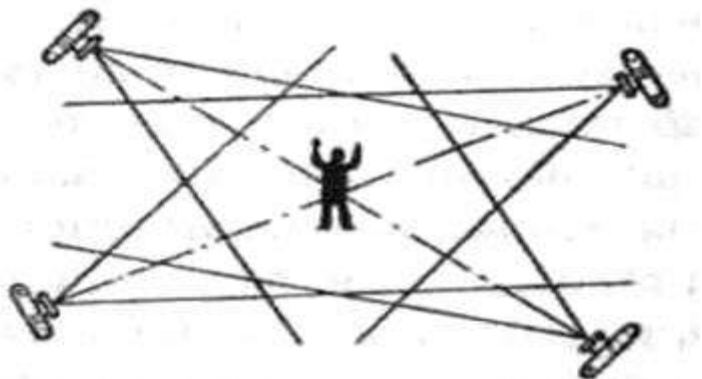

Прийоми фотографування на відкритій місцевості

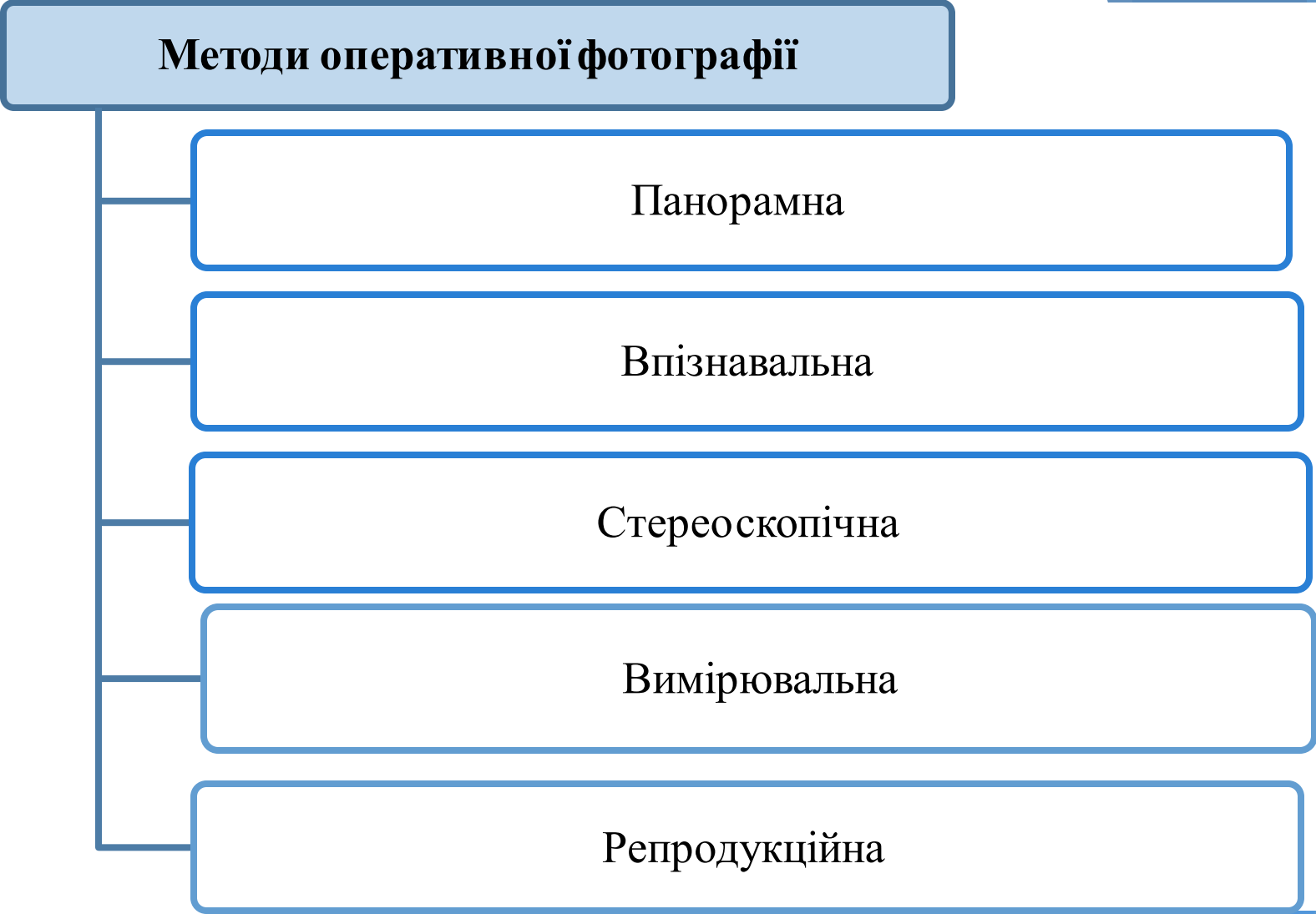

Фотозйомка трупа має певні особливості. Під час фотографування трупа використовують орієнтуючу, оглядову, вузлову та детальну зйомку. Фотозйомку трупа на місці його виявлення проводять для фіксації його загального вигляду, пози і положення щодо навколишнього оточення, слідів і ушкоджень на тілі, одязі, наявності та розміщення трупних плям, синців.

Для фіксації загального вигляду, положення і пози труп на місці його виявлення фотографують у взаємозв'язку з навколишнім оточенням та ізолювано від нього. Труп з предметами обстановки навколо нього звичайно фотографують із двох бічних сторін. Фотозйомку щодо вісі трупа бажано вести під кутом 45° . Не рекомендується без потреби робити знімки з боку ніг, особливо з близької відстані, та з боку голови.

Методи оперативної фотографії


```
graph TD; A[Методи оперативної фотографії] --- B[Панорамна]; A --- C[Впізнавальна]; A --- D[Стереоскопічна]; A --- E[Вимірювальна]; A --- F[Репродукційна];
```

Панорамна

Впізнавальна

Стереоскопічна

Вимірювальна

Репродукційна

1. Панорамна фотозйомка – метод одержання фотознімка із зміною звичайного співвідношення між сторонами фотографічного кадру за рахунок збільшення його в довжину.

Панорамна фотозйомка полягає в послідовному фотографуванні частин місцевості чи приміщення по горизонталі чи вертикалі, а також довгих, високих споруд і окремих великих об'єктів, що не вміщаються в один кадр великого плану. Види панорами: лінійна, кругова, ярусна.

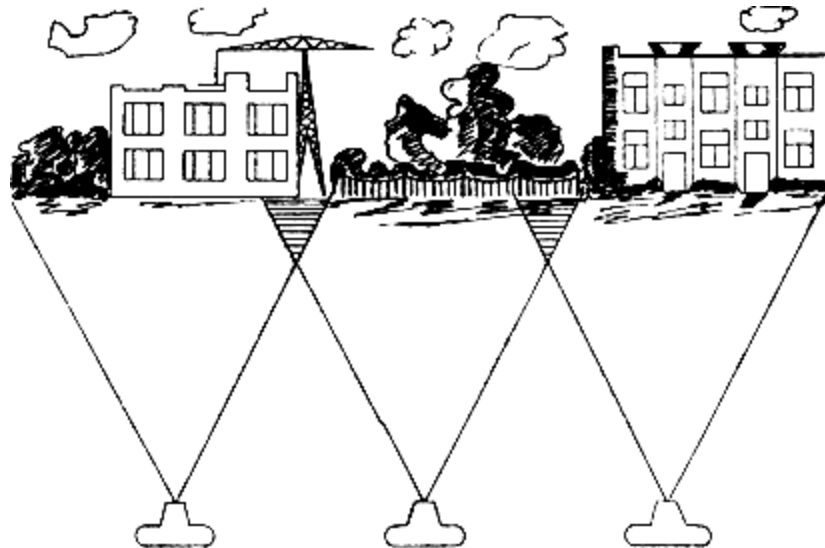
Пара панорамних фотознімків, сполучених одним орієнтиром

Фотографічна панорама з двох знімків, сполучених одним орієнтиром

Види панорамної фотозйомки

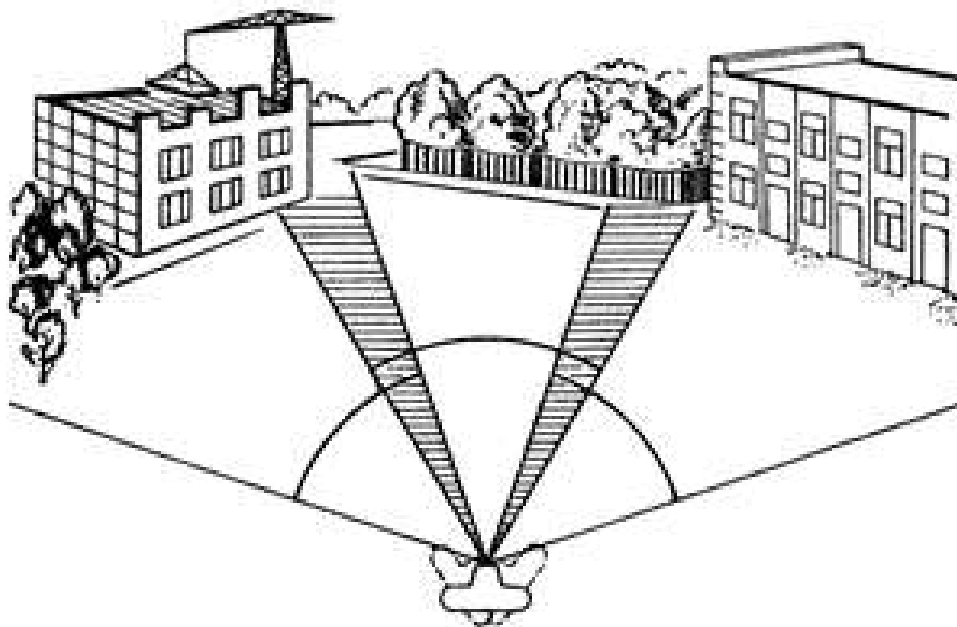
1. Лінійна панорама. Об'єктами цієї зйомки є криміналістичні об'єкти, що мають значні лінійні розміри або розташовуються вздовж певної лінії. Зйомку здійснюють вздовж певної лінії, паралельній фронтальній площині об'єктів зйомки.

Зйомка протяжного об'єкта з перекриттям методом лінійної панорами

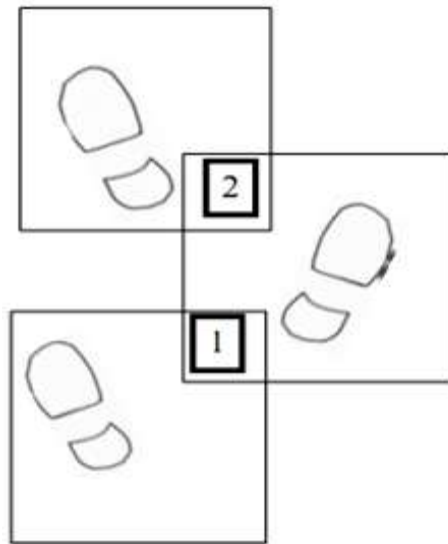
Види панорамної фотозйомки

2. Кругова панорама. Об'єктами цієї зйомки є криміналістичні об'єкти, розташовані в просторі на великій відстані. Тут так само знімають серію фотографічних кадрів, однак на відміну від лінійної панорами, точка зйомки залишається незмінною, а кожний наступний кадр фіксує після повороту камери на певний кут в горизонтальній площині.

Види панорамної фотозйомки

3. Ярусна (східчаста) панорама. Об'єктами цієї зйомки є предмети чи сліди, розташовані в просторі не по прямій лінії і не по дузі окружності, а на різних рівнях або зміщені в сторони по відношенню один до одного.

Ярусна панорама на прикладі доріжки слідів

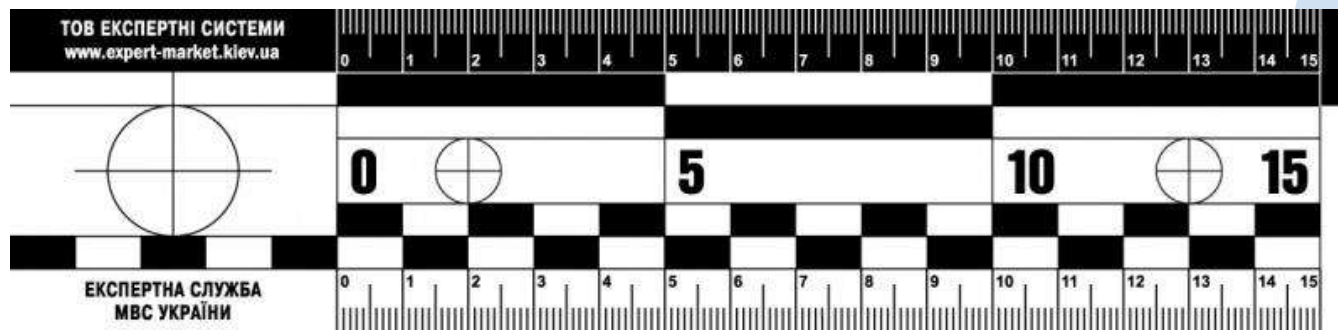
Види панорамної фотозйомки

4. Сферична панорама (віртуальна панорама, 3D панорама) – один з видів панорамної фотографії, призначений насамперед для демонстрації на комп'ютері за допомогою спеціального програмного забезпечення. В основі сферичної панорами є зібране з великої кількості окремих кадрів зображення в сферичній або кубічній проекції. Характерною рисою сферичних панорам є максимально можливий кут огляду простору ($360 \times 180^\circ$).

Сферична панорама

Вимірювальна (метрична) зйомка – це система рекомендацій про прийоми фотографування і технічні засоби, що застосовують для одержання знімків, які дозволяють встановити справжні розміри об'єктів зйомки. За знімками, виконаними вимірювальним методом, можна скласти масштабний план місця події, визначити відстані між об'єктами і розміри кожного з них.

Види вимірювальної фотографії:

фотозйомка з лінійним масштабом;

зйомка з глибинним масштабом;

фотозйомка з квадратним масштабом

Вимірювальна зйомка призначена для одержання фотознімків, за якими можна визначити розміри сфотографованих об'єктів і відстані між ними. Таку зйомку виконують з масштабною лінійкою.

Впізнавальну фотозйомку застосовують для фіксації зовнішності злочинців, з метою використання їх знімків у криміналістичних обліках, під час розшуку та ідентифікації, а також щодо невпізнаних трупів для їх обліку та встановлення осіб загиблих.

Під час зйомки живих осіб звичайно виготовляють три погрудних знімки з зображеннями в 1/7 натурального розміру: правий профіль, вид спереду (анфас) і з поворотом голови вправо (лівий напівпрофіль). На прикладі цих фотографій можна ілюструвати, як неправильно виконувати сигналетичну зйомку

За правилами впізнавальної зйомки фотографують:

- заарештованих та засуджених за вчинення кримінальних правопорушень, для перевірки їх особи на стадії досудового розслідування, судового розгляду та в місцях відбування покарання, а також для розшуку у випадку втечі;
- затриманих за підозрою у вчиненні кримінальних правопорушень – для обліку цих осіб з метою подальшого пред'явлення фотознімків для впізнання потерпілим;
- невпізнаних трупів – з метою встановлення особи загиблих.

Впізнавальна зйомка трупів

Метою впізнавальної зйомки трупа є встановлення особи покійного, якщо вона невідома. Спотворене обличчя трупа попередньо відновлюють шляхом його «туалету». Відновлення обличчя (надання прижиттєвого вигляду) полягає в накладенні швів на рани, а «туалет» – у припудрюванні шкіри, фарбуванні губ тощо. Цю роботу за завданням слідчого виконує спеціаліст – судово-медичний експерт. Обличчя трупа повинно бути сфотографовано до відновлення та після цього. Труп фотографують в тому одязі, в якому його знайшли, а тулуб оголеного трупа прикривають шматком тканини, краще сірого кольору.

Стереоскопічна зйомка — це метод одержання знімків, який дозволяє повніше сприймати об'єм сфотографованих предметів. Об'єкт фотографують з двох різних точок, які відповідають позиції лівого і правого ока.

Репродукційна фотозйомка — це система прийомів фіксації площинних об'єктів. Її застосовують для відтворення фотографічними способами плоских оригіналів (документів, фотознімків, креслень, схем, малюнків тощо). При такому фотографуванні дотримуються правил масштабної зйомки, що забезпечує високу точність копії.

4.

Дослідницьку фотографію застосовують під час проведення експертних досліджень

Фотографічну зміну контрастів широко застосовують при техніко-криміналістичному дослідженні документів.

Кольороподіл – це процес збільшення кольорового контрасту шляхом дослідження або фотографування об'єкта крізь спеціальний світлофільтр.

Кольорова трансформація – це посилення кольорового контрасту шляхом передачі на фотознімку одних кольорів іншими, більш насиченими.

Мікрофотографія – це фотозйомка, що застосовують для виявлення мікроструктури і мікрорельєфу досліджуваних об'єктів.

Фотографування в інфрачервоних променях – це фотозйомка об'єкта, який освітлений тепловими променями.

Фотографування в рентгенівських променях – метод отримання тіньового зображення за рахунок дії на фотоматеріал рентгенівських променів, які пройшли крізь сфотографований об'єкт.

Фотографування в ультрафіолетових променях – метод, заснований на дії ультрафіолетових променів, відбитих від об'єкта зйомки.

5.

Відеозапис під час розслідування кримінальних правопорушень має такі переваги:

- дозволяє одночасно фіксувати звук і зображення на магнітній стрічці та візуально контролювати якість запису;
- містить інформацію про динамічність події, розвиток тієї чи іншої дії або явища;
- не потребує лабораторного опрацювання відзнятого матеріалу;
- дає можливість багаторазово використовувати відеострічку для запису.

Відеозйомка під час проведення слідчих (розшукових) дій передбачає використання певних видів, методів і прийомів зйомки. Різновидами відеозйомки є орієнтуюча, оглядова, вузлова і детальна зйомка. Відеозапис рекомендується проводити в послідовності, у якій здійснюється процесуальна дія. Визначення послідовності зйомки є необхідною передумовою для одержання загального уявлення про подію.

До прийомів відеозйомки відносять також зйомку кількома відеокамерами, зйомку прийомами обходу та зйомку різноманітними планами, що обирають залежно від особливостей об'єкта, який необхідно зафіксувати, динамічності процесів і станів, завдань фіксації.

Тема 5

«Трасологія»

План:

- 1. Поняття трасології, її система та наукові засади.**
- 2. Поняття сліду в трасології. Механізм слідоутворення. Класифікація слідів.**
- 3. Види та характеристика слідів: людини, транспортних засобів, знарядь зламу та інструментів.**
- 4. Загальні правила виявлення, фіксації та вилучення слідів.**

Історичні події свідчать, що розшук злочинця по слідах ніг («гоніння по сліду»), використання слідів рук ймовірно були першими матеріальними слідами, що використовували під час розслідування.

Термін «трасологія» походить від *la trase* (франц.) – слід та *logos* (грец.) – вчення, думка, поняття.

Наукові основи трасології складають філософські концепції матеріалістичної діалектики:

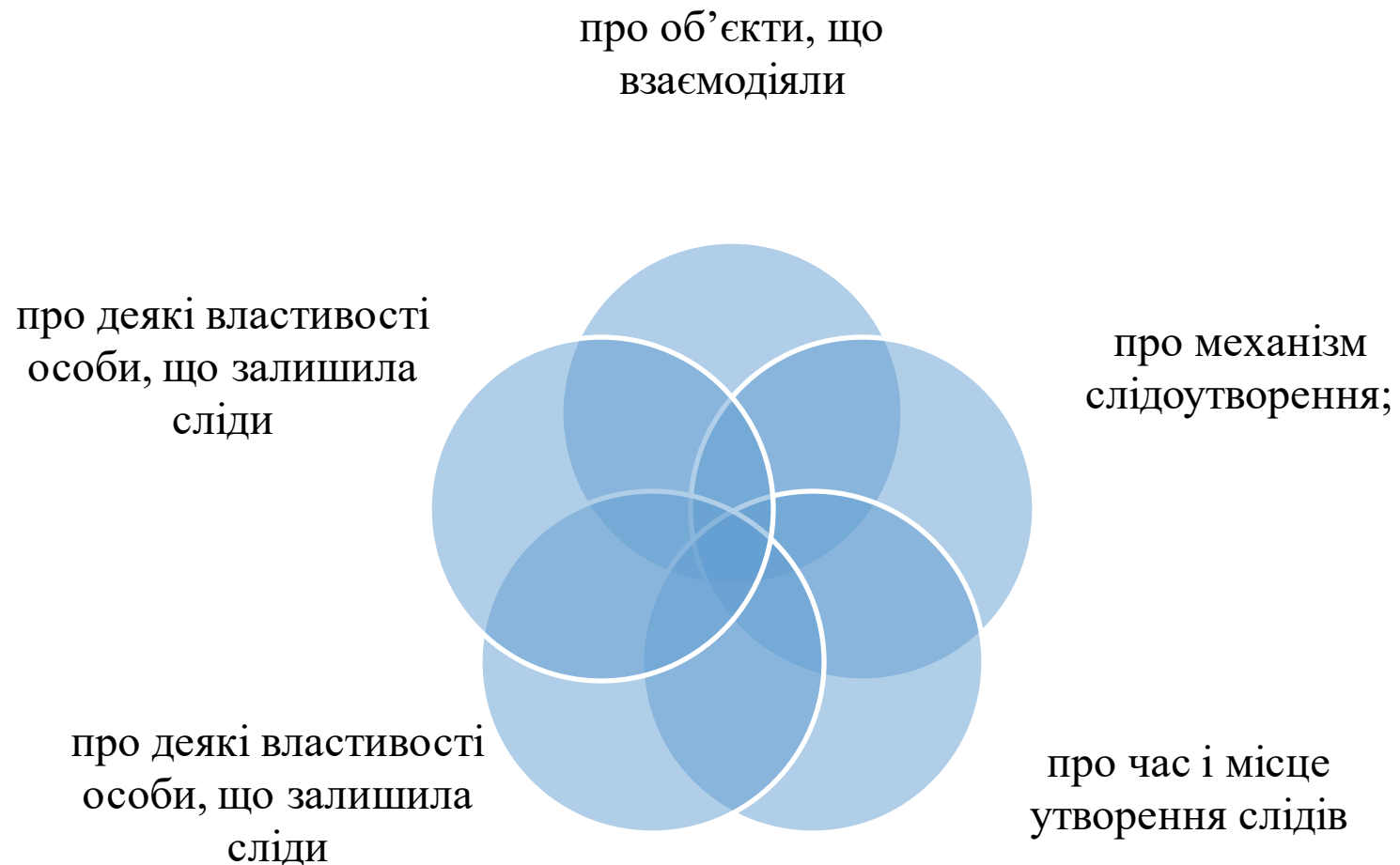
- у світі немає двох речей, які були б однакові, тобто кожний об'єкт матеріального світу є індивідуальним;
- слід-відображення не може існувати без явища, речі, предмету, що його відобразив, тобто якщо є слід, то є й об'єкт, що його залишив;
- під час взаємодії твердих тіл слід-відображення є конформним до об'єкту, з яким контактує.

1.

Трасологія – це галузь криміналістичної техніки, що вивчає матеріально-фіксовані сліди, закономірності їх утворення і розробляє прийоми, методи та науково-технічні засоби їх виявлення, фіксації, вилучення й дослідження.

Поняття трасології, її система та наукові засади:

СИСТЕМА ТРАСОЛОГІЇ

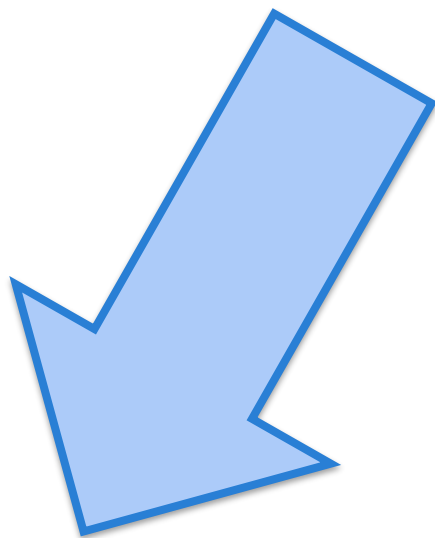
Вчення про сліди та механізм слідоутворення

Прийоми і методи виявлення, фіксації та вилучення слідів

Дослідження слідів-відображень (рук, ніг, зубів, ділянок шкіри голови, одягу, знарядь зламу та інструментів, холодної зброї, транспортних засобів, тварин, слідів крові за їх формою)

Дослідження предметів як слідів кримінального правопорушення (визначення стану окремих предметів; встановлення належності частин єдиному цілому; встановлення джерела походження (партії, групи) за слідами виробничих механізмів).

Трасологічні дослідження дозволяють вирішувати:

**Ідентифікаційні
завдання**

**Групофікаційні
завдання**

У трасології за слідами можна встановити:

механізм і умови виникнення слідів, слідоутворення (вид сліду, напрямок і кут взаємодії об'єктів тощо);

індивідуальну тотожність об'єкта, яким утворений слід (ідентифікувати об'єкт);

групову належність об'єктів (тип, клас, рід, вид, різновид);

окремі обставини злочинної події (спосіб проникнення у житло, кількість учасників події, їх анатомо-фізіологічні особливості, напрямок пересування злочинців, використання транспортних засобів, орієнтовно час вчинення кримінального правопорушення тощо)

**Трасологія базується на
таких наукових
положеннях:**

Об'єкти
матеріального
світу
індивідуальні.
Кожний об'єкт
індивідуальний і
тотожний тільки
самому собі.

За певних умов
зовнішня будова
одного об'єкта
може відбитися на
іншому. Точність
відображення
залежить від
фізичних
властивостей
слідоутворюючого
і слідосприймаю-
чого об'єктів,
механізму
слідоутворення. За
матеріально-
фіксованими
слідами можлива
ідентифікація
об'єкта, який їх
залишив

Відносна
стійкість
об'єктів.
Об'єктами
механічної
контактної
взаємодії
можуть бути
тільки тверді
тіла, які мають
достатньо
стійкі зовнішні
ознаки.

Відбиття у сліді
зовнішньої
будови предмета
є перетвореним
(має вид
негативу). У сліді
ознаки
зовнішньої
будови предмета
переважно мають
дзеркальне
відображення.

2.

У широкому розумінні

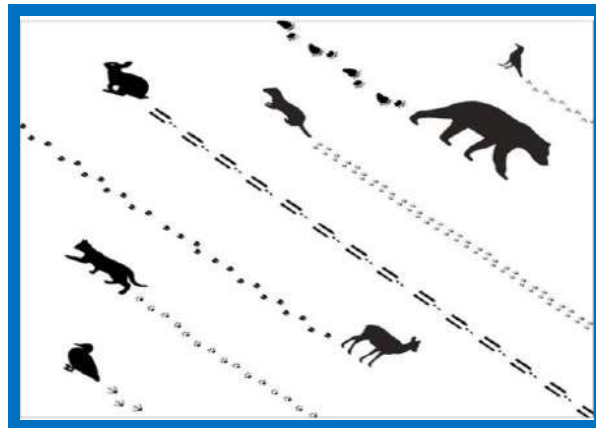
слід – це результат будь-якої матеріальної зміни первинної обстановки внаслідок вчинення кримінального правопорушення: поява чи зникнення тих чи інших предметів, порушення первинного положення, місцезнаходження, стану різних об'єктів (наприклад, загублені злочинцем на місці події власні речі, уламки розбитого віконного скла тощо).

У вузькому розумінні

слід – це матеріально-фіксовані відображення зовнішньої будови одного об'єкта на іншому (сліди-відображення).

Сліди-відображення виникають внаслідок взаємодії двох і більше об'єктів та мають достатньо широке розповсюдження: це сліди рук людини, ніг, взуття, зубів, транспортних засобів, знарядь, інструментів тощо.

Сліди-відображення є головним предметом вивчення у трасології.

Механізм слідоутворення – це система компонентів процесу утворення слідів-відображень.

Матеріально-фіксовані сліди виникають у результаті механічної контактної взаємодії двох чи більше об'єктів: один об'єкт утворює слід – *слідоутворюючий об'єкт*, інші – сприймають слід – *слідосприймаючі*.

Ділянки поверхні об'єктів, якими вони стикаються під час утворення сліду, називаються *контактними поверхнями*, а факт взаємодії – *слідовим контактом*.

Сліди завжди залишаються на слідосприймаючих об'єктах.

Види механічної взаємодії, коли сліди утворюються при переміщенні двох і більше об'єктів у просторі та взаємодії між собою:

1. Прямолінійний рух

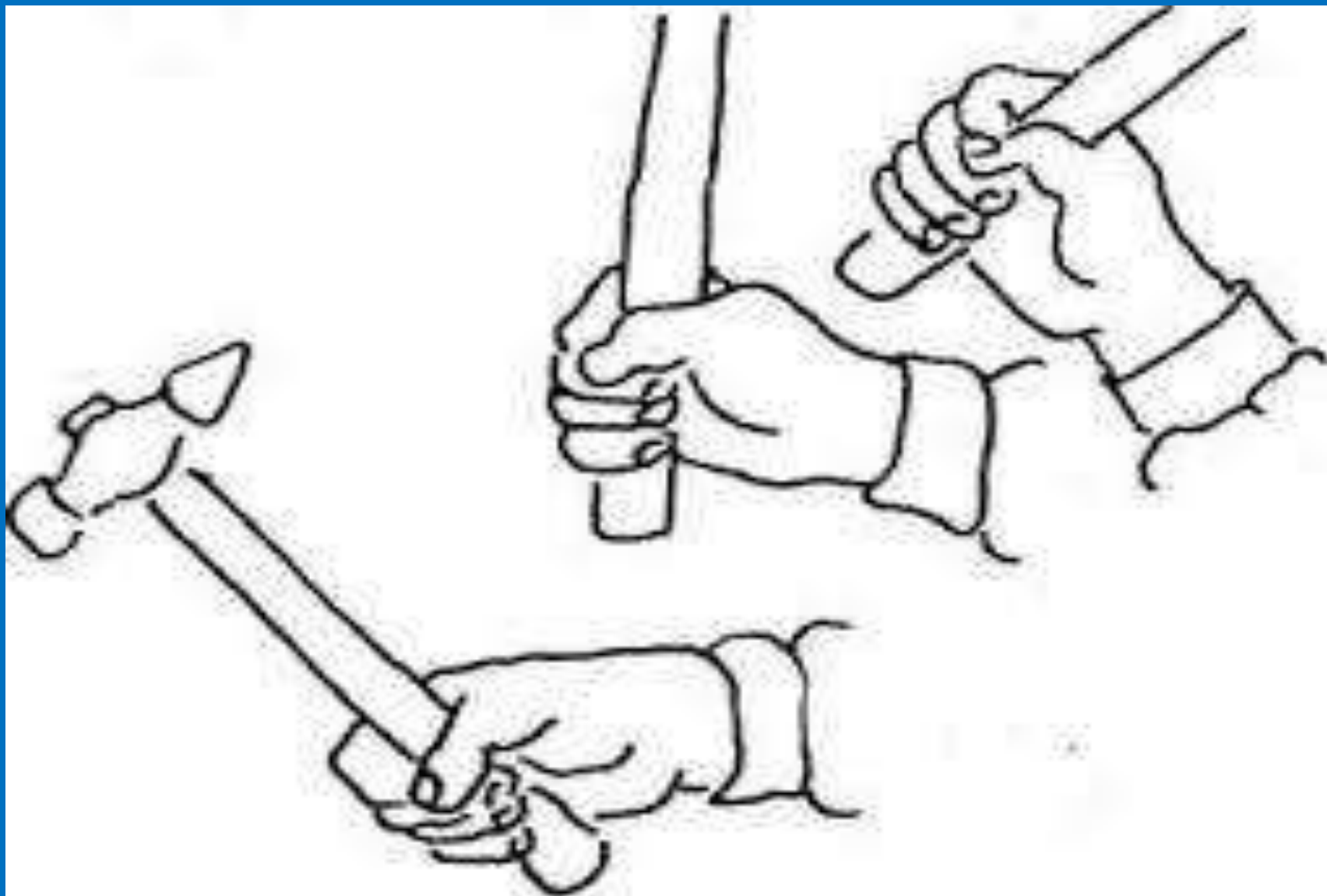
Під прямолінійним переміщенням контактуючих об'єктів розуміється такий рух, коли слідоутворюючий об'єкт рухається перпендикулярно до слідосприймаючого або вони обидва переміщаються назустріч один одному по прямій лінії.

Слідоутворюючі об'єкти – молоток, лом, бойок ударника пістолета, зуби при надкушуванні і відкушуванні рухаються прямолінійно і на місці слідового контакту утворюють об'ємні сліди.

Механізм утворення їх однаковий – це формування, руйнування, перерозподілення, а вид сліду залежить від фізичних властивостей об'єктів.

Утворений внаслідок прямолінійного руху об'ємний або поверхневий слід відображає форму і розміри контактуючої поверхні слідоутворюючого об'єкта.

Об'ємний слід конформний знаряддю, тобто випуклість на ньому відповідає заглибленню на сліді, що дозволяє моделювати слідоутворюючу частину об'єкта і ототожнювати його.

2. Прямолінійно-поступальний рух

Одна сила спрямована перпендикулярно, а друга – паралельно слідосприймаючому об'єкту, утворюючи слід ковзання, відділення чи ущільнення. Внаслідок цього слідоутворюючий об'єкт під дією двох сил рухається по результуючій (діагоналі прямокутника, паралелограма), націленій під певним кутом до слідосприймаючої поверхні, і утворює на ній слід.

Лінійний слід ковзання, що може бути об'ємним, плоскісним, зафарбованим, слідом нашарування чи відшарування.

Одна сила спрямована перпендикулярно, а друга – паралельно слідосприймаючому об'єкту, утворюючи слід ковзання, відділення чи ущільнення. Внаслідок цього слідоутворюючий об'єкт під дією двох сил рухається по результуючій (діагоналі прямокутника, паралелограма), націленій під певним кутом до слідосприймаючої поверхні, і утворює на ній слід.

3. Зворотно-поступальний рух

Характеризується поперемінною зміною націленого горизонтального руху, а під дією вертикально націленої сили, прикладеної до слідоутворюючого об'єкта, він рухається вертикально донизу. Типовим прикладом зворотно-поступального руху є рух пилки, деталей машин, які труться. При цьому утворюються сліди розпилювання або тертя.

За формою вони є лінійними слідами ковзання, а за відображенням є специфічними слідами, механізм утворення яких відрізняється від них. Зокрема, пилка, поперемінно змінюючи націленість горизонтального руху, під дією вертикально прикладеної сили, заглиблюється у слідоутворюючий об'єкт, розчленовує його на частини, на стінках яких утворюються сліди розпилу. Механізм утворення таких слідів розпилу складний. Зубці пилки являють собою систему ріжучих поверхонь, кожна з яких є лінією, що утворює сліди ковзання.

У слідоутворенні бере участь велика кількість різців (зубців), які діють послідовно, тому кожний попередній слід знищується наступним. Крім цього, пилка своїми плоскостями третється в бокові стінки сліду і загладжує їх. Досі сліди розпилювання - єдині, за якими не можна проводити ототожнення. Механізм утворення слідів тертя майже аналогічний попередньому.

Однак відрізняються вони тим, що тут слідоутворюючою поверхнею є не лінія, а плоскість, тому відображення рельєфу в плоскісному сліді постійно пошкоджується змінами націленого руху. Тож сліди для ідентифікації не придатні.

4. Обертально-поступальний рух

Об'єкти матеріального світу індивідуальні. Кожний об'єкт індивідуальний і тотожний тільки самому собі.

За певних умов зовнішня будова одного об'єкта може відбитися на іншому. Точність відображення залежить від фізичних властивостей слідоутворюючого і слідоприймаючого об'єктів, механізму слідоутворення. За матеріально-фіксованими слідами можлива ідентифікація об'єкта, який їх залишив.

Відносна стійкість. Об'єктами механічної контактної взаємодії можуть бути тільки тверді тіла, які мають достатньо стійкі зовнішні ознаки.

Відбиття у сліді зовнішньої будови предмета є перетвореним (має вид негативу). У сліді ознаки зовнішньої будови предмета переважно мають дзеркальне відображення його.

5. Обертання-гойдання

Обертання-гойдання – об'єкт, закріплений на вісі, обертаючись, залишає на слідоприймаючій поверхні протяжний слід завдяки двом силам: обертання і тиснення масою слідоутворюючого об'єкта.

Оскільки на слідоутворюючий об'єкт діють дві сили - одна переміщає об'єкт по поверхні, а друга націлена перпендикулярно до неї і створює значний тиск, то утворюється довгий слід тиснення, який називають слідом кочення.

Так утворюються сліди коліс транспортних засобів та інших предметів, які переміщуються обертанням-гойданням.

Сліди гойдання виникають внаслідок залишкової деформації слідоприймаючого предмета, а також шляхом формування пластичних, вологих, сипучих і витискання сипучої або в'язкої речовини.

3.

Всі сліди в слідознавстві поділяються на:

Сліди-відображення – матеріально-фіксовані відбитки одного об'єкта на іншому), утворені в результаті контактної взаємодії між ними та є слідами у трасологічному розумінні (сліди рук, ніг, зубів, знарядь зламу, транспортних засобів, тварин тощо).

Ідеальні відображення, утворені у свідомості людини (до трасологічних слідів не належать).

Сліди-предмети – самі предмети або їх частини, що належать як до слідоутворюючого, так і до слідосприймаючого об'єкта.

Сліди-речовина – частки цілого, утворені від рідини, сипучих та інші об'єктів.

Класифікація слідів:

1. За слідоутворюючим об'єктом:

Сліди людини (рук, ніг, лобної частини голови, губ тощо)

Сліди предметів (господарсько-побутового призначення, знарядь вчинення кримінального правопорушення, транспортних засобів тощо).

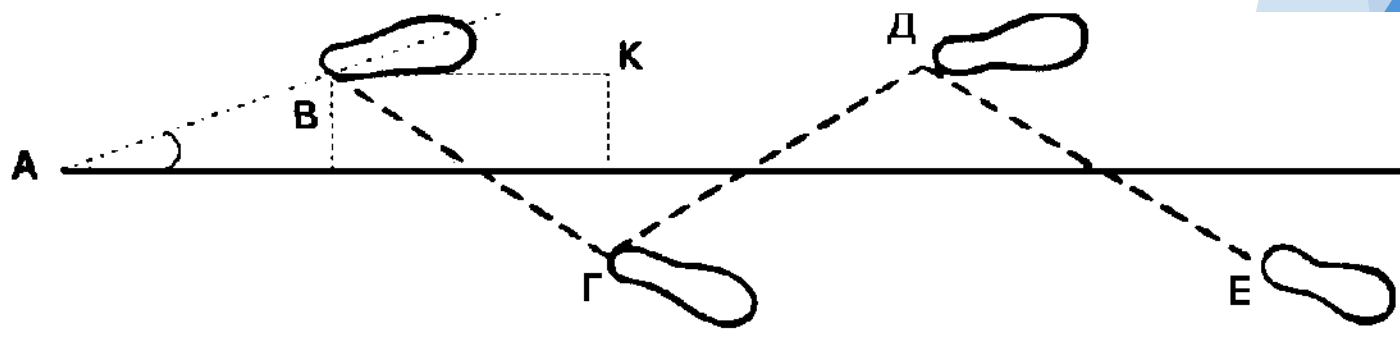
Сліди тварин (голови та інших частин тіла; ратиць, їх кількість, ознаки тощо).

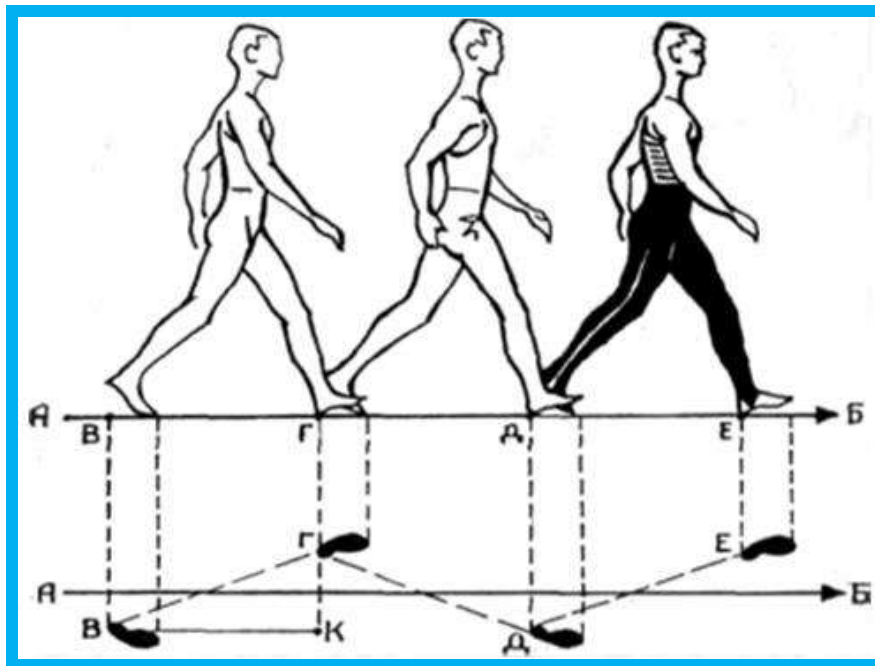
Сліди ніг і взуття – це відбитки морфологічних особливостей будови ніг, шкірного рельєфу (або рельєфу підошви взуття). Виділяють сліди босих ніг, сліди взуття та сліди ніг у шкарпетках (панчохах). За слідами босих та взутих у шкарпетки (панчохи) ніг ототожнюють людину, а за слідами взутих ніг – взуття. Сліди ніг (взуття) поділяють на об’ємні (утворюються на поверхні ґрунту) і поверхневі (видимі, невидимі), статичні та динамічні. Об’єктом трасологічного дослідження можуть бути сліди ніг людини, сліди взуття і доріжка слідів.

Значна кількість слідів ніг, що пов'язані єдиним механізмом утворення та напрямком, називається доріжкою слідів ніг.

Розповсюдженим способом фіксації об'ємних видимих слідів ніг є об'ємне моделювання, тобто виготовлення зліпків-копій.

Об'ємні сліди на сипких матеріалах фіксують зліпками, дотримуючись при їх виготовленні загальних правил. Гіпсові зліпки виконують заливним, насипним і комбінованим способами.

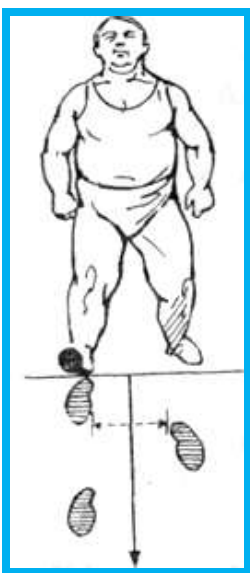

Визначення довжини кроку: В, Г, Д, Е - вимірювальні точки АБ - лінія руху; ВК - довжина кроку. Середній - 70-90 см у чоловіків, 50-70 см у жінок.

Великий, «широкий крок» - більше 90 см у чоловіків, більше 70 см у жінок.

Малий, «короткий», «дрібний» крок - менше 70 см у чоловіків, менше 50 см у жінок.

Велика постановка
стоп при ходьбі

Середня постановка
стоп при ходьбі

Мала постановка
стоп при ходьбі

Паралельне
положення стоп
при ходьбі

Розворот стоп
при ходьбі
(назовні)

Розворот стоп
при ходьбі
(всередину)

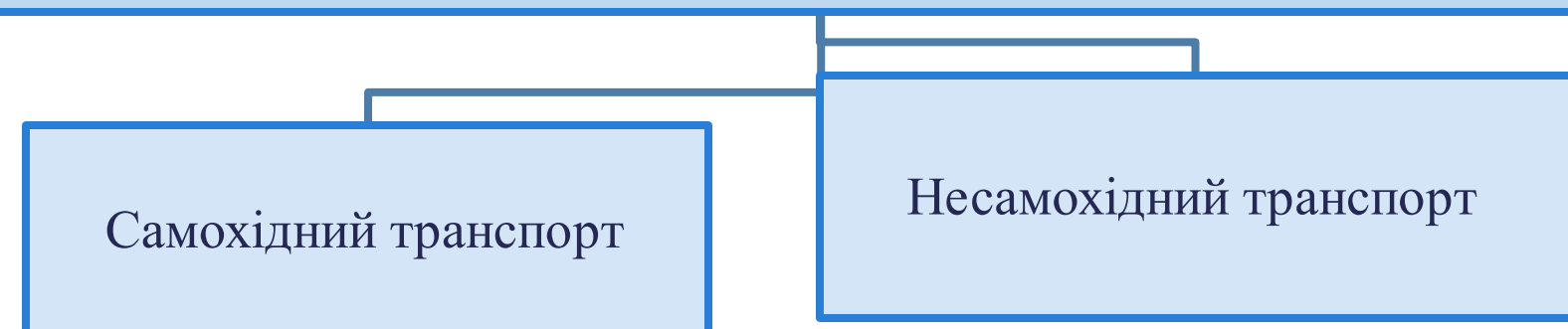

Асиметричне
положення
стоп при ходьбі

Сліди транспортних засобів – це сліди, що відображають зовнішню будову частин транспортного засобу: сліди-відображення (сліди коліс на ґрунті); предмети, що відокремилися від транспортного засобу (частки фарного скла); речовини (плями мастила).

Сліди транспортних засобів поділяють за видами транспорту

Самохідний транспорт

Несамохідний транспорт

Серед них розрізняють *колісний, гусеничний та полозковий* транспорт. Колісний транспорт має сліди кочення, гусеничний – вдавлені (об’ємні) сліди, полозковий – сліди ковзання. Сліди кочення та вдавлені сліди можуть бути об’ємними, поверхневими та забарвленими, інколи об’ємні сліди містять частки речовини, яка відрізняється від матеріалу, формуючого слід.

Сліди транспортних засобів містять
ознаки ходової частини транспорту:

ВИД ХОДОВОЇ ЧАСТИНИ

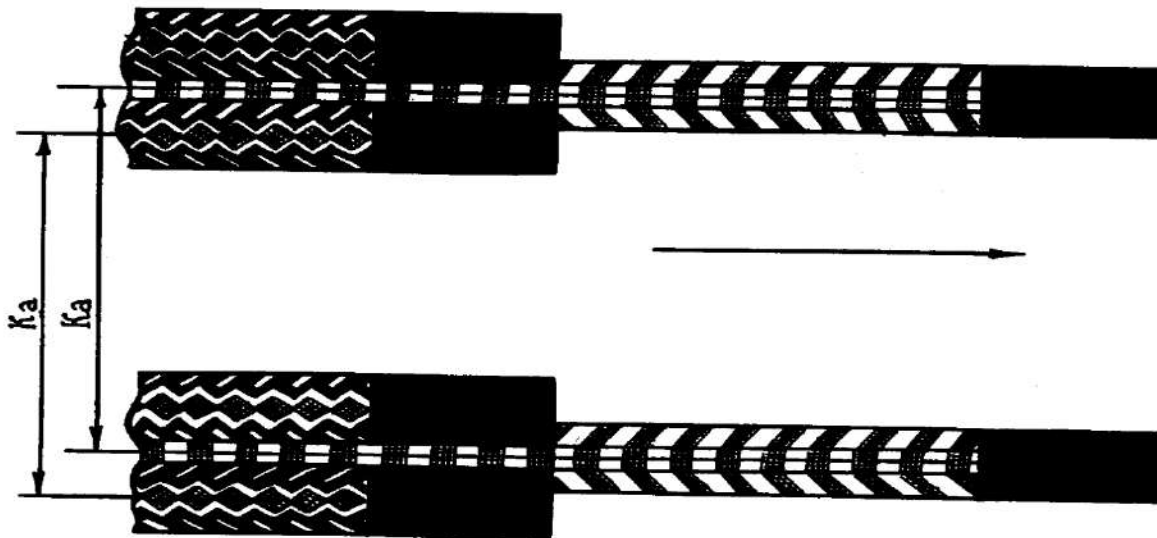
ширину колії

базу транспортного засобу

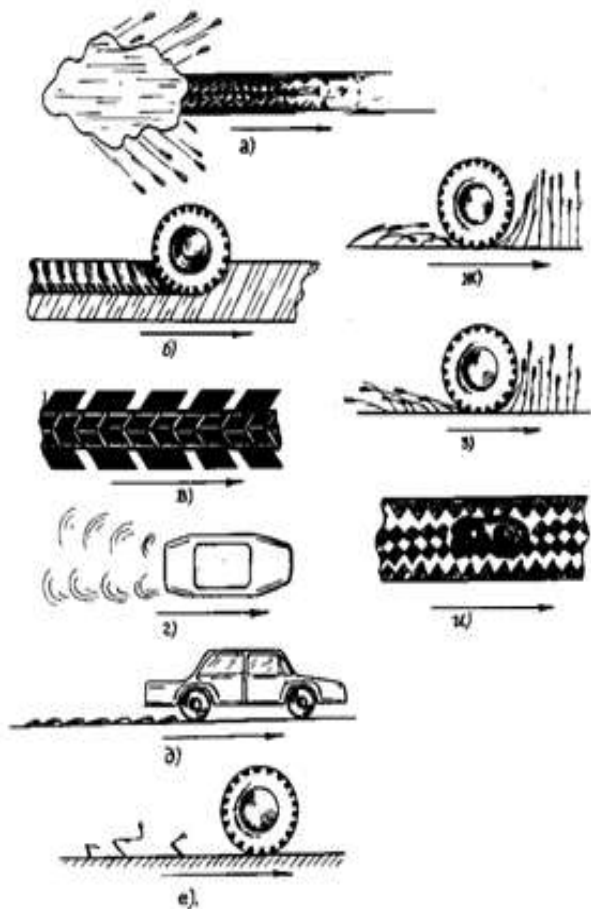
кількість осей та коліс

МОДЕЛЬ ШИН

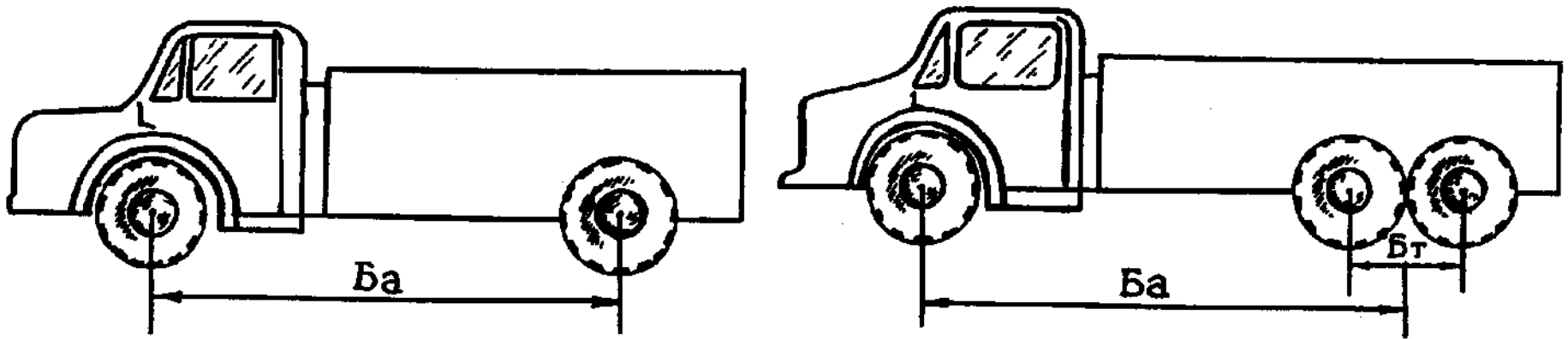
Слід одного колеса, трака, полоза називається *біговою доріжкою*. Дві паралельно розташовані бігові доріжки утворюють *колію*. Відстань між осями транспортного засобу називається *базою*. Вона вимірюється між слідами передніх і задніх коліс, які утворюються на місці стоянки транспорту.

Визначення напрямку руху транспортного засобу за його слідами

При переїзді транспортним засобом калюжі, рідкого бруду бризки від передніх коліс відлітають вперед у бік за напрямом руху (рис. а). В об'ємному сліді (в'язка глина, вологий сніг) на його стінках відображаються ознаки напрямку обертання колеса. При обертанні колеса на стінці сліду утворюються дугоподібні борозенки і валики, розташовані у вигляді віяла, вершина якого спрямована в бік напрямку руху (рис. б). Якщо шина колеса неправильно змонтована, то деякі типи малюнків протектора також дозволяють судити про напрям руху. Кут, утворений деталями малюнка, розкритий зазвичай у бік напрямку руху (рис. в). При обертанні колеса зі значною швидкістю пил, пісок, сніг відкидає назад в бік, утворюючи віялоподібні відкладення, звернені вершиною в бік напрямку руху (рис. г). Поблизу такого сліду іноді з'являються валики у вигляді уступів, крута сторона яких вказує на напрям руху (рис. д).

Визначення бази двовісного та тривісного автомобіля.

Сліди гальмування транспортних засобів

Засоби вчинення кримінального правопорушення

Засоби вчинення кримінального правопорушення – це матеріальні об'єкти, що певною мірою використовують для досягнення злочинного результату, які можуть вступати у різну взаємодію, утворювати матеріальні та ідеальні відображення і умовно поділяються на 4 групи зі своїм внутрішнім розподілом.

1. Знаряддя вчинення кримінального правопорушення – матеріальні об'єкти, що безпосередньо використовують для досягнення злочинного результату:

Знаряддя зламу – спеціально виготовлені або перероблені зі звичайних виробничих чи побутових інструментів засоби для навмисного впливу на об'єкти під час вчинення кримінальних правопорушень.

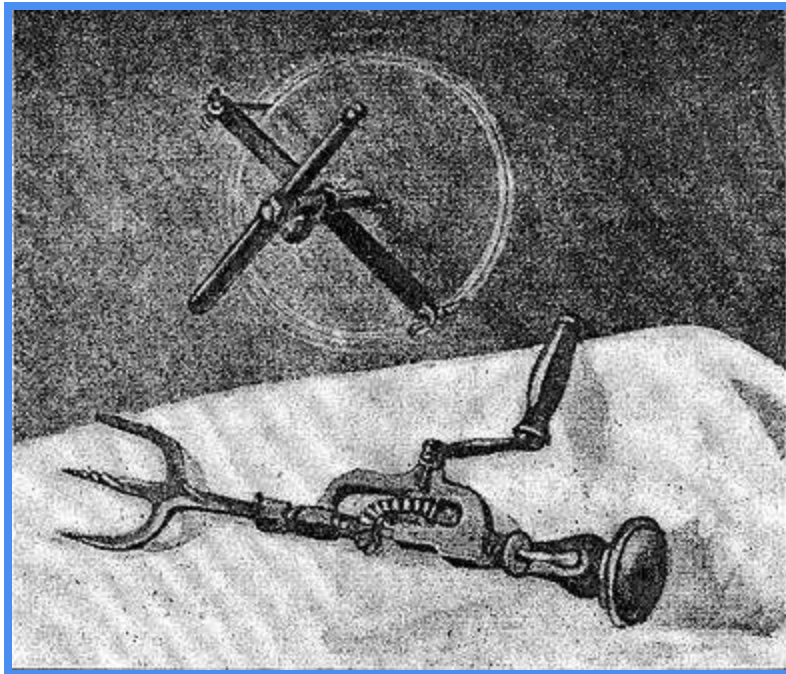
Інструменти – предмети заводського виготовлення, що використовують як ручні знаряддя для промислових чи побутових робіт (столярні, садові, знаряддя письма тощо).

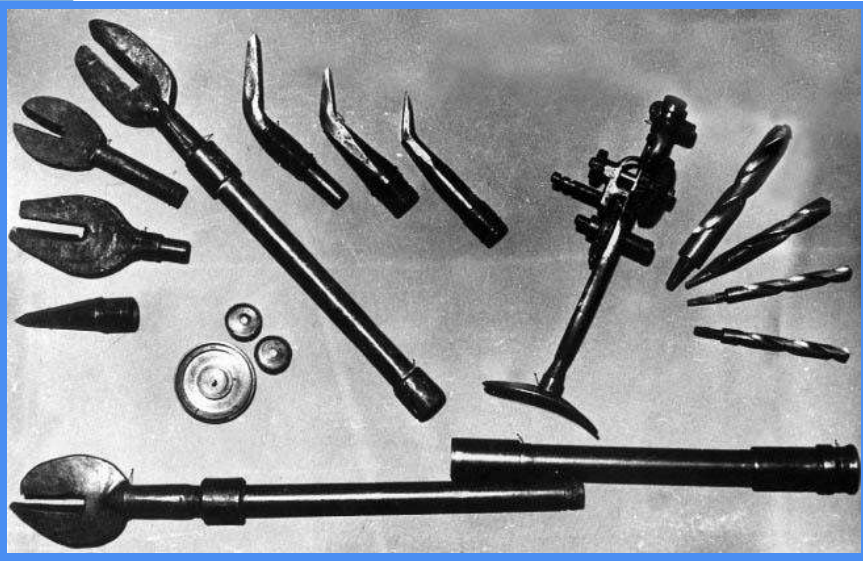
Предмети – не пристосовані для використання як знаряддя кримінального правопорушення об'єкти, зокрема випадково знайдені на місці події (ломака, камінь, пляшка тощо).

Сліди знарядь зламу – це сліди, залишені різними засобами, які використані злочинцем для відкриття сховищ і руйнування перепон. Сліди знарядь зламу поділяють на такі види: сліди натискання, сліди ковзання (тертя), сліди різання, розпилу, розрубів і свердління. Залежно від умов слідоутворення вони можуть бути об'ємними та поверхневими, статичними і динамічними. Сліди знарядь зламу та інструментів виявляють на зламаних вікнах, дверях, проламаних підлогах або стелях, на замикаючих пристроях.

Балерина – спеціальний інструмент, що використовується злочинцями для висвердлювання великих отворів в стінках металевих ящиків і сейфів. Складається з циліндрової головки з ріжучими зубцями на передньому торці і центральної осі, за допомогою якої «Балерину» закріплюють в патроні коловороту, ручної або електричної дрилі.

Клішня рака

Знаряддя зламу «Шніферів», «фахівців» щодо відкривання (зламу) сейфів. «Шніфера» – «килечники» називалися так тому, що сейф, розкритий цими інструментами, виглядав як відкрита консервна банка.

Класифікація знарядь зламу:

Довбальні

Важільні;

Ударні

Ріжучі

Знаряддя
комбінованого впливу

ВІД ЗНАРЯДЬ ЗЛАМУ НА ПЕРЕПОНІ ЗАЛИШАЮТЬСЯ СЛІДИ

Удару і тиску

Розпилу

Свердління

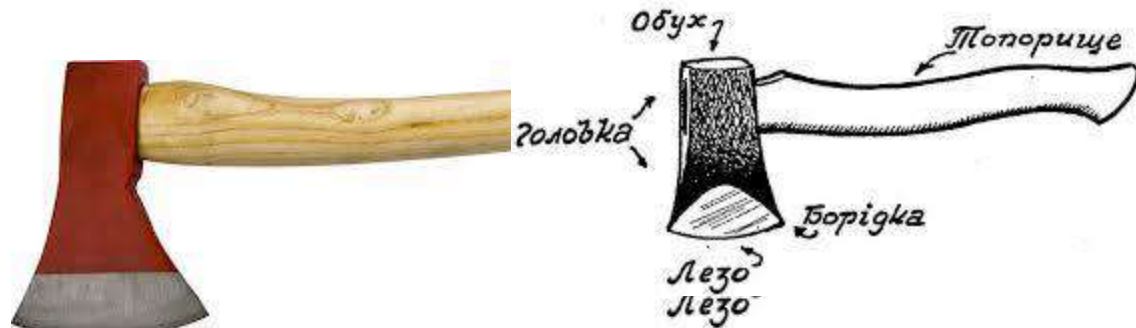
Розрубування і розрізу

Ударні

Молоток

Сокира

Кувалда

Довбальні

Якщо удар спрямовується на ділянку перешкоди, то ціль довбання – нанести, проникаючи вглиб матеріалу, перешкоди й ушкодження з наступним їхнім розширенням, внаслідок чого виникають отвори, пролами.

Довбальні

Лом

Крика

Шлямбур

а

Довбальні

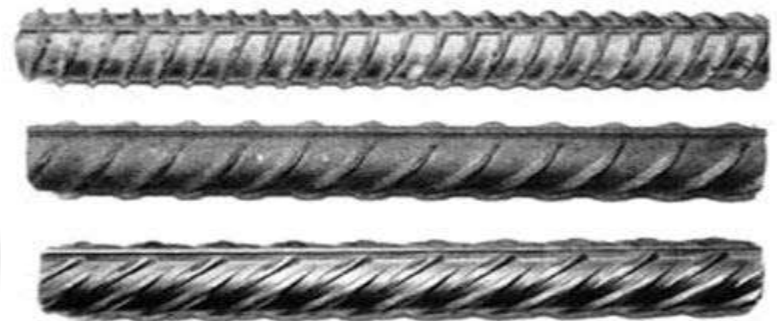
Фомка

Лом

Арматура

Ріжучі

Різання – технологічний процес, в якому руйнуються зв'язки між частинками оброблювальної заготовки по заданій поверхні.

Вільне різання

Вільне різання — різання ножем або подібним інструментом

Ручний інструмент для різання різних конструкційних матеріалів: а - ножі; б - ножиці; в - гострозубці; г - ніж-різак; д - ножівка по дереву; е - ножівка по металу

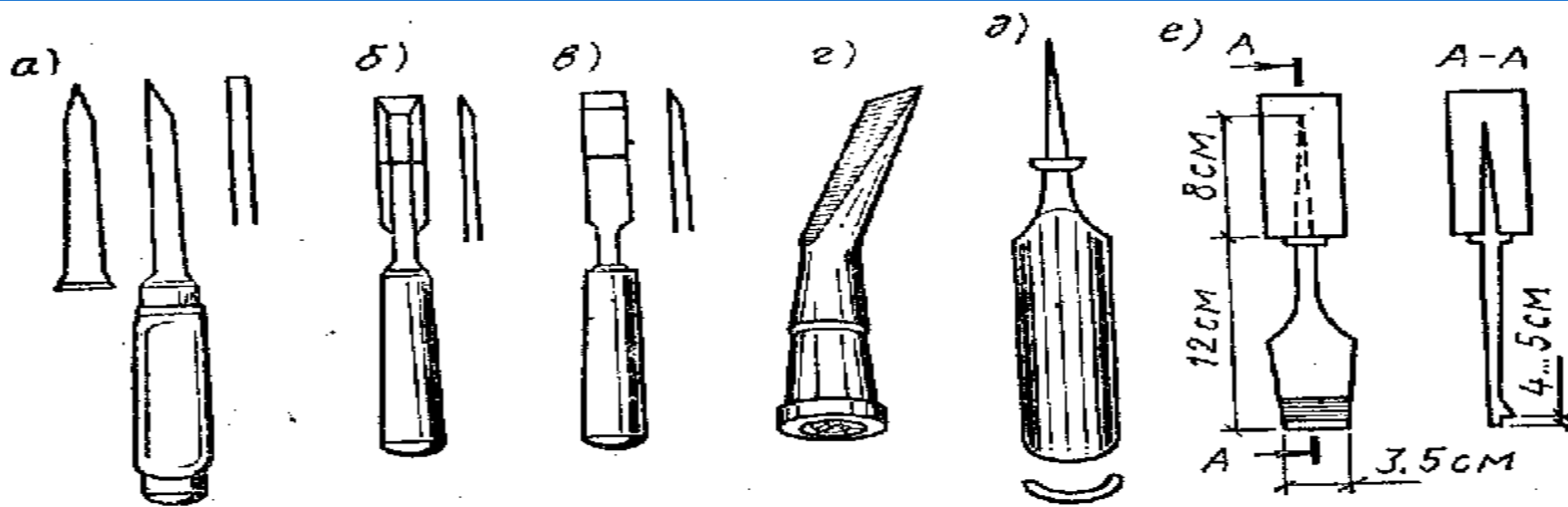
Розрубування

Розрубування - пошкодження на перешкоді, утворене в результаті ударного впливу на неї леза або досить масивного знаряддя.

Довбально-рублячі

Довбально-рублячі — інструменти, дія яких здійснюється шляхом нанесення на них ударів важким предметом.

а - долото; б - плоска стамеска; в - звичайна стамеска; г - клиновидне долото; д - напівкругла стамеска; е - широка стамеска з обмежувачем глибини довбання.

Знаряддя перекусу

Кусачки

Бокорозрізи

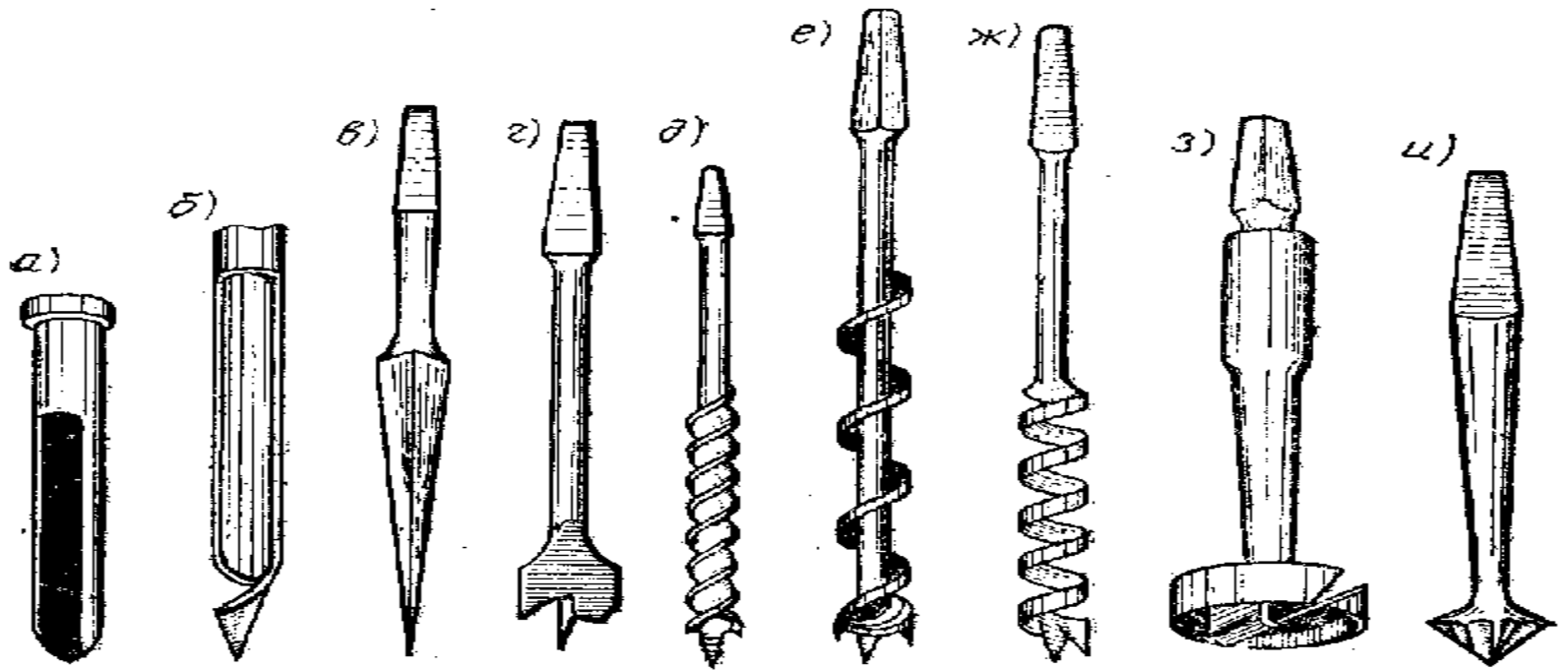

Плоскогубці

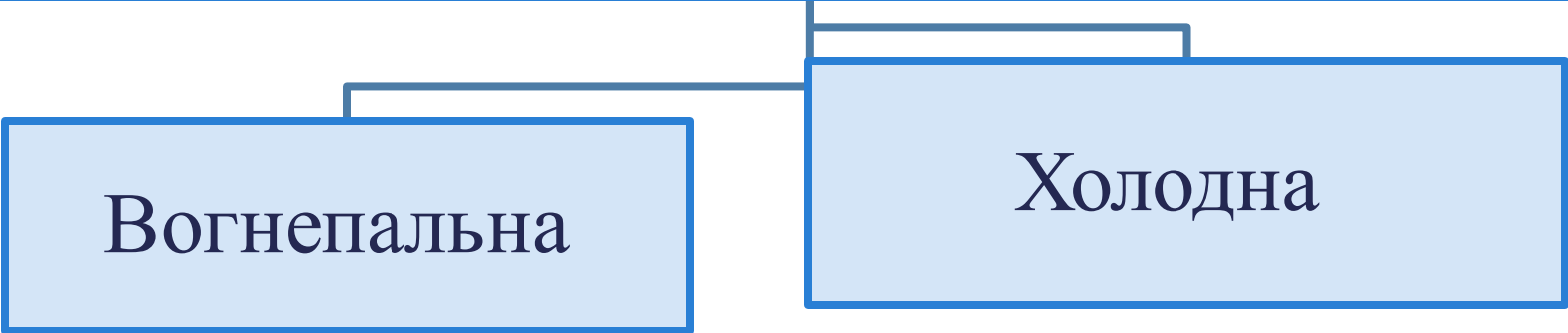
Свердління

Свердління – є єдиним способом лезової обробки для створення отвору у суцільному матеріалі і використовується для обробки лише внутрішніх циліндричних поверхонь.

а - ложечне; б - раковиноутворюче (бурав); в - шилоутворюче; г - центрове з плоскою головкою (перка); д - винтове; е - спіральне (шнекове); ж - штопорне; з - пробочне; и - зенковочне (зенковка конічна)

2. Зброя – це засоби, спеціально призначені й технічно придатні для нападу та активного захисту.


```
graph TD; A[Зброя] --- B[Вогнепальна]; A --- C[Холодна]
```

Вогнепальна

Холодна

Внутрішня класифікація дозволяє отримати інформацію про саму зброю, механізм утворення слідів та об'єкти взаємодії.

3. Джерела підвищеної небезпеки – це пристрої й механізми виробничого та побутового призначення: станки та інші механізми, самохідні та несамохідні транспортні засоби, сильнодіючі, отруйні, легкозаймисті речовини, що при використанні як засобів вчинення кримінального правопорушення утворюють специфічні сліди.

4. Сили та явища природи – вогонь, вода, обвал, що у низці випадків можуть використовуватися для знищення або пошкодження майна, завдання особі тілесних ушкоджень аж до настання її смерті. При цьому отримують інформацію про вид знаряддя, дії злочинців та деякі їх навички, утворені сліди, їх характер і локалізацію.

За механізмом слідоутворення

Об'ємні

коли відображається не лише контактна площа об'єкта, а й бокова поверхня (довжина, ширина та глибина).

Поверхневі

коли обидва об'єкта приблизно рівні між собою за твердістю (сліди характеризуються довжиною і шириною).

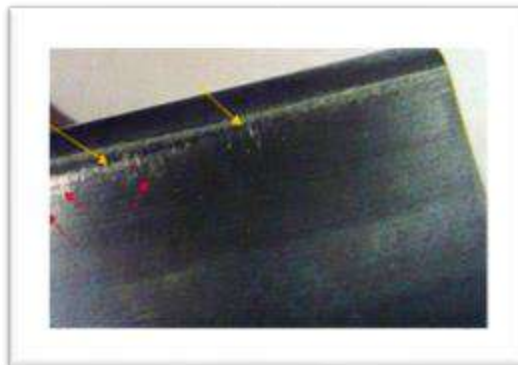
Лише поверхневі сліди поділяють на:

сліди нашарування

коли частки відокремлюються від одного об'єкта і залишають свої ознаки на іншому;

сліди відшарування
утворюються за рахунок зняття часток, що відокремлюються від слідосприймаючої поверхні.

За механізмом слідоутворення

Статичні

виникають внаслідок впливу на слідосприймаючу поверхню у перпендикулярном у напрямі, коли на ній залишається кожна точка поверхні іншого об'єкта;

сліди локальні

у яких під час контакту відображується внутрішня будова слідоутворюючого об'єкта;

периферійні сліди

виникають за рахунок змін за межами контактуючих між собою поверхонь, коли внутрішня будова об'єкта під час контакту не передається.

динамічні сліди

утворюються при суміщенні точок одного об'єкта по відношенню до іншого паралельним рухом чи під будь-яким іншим кутом, крім прямого (наявна сила тертя);

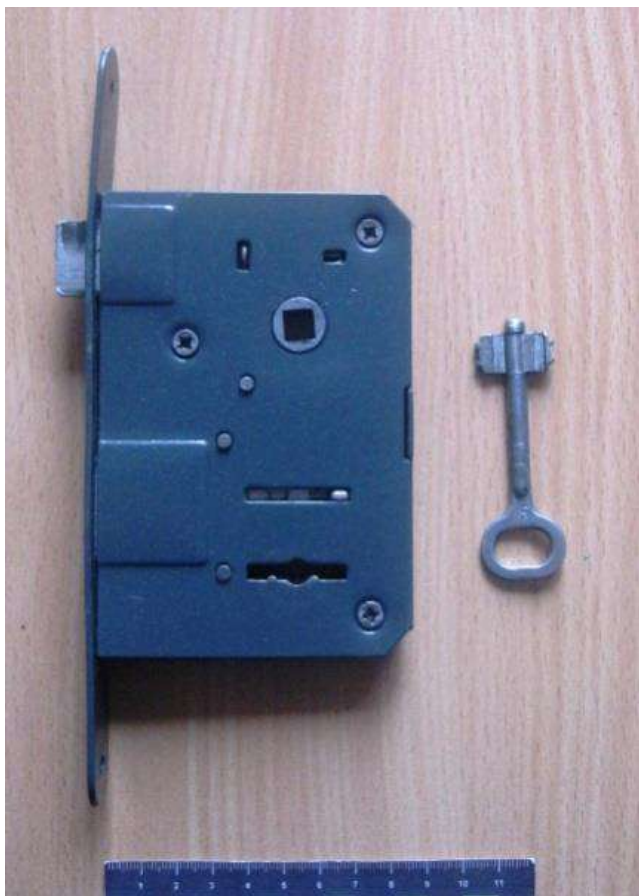
ЗА СТУПЕНЕМ ВИДИМОСТІ

видимі

слабовидимі, для виявлення яких необхідно застосовувати найпростіші аналітичні засоби або засоби підсвітки;

невидимі, що виявляються при застосуванні техніко-криміналістичних засобів.

Об'єктом трасології є зв'язки та перепони

ПІДСТАВИ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗАМКІВ

Способи кріплення до дверей;

Конструкції механізму та кількість секретів

ЗА СПОСОБ КРІПЛЕННЯ ДО ДВЕРЕЙ

навісні

врізні

накладні

Залежно від пристрою замикаючого механізму

Циліндрові

Гвинтові

Кодові

Магнітні

Рейкові

Сувальдні

Пружинні

При огляді навісного замку потрібно з'ясувати:

- а) його місцезнаходження (висить на дверях, лежить на підлозі тощо);
- б) вид і форму замку;
- в) колір металу, з якого він виготовлений;
- г) положення дужки;
- д) стан пошкоджених частин;
- е) наявність сторонніх нашарувань на замку (іржі, фарби, крові тощо), а також слідів металізації від знарядь зламу;
- ж) розміри, форми і локалізацію слідів зламу на замку.

Фіксація слідів

4.

Загальні правила огляду та вилучення слідів

Робота зі слідами на місці події підпорядковується єдиним правилам: з предметом (носієм сліду) необхідно поводитись так, щоб не залишати своїх слідів і не зашкодити наявним слідам. При дослідженні важливо дотримуватись такого порядку фіксації слідів: спочатку сліди запаху, сліди мікрочастинок, потім сліди папілярних візерунків і решта слідів. Перед попереднім дослідженням сліди фотографують, вимірюють та описують у протоколі, після цього здійснюють вилучення копіюванням, моделюванням, або вилученням у натурі.

Загальними методами виявлення абсолютної більшості трасологічних слідів є:

Візуальний:

неозброєним оком при звичайному або спеціальному освітленні – прямому, розсіяному, косопадаючому чи зустрічному.

За допомогою спеціальних технічних засобів (збільшувальне скло, мікроскоп, оптичні перетворювачі).

Інструментарний:

у стаціонарних умовах з метою відшукування прихованих слідів або їх частин. Застосовують техніку лабораторну, вимірнувальну, мікроскопічну, акустичну, засоби освітлення, відтворення зображення, дослідження мікрооб'єктів, автоматизації і комп'ютеризації.

Способи вилучення трасологічних слідів:

Безпосередньо з об'єктом-носієм

Вилучення частини об'єкта зі слідом

Виготовлення копій чи відбитків

Щодо мікрооб'єктів – відокремлення їх від об'єктів-носіїв і поміщення в спеціальну упаковку.

Способи фіксації слідів знарядь зламу

опис у протоколі

фотографування

ВИГОТОВЛЕННЯ СХЕМ

КОПІЮВАННЯ

ВИГОТОВЛЕННЯ ЗЛІПКІВ

**В протоколі огляду місця події про сліди
знарядь зламу та інструментів вказують:**

- а) вид і матеріал перепони, на якій залишилися сліди;
- б) вид слідів, їх локалізацію;
- в) форму кожної сліду;
- г) довжину і ширину сліду в двох взаємно перпендикулярних напрямках, його найбільшу глибину;
- д) відмінні особливості сліду;
- е) наявність в слідах сторонніх часток;
- ж) спосіб вилучення слідів.

Під час огляду одиночного сліду взуття підлягають вимірюванню такі параметри:

- 1) довжина сліду;
- 2) довжина і ширина підметки;
- 3) довжина і ширина проміжної частини;
- 4) довжина і ширина підбора.

Після фотографування та опису в протоколі слідів з них виготовляються зліпки, використовуючи при цьому гіпс, парафін, полімерні матеріали.

Порядок виготовлення гіпсового зліпка:

із сліду видаляють сторонні предмети; готують арматуру для каркаса (за довжиною і шириною) і бирку;

готують розчин гіпсової маси;

заповнюють слід насипним, наливним або комбінованим способом;

після затвердіння зліпка його видаляють і висушують, очищують від сторонніх речовин.

Способи фіксації слідів транспортних засобів

опис у протоколі

фотографування

**ВИГОТОВЛЕННЯ
СХЕМ, ЗАМАЛЬОВОК**

КОПІЮВАННЯ

ВИГОТОВЛЕННЯ ЗЛІПКІВ

У протоколі огляду місця події необхідно зазначати:

- місцезнаходження слідів і час їх виявлення;
- вид і стан ґрунту або покриття дороги, де виявлено сліди;
- вид слідів (об'ємні, поверхневі);
- кількість слідів, їх розташування між собою;
- ширину кожного сліду;
- глибину об'ємних слідів стосовно поверхні дороги;
- розмір колії; форму малюнка протектора шин, їх розміри,
- індивідуальні особливості;
- довжину сліду одного оберту колеса;
- довжину шляху гальмування;
- ознаки напрямку руху;
- ознаки шляху гальмування і ступінь його відображення.

Тема 6

«Дактилоскопія»

План:

- 1. Поняття дактилоскопії.**
- 2. Властивості та ознаки папілярних візерунків.**
- 3. Класифікація слідів папілярних візерунків.**
- 4. Методи і способи виявлення та вилучення слідів папілярних візерунків**

1.

Дактилоскопія – це галузь криміналістичної техніки, що вивчає властивості та будову папілярних візерунків з метою їх використання для ототожнення особи під час розслідування кримінальних правопорушень.

Дактилоскопічні дослідження засновані на знанні морфологічних особливостей будови шкіри та зумовлені властивостями папілярних візерунків на пальцях і долонях та підметочній частині босої ноги.

Шкіра людини складається з двох шарів:

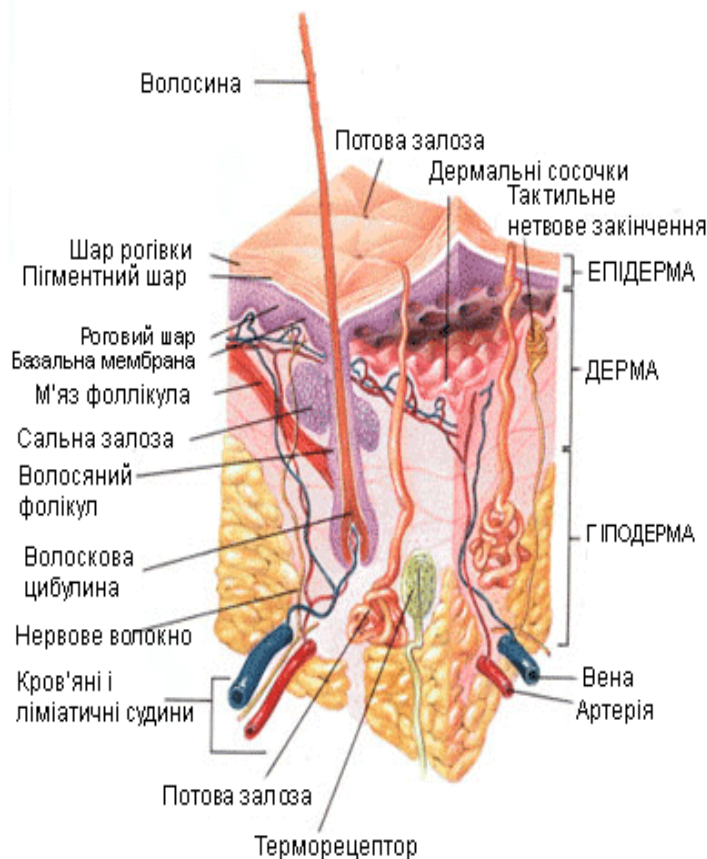
Епідерміс
зовнішній шар

Дерма

глибокий шар шкіри. Дермальний шар шкіри плавно переходить в шар підшкірно-жирової клітковини, розташованої глибше дерми. Загальна товщина шкіри на долонних поверхнях рук може досягати 4-5 мм.

Шкіра долонної поверхні рук людини має складний малюнок, який в основному повторює взаєморозташування найдрібніших папілярів, що знаходяться у великій кількості всередині епідермісу. На зовнішній поверхні шкіри, завдяки папілярам, можна бачити безліч папілярних ліній.

2.

Папілярні лінії розташовуються на деякій відстані один від одного і поділяються борозенками - поглибленнями шириною 0,1-0,3 мм. Наявність борозенок дає можливість побачити утворений валиками візерунок.

Процес утворення слідів рук являє собою перенесення потожирової речовини з шкірних покривів рук людини на слідосприймаючу поверхню. Таке перенесення здійснюється шляхом відділення потожирової речовини від шкірної поверхні й нашарування її на слідосприймаючу поверхню при безпосередньому контакті або шляхом контакту сліду, що вже утворився, з новою слідосприймаючою поверхнею. Це поверхневі сліди, під час утворення яких основну роль відіграє властивість адгезії.

При утворенні слідів папілярних візерунків на якість сліду впливає кількість потожирової речовини на шкірній поверхні і сила натиску під час контакту

При рясній секреції потожирових виділень на шкірі й при сильному натиску в контакт зі слідосприймаючою поверхнею можуть вступати не лише папілярні лінії, а й міжпапілярні борозенки, і слід має вигляд суцільної плями.

При слабкому дотику на слідосприймаючу поверхню речовина лише з більш виступаючих фрагментів папілярних ліній, і папілярний візерунок відображається у вигляді точок і обривистих ліній, що істотно ускладнює його дослідження.

При тривалому контакті з об'єктами, що вступають в хімічні реакції з потожировою речовиною, якість сліду, що утворюється, дуже висока.

При короткочасному контакті з металевими поверхнями потожирова речовина локалізується у вигляді дрібних крапель і швидко випаровується, не утворюючи чіткого сліду.

Властивості папілярних візерунків

Індивідуальність - дозволяє по слідах і відбитками ідентифікувати особу, яка їх залишила. Система ознак, що зумовлює індивідуальність папілярного візерунку, виражена у людини виключно чітко. Іншою особливістю індивідуальності візерунка є значний обсяг інформації, який він в собі містить.

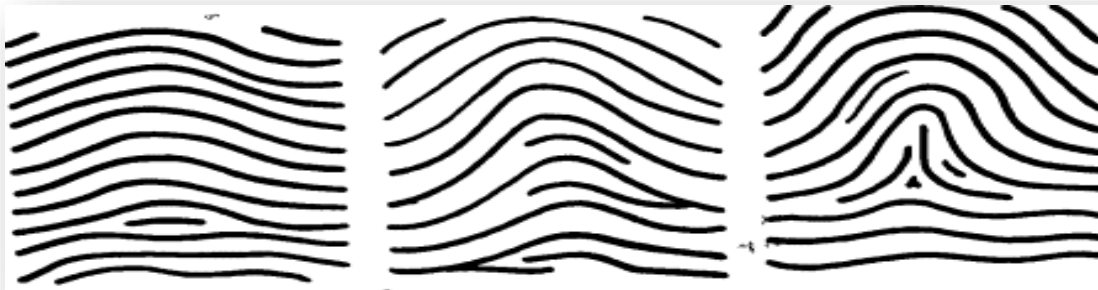
Відновлюваність - це біологічна властивість організму, яке полягає у здатності зруйнованих тканин самовідновлюватися. Верхній шар шкіри весь час стирається, але, незважаючи на це, шкіра відновлюється. Відновлення папілярного візерунка відбувається і при пошкодженні верхнього шару шкіри, і лише порушення цілісності нижніх шарів шкіри приводить до пошкодження візерунка, до появи шрамів і рубців, які, покриваючи лише частину поверхні шкіри, не перешкоджають ідентифікації. Папілярні візерунки не можна знищити або змінити, не пошкодивши серйозно шкіру.

Відносна незмінність - це поняття передбачає, з одного боку, певну стійкість об'єкта, а з іншого - показує, що і він схильний до якихось змін. У силу цього необхідно виділити поняття власної стійкості візерунка і стійкості візерунка до деформації в момент слідоутворення.

3.

Папілярний візерунок – візерунок на нігтьових фалангах пальців рук, утворений папілярними лініями. Папілярні візерунки поділяються на **три основних типи**: дугові (без дельти), петльові (одна дельта) та завиткові (дві дельти).

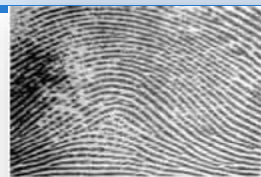
Дугові папілярні візерунки є найпростішими за своєю будовою і складаються з одного-двох потоків папілярних ліній, які беруть початок біля одного бічного краю пальця та продовжуються до другого, утворюючи в середній частині дугоподібні фігури.

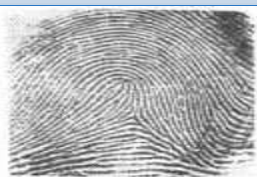
Петлеві папілярні візерунки складаються не менше ніж із трьох потоків ліній, мають одну дельту, а в їхньому внутрішньому малюнку є хоча б одна папілярна лінія, що утворює вільну петлю.

Завиткові папілярні візерунки найскладніші за будовою, їх внутрішній малюнок має хоча б одне коло, повний оберт спіралі або дві-три системи петель, голівки яких огинають одна одну, або хоча б одне півколо, опуклість якого звернена до основи візерунка.

а

б

в

Рис. 4. Типи папілярних візерунків:
а — дуговий; б — петльовий; в — завитковий

До загальних ознак будови папілярного візерунка належать:

крутизна дугоподібних ліній

будова і положення дельт

положення частини візерунка

будова центральної частини
візерунка

тип і вид папілярного візерунка

ширина і частота папілярних ліній

Кожна папілярна лінія має свої особливості будови (перериви, роздвоєння, потовщення, точки тощо), їх розташування і форму, що утворюють окремі ознаки папілярних візерунків

			Початки та закінчення
			Злиття та розгалуження
			Містки
			Гачки
			Острівці
			Крапка, фрагмент
			Розрив ліній
			Зустрічне положення
			Вигини, злами

Класифікація слідів

Видимі сліди-нашарування утворюються внаслідок знаходження на поверхні рук шару барвника (крові, фарби тощо)

Маловидимі сліди-нашарування виникають внаслідок потожирових виділень шкіри на твердих поверхнях, погано всмоктують в себе речовину сліду, таких як скло, фарфор, метал, пластмаса і т.д.

Сліди папілярних візерунків в залежності від умов, в яких виявляється особа при вчиненні кримінального правопорушення, бувають об'ємними і поверхневими. Об'ємні утворюються від дотику руки до пластичної слідосприймаючої поверхні (пластилін, олії і т.д.), а поверхневі виникають на твердих поверхнях.

Сліди-відшарування виникають при дотику руки до поверхні, вкритої, наприклад, тонким шаром пилу.

Класифікація слідів папілярних візерунків

Сліди захвату (відображають хапальні дії рук, які обумовлюють роздільне прилягання великого пальця з одного боку й інших пальців з протилежного боку. Варіанти розташування різних пальців при захопленні залежать від конфігурації, ваги та інших ознак предмета, а також його призначення).

Сліди натиску (утворюються натискним впливом долонною поверхнею руки людини і є наслідком цілеспрямованої дії. Ці сліди найбільш часто виникають при переміщенні громіздких предметів, при видавлюванні скла, на фільонках дверей при її віджиманні тощо).

Сліди торкання (в більшості випадків слабо виражені, тому що залишаються випадково або при обмацуванні предмета. Нерідко в таких слідах не відображається центральна частина папілярного візерунка, тому що дотик здійснюється верхньою частиною нігтьових фаланг.)

4.

Загальновизнаною є класифікація методів по типу взаємодії засобів виявлення з речовиною латентних слідів. Сучасні методи виявлення і фіксування латентних слідів папілярних візерунків відповідно цій класифікації підрозділяють на три групи

фізичні

хімічні

фізико-хімічні

Існує ще така класифікація методів виявлення слідів папілярних візерунків

візуальні (оптичні)

фізичні

фізико-хімічні

хімічні

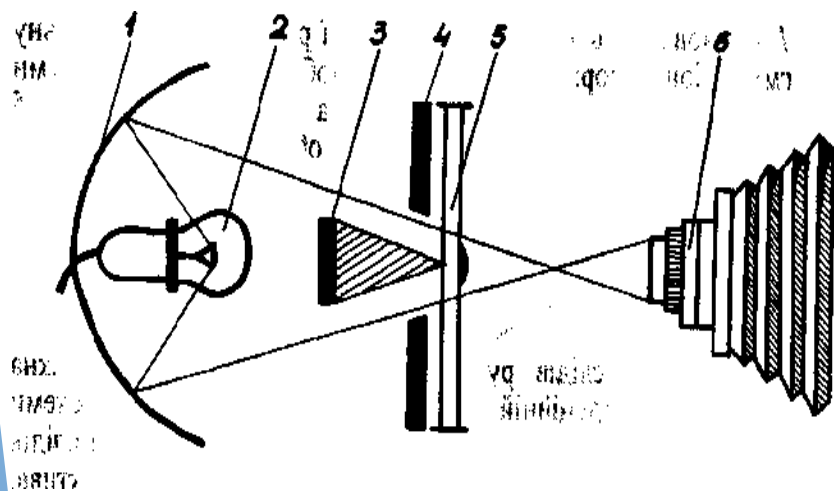
біологічні

Фізичні методи виявлення слідів рук

Сутністю фізичних методів виявлення латентних слідів пальців папілярних візерунків є використання якоїсь об'єктивної закономірності або властивості фізичних тіл, що вивчаються в фізиці та суміжних з нею галузях наук, а саме: відбиття світла, адгезія, конденсація, гальваностегія, люмінесценція, радіоактивність тощо.

Самим простим способом виявлення слідів папілярних візерунків є оптичний (візуальний) метод, який ґрунтується на відбитті світла - фізичному явищі, сутність якого складає повернення світла об'єктом в оптичне середовище при попаданні його на межу розділу з іншим оптичним середовищем.

Використовують різні спеціальні прийоми освітлення:

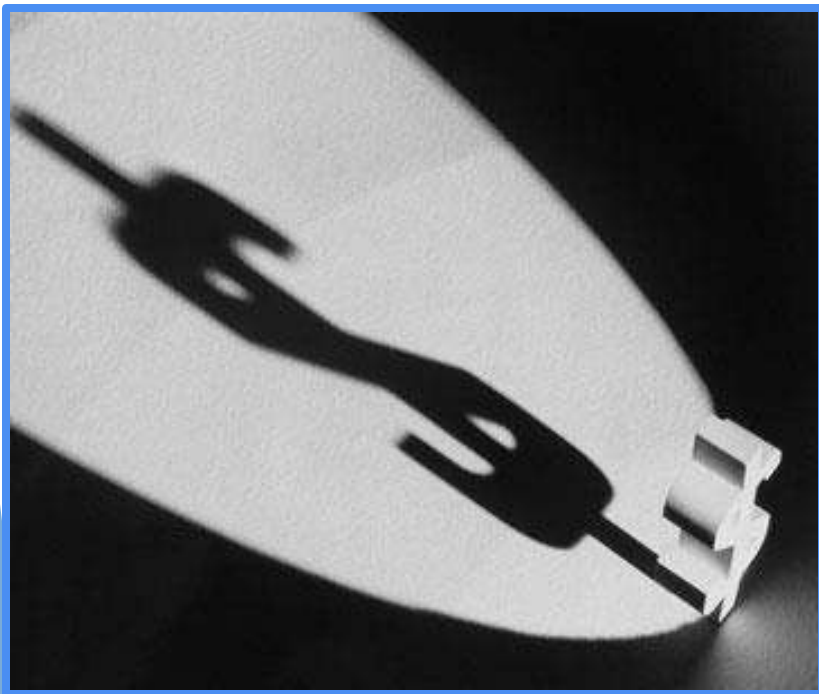

Рефлексне освітлення:

Промені світла направляють так, щоб потік, падаючи на предмет, відбивався в очі спостерігача.

Поверхня буде блищати і на її фоні добре видно матовий слід. Якщо предмет прозорий, за ним потрібно розмістити темний матовий екран: темний неблискучий папір, картон або щось інше.

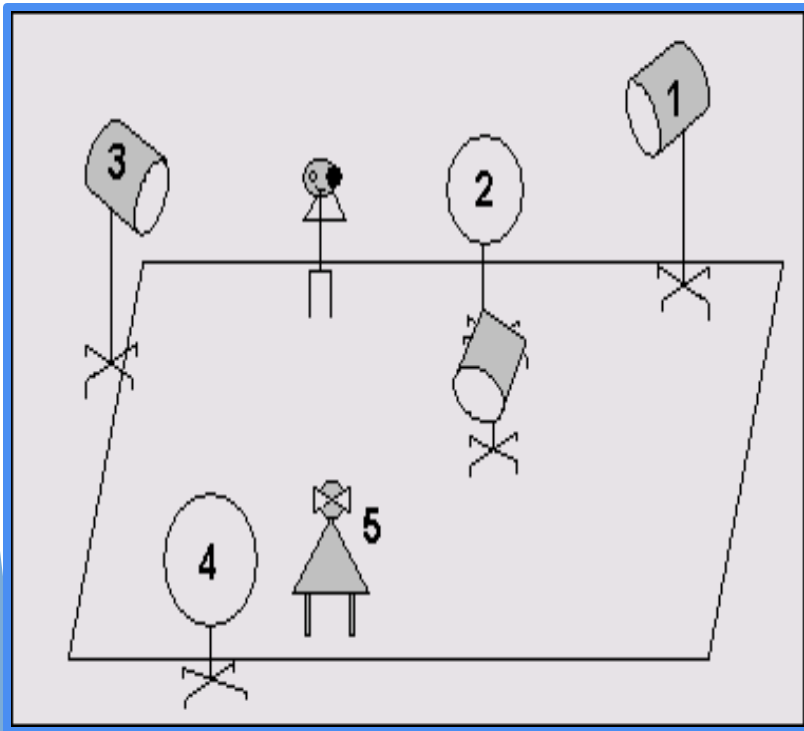
Використовують різні спеціальні прийоми освітлення:

Тіньове освітлення

Потік променів світла скеровують вузьким пучком під гострим кутом до поверхні об'єкта. Таке спостереження краще здійснювати в темряві. Слід стає видимим за рахунок створення тіней від нашарованого субстрату потожирової речовини. Якщо нашарування дуже незначне, зменшують кут освітлення до одержання наскісного світла; якщо предмет прозорий, використовують темний екран.

Використовують різні спеціальні прийоми освітлення:

Зустрічне освітлення

Використовують у тому випадку, коли предмет прозорий. Джерело світла розміщують за предметом і останній розглядають на просвіт. Світло направляють (через предмет) прямо в очі спостерігача, або розміщують джерело світла трохи збоку і направляють пучок променів дещо вбік від очей спостерігача.

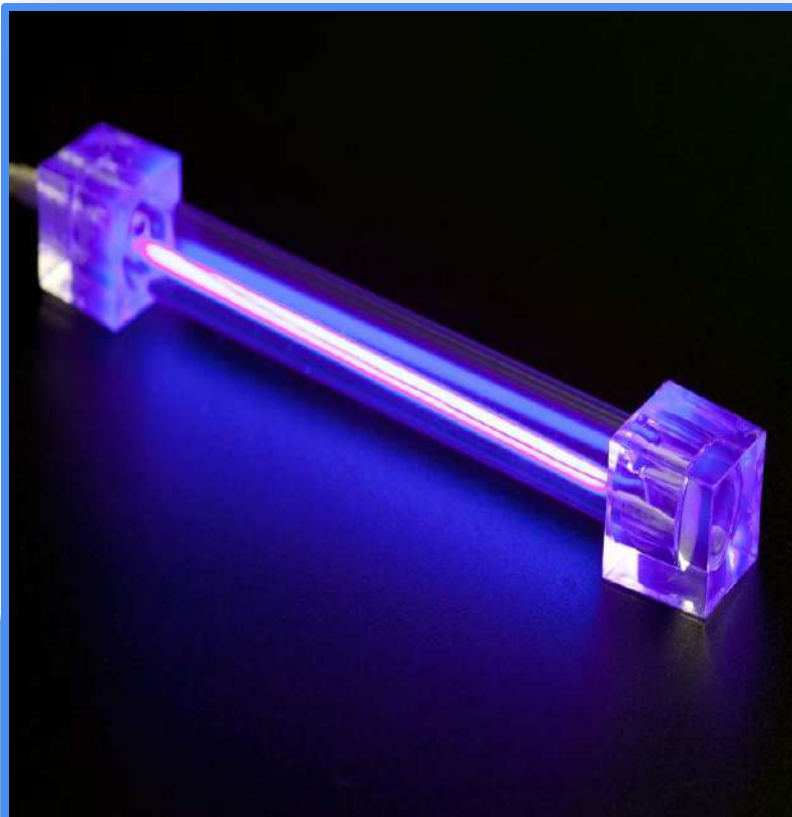
Освітлення слідів променями світла з різною довжиною хвилі

Піт та жир по-різному розсіюють світлові промені. В слідах із підвищеним вмістом поту краще розсіюються промені світла з малою довжиною хвилі. Тому такі сліди виявляють світлом із підвищеним вмістом синіх променів. Сліди з переважанням жирової компоненти для підсилення контрасту потрібно освітлювати жовтими променями, оскільки жир сильніше розсіює промені світла з більшою довжиною хвилі. Для освітлення об'єктів можна використовувати світлофільтри: синьо-блакитні, фіолетові та жовті.

Ці способи підсилення контрасту, як правило, дозволяють знаходити сліди лише на гладких та полірованих поверхнях, і не пошкоджують їх. Виявивши таким чином сліди, потрібно їх сфотографувати і, вилучивши предмет, проводити подальшу обробку слідів у лабораторних умовах.

Але найчастіше зустрічаються випадки, коли всі вказані способи не дають можливості побачити залишені на предметі сліди. Для того, щоб було можливо побачити такі сліди, розроблені методи їх виявлення - тобто перетворення невидимих слідів у видимі.

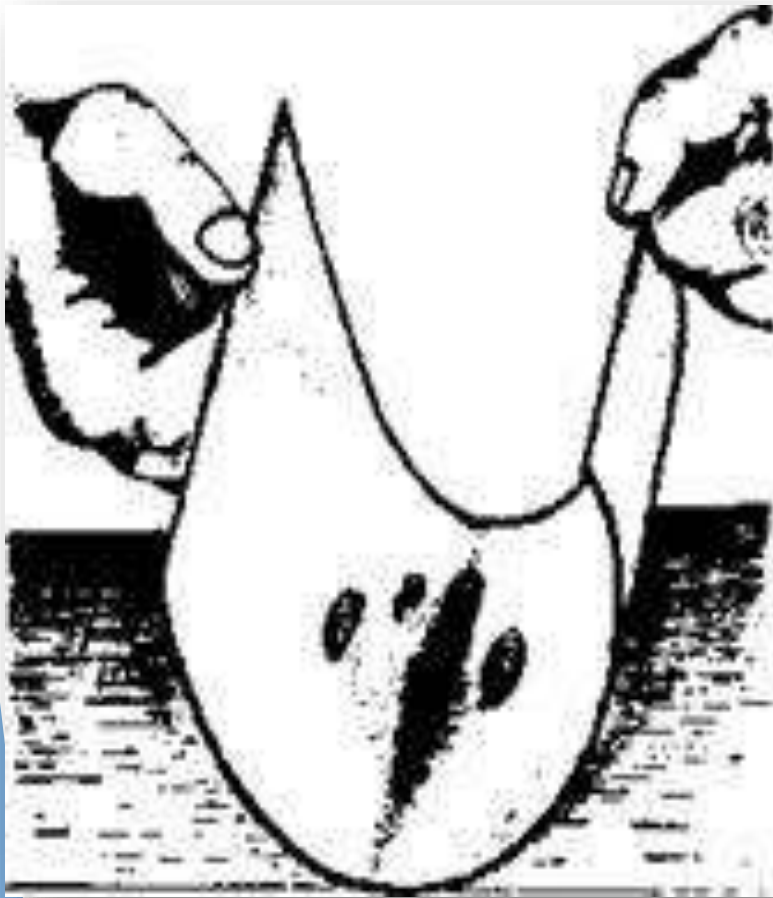
Люмінесцентні методи

Базуються на використанні люмінесцентних властивостей деяких з'єднань потожирової речовини. Збудження люмінесценції цих з'єднань проводиться, як правило, світлом, хоча відомі й інші способи: термічний, біологічний, потоками часток тощо. Завдяки такій дії можна досягти значного збільшення видимої люмінесценції. Такий метод вносить мінімальні зміни в досліджувані сліди рук і тому його доцільно використовувати першим.

Для досягнення люмінесценції використовують ультрафіолетові промені, або оптичні квантові генератори-лазери.

Порошкові методи

Ґрунтуються на адгезії - властивості фізичних тіл прилипати до інших тіл, внаслідок чого виникає зчеплення поверхонь. Свіжий слід папілярного візерунку деякий час після його утворення - є вологим і липким. Якщо на його поверхню попадають частки іншої кольорової речовини, то вони прилипають до нього і слід стає видимим. Звичайно, що частки прилипають і там, де немає потожирової речовини, тобто сліду, але адгезійні властивості поверхні слідоносія значно менші властивостей потожирової речовини. Тому при здуванні порошку струменем повітря більша частина сторонньої речовини залишається на папілярних лініях, створюючи забарвлений слід. Потожирові сліди мають більшу липкість порівняно зі слідами, утвореними потом, до складу якого входить вода, різноманітні кислоти та солі, але немає жиру.

Види порошків

Дактилоскопічні порошки різняться

за структурою: дрібнодисперсні, крупнодисперсні;

за питомою вагою: легкі, важкі;

за магнетизмом: магнітні, немагнітні

за кольором: світлі, темні, нейтральні;

за складом: однокомпонентні, суміші порошків

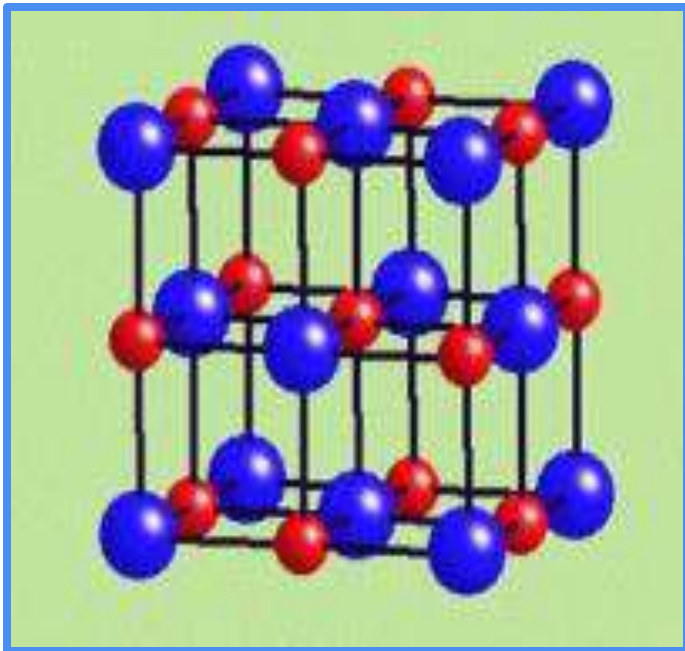
за рівнем світіння: люмінесціюючі (флуоресціюючі і фосфоресціюючі) і не люмінесціюючі.

Виявлення слідів кіптявою

Метод виявлення латентних слідів папілярних візерунків з використанням кіптяви в якості проявника за принципом дії на речовину сліду аналогічний методам, зв'язаним з використанням порошків. Кіптява, яка осідає на поверхні предмета, являє собою дрібнодисперсний порошок, що міцно закріплюється на поверхні сліду. Дрібнодисперсну кіптяву одержують внаслідок спалювання нафталіну, камфори, пінопласту, соснової щепи тощо.

Електролітичний метод

базується на використанні фізико-хімічних та електролітичних властивостей контактуючих ділянок слідосприймаючої поверхні, які змінилися в процесі слідоутворення. Метод рекомендується у тих випадках, коли потрібно виявити сліди на виробках різноманітних металів (заліза, алюмінію, міді тощо), поверхня яких не пофарбована, наприклад: ручки дверей, бампери та декоративні накладки автомобілів, квартирні замки, ключі тощо, а також для складних рельєф-них предметів.

Фізико-хімічні методи

В основі виявлення слідів папілярних візерунків фізико-хімічними методами лежить явище адсорбції, коли частки кристалічної речовини осідають на потожировій речовині й частково вступають з ними в хімічну реакцію, в результаті чого слід стає видимим. З цією метою найчастіше використовують пари йоду. Для виявлення слідів пальців рук використовують також пари ртуті.

Обкурювання парами йоду

Цей спосіб давно знайшов широке використання в криміналістичній практиці, пари йоду використовують з 1876 р. –(вченими Обером, Кул'є, Б'юрне, Стокисом), але завдяки високій ефективності цей метод застосовують і в наші дні.

Механізм виявлення слідів ґрунтується на властивості парів йоду затримуватися на слідоутворюючій речовині, яка має значний запас вільної енергії. Одночасно проходить хімічна реакція з ненасиченими жирними кислотами. З часом йод випаровується, залишаючи слід морфологічно незмінним і доступним для проявлення іншими методами.

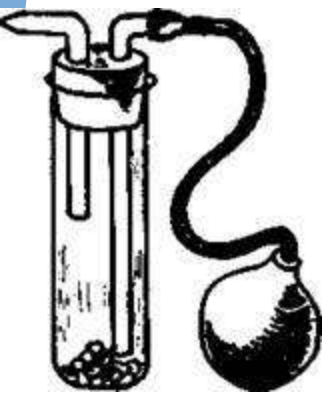
Пари йоду використовують кількома способами:

безпосереднє забарвлення слідів

пофарбування слідів через скло

пофарбування в закритій посудині

забарвлення слідів за допомогою йодної трубки

Метод ціанакрилових з'єднань

з початку 80-х років ХХ століття набуває все більшого розповсюдження в практиці роботи поліції багатьох країн. У результаті проведених досліджень розроблено методики виявлення та фіксації невидимих потожирових слідів папілярних візерунків на папері (білому та кольоровому, глянцевого та копіювальному), склі, поліетилені, металах, деревині і тканинах за допомогою клеєних композицій серії «Ціакрин», виготовлених на основі ціанакрилових ефірів.

Механізм виявлення слідів ґрунтується на тому, що за рахунок підвищеної вологості потожирової речовини в порівнянні з поверхнею об'єкта-слідоносія відбувається переважна полімеризація клею вздовж папілярних ліній сліду.

Хімічні методи

Хімічні методи виявлення слідів папілярних візерунків ґрунтуються на хімічній взаємодії деяких складових частин потожирової речовини (зокрема, хлоридів, білків, амінокислот) зі спеціальними реактивами, які дають кольорові реакції. Ці методи мають високу чутливість і дозволяють виявляти сліди великої давності.

Вибір реактивів визначається давністю слідів, властивостями слідосприймаючої поверхні та властивостями самих реактивів. Наприклад, сліди на склі, металах та пластмасі нінгідрином не виявляються.

Нінгідриновий метод

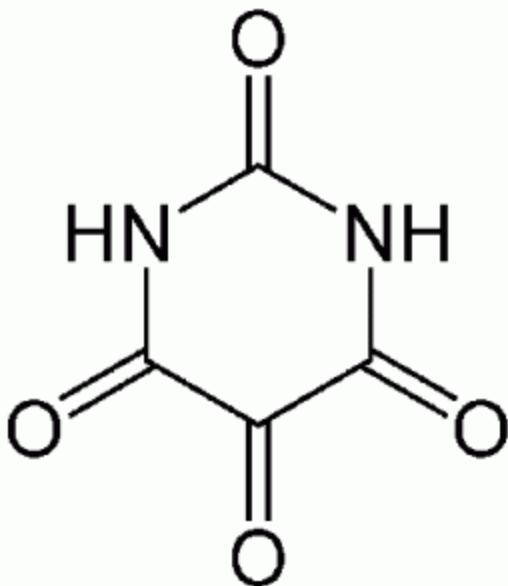
Нінгідрин - органічна сполука трикетогідринденгідрат, хімічна формула $C_6H_6O_4$ - на вигляд білий або жовтуватий кристалічний порошок, легко розчинний у воді, ефірі, ацетоні і малорозчинний – у спирті. Дія цього проявника ґрунтується на реакції амінокислот та білків сліду з реактивом. Реакція має виключну чутливість: нінгідрин може показати присутність мінімальної кількості амінокислот. У результаті слід набуває рожево-фіолетового або пурпурного кольору (залежно від того, з якими амінокислотами реагує реактив).

Цей метод є найефективнішим проявником для виявлення слідів папілярних візерунків на папері, картоні, нефарбованій деревині.

Метод азотнокислого срібла

запропонований ще у минулому столітті й ґрунтується на взаємодії реактиву з хлоридами (хлорид натрію та хлорид калію) потожирової речовини сліду. Реакція носить фотохімічний характер: у результаті реакції виділяється металеве срібло, яке під дією світла надає слідам забарвлення. Придатний для виявлення слідів рук на папері, картоні, нефарбованій деревині, фанері давністю до 6 місяців. Якщо об'єкт до цього зволожувався, метод непридатний, бо хлориди при цьому вимиваються.

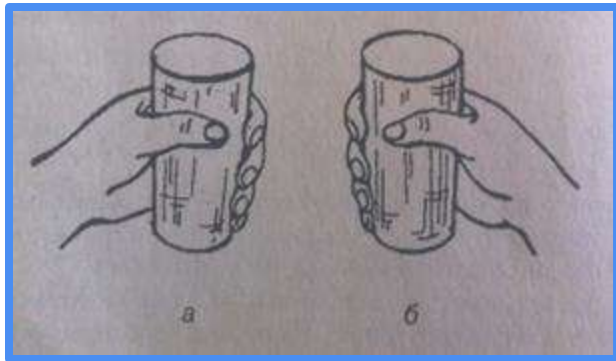
Метод алоксану

Алоксан – кристалічний порошок білого або рожевого кольору, добре розчинний у воді, спирті, ацетоні, він набагато дешевший нінгідрину і має певні переваги: виявлені 1% розчином алоксану в ацетоні сліди в ультрафіолетових променях дають достатньо інтенсивну люмінесценцію малинового кольору.

Використовують цей метод для виявлення слідів на деревині, папері, картоні тощо.

Виявлення слідів папілярних візерунків на склі

Для виявлення та фіксації слідів рук на такій поширеній поверхні, як скло, може успішно застосовуватися більшість з розглянутих методів. На склі, як правило, сліди рук добре помітні і без обробки, тому до запилення порошками слід вдаватися лише у випадках крайньої необхідності. На скляних предметах сліди давністю до 15 діб проявляються будь-якими порошками. Сліди більшої давності краще виявляти порошками карбонільного заліза, «Малахіту», алюмінію, окису цинку, дрібнодисперсним реагентом (SPR), розчином чотириокису рутенію і ціаноакрилатом.

На порцеляні та фаянсі

свіжі сліди можна виявляти практично будь-якими порошками. Лише для старих слідів, давністю понад один місяць, коло застосовуваних порошків обмежене. Зазвичай використовують окис міді з сажею, «Малахіт», окис цинку. Поверхня порцеляни й фаянсу іноді покрита тонким шаром жиру, тому фарбування слідів доцільно починати з використання йодної трубки. Виявлені парами йоду сліди можна закріплювати магнітними порошками «Малахіт», карбонільним залізом тощо.

На пластику

На пластмасових поверхнях сліди папілярних візерунків зберігаються тривалий час. Для їх виявлення доцільно застосовувати субліматор парів йоду, а вибір порошків залежить від фізичних властивостей пластмаси. Експериментально встановлено, що на виробках з полістиролу (телефонні апарати, корпуси аудіо-, відеотехніки тощо) сліди рук успішно виявляють порошками «Малахіт», «Рубін», окисом міді з сажею, окисом свинцю. На поверхні предметів з оргскла хороші результати досягаються застосуванням порошків «Опал», «Топаз», «Малахіт», окис цинку.

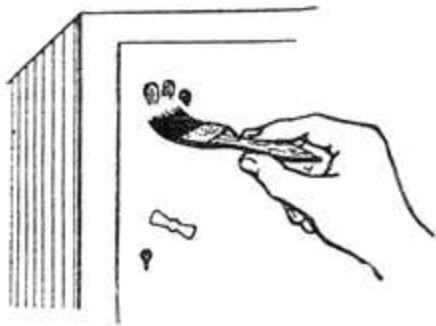
На папері та картоні

Папір, картон належать до поширених поверхонь, але виявлення слідів рук на них ускладнено у зв'язку з поганим збереженням слідів. Водночас ці матеріали допускають застосування майже всіх найбільш ефективних засобів і методів виявлення слідів рук. Свіжі сліди давністю до однієї доби добре виявляють магнітними порошками карбонільного заліза, «Малахит», «Рубін».

З немагнітних порошків можуть використовуватися: графіт, окис міді з сажею, подрібнений червоний сургуч. Магнітні порошки наносять на поверхню паперу магнітним пензлем або шляхом перекочування, немагнітні – тільки перекочуванням.

На деревині

На деревині потожирова речовина швидко всмоктується, тому сліди рук на таких об'єктах можна виявити порошками і парами йоду лише протягом декількох годин. Для виявлення застосовують магнітні порошки «Малахіт» і карбонільне залізо, а також порошок окису міді з сажею. На м'яких породах дерева (вільха, тополя, ялина, сосна, липа) кращі результати досягають застосуванням легких порошків – «Тканоля», тальку, лікоподію, суміші порошків. Обробку порошками проводять магнітним пензлем або перекочуванням по поверхні.

Для виявлення слідів давністю більше 5-6 годин поверхню деревини обробляють розчинами нінгідрину, алоксану і азотнокислого срібла.

На металі

Для виявлення слідів рук на **металах** можуть використовувати найрізноманітніші методи, деякі з яких краще працюють на предметах з кольорових металів, інші на чорних. Зазвичай застосовують методи обкурювання параами йоду, окопчування (на блискучій жерсті), електролітичний метод, ціанакрилатний, SPR метод. Для виявлення слідів рук на металах застосовують розчин чотириокису рутенію, рідкі барвники (густої консистенції).

На поверхні виробів з **кольорових металів і сплавів** (мідь, алюміній, латунь, бронза тощо) непогані результати дає використання магнітних порошків «Рубін», «Топаз», «Опал», а також окису міді з сажею, перекису марганцю, окису свинцю, окису цинку. Фарбування кіптявою дає гарні результати при виявленні слідів рук на сплавах з алюмінію.

При дослідженні виробів з **чорних металів** не можна застосовувати магнітні дактилоскопічні порошки для виявлення слідів рук на нефарбованих залізних, сталевих, чавунних та інших аналогічних за властивостями залишкового магнетизму предметах. Виняток становлять випадки виявлення свіжих слідів (давністю кілька годин) на забарвлених чи емальованих поверхнях.

На **блискучих металевих поверхнях** (поліровані, хромовані, нікельовані) для виявлення слідів рук або підвищення контрасту візуально виявлених слідів можна успішно використовувати обробку кіптявою, яка утворюється від спалювання камфори, нафталіну, деяких видів пластмас, що дають дрібноструктурну чорну кіптяву.

На шкірі

можливість виявлення слідів залежить від ступеня технологічної обробки. На необробленій шкірі сліди рук можуть зберігатися кілька годин, на добре обробленій, пофарбованій або лакованій – 7-8 діб. Для виявлення слідів рекомендується використання парів йоду, магнітних порошків «Топаз», «Опал», «Малахіт», карбонільного заліза, а також порошків окису цинку і окису свинцю, каоліну, білил. Обробку поверхні проводять магнітним і ворсовим дактилоскопічним пензлем. Якщо магнітний порошок надмірно забарвлює підкладку, надлишки його видаляються ворсовим пензлем.

На поверхні гуми

з найкращими результатами використовують порошок «Топаз»; можливим є також застосування йоду, карбонільного заліза, «Малахіту», окису цинку, дрібнодисперсного реагенту, ціанакрилату. На гумі можуть бути виявлені сліди рук давністю до 20 діб.

На пофарбованих поверхнях

строк збереження слідів рук та їх виявлення залежать від характеру лакофарбових матеріалів. На лакованих, а також на вкритих якісними нітро- або синтетичними емалями поверхнях гарні результати дає використання парів йоду й порошків «Опал», «Малахіт», окису міді з сажею, окису цинку, алюмінію, «ПМД-6», а також розчинів азотнокислого срібла, нінгідрину та інших. Ці засоби дозволяють виявити сліди давністю до 30 діб.

На оштукатурених поверхнях

(стінах, покритих шаром вапна або крейди) у зв'язку зі значною їх шорсткістю сліди рук виявляються погано. Наприклад, порошком «Малахіт» можна виявити сліди давністю лише кілька годин.

При виявленні більш старих слідів застосовують пари йоду і йодовмісні суміші. Може використовуватися дрібнодисперсна суспензія, яка добре діє на сухих не гладких поверхнях, а також розчин чотириокису рутенію.

Виявлення слідів рук в ускладнених умовах

Охолоджені або скрижанілі поверхні

У практичній діяльності зустрічаються випадки, коли сліди рук залишаються на **охолоджених або скрижанілих предметах**. Такі сліди утворюються в холодну пору року на знаряддях зламу, шибках, деталях викрадених автомобілів тощо. У випадках, коли сліди не покриті льодом, їх можна виявити в теплому приміщенні, проте якщо охолоджений предмет відразу внести в теплу кімнату, на ньому конденсується волога, що знаходиться в повітрі, яка може розмити потожировий папілярний візерунок. Тому предмети слід спочатку витримати в прохолодному приміщенні при температурі 0°C, а потім внести в приміщення з кімнатною температурою. Виявляти сліди можна лише після того, як предмет набуде температуру навколишнього середовища. Найкращі результати на охолодженому склі досягаються обробкою карбонільним залізом і сажею.

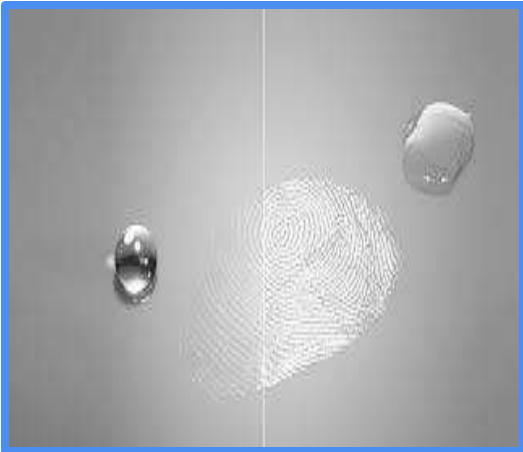
Запилені поверхні

Сліди папілярних візерунків на **запиленій поверхні** необхідно сфотографувати з дотриманням заходів обережності, щоб не пошкодити їх потоком повітря. Після цього сліди без будь-якої додаткової обробки копіюють на дактилоскопічну плівку. Пилові сліди можна також копіювати на відфіксований зволожений фотопапір. Під лупою необхідно проаналізувати механізм утворення слідів на запиленій поверхні і, залежно від можливості відкладення потожирової речовини, обрати спосіб фіксації слідів.

Липкі, засмальцьовані поверхні

На **липких, засмальцьованих поверхнях, об'єктах, вкритих шаром жиру** дактилоскопічні порошки не застосовують, їх необхідно обробляти парами йоду. Якщо ж його застосувати з яких-небудь причин неможливо, в крайньому випадку використовують найменш липкий порошок (наприклад, окис міді). На поверхнях, вкритих жиром, використовують фізичні проявники (метод SPR), а також розчини кристалічного Віолету.

На зволожених поверхнях

Зволожену поверхню порошками не обробляють, вона повинна бути попередньо просушена. При цьому не бажано використовувати методи, що прискорюють сушку, а оптимальним режимом є кімнатна температура. Починати обробку порошками, як правило, слід відразу ж після видалення вологи з поверхні.

Основні способи вилучення слідів папілярних візерунків на місці події

Копіювання поверхневих слідів

Цей спосіб застосовують для фіксації поверхневих слідів рук в тих випадках, коли вилучити сам предмет зі слідами неможливо. Для копіювання слідів, забарвлених порошками, використовують дактилоплівки, липку стрічку типу «скотч», медичний лейкопластир, силіконові пасти, вулканізовану гуму та інші матеріали. Копіюванню можуть піддаватися також сліди, виявлені парами йоду або окурюванням, пилові й грязьові сліди.

Зазвичай сліди рук копіюють на спеціальну у дактилоскопічну плівку, що складається з двох шарів – клейкого і захисного. Плівка випускається форматом 9х12, 13х18 і 13х30 см, рулонна. Світлу (прозору) дактилоплівку в основному використовують для слідів, забарвлених порошками темного кольору, темну – для копіювання слідів, забарвлених світлими порошками.

Вилучення сліду з об'єктом та його упакування

Незважаючи на те, що описані методи фіксації слідів рук шляхом виготовлення з них копій мають певні переваги, але найкраще такі сліди вилучати разом з предметами, на яких вони виявлені. Це дозволить зберегти сліди в незміненому виді, що забезпечить можливість провести їх кваліфіковане дослідження в лабораторних умовах, оскільки якість отриманих копій, як правило, гірше за оригінали.

Для забезпечення схоронності наявних на об'єктах слідів рук від пошкоджень при упакуванні і транспортуванні доцільно поверхню зі слідами покрити захисною плівкою, склом, липкою стрічкою або шаром лаку для волосся. Якщо сліди оброблені парами йоду, то для їх збереження та захисту їх обробляють карбонільним залізом або іншим аналогічним засобом.

Правила упакування

- поверхня ділянок предмета зі слідами не повинна стикатися з матеріалом упаковки;
- предмети в упаковці кріпляться нерухомо;
- матеріал упаковки повинен бути міцним, щоб не деформуватися при транспортуванні;
- крихкі предмети потрібно упаковувати, використовуючи вату, пластилін, папір – для амортизації.

Для упаковки окремих предметів зі слідами рук застосовуються нескладні пристосування:

- осколки скла поміщають між рейками і додатково накривають іншими осколками, листами фанери, міцного картону; все це міцно перев'язується шпагатом;
- для осколків невеликих розмірів застосовується картонна смуга, яка обертається навколо осколка так, щоб його кути кріпилися в підготовлених отворах;
- для пляшок, склянок, банок і т. п. застосовують дві фанерні або з ДВП дощечки (універсальні, багаторазового використання), що мають спеціальні вирізи під торцеві частини ємностей; упаковуються, поміщаються між цими дощечками, перетягуються канцелярськими гумками або зв'язуються шпагатом;
- для пляшок і банок використовують універсальні упаковки, виготовлені з щільного картону, заздалегідь підготовлені ящики або будь-які відповідні картонні коробки.

Сліди, що підлягають вилученню з місця події, необхідно належним чином оформити. Упаковку, в яку поміщений предмет зі слідами, обв'язують, стягують або прошнуровують шпагатом або резинкою і опечатують сургучною печаткою.

На ній або на прикріпленій до неї бирці роблять написи й зазначають:

найменування упакованого предмета

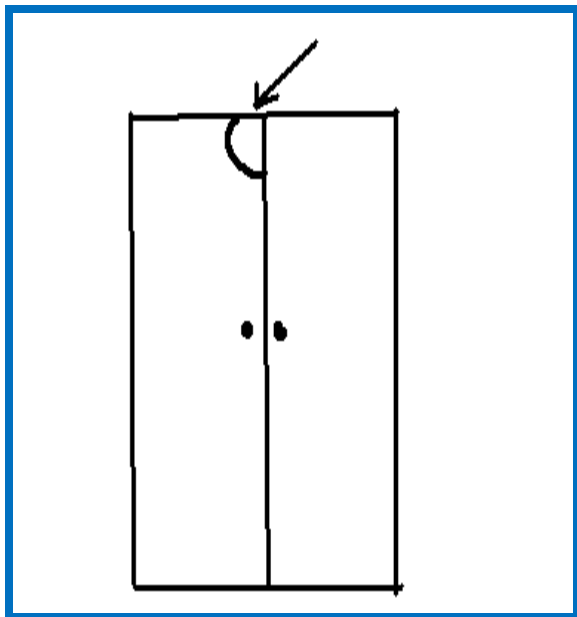
місце, і час його вилучення

найменування події, до якої цей предмет належить

Всі ці написи засвідчують підписами слідчий та поняті.

Приклад оформлення слідів папілярних візерунків, відкопійованих на відрізок липкої стрічки і перенесених на аркуш паперу

Слід папілярних візерунків
пальців рук,
виявлений при огляді місця події
за фактом крадіжки з кв.
Іванова О.М. по вул. Салютна,
12, кв. 7, у м. Київ, 22.09.2018 р.

Схематична зарисовка дверцят шафи у спальній кімнаті із зазначенням місця розташування виявленого сліду.

Слід папілярного узору, виявлений на дверцятах шафи у спальній кімнаті

Опис слідів папілярних візерунків

У протоколі огляду місця події повинні бути відображені такі відомості:

- засоби, що застосовані для виявлення слідів;
- місце знаходження слідів (на яких предметах вони виявлені і де ці предмети знаходилися на місці події);
- місце розташування слідів на предметі (вказують координати щодо нерухомих орієнтирів);
- механізм утворення слідів (дотик, захоплення);
- кількість слідів та їх вид (поверхневі або об'ємні, безбарвні або пофарбовані, слід пальця або долоні);
- розмір слідів та їх форма;
- тип папілярного візерунка і його особливості;
- спосіб вилучення слідів (вилучено разом із предметом, відкопійовано на дактилоплівку тощо);
- спосіб додаткової фіксації слідів (фотографування, відеозйомка, складання схеми).

Тема № 7

**«Криміналістичне зброєзнавство
(балістика, холодна зброя, вибухові
речовини)»**

План:

- 1. Поняття судової балістики.**
- 2. Визначення вогнепальної зброї.**
- 3. Класифікація вогнепальної зброї.**
- 4. Питання при призначенні судово-балістичної експертизи.**
- 5. Визначення холодної зброї.**
- 6. Класифікація холодної зброї.**
- 7. Поняття вибуху.**

1.

Криміналістичне зброєзнавство вивчає принципи конструювання і закономірності дії різних пристроїв, функціонально призначених для ураження чи знешкодження людей, тварин чи інших матеріальних об'єктів, закономірності утворення слідів застосування цих пристроїв, а також розробляє засоби, прийоми та методи збирання, оцінки, дослідження й використання їх з метою розслідування кримінальних правопорушень та їх запобігання.

Система зброєзнавства

Криміналістичне дослідження вогнепальної зброї та слідів її застосування

Криміналістичне дослідження вибухових пристроїв і речовин та слідів їх застосування

Криміналістичне дослідження холодної зброї та слідів її застосування

Судова балістика – це галузь криміналістичної техніки, що вивчає закономірності відображення й одержання інформації про походження і застосування вогнепальної зброї, набоїв до неї та їх елементів, слідів їх використання і розробляє технічні прийоми, методи і засоби виявлення, фіксації, вилучення, зберігання і дослідження цих об'єктів у кримінальному провадженні.

Завдання судової балістики:

визначення властивостей вогнепальної зброї та боєприпасів (наприклад, чи є вилучений у затриманого предмет вогнепальною зброєю; чи придатна зброя до стрільби; чи можливий мимовільний постріл із вказаної зброї тощо);

визначення групової належності зброї та боєприпасів або їх частин (наприклад, до якого виду чи зразку належать патрон, куля, гільза; зі зброї якої моделі (системи) відстріляно дану кулю, гільзу тощо);

ідентифікація зброї та боєприпасів (наприклад, чи з даної зброї відстріляна куля, гільза; з одного чи різних екземплярів зброї відстріляні дві кулі або гільзи, які виявлені в різних місцях; чи були куля і гільза до пострілу частинами одного патрона тощо);

встановлення окремих обставин застосування вогнепальної зброї (наприклад, відстань, з якої стріляли; напрямок пострілу; взаємне розташування зброї та перешкоди; кількість пострілів тощо).

Методами судової балістики вирішують питання:

визначення властивостей зброї та боєприпасів;

їх ідентифікація чи групофікація за слідами використання;

встановлення обставин застосування вогнепальної зброї та набоїв до неї

Об'єктами судово-балістичного дослідження є:

Ручна вогнепальна зброя

Окремі частини та приналежності зброї

Боєприпаси

Сліди пострілу (сліди застосування зброї)

Засоби та інструменти, що застосовувалися для спорядження патронів або виготовлення снарядів

Одержані дані дозволяють:

Встановити факт застосування зброї

Визначити її вид і систему

Встановити обставини вчиненого кримінального правопорушення

2.

Вогнепальною є зброя, спеціально призначена для знищення живої сили або противника у ближньому чи середньому бою шляхом викидання снаряду з каналу ствола з використанням енергії порохових газів.

Ознаки:

Загальна

призначення для нападу або активної оборони і ураження цілі шляхом її руйнації або завдання тяжких ушкоджень аж до настання смерті

Спеціальні :

1. Використання енергії газів вибухової речовини для викидання снаряду.
2. Наявність ствола для надання снаряду направлено руху.
3. Наявність пристрою для запалення заряду.
4. Достатня вражаюча дія снаряду.
5. Достатня міцність конструкції.

3.

Класифікація вогнепальної зброї:

1. За призначенням – бойова, мисливська чи спортивна.
2. За місцем виготовлення – вітчизняна чи зарубіжна.
3. За способом виготовлення – заводська, кустарна, саморобна, перероблена.
4. За особливостями конструкції – стандартна, нестандартна, атипова.
5. За конструктивним пристроєм – нарізна, гладкоствольна, комбінована.
6. За калібром – малокаліберна (до 6,5 мм), середній калібр (6,5-9 мм) і крупнокаліберна (більше 9 мм).
7. За довжиною ствола – короткоствольна (до 20 см), середньоствольна (20-40 см) та довгоствольна.
8. За кількістю стволів – одноствольна, дво- і багатоствольна.
9. За розташуванням стволів – горизонтальне та вертикальне.
10. За кількістю патронів – одноствольна і багатоствольна.
11. За способом заряджання – дульнозарядна і казнозарядна.
12. За ступенем автоматизації – неавтоматична, напівавтоматична та автоматична.

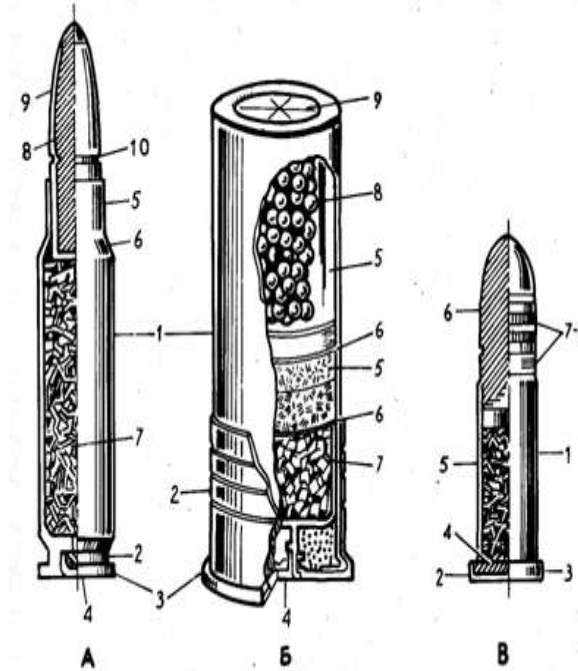

Боєприпаси:

Патрон – це сполучення необхідних для пострілу компонентів (порох, куля або дріб) в оболонці.

Гільза – основний елемент спорядження патрона, тонкостінна стаканоподібна ємність призначена для розміщення і зберігання від зовнішнього впливу порохового заряду, а також закріплення капсуля і кулі (розміщення дробу).

Куля – це металеве (найчастіше свинцеве) тіло для стрільби з вогнепальної зброї. Кулі в нарізній зброї бувають оболончасті, напівоболончасті і безоболончасті. У бойовій зброї використовуються кулі спеціального призначення: важкі, бронебійні, трасуючі, запалювальні, розривні тощо

Боєприпаси:

Дріб – це свинцеві кульки (рідше шматочки свинцю) призначені для пострілу з дробової зброї. Дріб має діаметр 1,5-5 мм. Дріб, що має діаметр більш ніж 5 мм, називається картечню.

Порох – це вибухова речовина, яка застосовується у зарядах вогнепальної зброї.

Пиж – шматок войлоку або іншого щільного матеріалу, який відокремлює у заряді порох від кулі чи дробу. Використовуються у патронах для гладкоствольних мисливських рушниць.

Класифікація боєприпасів:

за цільовим призначенням –бойові, мисливські й спортивні;

за способом виготовлення:

промислового виробництва;

боєприпаси, пристосовані для стрільби з позаштатної для них зброї; саморобні боєприпаси;

боєприпаси, перероблені саморобним способом;

боєприпаси, споряджені саморобним способом;

за розміщенням ініціюючого складу – шпилькові, кільцевого запалення, центрального запалення;

за видами зброї – пістолетні, револьверні, проміжні, гвинтівкові, кулеметні, рушничні та спеціальні;

за видами каналу ствола зброї – до нарізної, до гладкоствольної, докомбінованої;

за видом снаряда- кульові, картечні, шротові, з комбінованим снарядом

Класифікація:

куль за формою – гострокінцеві, з плоским кінцем, циліндро-оживальні, циліндро-оживальні з жолобками;

гільз за формою – циліндрична, конічна, пляшечна, з канелюрою

гільз за спорядженням донця – з фланцем чи кільцевою проточкою

за способом кріплення – кернення, обжим кромки дульця, безнажимне кріплення

Сліди пострілу

До слідів пострілу належать:

стріляні снаряди, гільзи, пижі

сліди частин зброї, що утворені на стріляних кулях і гільзах

сліди частин зброї, що утворені на стріляних кулях і гільзах

сліди частин зброї, що утворені на стріляних кулях і гільзах

відкладення кіптяви пострілу на тілі (найчастіше на руці) особи, що стріляла, на гільзах, кулях, на частинах зброї

Сліди застосування вогнепальної зброї

Сліди на стріляних гільзах:

бійка

Патронного упора затвора (*рель'єфу
поверхні упора, країв отворів і вирізів
упора*)

губи магазина

зачіпу викидача

зуба відбивача

стінок патрона

Сліди застосування вогнепальної зброї

Сліди на стріляних кулях :

калібр ствола

сліди зрізу патронника

сліди газового отвору

кількість нарізів в каналі ствола

напрямок нарізів

кут крутизни нарізів

ширина полів нарізів

Сліди від снарядів на перешкоді:

Основні

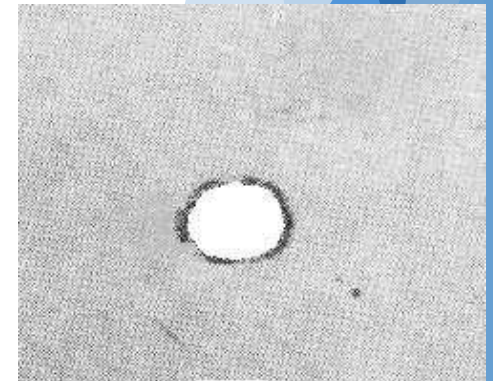
(утворені кулею, картеччю, дробом):

- пробоїни (мають вхідний та вихідний отвори);
- вм'ятини;
- сліди рикошету (відколу);

Додаткові

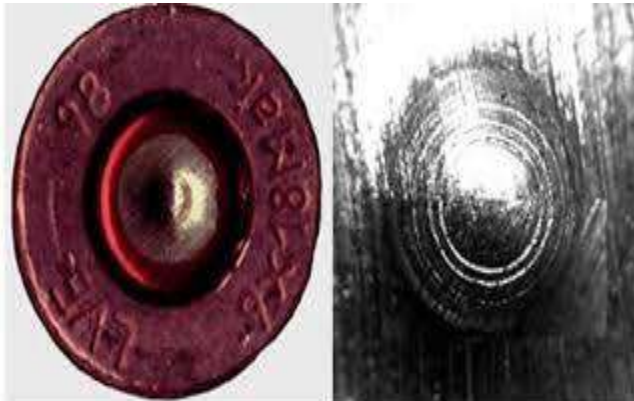
(утворені на перешкоді в результаті впливу на неї порохових газів):

- пасок обтирання (на тілі людини – пасок осаднення);
- штанцмарка – відбиток дульної частини ствола при пострілі в упор

Слідчий огляд вогнепальної зброї та слідів пострілу

Завданням огляду є виявлення, фіксація, вилучення зброї, боєприпасів, слідів пострілу і дослідження їх на місці події для визначення виду, системи, калібру зброї, кількості пострілів, дистанції, напрямку і місця, з якого було зроблено постріл.

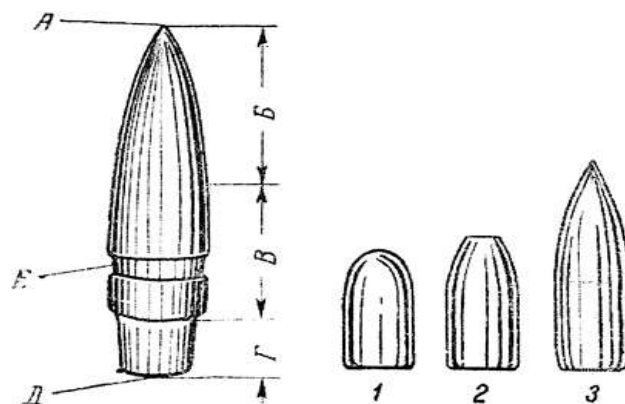
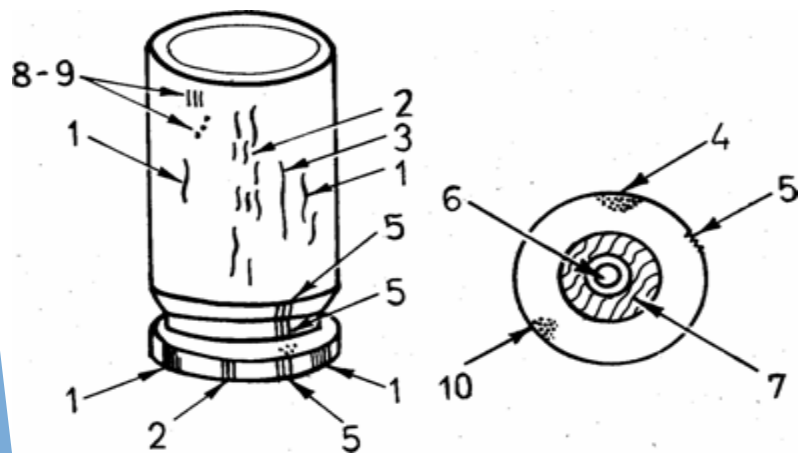
При огляді зброї необхідно дотримуватися певних правил

- 1) встановити, чи знаходиться курок на бойовому або запобіжному взводі та чи є патрон у патроннику;
- 2) витягти магазин, оглянути його поверхню;
- 3) розрядити зброю;
- 4) вжити заходів щодо відшукування слідів;
- 5) оглянути внутрішню поверхню каналу ствола для виявлення слідів пострілу у вигляді нагару, незгорілих порошинок;
- 6) встановити, чи немає яких-небудь ушкоджень на зброї або чи не відсутні які-небудь частини;
- 7) визначити наявність або відсутність запаху пороху в каналі ствола.

ОГЛЯД БОЄПРИПАСІВ

Патрони, гільзи, кулі, дріб, картеч, пижі підлягають виявленню, фіксації й дослідженню при огляді на місці події.

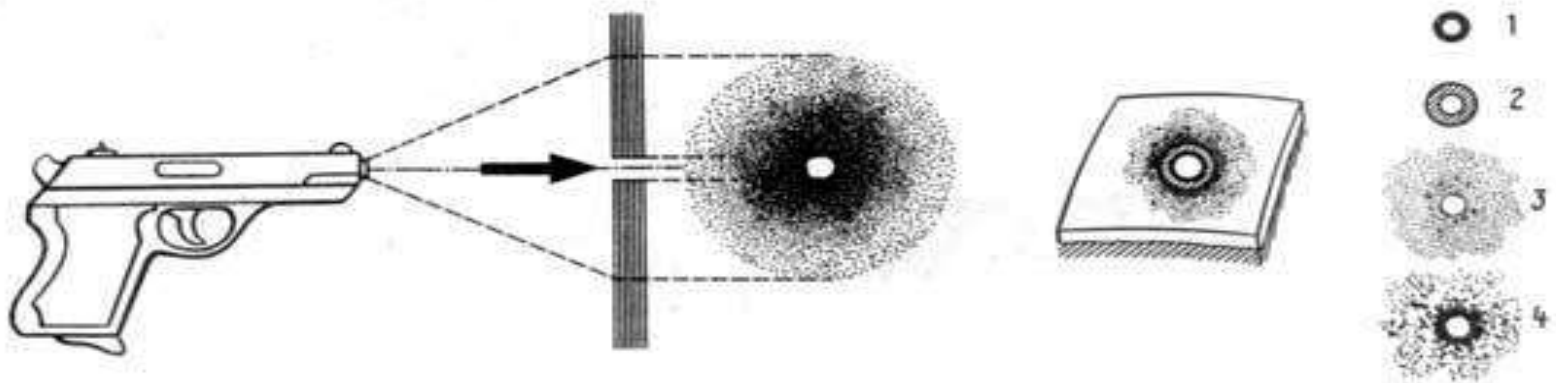
У протоколі огляду при описі гільзи вказують: місце виявлення, форму (циліндрична або пляшкоподібна), колір металу, маркувальні позначки, розміри, наявність і форму слідів зброї. При описі кулі (дробу) у протоколі відзначають: вид перепони, розміри ушкодження кулі, наявність на кулі сторонніх речовин.

ОГЛЯД ВОГНЕПАЛЬНИХ ПОШКОДЖЕНЬ

Під час огляду вогнепальних пошкоджень фіксують: вид і властивості перепони, форму країв ушкодження та його розміри, взаємне розташування декількох пошкоджень, їх розміщення на перепоні.

При виявленні слідів кіптяви, незгорілих порошинок, частин змазки необхідно описати в протоколі: форму, кількість зон відкладення, інтенсивність кожної зони, колір кіптяви чи порошинок, їх віддаленість від пошкодження тощо.

4.

До основних завдань судово-балістичної експертизи належать:

встановлення виду, зразка (моделі) вогнепальної зброї за стріляними кулями, гільзами, слідами пострілу;

встановлення конкретного екземпляра зброї за стріляними кулями та гільзами;

визначення можливості застосування для стрільби зброї та боєприпасів

встановлення однорідності патронів, куль, гільз, дробу, картечі

встановлення деяких обставин, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї

Питання при призначенні судово-балістичної експертизи:

Діагностичні:

- чи є об'єкт вогнепальною зброєю і чи придатний він для стрільби;
- чи можливий постріл без натискання на спусковий гачок;
- чи стріляли з даної зброї після останнього чищення і змащування;
- який порох застосовано при останньому пострілі тощо.

Групофікаційні:

- до зброї якої системи, моделі, зразка, калібру відноситься поданий на експертизу об'єкт;
- із зброї якого виду і калібру вистріляна куля;
- з гладкоствольної зброї якого калібру вистріляно шрот;
- де і яким способом виготовлені куля і гільза, подані на експертизу тощо.

Ідентифікаційні:

- чи не вистріляна куля з конкретного виду зброї, вилученого у підозрюваного;
- чи вистріляно шрот з конкретної мисливської рушниці;
- з якого каналу ствола (якщо їх декілька) була вистріляна куля;
- чи не складали раніше куля і гільза, вилучені на місці події, єдиний патрон тощо.

ОСНОВНІ ПИТАННЯ, ЩО ВИРІШУЮТЬСЯ ДОСЛІДЖЕННЯМ БОЄПРИПАСІВ ДО РУЧНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Патронів

Чи є певний патрон боєзапасом
Для якої зброї призначений
Спосіб виготовлення і
спорядження
Чи придатний для проведення
пострілу тощо.

Куль

Від якого патрона, до якої зброї,
калібр
Із якої зброї вистріляна
Чи не вистріляна із певного
екземпляра зброї
Причина деформації тощо

Пижів, прокладок

Матеріал і спосіб
виготовлення
До патрону якого калібру

Шроту, картечі

Спосіб виготовлення
№ за стандартом
Чи відноситься гільза, куля, шріт чи
картеч до одного і того самого
патрона

Пороху

Вид пороху, марка
Галузь застосування

ОСНОВНІ ПИТАННЯ, ЩО ВИРІШУЮТЬСЯ ДОСЛІДЖЕННЯМ СЛІДІВ ПОСТРІЛУ

Встановлення факту вогнепального ушкодження:

Чи є ушкодження
вогнепальним

Визначення вхідного та
вихідного отворів

Визначення снаряда,
яким спричинено
ушкодження (кулею
оболончатою, без
оболончатою та ін.)

Визначення напрямку
кульового каналу

Визначення дистанції (відстані) пострілу:

Встановлення механічної
дії газопорохового потоку

Встановлення наявності
штанцмарки

Виявлення термічної дії
продуктів пострілу

Встановлення
відкладення копоті та
порошинок

Встановлення
відкладення продуктів
змазування

Визначення місця знаходження стрілявшого:

З урахуванням
взаємного розміщення
стрілявшого і
потерпілого

З урахуванням місця
знаходження
екстрагованої гільзи

З урахуванням
дистанції та траєкторії
польоту снаряда

5.

Холодна зброя – це предмети, спеціально виготовлені для безпосереднього нанесення тяжких тілесних ушкоджень аж до заподіяння смерті з використанням мускульної сили руки в ближньому чи середньому бою, призначені для нападу або активного захисту, що не мають прямого виробничого чи господарсько-побутового призначення.

Ознаки:

Загальна

цільове призначення

Спеціальні :

1. Клинкова холодна зброя:

- форма, розміри, міцність предмета і його окремих частин;
- наявність леза або грані у клинка, їх заточка;
 - наявність рукоятки для зручності використання;
- наявність викидача і фіксатора у складних ножах;

співвідношення довжини клинка і рукоятки;

- наявність і форма скосу обуху.

2. Неклинкова холодна зброя:

- форма, розміри, міцність предмета і його окремих частин;
- наявність ударної частини або ударної поверхні;
 - значна вага зброї;
- наявність конструктивних пристроїв для зручності використання

6.

Класифікація:

1. За призначенням – бойова, мисливська чи спортивна.

2. За місцем виготовлення – вітчизняна чи зарубіжна.

3. За способом виготовлення – заводська, кустарна, саморобна, перероблена.

4. За конструкцією – клинкова та не клинкова.
Клинкова – довгоклинкова, середньо та короткоклинкова.

5. За способом дії:

- колюча (шпага, кортик);
- колюче-ріжуча (ніж, кинджал);
- рубляче-ріжуча (шабля, бойова сокира);
- металъна (спис, арбалет);
- ударно-роздріблююча (кастет, нунчаку);
- комбінована.

Об'єкти холодної зброї:

Об'єкти замаскованої холодної зброї

Тростина-шпага
Парасолька-стиллет
Авторучка-кинжал
Рукоять перемикання швидкостей-кижал тощо.

Об'єкти комбінованої холодної зброї

Зубчасті ланцюги
Кастети-кинжали
Кастети-ножі
Струна-кистень
Бойовий бич-кинжал тощо.

Експертиза холодної зброї:

чи є предмет холодною зброєю

до якого виду холодної зброї він належить

який спосіб виготовлення предмета, вилученого у
підозрюваного

чи виготовлено предмет із бойової чи спортивної зброї
певного типу

які інструменти використовувалися для виготовлення даної
холодної зброї

7.

Вибух — це процес швидкого вивільнення великої кількості енергії в закритому об'ємі.

Криміналістична вибухотехніка вивчає закономірності виникнення, отримання і використання криміналістичної інформації про вибухові речовини, засоби вибуху, вибухові пристрої та пов'язаних з ними осіб і об'єктів у разі розслідування кримінальних правопорушень та їх запобігання.

ОБ'ЄКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ВИБУХОТЕХНІКИ:

Вибухові пристрої:

Заводські:

Гранати

Міни

Саморобні:

Портфелі

Бандеролі

Електроліхтарі

Радіоприймачі
тощо

Сліди вибуху:

Механічні ушкодження

Воронки

Розломи

Травми тощо.

Термічні ушкодження

Оплавлення тощо

Опалення тощо.

Останки

Механізму

Корпуса тощо.

Вибухові речовини:

Ініціюючі (первинної дії)

Гримуча ртуть

Тетразен тощо.

Бризантні (вторинної дії)

Тротіл

Пластит тощо.

Метальної дії

Порох

Сірка тощо.

ОСНОВНІ ПИТАННЯ, ЩО ВИРІШУЮТЬСЯ ДОСЛІДЖЕННЯМ ВИБУХОТЕХНІКИ

Вибухових речовин:

- Який спосіб виготовлення вибухових речовин
- Визначення складу вибухових речовин
- Чи відносяться зразки вибухових речовин до єдиного джерела тощо

Вибухових пристроїв:

Визначення марки вибухових речовин

Чи є об'єкт вибуховим пристроєм
До якого виду відноситься певний вибуховий пристрій

Чи володіє особа, що виготовила певний вибуховий пристрій, окремими професійними (злочинними) навичками тощо

Визначення природи ушкодження об'єктів

Який спосіб приведення в дію вибухового пристрою

Який спосіб виготовлення вибухового пристрою (чи деталей його конструкції)

Встановлення взаємозалежностей частин вибухового пристрою тощо.

Слідів (продуктів) вибуху:

- Визначення факту вибуху
- Визначення складу заряду за складом продуктів вибуху
- Визначення способу виготовлення заряду вибухових речовин тощо

Тема 8
**«Криміналістичне дослідження
документів (документознавство)»**

План:

1.Поняття, зміст, завдання криміналістичного документознавства.

2.Техніко-криміналістичне дослідження документів.

3 Встановлення ознак підробки печаток і штампів.

1.

Криміналістичне документознавство –це галузь криміналістичної техніки, в якій досліджується природа письма, способи виготовлення документів, встановлення способів їх підробки, розробляються наукові основи використання інформації, що міститься в документах, з метою розслідування кримінальних правопорушень.

Криміналістичне дослідження документів охоплює наукові знання щодо засобів, способів і методів дослідження відображення інформації на матеріальних носіях, що використовуються як джерела доказів у кримінальному провадженні.

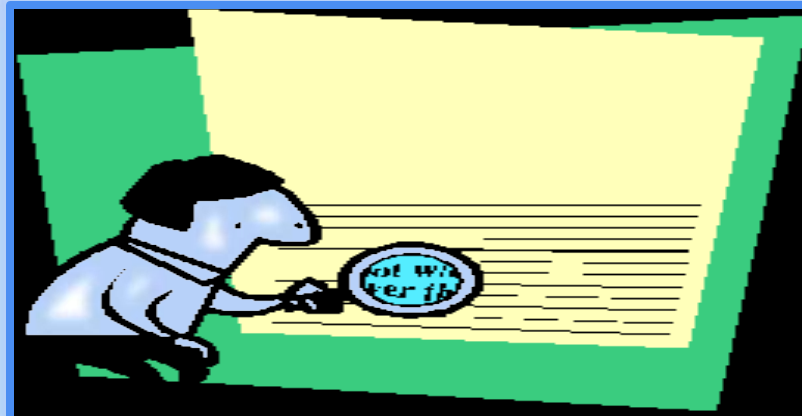

Загальні завдання дослідження документів:

Встановлення функцій документа у конкретному кримінальному провадженні (підтвердження певного факту, знаряддя вчинення кримінального правопорушення, предмет посягання тощо)

Встановлення виконавця документа

Встановлення автора документа

Окремі завдання:

Встановлення способу виготовлення документа чи його окремих фрагментів

Виявлення наявних у документі змін

Відновлення видозмінених або ушкоджених документів чи їх частин

Дослідження посвідчувальних ознак на документі

Встановлення засобів чи знарядь, що застосовувалися під час виготовлення документа тощо

Структура криміналістичного дослідження документів як галузі криміналістичної техніки:

1. Дослідження безпосередньо документів, серед яких розрізняють:

- справжні (письмові докази)
- підроблені (речові докази)

Дослідженню підлягають підложка, текст та печатки чи штампи.

2. Текст як об'єкт криміналістичного дослідження (комп'ютерний, машинописний).

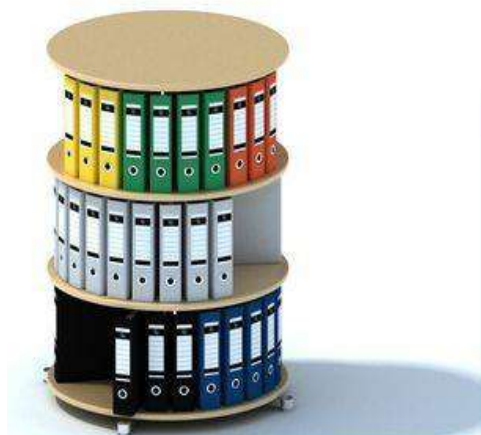
3. Письмо як

- письмова мова (з метою встановлення авторства тексту)
- почерк, у т. ч. ідентифікація особи за підписом.

4. Паперові гроші України та зарубіжних країн

Документ

Документ від лат. «dokumentum» (все, що може служити свідченням, уроком, прикладом) – матеріальна форма відображення, поширення, використання і зберігання інформації, яка надає їй юридичної сили. Така інформація може фіксуватися на папері, магнітних чи інших носіях, відео чи фотострічках тощо.

З процесуальної точки зору всі документи можуть бути розділені на три групи:

1. Документи – речові докази

2. Документи – письмові докази

3. Документи – зразки для порівняльного дослідження

Види документів як речових доказів:

документи як засоби вчинення кримінального правопорушення: (підроблені рахунки, накладні, відомості);

документи як засоби приховання кримінальних правопорушень
(лист про самогубство від імені потерпілого);

документи як засоби, що сприяють розслідуванню кримінального правопорушення й встановленню його суттєвих обставин.

Письмові документи поділяють на:

офіційні

(виходять від юридичних осіб)

приватні

(виходять від громадян)

Приватні документи, що знаходяться в справах державних і громадських установ або засвідчені державними органами, набувають значення офіційних.

Загальні вимоги до письмових документів:

містять інформацію про певні обставини і факти. При цьому джерело цієї інформації повинно бути таким, що його можна встановити і за необхідності перевірити;

дані про факти і обставини, відображені в документі, повинні мати відношення до розслідуваної події;

дані про обставини і факти, відображені в документі, повинні бути викладені і засвідчені установою або посадовою особою в межах їх компетенції, а якщо документ виходить від громадянина – у межах його прав і фактичної поінформованості.

Види документів

- За способом і засобами фіксації інформації – на паперових, магнітних чи інших носіях, відео- чи фотострічках.
- За формою письма: рукописні, машинописні, комп'ютерні.
- За типом матеріалу: виготовлені на стандартному і нестандартному матеріалі.
- За метою виготовлення: у правомірних чи злочинних цілях.
- За співвідношенням часу виготовлення документа і вчинення кримінального правопорушення: виготовлені до, під час чи після його вчинення.
- За джерелом складання та реквізитними ознаками: офіційні (публічні) та неофіційні (приватні) документи.
- За юридичним значенням: справжні (як дійсні, так і недійсні) та несправжні (фіктивні).

Види документів

Офіційні документи

повинні бути виконані за визначеною формою і мати реквізити. Реквізитами називають обов'язкові дані, що відповідно до встановлених вимог повинні бути в документі: відбитки штампів, печаток; підпису правомочних осіб; дані про порядок складання і виготовлення документа (номер типографського замовлення, обсяг тиражу тощо); форма, обов'язкова для деяких документів (доручення, накладна тощо).

Приватні документи

не мають суворо встановленої форми, але й у них обов'язково вказують: прізвище, ім'я і по батькові заявника, його адресу, найменування установи й особи, якій спрямований документ. Документ скріплює підписом укладач (автор).

Вимоги до офіційного документа:

Не повинен суперечити чинному законодавству

Бути достовірним, відповідати призначенню та формі

Не містити юридичних чи граматичних помилок

Готуватися і засвідчуватися уповноваженою на те особою

Захисні властивості офіційного документа:

➤ 1. В момент виготовлення:

- Форма документа.
- Розмір підложки.
- Фактура підложки.
- Колір барвника.
- Водяні та інші знаки захисту.
- Серія і номер документа.

➤ 2. В момент видачі документа

- Кому виданий документ.
- Місце його видачі.
- Географічний пункт видачі
- Дата видачі.
- Реєстраційний номер документа.
- Наявність печатки або штампу.

➤ 3. Під час використання документа – різноманітні відмітки, що у ньому ставляться.

ЯКЩО ДОКУМЕНТ

**не відповідає хоча б одній з перерахованих вимог,
він не може бути прийнятий як**

ДОСТОВІРНИЙ

2. Види документів

Справжній документ

виконаний у встановленій або прийнятій формі, може бути дійсним і недійсним.

Дійсним

є документ, що має в даний момент юридичну чинність (наприклад, доручення, термін дії якого не минув), недійсний – документ, що втратив юридичну чинність (наприклад, те ж доручення, термін дії якого минув).

Підробленим

є документ, що ніколи не мав юридичної чинності, оскільки його зміст і/або реквізити не відповідають дійсності.

Види підроблених документів:

- **1. Матеріальна (повна),** коли в документі підробленими є всі його складові: підложка, текст і печатки або штампи.

Дослідження підложки та печаток здійснюють шляхом призначення технічної експертизи документів, при цьому направляють відбитки справжньої печатки.

Достовірність тексту документа перевіряють шляхом направлення запиту в установу, що визначена як така, яка його видала.

- **2. Інтелектуальна (часткова),** коли у справжній документ не уповноважена на те особою вносить зміни, у результаті чого такий документ становиться підробленим.

Способи підробки документів

Підчистка – видалення штрихів, знаків або слів за допомогою гострого предмету або гумки. Встановлюють на підставі ознак впливу на підложку, а також по залишках штрихів первинного тексту.

Ознаки підчистки:

- розволокнення паперу;
- втрата глянцею;
- зменшення щільності паперу за рахунок видалення частини поверхні;
- пошкодження ліній захисної сітки;
- відмінність тексту від основного за кольором і відтінком;
- наявність втиснених штрихів;
- розпливи барвника від нових записів.

Способи підробки документів

Дописка – спосіб зміни первинного змісту документа, за якого нові записи або окремі штрихи вносять у вільні місця документа.

Ознаки

- відсутність логічного зв'язку між реквізитами документа;
- збільшені або зменшені інтервали між буквами і словами;
- відмінність властивостей барвника у нових записах;
- наявність скорочень у тексті тощо.

Способи підробки документів

Виправлення записів – зміна початкового змісту документа шляхом переробки одних письмових знаків на інші.

Ознаки

- виконання окремих частин документа різними барвниками;
- різна глибина рельєфу штрихів у порівнянні з початковим текстом;
- наявність зайвих штрихів, їх наведення в основному записі.

Способи підробки документів

Травлення – зміна змісту документа, при якому штрихи знебарвлюють під дією хімічних речовин. При цьому речовина штрихів не видаляється, а становиться невидимою.

Розрізняють повне та часткове травлення; занурення документа у розчин, нанесення реактиву тампоном чи поштрихове нанесення травлячої речовини (кислоти, лугу, солі, перекису водню тощо).

При травленні знебарвленню піддаються чорнила, паста для кулькових ручок, фарба для копіювального паперу, штемпельна фарба, олівцеві штрихи тощо.

Ознаки

- жорсткість та хрупкість паперу;
- утворення дрібних тріщин;
- пошкодження захисної сітки чи ліновки;
- наявність кольорових плям на підложці.

Способи підробки документів

Змивання – зміна змісту документа відбувається шляхом видалення штрихів тексту за допомогою розчинників (води, спирту, ацетону, миючих засобів). При цьому відбувається лише зниження концентрації фарбуючої речовини, що призводить до зменшення інтенсивності кольору і штрихи становляться слабовидимими чи невидимими.

Ознаки

- покоробленість, жорсткість, втрата глянцею паперу;
- наявність пофарбованого канта на межі зони дії розчинника;
- проникнення барвника штрихів на зворотній бік паперу;
- зміна первинного кольору паперу;
- різна інтенсивність люмінесценції ділянок паперу;
- розпливи барвника у нових записах.

Способи підробки документів

Заміна фотознімка – видалення попереднього знімка з наступним наклеюванням іншого.

Ознаки

- відсутність печатки на фотокартці;
- пошкодження верхнього шару паперу у місці розташування знімка;
- наявність різного за складом клею;
- невідповідність частин відбитків печатки на знімку та бланку підложки;
- сліди зволоження паперу тощо.

Способи підробки документів

Заміна подвійних аркушів

Ознаки:

- зайві отвори для скоб;
- невідповідність позначення номера і серії документа;
- розходження у формі країв аркушів;
- невідповідність характеру малюнку захисної сітки;
- відмінності фізико-хімічних властивостей різних сторінок;
- наявність подвійного аркушу, не скріпленого скобами в документі.

Заміна одинарного аркушу

Ознаки:

- наявність лінії поділу;
- потовщення шару паперу в місці склеювання;
- частинки клею у місцях склеювання;
- відшарування країв склеєних частин;
- наклеювання зайвих смужок паперу;
- відсутність логічної послідовності у змісті документа;
- невідповідність виконання тексту на різних сторінках документа.

Питання, які можуть бути вирішені криміналістичним дослідженням бланків документів:

яким способом виготовлений бланк документа

чи не з даної друкарської форми проводився друк бланка документа (іншої друкарської продукції)

чи не з однієї друкарської форми проводився друк бланків документів.

3. Встановлення ознак підробки печаток та штампів

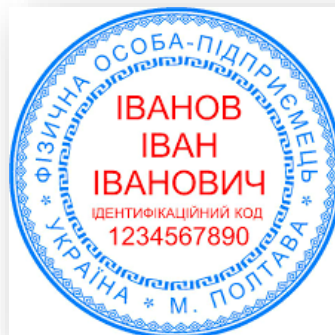
Печатка (штамп) – це спеціальна форма (кліше), яку застосовують для оформлення документа або опечатування приміщень, сховищ, упаковок тощо.

За призначенням:

- прості;
- гербові.

За матеріалом виготовлення:

- гумові;
- пластмасові;
- металеві.

*Приватний нотаріус Київського
міського нотаріального округу
Прізвище І.Б.*

*дата _____
індекс _____*

Особливості виготовлення печаток і штампів:

- Порядок виготовлення і користування.
- Спосіб виготовлення.
- Форма, розміри і призначення.
- Зміст і розміщення тексту.
- Шрифти, герби, емблеми та інші зображення.

Особливості виготовлення печаток і штампів:

Основна вимога до розташування всіх елементів печатки

їх симетричне розташування за площею друкуючої форми. У проміжках між початком і закінченням самотійної фрази поміщають зірочку або інший розділовий знак. Печатки і штампи, виготовлені замість загублених, мають у тексті цифру «2».

Три групи ознак способів виготовлення печаток

```
graph TD; A[Три групи ознак способів виготовлення печаток] --> B[Стандартна будова знаків]; A --> C[Правильне розташування знаків у тексті (рівна лінія; рівномірні інтервали між знаками, однакове розташування вертикальних осей знаків щодо лінії рядка)]; A --> D[Ознаки високого друку];
```

Стандартна будова знаків

Правильне розташування знаків у тексті (рівна лінія; рівномірні інтервали між знаками, однакове розташування вертикальних осей знаків щодо лінії рядка)

Ознаки високого друку

Способи підробки відтисків печаток і штампів:

- малювання відтиску безпосередньо на документі;
- копіювання відтиску з одного документа на інший;
- нанесення відтисків печаток за допомогою предметів, які мають інше значення;
- нанесення відтисків за допомогою плоских друкарських форм;
- нанесення відтисків за допомогою саморобних рельєфних друкарських форм.

Способи копіювання відтисків печаток і штампів:

з використанням копіювального паперу

перемалювання на просвіт

відтворення рельєфних (вдавлених) штрихів
підпису з наступним їх обведенням

копіювання штрихів справжнього підпису на
проміжному кліше і відтворення їх на
справжньому документі

Дослідження печаток і штампів:

1. Діагностичні:

- відповідність знаків стандартному друкарському шрифту;
- особливості малюнка букв, наявність граматичних помилок, дзеркального або перевернутого зображення знаків;
- характер розподілу барвної речовини у штрихах відбитка тощо.

2. Ідентифікація печаток і штампів за відбитками:

- роздільне дослідження об'єктів (встановлення індивідуальної сукупності ознак відбитків, зроблених при різному натисканні).
- порівняльне дослідження (за принципом від загального до окремого).
- оцінка виявлених ознак (враховують достатність наданих матеріалів, значущість кожної ознаки окремо і всієї їх сукупності).

Питання, які можуть бути вирішені криміналістичним дослідженням відтисків печаток і штампів:

- яким способом та чи у відповідності з встановленими правилами виготовлена друкарська форма, відтиск якої є в документі;
- чи має місце імітація відтиску печатки (штампа), яким способом вона зроблена;
- чи не нанесений відтиск печатки (штампа) даною печаткою (штампом);
- однією і тією ж або різними печатками (штампами) нанесені відтиски в документах.

Правила поводження з документами— речовими доказами:

- документи не можна підшивати, вони повинні бути поміщені до окремого конверту, що приєднується до матеріалів провадження і нумерується поаркушно;
- старі документи поміщаються між двома прошарками прозорого матеріалу (наприклад, скла) й окантовуються по краям;
- документи надаються експерту в тому вигляді і стані, в якому вони були виявлені;
- на документах не можна робити ніяких позначок;
- варто охороняти документ від дії світла, сирості, хімічних і механічних впливів;
- працювати з документами при їх виявленні рекомендується в рукавичках чи з використанням пінцета, оскільки невідомо, які на них є сліди і де вони розташовані. Недотримання цього правила може спричинити ушкодження наявних чи появу нових, що не відносяться до злочину слідів;
- не можна брати документ мокрими руками, класти його на вологі чи забруднені предмети;
- не слід перегинати аркуші в місцях, що не збігаються з уже наявними перегинами, тому що число і розташування ліній перегину має значення для з'ясування характеру й умов виконання записів, є одним з відмінних ознак документа;
- вологі документи просушують при кімнатній температурі в розправленому вигляді.

Опис документу

- Найменування документа, його номер, дата видачі чи складання.
- Розмір документа.
- Загальний стан документа (старий, зі складками, забруднений тощо).
- Особливості паперу (щільність, колір, особливості крайніх частин).
- Наявність на папері ліновки.
- Колір і характер барвника, яким виконаний текст (рукописний, типографський, комп'ютерний).
- Зміст документа (повний – для короткого документа, перша і остання сторінка та їх загальна кількість – для документа з великим текстом).
- Характер підпису, чим він виконаний і де розташований
- Характер відбитків печаток, місце їх розташування
- Ознаки, що можуть свідчити про можливу підробку документа

Залежно від характеру документів і розв'язуваних задач криміналістичне дослідження документів поділяють на три категорії.

почеркознавство

(входить встановлення виконавця документів)

авторознавство

(встановлення автора тексту)

техніко-криміналістичне дослідження документів

(визначення способу виготовлення документа, матеріалу і знарядь письма; відновлення ушкоджених документів і записів у них; встановлення наявності і способу підробки, визначення віку документа і записів у ньому; установлення послідовності пересічних штрихів; прочитання тайнопису і розшифровка записів, виконаних умовними знаками або шрифтами; ідентифікація або діагностика способів і засобів виконання документів, печаток, штампів тощо).

Тема 9

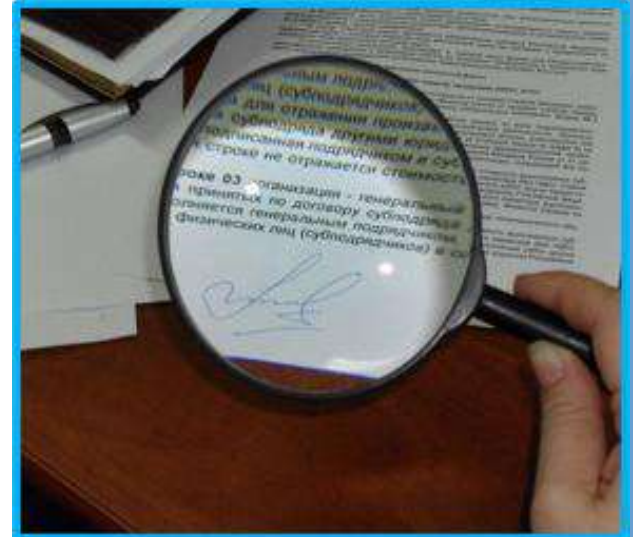
«Криміналістичне почеркознавство»

План:

- 1. Поняття судового почеркознавства.**
- 2. Письмова мова, її зміст та ознаки.**
- 3. Ознаки почерку.**
- 4. Питання почеркознавчої експертизи.**

1.

Судове почеркознавство -
галузь криміналістичної техніки,
що вивчає закономірності почерку
і процесу його дослідження,
засоби і методи вирішення завдань
почеркознавчої експертизи.

Предмет судового почеркознавства має складну структуру й охоплює:

- закономірності формування, функціонування та зміни почерку;
- закономірності його дослідження;
- розробку методик та процес експертного дослідження, постановку питань;
- профілактичну діяльність.

Завдання судового почеркознавства

виявлення закономірностей, які становлять його предмет;

вивчення закономірностей процесу експертного дослідження почерку;

розробка технічних засобів, тактичних прийомів та методичних рекомендацій щодо дослідження почерку

створення на основі виявлених закономірностей методів і методик розв'язання ідентифікаційних, класифікаційних та діагностичних завдань судово-почеркознавчої експертизи з метою встановлення фактів, що мають доказове значення в кримінальному провадженні.

2.

Термін «письмо» використовують для позначення декількох понять:

- засіб фіксації думки;
- вид писемності;
- процес виконання рукописних документів.

У криміналістиці цей термін вживають, головним чином, у першому, найпоширенішому, його значенні.

Письмо

Засіб фіксації та зберігання думки людини; походить від звукового мовлення і є основним засобом спілкування людей.

Розрізняють смисловий і графічний бік письма.

Смисловий бік письма знаходить свій вияв у мовних засобах і відбиває письмову мову того, хто пише.

Графічний бік письма виражається у вигляді письмових знаків та їх сполучень – почерку.

Навички письма виробляються у кожної людини в результаті довгого навчання і тренування та належать до складних механізмів нервової діяльності людини.

Розрізняють такі навички:

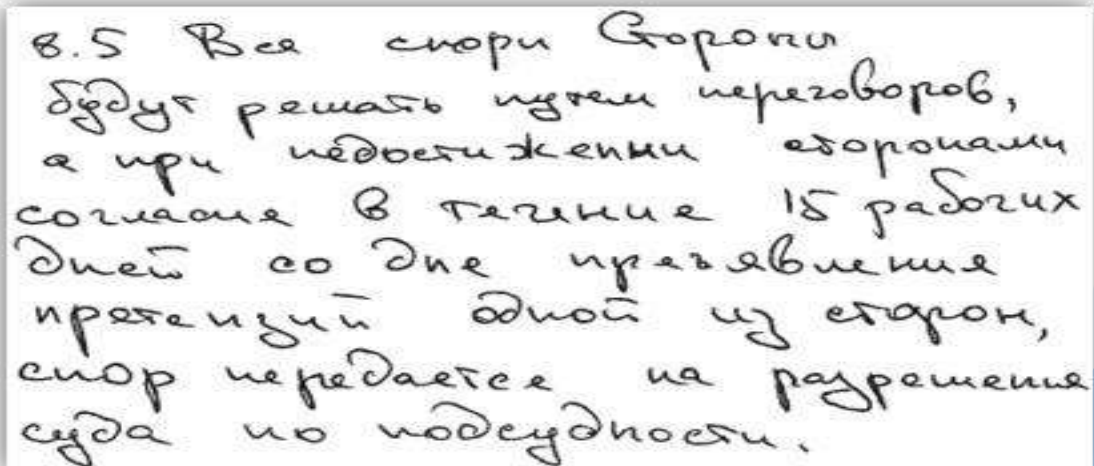
- технічні (тримання пишучого пристрою, розміщення аркуша паперу, постава особи в письмі);
- графічні (відтворення письмових знаків та їхніх сполучень);
- письмової мови (словниковий зміст і побудова тексту, речень, використання тих чи тих типів речень).

Ознаки письмової мови

Ознаки письмової мови відображають навички володіння людиною культурою мови, висвітлюють змістовну сторону письма і поділяють на **загальні та окремі**.

Загальні ознаки притаманні всім людям, які вміють письмово висловлювати свої думки і сприяють диференціації авторів текстів насамперед за ступенем володіння письм-вою мовою.

8.5 Вся спори Городи
будуть решати путем переговорів,
а при недоведенні сторонами
согласия в течение 15 рабочих
дней со дня представления
претензий одной из сторон,
спор передается на разрешение
суда по подсудности.

Рівні володіння письмовою мовою

Ступінь розвитку граматичних, лексичних і стилістичних навичок дозволяє визначити, як вільно людина володіє письмовою мовою.

Рівні володіння письмовою мовою:

- високий, характеризується логічною послідовністю викладення думок, аргументованістю висунутих положень, глибиною думки, використанням різноманітних засобів мови, ерудицією, великим словниковим запасом;
- середній, характеризується недостатньо високим ступенем розвитку стилістичних і лексичних навичок, відсутністю суворої послідовності і стрункості викладення основної думки, переважанням розмовно-побутового стилю;
- низький, характеризується низькою грамотністю, неповнотою розкриття головної думки, відсутністю доказів висунутих положень і послідовності у викладі. Словниковий запас вкрай бідний, спостерігаються часті повтори.

Загальний **рівень грамотності**, рівень засвоєння людиною граматичного ладу мови, якому її навчали у школі чи іншим способом.

Поділяють на:

орфографічні ознаки (порядок написання буквених складів, відмінювання слів, родові закінчення тощо);

синтаксичні (звичайний характер побудови речення як спосіб поєднання слів між собою);

пунктуаційні (звичні для автора способи розставлення розділових знаків).

Ступінь розвитку **лексичних навичок** є відображенням мовних засобів письма, якими автор висловлює свої думки, і включає у себе:

- **словниковий запас** (кількість слів, понять із різних галузей знань, які відображають рівень культури, ерудиції та професіоналізму);
- **фразеологія** (володіння сукупністю стійких поєднань слів, у тому числі рідкісних, які позначають думку як єдину за змістом);
- **зображувально-виразові засоби** (речення, звороти слів, вирази, що вживають у переносному значенні (гіперболи, порівняння), а також стилістичні фігури (риторичні запитання);

До лексичних ознак відносяться:

професіоналізми

архаїзми

діалектизми

варваризми

жаргонізми

Рівень розвитку стилістичних навичок як манера викладення думок і зворотів у реченні, структурі фраз і побудові тексту в цілому. Включає у себе:

- характер уживаної мови (науковий, офіційно-діловий, жаргонний тощо);
- манеру викладу (лаконічність, багатослівність, повтори чи відступи);
- загальну будову тексту (наявність плану, поділу на абзаци, вирізнення найбільш важливих думок тощо);
- послідовність викладу тексту.

Наявний стиль викладу дозволяє характеризувати особливості автора, відображаючи характер його мислення, досвід, професію, культуру, середовище проживання тощо.

До окремих ознак письмової мови можуть бути віднесені:

усталені лексичні та граматичні помилки;

своєрідна конструкція речення

своєрідна топографія письмової мови

усталене використання певних професіоналізмів та інших слів

різноманітні розлади письмової мови тощо

3.

Почерк – манера написання, виражена в системі рухів, які фіксуються в рукопису.

Почерк залежить від рівня розвитку особи і закріплення в неї письмово-рухових навичок. Своєрідність почерку виявляється в певній сукупності загальних і окремих ознак.

Ідентифікаційними властивостями почерку є його індивідуальність (виражається в наявності ознак, які рідко зустрічаються) і відносна сталість (основні ознаки почерку не зазнають істотних змін протягом ідентифікаційного періоду).

Упродовж всього життя людини почерк зазнає певних змін, він розвивається, вдосконалюється.

Найбільшу стабільність має сформований почерк, який частіше за все є наявним у особи 25-річного віку.

Варіант ознак почерку не може вважатися перешкодою щодо ідентифікації.

Почерк людини пов'язаний з її умовно-рефлекторними діями та діяльністю великих півкуль головного мозку. Навчання письму, неодноразові повтори написання одних і тих самих літер, цифр, знаків призводять до вироблення графічних навичок.

Властивості почерку

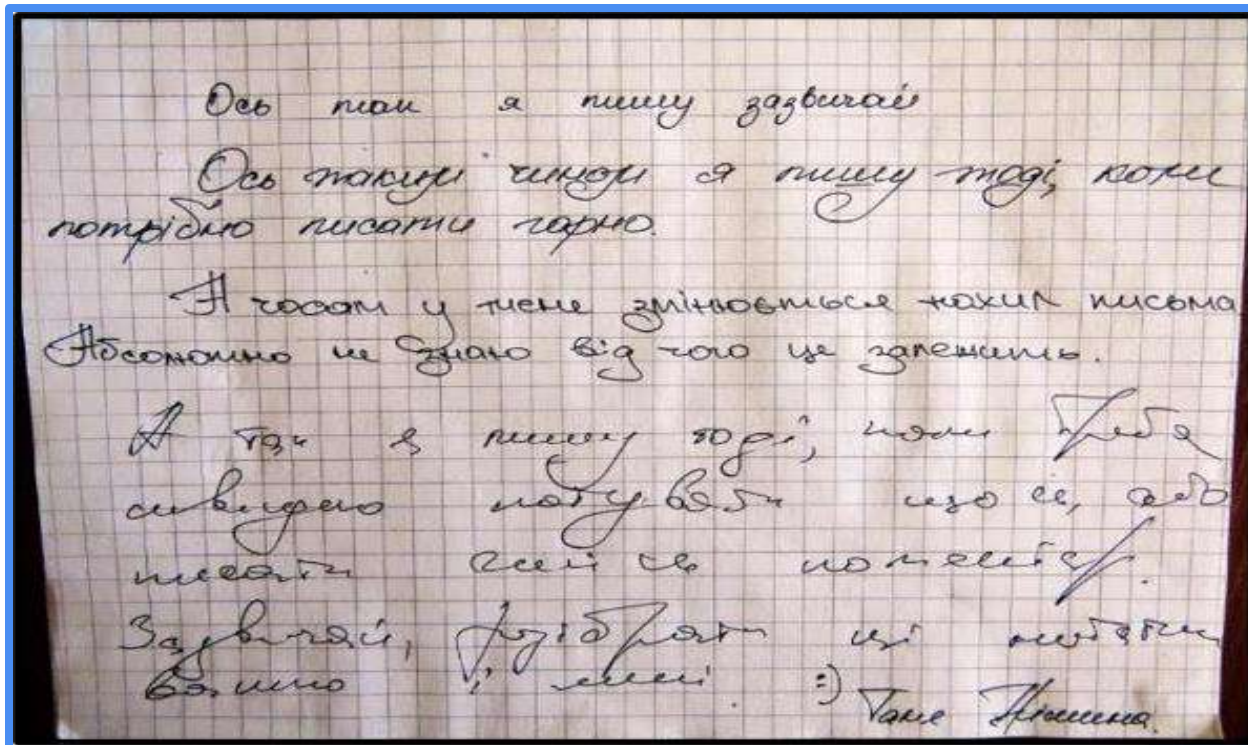
Індивідуальність, що обумовлена об'єктивними (посадка і умови письма, методика навчання письму) та суб'єктивними (анатомічні та психофізіологічні особливості, тип нервової системи, пам'ять) факторами.

Відносна сталість, що залежить від ступеня сформованості рухівних навичок письма і особливостей нервового апарату людини.

Варіаційність як результат пристосування письмово-рухівних навичок до обставин об'єктивного і суб'єктивного характеру. Залежно від них розрізняють основний і додатковий почерки.

Поняття почерку

Почерк – це зафіксована у рукопису система звичних рухів, у основі яких лежать письмові навички.

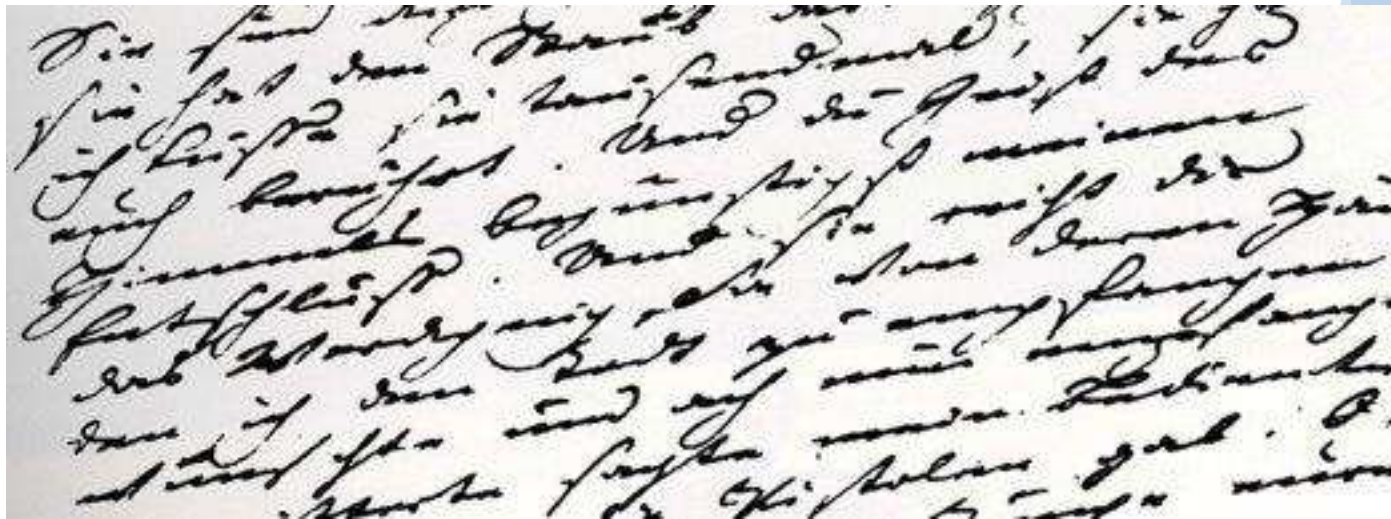

У сучасній класифікації ідентифікаційні ознаки почерку за ступенем їх взаємозалежності, спільності та підпорядкованості поділені на дві групи: загальні та окремі. Ці групи структуровані й містять ознаки, що відрізняють за ступенем деталізації особливостей письмово-рухових навичок.

Ознаки почерку

Ознаки почерку – конкретний прояв певних властивостей (характеристик) рухів, зафіксованих в рукописі.

Ознаки почерку

Ознаки почерку поділяють на:

- **Загальні** – характеристики почерку, які проявляються в рукопису в цілому.
- **Окремі** – проявляються при виконанні окремих літер (у тому числі їх елементів і сполучень).

Съешь же ещё
этих мягких
французских булок
да выпей чаю!

взрѣвъ слово гѣтѣ

п н к з г ж к
Г В р к ъ к у
А и Н к м н р

Загальні ознаки почерку

За ступенем
відпрацьованості:

- Низьковідпрацьований почерк
- Середньовідпрацьований почерк
- Високовідпрацьований почерк

- За ступенем
відпрацьованості:
- Низьковідпрацьований почерк
 - Середньовідпрацьований почерк
 - Високовідпрацьований почерк

Дело и становится единичного
общества, обобщено и догматично
одного акта отсюда становится
эта форма не имеет в
иначе ее догматичность и не
приводит к ней, но и актов
отсюда становится, а не в другом
приводит к ней, но и актов
приводит к ней, но и актов
приводит к ней, но и актов
приводит к ней, но и актов
приводит к ней, но и актов

[illegible][illegible]

Загальні ознаки почерку

За ступенем
відпрацьованості:

- Простий почерк
- Спрощений почерк
- Ускладнений почерк

дня произоиш несл
А в результате, котор
ла смерть. Смена ел
не. Фур. 1 Т. Мерзон
Б р-Тур Т. Зуренков
ус 13 там же не
Шевцов Иван Ива
Б 1912 года рождения, роу
в г. Владивостоке, отец;

Відпрацьованість почерку

Відпрацьованість (виробленість) почерку – рівень володіння технікою письма, що проявляється в здатності особи виконувати рукописний текст у швидкому темпі, стійкими координованими рухами відповідно до загальноприйнятої системи скоропису.

За загальною формою рухів

Паша Москва розсидяко-сносави
кишк двиди ганд в колати, катери
застави ржави гави на думи джале
Продолговате лави си обрало прашков

Да-сказали встеченное и
эти бараки наши, и мы че
наши. Но ты, начальник, ка
устал. Зайди в помещен

А сегодня - современ
изданные дома, где
ированные улицы, зе

**За розміром почерк
визначається за
середньою висотою
літер.**

- Малий (висота літер до 2 мм)
- Середній
- Великий (висота літер більше 5 мм)

За загальною формою рухів

саааа Народи
публічної, ось
на принципа
ксерма - лени

б

Телевизионная камера, работ
в видеом лугах, перодаси цу
знаменитых векернякских обло
ультрафиолетовая камера ме

а

Навал первую дашню по ленави
но снелу, девушка прикладывала
Вамо задрыгивала у директоре т.
посетителя, и, когда становилась ее не

о

За розгоном почерк
визначається протяжністю
рухів по горизонталі.

- Великорозгінний
- Середньорозгінний
- Малорозгінний

Розгін – співвідношення протяжності рухів по горизонталі (відстань між основними елементами літер і між ними) та протяжності рухів по вертикалі. Визначають як великий – розмір інтервалів між основними штрихами літер і між літерами дорівнює або перевищує їх висоту, інтервал між цифрами більший за половину їх висоти; середній – розмір інтервалів між основними штрихами літер і між літерами від половини до всієї висоти літери, інтервал між цифрами дорівнює половині їх висоти; малий – розмір інтервалів між основними штрихами дорівнює половині висоти або менше, інтервал між цифрами менше половини їх висоти.

За загальною формою рухів

с удивлением сообщая свеший
не сдержив, что российский был бы
завершился на уровне министер
инспекции дел и т.д. По поводу
иных более всего сдержив сдержив

а

Под руководством
партийной организации
в социальном
сравнении против

б

и эти новые сведения: работники Говор-
тисназвора завершили паровое сдерживание
котлов, Говор Москва Говор Говор по
сдерживанию Говор Говор Говор Говор
Говор, и мусорозвора Говор Говор

За напрямом рухів.

➤ Лівоокружний

➤ Правоокружний

➤ Змішаний

За загальною формою рухів

За загальною формою рухів

За нахилом рухів: змішаний, правий, лівий нахил та без нахилу

Заборона о промисловій
комерційній діяльності на території
організацій охорони здоров'я,
насамперед охорони на території.

Промисловість, кооперативна форма,
розвиток народів, які мешкають у
висоті і серед нових населених
сільськогосподарських зосереджень
сільських. Сюди входять робітники

Одразу ж - перш ніж 'большой
милі' призначеної і самих героїв в
их колег - мексиканців, і представників
сходних з жепонирують, промисл.
ров. Так виникає аргумент для кер

Президент США Форд виразив удов-
летворення результатами переговорів з гене-
ральним секретарем ЦК КСРС Л.И. Бреж-
нєвим. Об цьому повідомили прес-аг-

Переважаюча форма рухів

Всё было жито, но солнце начинало
вспыхивать, и в полдень, когда взошедший рас
отряд прошёл уже верст двести, пр
том, что становилось жарко, и лу
так жарко, что было больно смотреть
солнцу и на бивачки, которые вде
вали на медь пухом, как маленькие
Отряд свернул с хорошей дороги и
на маленькую, медную среди сухих
и стал подходить к лесу.

рождениям всех, брака, дитя,
права водитьсьские но чтоб
русские все то было. здесь и
тоже все делают конечно.
с балышми забрать свои кар.
ищи здесь тоже купили особые
ребенка же его привели эти
теперь на сцене твоего совета
так если и Наташа еще

ПРЯМОЛІЙНО-ДУГОВА

Всего механизмов спуска
а с дистанционным | творч
ным и без него. | изде
льных устройств | сего
автоматическ. " " | годк

ПРЯМОЛІННО-КУТАСТА

КУТАСТО-ПЕТЬОВА

Еще ближе зиме, по солнцу можно
сознать зиму, и в июль, когда еще
рано утром увидишь у нас верени
прибрежно мор, что сиюминутно не
и мучи по брасс мор эри, что болон
сморзенью не сиюминутно и не б
которое вору влюбиваем не меду
как маленькие солнца. Увидишь сверну
с хорошей дорож и поверну, не мо
медично среди кучерявого пениво,

**ДУГООБРАЗНО-
ПЕТЛЮВА**

Зв'язність почерку

Стійка ознака, яку змінювати нелегко. Поділяється на: суцільний почерк, відривчастий, високий (більше 6 знаків), середній (від 4 до 6), малий (не більше 3 знаків).

Не скажеш, що родючі, селяни
мистичне своробство жак
не кажу творческо-мисл
и естетичних аятмов

республики идея бурн
синижа российчени
многонационального
искусства и самооб

Все современное сн
в профессионально-технич
образование характерно
посильные работы на

16 к примеру, районной центр
ленек Гамь мн казад здесь
было увидит мнш старое

К первому виду анализа со
только приспосабливается, в ра
сешанных работаях уже почти

Ступінь зв'язності почерку

Ступінь зв'язності рухів – ступінь безперервності рухів у горизонтальній площині. Визначають: суцільну – безперервно виконують всі літери у словах; велику – безперервно виконують 6 і більше літер у біль-шості слів; середню – безперервно виконують 4-5 літер у більшості слів; малу – безперервно виконують 2-3 літери у більшості слів; відсутність зв'язності – всі літери виконують окремо.

Палеографічна камера, робітн
в різних мугах, перодасі цв
знаменитих вєкєриакєских обє
ультрафіолєтоває камера мє

Милостивый Государь
Генерал-Губернатор
Меня крайне удивил Ваш
опытный, полутеневой много
спадая, итакъ. Какъ, если Вы
не дадите издѣлываемъ какъ
нельзя будущагого тѣлово
ко, итакъ въ. free много оуи-
дѣлѣ оиъ Ваш. иириоднаго
оуириоднаго моего тѣлово

Я часто думаю, что писарь Виргиниус получил
справку, когда для афишеских мугах о. иириоднах
итакъ не оуириодна и иириодна иириодна на тѣлово тѣлово
Виргиниусъ изъ Нарима, и иириодна тѣлово иириодна
и иириодна иириодна, иириодна Виргиниусъ-Виргиниусъ
и иириодна иириодна, иириодна иириодна, в иириодна
и иириодна иириодна. При въ иириодна иириодна
и иириодна иириодна. Не и. въ иириодна, иириодна иириодна
и иириодна иириодна.

Загальні ознаки, що відображають ступінь та характер сформованості письмово-рухової навички.

До цієї групи загальних ознак, крім ступеня виробленості почерку, належать також:

координація рухів

темп письма

будова за ступенем складності

Координація рухів

Координація рухів – ознака почерку, яка відображає узгодженість (точність) рухів особи, яка пише, й залежить від ступеня та якості сформованості письмово-рухової навички, а також умов виконання почеркових об'єктів.

Темп письма

Темп письма — ознака почерку, яка відображає швидкість виконання рукопису. Його поділяють на звичний темп, який може бути повільним, середнім, швидким; та незвичний темп, який буває уповільненим або прискореним.

Загальні ознаки, що відображають структурні характеристики рухів.

До другої підгрупи загальних ознак належать: переважаюча форма рухів, напрямок рухів при виконанні основних елементів, напрямок рухів при виконанні дугоподібних елементів, переважаюча протяжність рухів (розмір, розгін, розстановка), ступінь зв'язності рухів, ступінь й характер натиску.

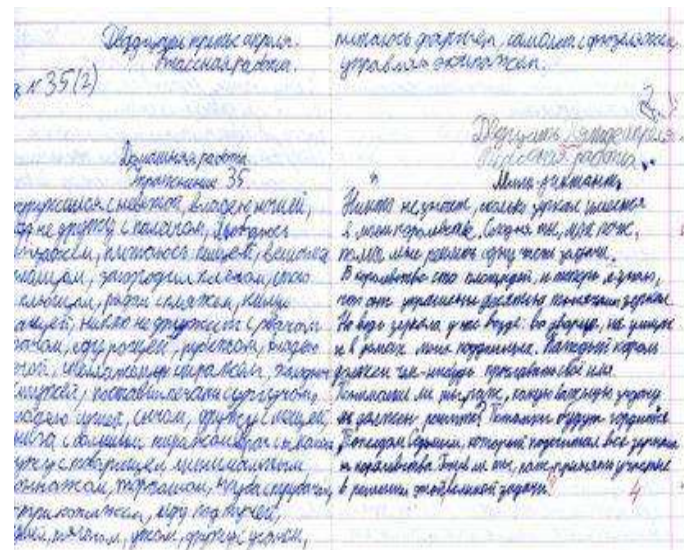
Розстановка

Розстановка - співвідношення інтервалів між літерами до ширини літер.

Визначають: широку – розмір інтервалів між літерами більший за їх ширину; середню – розмір інтервалів між літерами приблизно дорівнює їх ширині; вузьку – розмір інтервалів між літерами менший половини ширини літер.

Натиск

Натиск – загальна інтенсивність і розподіл зусиль на пишучий прилад. Визначають за ступенем і характером натиску: сильний і значно диференційований – ширина основних штрихів перевищує ширину з'єднувальних штрихів більш ніж удвічі; середній і диференційований – ширина основних штрихів перевищує ширину з'єднувальних штрихів удвічі; слабкий і недиференційований – ширина основних штрихів приблизно дорівнює ширині з'єднувальних штрихів.

Третю групу складають ознаки, які в основному залежать від окоміру особи, яка пише. Вони відображають просторову орієнтацію фрагментів рукопису, рядків, слів, розділових знаків, окремих рухів при виконанні літер та їх елементів. В цих ознаках відображено особливості навички особи, яка пише, орієнтувати в просторі великі, відносно ізольовані рухи (наприклад, при виборі місця на аркуші паперу для позначки дати, підпису тощо), а також особливості орієнтації в системі рухів (наприклад, форма лінії письма, її напрямки тощо) і окремих рухах.

До цієї групи загальних ознак відносять:

- розміщення самотійних фрагментів документу (звертань, дат, підписів, резолюцій тощо);
- розміщення тексту відносно зрізів аркуша паперу;
- розміщення початкового руху в першому рядку абзацу відносно інших рядків та попереднього рядка;
- розмір інтервалів між рядками;
- розміщення лінії письма відносно бланкового рядка; напрямок лінії письма в рядку;
- форму лінії письма в рядку;
- розмір інтервалів між словами;
- розміщення рухів при виконанні розділових знаків.

Розмір полів

Розмір полів – відстань, на якій розміщено початкові та заключні рухи в рядках. Види: великий – більший за 3 см; середній – від 1 до 3 см; малий – до 1 см.

Розмір інтервалів між рядками

Розмір інтервалів між рядками – ознака виражає орієнтацію рухів при виконанні рядків один відносно одного. Види: великий – більший за подвійну висоту літери; середній – дорівнює подвійній висоті літери; малий – дорівнює або дещо більший за висоту однієї літери.

Розмір інтервалів між словами

Розмір інтервалів між словами – загальна ознака, яку встановлюють залежно від ширини двохелементної літери.

Види: великий – інтервал, який перевищує ширину 2 літер; середній – в межах ширини 1-2 літер; малий – менший за ширину однієї літери.

Розміщення лінії письма відносно бланкового рядка

Розміщення лінії письма відносно бланкового рядка – характеризують розміщенням рухів при виконанні рядків рукописного тексту: над бланковим рядком; на бланковому рядку; під бланковим рядком; перетинає бланковий рядок.

Розміщення початкового руху в першому рядку абзацу відносно початку інших рядків і попереднього рядка – виявляють в розмірі відступу від лівого вертикального зрізу або, як прийнято називати, абзацу. Розмір абзацу: великий – більший за 3 см; середній – від 1 до 3 см; малий – менший за 1 см.

Розміщення самотійних фрагментів документа (звертань, дат, підписів, резолюцій тощо) – ця загальна ознака відображає навички окомірної орієнтації виконавця при нанесенні фрагментів документа на аркуші паперу, що контролюють зором.

Варіанти розміщення дати і підпису

Прошу прийняти мене на ра-
боту в качестве секретаря-машинистки
с 25/І-1973г.

2/І-1973г.

Григор'єв

а

Прошу Вас принять меня
на временную работу в са-
метке другим

Григор'єв

10.12 69г

б

Прошу Вас принять меня
на временную работу в са-
метке другим

Григор'єв

10.12 69г

б

Розміщення тексту відносно зрізів аркуша паперу – цю загальну ознаку визначають орієнтацією першого та останнього рядка тексту відповідно верхнього або нижнього зрізів аркуша паперу, лівого чи правого аркуша паперу, попереднього рядка.

Загальні ознаки почерку

Відображають просторову орієнтацію фрагментів рукопису.
Конфігурація полів

Вампо в этот день, сам и
всегда, пришел на работу с
небольшим опозданием.
В это утро там кабинет
уже сверстано изюмом и
свежескоп: ишке их пилин.
и, в окрестности одна сирень.

6

Еще чем провистел, что
шмелев - хоронимый с...
ним, он подосты оттом
пример в этом смысле
многом малодану и
и отцам. Мы не проз
вечеро собираемся с
прикрасно знаем друг
и от отомо антивер
брюгоде иже дружок

8

Еще чем провистел, что
шмелев - хоронимый с...
ним, он подосты оттом
пример в этом смысле
многом малодану и
и отцам. Мы не проз
вечеро собираемся с
прикрасно знаем друг
и от отомо антивер
брюгоде иже дружок

8

Море - родивший нежен
а родивший обогно. Но
Наши предки были и в
на, чтобы начать на сир
независимого от моря на
Здесь они были на
сиротным ибурдо попу.
стабдно вбранни - нас, сас
бонмочно донвалит - друи

8

В своей деятельности нар
зубернатор, администратор уеи
на ивмичеиш ринимый ХХ-
ХХ-и и восточный жосудий
сеза нардн ивмичеиш урр
ниа тудмичеиш урр
гичесав гудмичеиш урр
иравмичеиш урр

2

Конфігурація лінії поля

Конфігурація лінії поля – загальна ознака, яку характеризують розміщенням початкових або заключних рухів у кожному рядку відносно попереднього рядка:

Прямолінійна вертикальна; прямолінійна з правим нахилом; прямолінійна з лівим нахилом; дугова ввігнута; дугова вигнута; східчаста; ламана; хвиляста; звивиста.

Загальні ознаки почерку

Відображають просторову орієнтацію фрагментів рукопису.

И вот какими делами она
каким с организационной стороны
миллионеров в одном из черв'я
вода "Серп и молот"

Беседовал с секретарем комитета
и а комсомол, и работником и

6

Выступивший с докладом
президент академии В. У. Шмелев.
неггерини, кто мой дарила а.
ганизации труда инвалидов и
екологический. Это уменьшение
производительности труда и
кесига ишакими бригады и ассти
лаги труда и сибирская мещина
предно. прачка. Ф.

8

искренней
переселенцы излучают
воров с упрямой решимостью в
стороне ишакими и свара
ном с ней удивительным
на продовольствие и прачка
на товары широкого

9

Напрямок лінії письма в рядку

Напрямок лінії письма в рядку – характеризує розміщення рухів при виконанні записів відносно горизонтального зрізу аркуша паперу впродовж усього рядка.
Види: горизонтальний; висхідний; низхідний.

Форма лінії письма в рядку

Форма лінії письма в рядку – загальна ознака, яку визначають відхиленням від прямої лінії, що поєднує перший та останній знаки в рядку, до основ письмових знаків.

Види:

прямолінійна; дугоподібна вигнута;
дугоподібна ввігнута; хвиляста; звивиста;
ламана; ступінчата.

Окремі ознаки почерку

- Складність рухів (лише при виконанні знаків у цілому спрощеними або ускладненими рухами).
- Форма рухів – прямолінійні та криволінійні.
- Напрямок рухів – лівоокружний та правоокружний.
- Протяжність рухів – аналіз виконання букв по вертикалі і горизонталі.
- Кількість рухів – порівнюється з існуючими приписами.
- Вид з'єднання букв – злитий, інтервальний та незв'язний.
- Послідовність рухів – специфічно виконані окремі букви алфавіту.
- Відносне розміщення точок початку і закінчення рухів, їх з'єднання і перетину, розташування рухів щодо лінії письма, інших елементів і письмових знаків.

Перша група окремих ознак

Першу групу окремих ознак складають окремі ознаки, що відображають ступінь і характер сформованості письмово-рухової навички.

До них належать:

будова за ступенем складності

будова за конструкцією

темп

Друга група окремих ознак

Другу групу окремих ознак складають окремі ознаки, що відображають структурні характеристики рухів.

До них належать:

- форма рухів при виконанні літер та їх елементів (прямолінійна, дугова, петльова, овальна, кругова, звивиста, хвиляста, кута́ста, трикутна, зворотно-прямолінійна, зворотно-дугова, сполучення різних форм);
- форма рухів при з'єднанні літер та їх елементів (прямолінійна, дугова, петльова, овальна, кругова, звивиста, хвиляста, кута́ста, трикутна, зворотно-прямолінійна, зворотно-дугова);
- напрямок рухів при виконанні літер та їх елементів, в тому числі відносний;
- відносний напрямок згинальних рухів при виконанні літер та їх елементів (паралельно один одному; під кутом (вісі перетинаються));
- протяжність рухів при виконанні літер та їх елементів (збільшена, зменшена, однакова);
- вид з'єднання рухів при виконанні літер та їх елементів (суцільний, інтервальний);
- кількість рухів при виконанні літер та їх елементів (збільшена або зменшена відносно прописів);
- послідовність рухів при виконанні елементів літер (порушення послідовності рухів, передбаченої прописами);
- спосіб початку та закінчення рухів при виконанні письмових знаків та їх елементів (точкою; рефлекторним штрихом; зворотно-прямолінійним штрихом; штрихом невизначеної конфігурації).

Третя група окремих ознак

Третю групу окремих ознак складають окремі ознаки, що відображають просторову орієнтацію (відносне розміщення) рухів, якими виконують літери й їх елементи.

До них належать:

- розміщення рухів по горизонталі при виконанні літер та їх елементів;
- розміщення рухів по вертикалі при виконанні літер та їх елементів;
- розміщення точок початку рухів при виконанні літер та їх елементів;
- розміщення точок закінчення рухів при виконанні літер та їх елементів;
- розміщення точок з'єднання рухів при виконанні літер та їх елементів;
- розміщення точок перетинання рухів у літерах та їх елементах;
- розміщення рухів при виконанні розділових знаків.

Зміни в почерку

Незвичний стан.

Почерк гр. К., виконаний
в звичних умовах

1949 року вступив в с/г колос
роботником до с/г колоса
ідею вступив в 1950 року
пропущено в колосі 130
членів 1951 року і був
направлений в колосовий до
10 год і робота в
привіт в колосі
Привіт 1952 року вступив
в колосовий привіт і робота
в колосі 1953 року
3 квітня 1954 р.

а

Тест, виконаний гр. К. в стані
алкогольного сп'яніння

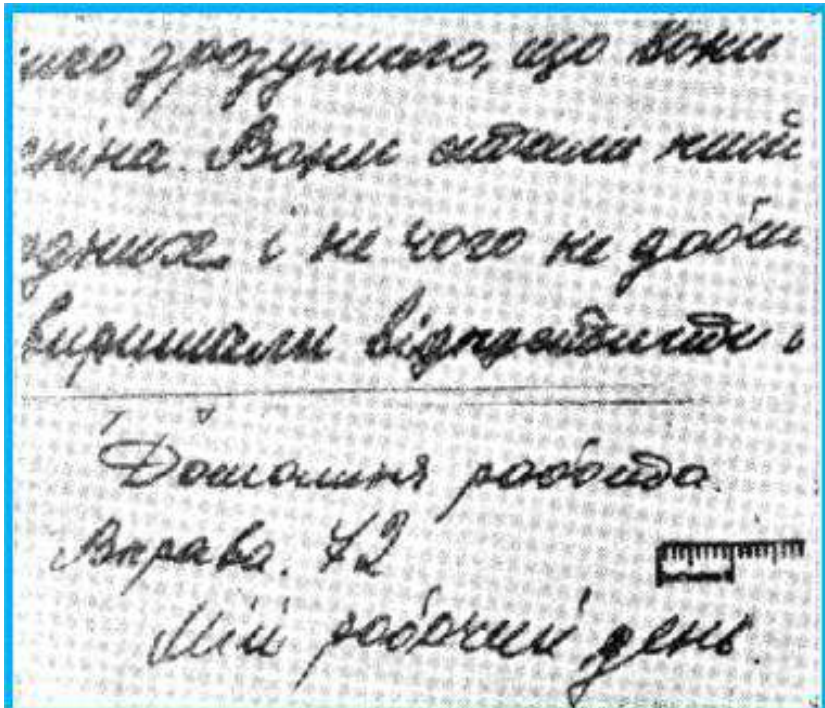
1949 року вступив в с/г колос
роботником до с/г колоса
ідею вступив в 1950 року
пропущено в колосі 130
членів 1951 року і був
направлений в колосовий до
10 год і робота в
привіт в колосі
Привіт 1952 року вступив
в колосовий привіт і робота
в колосі 1953 року
3 квітня 1954 р.

б

Зміни в почерку

Незвичний стан.

Зразок письма Ж. в нормальному
нервово- психічному стані

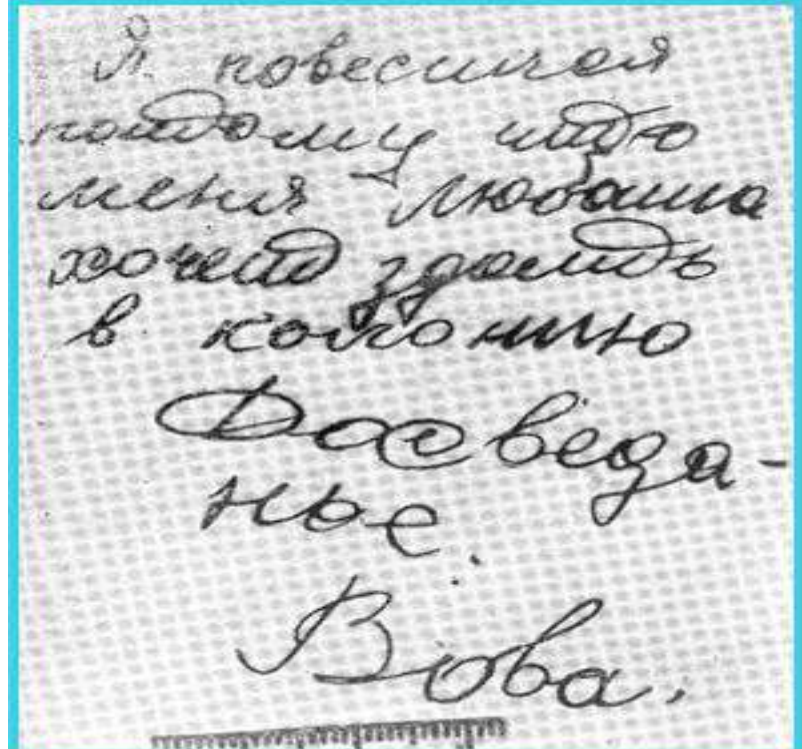
Щого зрозуміло, що вони
сина. Вони віддали кий
здійся. і не чого не добу
виринилим відповісти.

Дошочина робота.
Вправа. 42

Мій робочий день.

Передсмертна записка Ж.

Я. повесилей
підому чийо
меня. Любама
почаю здати
в. коломно
Дав веда-
нне.
Вова.

Зміни в почерку

Вікові

Почерк Г. в зрілому віці

Почерк Г. в похилому віці

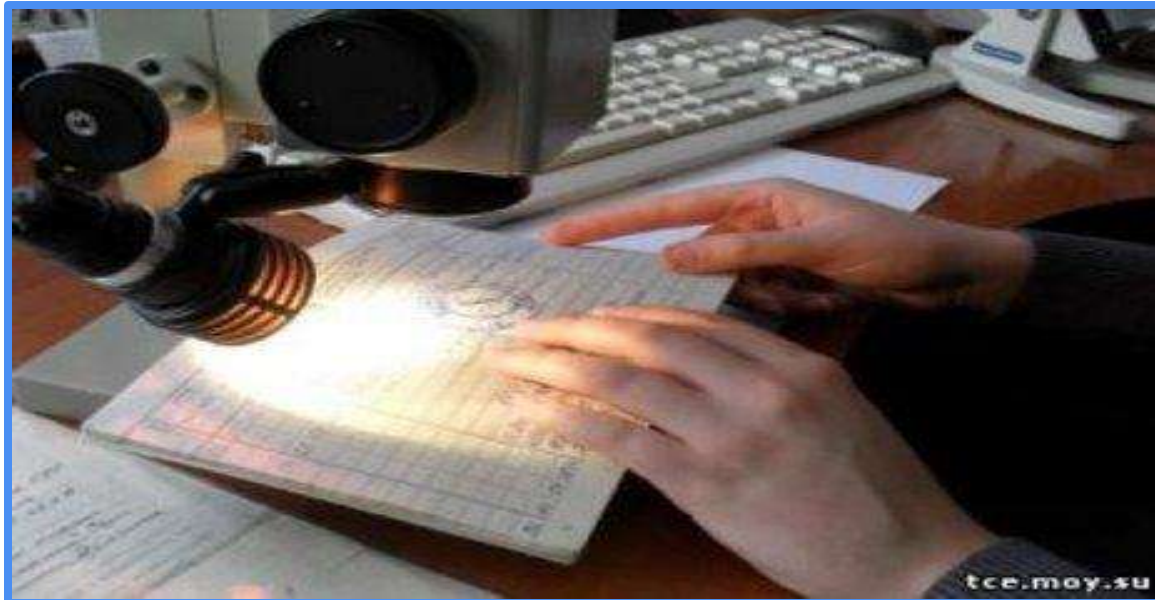
Внароде есть пословица
что пуще биду ей паче
разведи, но своей биде и рука
нерозведи так воко и ест. дел
втом что зав. тех ин. Гора
Васил, тихонович Яценко, Катя
горнически от казал моей прозва
чтоб вырвать меню, и не указа
ние законной причине, могу
пропаню, вли меня изабили
до вас захватися своим дружелюб
ным, и председателю Гор
с/та, м. Гиленка, прошу Вас
як председателю, если вы име
те законное право о моем вопро
се, то прошу помогите мне раз
вязат волокиту с т. Яценком. В т
прошу. Гаранца Л. В.

Председателю Горсовету
от Гражд. Гаранца Луки
Викторовича про, по про
удель Крыжиком III
Заявление
прошу выдать мне
для выправлений меню
меню мне гражданской меню
и Карабелским меню з всею
зигзагом вли прошу
удовлетворит мою прозу
меню Гаранца,

4.

Об'єктом почеркознавчого дослідження можуть бути як рукописи (листи, щоденники тощо), так і короткі записи, підписи, цифрові або символічні позначення, в яких проявилися індивідуальні ознаки письма і почерку.

Головне питання, яке вирішує почеркознавче дослідження, – ідентифікація (встановлення) виконавця рукопису.

Вільні зразки

Вільні зразки – це документи з рукописними записами, що створені або отримані поза зв'язком з розслідуванням кримінальним провадженням, як правило, до моменту його початку.

Такі зразки мають відповідати наступним вимогам: встановлена приналежність їх конкретній особі, відповідність їх за характером (рукописні записи, друковані букви, цифрові записи, спеціальні шрифти) досліджуваному документу, сумісність з досліджуваним документом за мовою, часом виконання й матеріалом письма.

Умовно-вільні зразки

Умовно-вільні зразки – це рукописи, виконані після початку кримінального провадження, але не пов'язані з фактом призначення почеркознавчої експертизи. Наприклад, заява, написана підозрюваним або підпис підозрюваного у протоколі допиту.

Експериментальні зразки

Експериментальні зразки – це спеціально отримані рукописні записи для проведення почеркознавчої експертизи. Такі зразки можуть бути отримані під диктовку або у результаті вільного викладу на запропоновану тему. При дослідженні коротких підписів, що складаються з однієї чи двох літер, мають відбиратися не менше 15 підписів кожного з варіантів. Якщо досліджувані тексти, а особливо підписи виконані на бланках, то експериментальні зразки слід відбирати на таких самих бланках. Якщо рукопис виконано друкованими літерами, цифрами або спеціальним шрифтом, то експериментальні зразки слід відбирати таким же способом. При цьому категорично забороняється переписування тексту з досліджуваного документа або диктування його змісту.

Як вільні, так і експериментальні зразки літерного або цифрового письма бажано надавати не менш ніж на 5 аркушах. Чим коротший досліджуваний текст, тим більше необхідно зразків. Вільні зразки підпису надають за можливістю не менше ніж на 10 документах, експериментальні — в кількості не менше 20 зразків підписів.

Для встановлення чи не виконаний підпис від імені певної особи іншою особою, надають зразки підписів обох осіб. При цьому додатково відбирають експериментальні зразки почерку передбачуваного виконавця не менше ніж на 5 аркушах у вигляді записів прізвища та ініціалів особи, від імені якої виконано підпис.

Методика судово-почеркознавчої експертизи передбачає чотири стадії дослідження:

- попереднє ознайомлення з матеріалами (вивчення матеріалів кримінального провадження, ознайомлення з документами-речовими доказами і зразками, з питаннями, поставленими перед експертом тощо);
- роздільне дослідження (здійснюють роздільне вивчення документа-речового доказу та зразків для експертизи; проводиться виявлення загальних та окремих ознак письма і почерку);
- порівняльне дослідження (виявлені ознаки зіставляють; результати порівняння заносять до спеціальних таблиць – розроблення);
- оцінювання наслідків і формулювання висновків (оцінюють індивідуальну сукупність виявлених ознак; експерт робить висновок про наявність або відсутність індивідуальної тотожності).

Ідентифікаційні питання, які вирішує почеркознавча експертиза:

- Чи виконано рукописний текст у документі певною особою?
- Чи виконано підпис від імені особи у документі тією особою, від імені якої він зазначений, чи іншою особою?

www.pensacola.com

Групофікаційні питання, які вирішує почеркознавча експертиза:

- Особою якої статі виконано рукописний текст?
- До якої групи за віком належить виконавець рукописного тексту?
- Чи виконані рукописні тексти у документі однією особою?

www.pensacola.com

Діагностичні питання, які вирішує почерконавча експертиза:

- Виконання рукопису під впливом будь-яких збиваючих факторів.
- Виконання рукопису у незвичних умовах або в незвичному стані виконавця.
- Навмисна зміна почерку, з наслідуванням почерку іншої особи.
- Визначення належності виконавця до певної групи за віком.
- Чи були використані технічні засоби для виконання підпису

Тема 10
**«Ідентифікація особи за ознаками
зовнішності»**

План:

- 1. Наукові засади, поняття та значення ідентифікації людини за ознаками зовнішності.**
- 2. Криміналістична класифікація ознак зовнішності людини.**
- 3. Опис зовнішності за методом «словесного портрета».**
- 4. Використання даних зовнішності людини у розслідуванні кримінальних правопорушень.**
- 5. Судово-фотопортретна експертиза.**

1.

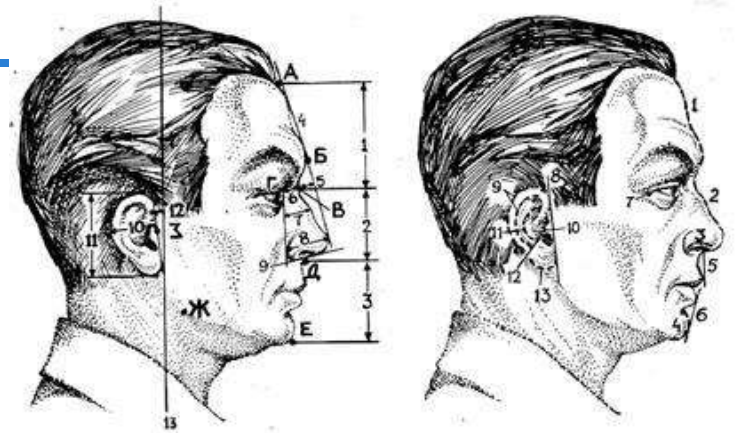
Наукові засади використання ознак зовнішності людини при розслідуванні злочинів були закладені у 70-х роках XIX ст. французьким криміналістом А. Бертильоном.

Вчений запропонував використовувати систему опису прикмет злочинців – словесний портрет, де кожен елемент зовнішності мав точне визначення і позначення. На основі досягнень анатомії, антропології, психології, фізіології, морфології, судової медицини та інших наук, а також з урахуванням слідчої (розшукової) та експертної практики, в криміналістиці сформоване вчення про зовнішність людини – габітоскопія або габітологія.

Габітологія

Габітологія — це галузь криміналістичної техніки, що включає в себе систему наукових положень про ознаки зовнішності людини в різних відображеннях і розробляє сукупність методів та науково-технічних засобів збирання, дослідження й використання цих ознак у кримінальному провадженні.

«...Молодой раб Аристогена бежал в Александрию. Имя его Герман, прозываемый также Нейлос, он уроженец Сирии, из Бамбико, приблизительно 18 лет от роду, среднего роста, безбородый, с прямыми ногами, с ямочкой на подбородке, с чечевицевидной бородавкой на левой стороне носа, с рубцом через левый угол рта, татуированный варварскими буквами на правом запястье».

XIV рік до н.е.

Метою ідентифікації людини за ознаками зовнішності є встановлення її особистості під час здійснення кримінального провадження.

Габітоскопія

Габітоскопію широко використовують в криміналістичній реєстрації, для розшуку підозрюваних, що переховуються від слідства, зниклих без вісти осіб, а також під час експертного ототожнення живих осіб та трупів.

Зовнішність людини – це сукупність її даних, що сприймаються за допомогою зорової пам'яті.

Зовнішність людини характеризується анатомічними та функціональними ознаками, прикметами одягу й іншими предметами, що уможливляють описання й ототожнення конкретної особи.

Елементи зовнішності людини – це окремі органи і частини тіла в цілому або їх частини, функціональні прояви, а також предмети одягу і супутні речі.

Кожна людина володіє лише їй властивою індивідуальною сукупністю ознак, що відрізняють її від інших людей і навіть близьких родичів.

2.

Можливість ідентифікації людини за ознаками зовнішності обумовлена наступними ознаками зовнішнього образу людини:

Індивідуальність

Відносна сталість

Рефлекторність зовнішності

Індивідуальність

проявляється в неповторності форм, розмірів і особливостей зовнішніх частин тіла, які в свою чергу також володіють сукупністю ознак, зокрема, розмірами, розміщенням, конфігурацією тощо.

Індивідуальність зовнішнього вигляду людини, її неповторність визначається кількістю ознак зовнішності, яке надзвичайно велике і варіативне. Все це створює неповторну сукупність ознак, що забезпечують можливість виділення кожної людини за її зовнішністю з маси інших і її ототожнення.

Ідентифікаційне значення окремих ознак залежить від того, як часто вони зустрічаються у різних людей. Чим рідше зустрічається яка-небудь ознака, тим більше її ідентифікаційне значення.

Індивідуальність ознак зовнішності, її неповторність визначається трьома взаємопов'язаними факторами:

Складність зовнішнього обліку людини (наявність не лише тулуба, голови і кінцівок, а й овалу та елементів обличчя, зачіски, наявність лобних зализин, особливостей будови рук, ніг, зубів, вушних раковин тощо).

Значна кількість ознак елементів зовнішності. У людини виділяється більше 50 найбільш великих елементів лише обличчя, кожен з яких характеризується низкою ознак: за висотою, шириною, контуром, розташуванням тощо. Під час відтворення зовнішніх ознак людини обов'язково використовують й інші елементи її тіла.

Багаточисельність варіантів ознак зовнішності. Зокрема, виділяють близько 1000 варіантів ознак обличчя лише європейського типу, більше 200 варіантів зачісок, очних щілин, носа, губ тощо.

Загальна кількість можливих поєднань цих та інших ознак має астрономічну суму.

Стійкість ознак

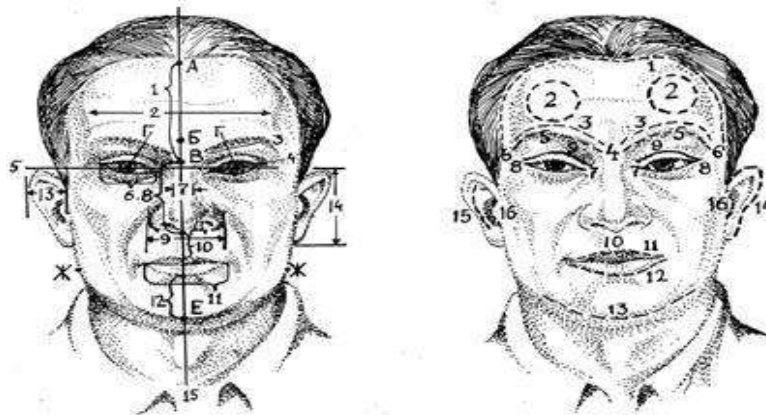
пов'язана з тим, що протягом життя деякі ознаки зовнішності піддаються віковим і патологічним змінам.

Ці ознаки можуть бути більш або менш значними, але в певний проміжок часу сукупність ознак зовнішності людини неповторна, індивідуальна.

Найбільш стійкі – це анатомічні ознаки зовнішності, оскільки обумовлені кістково-хрящовою структурою.

Відносна сталість

Відносна сталість обумовлює можливість встановлення особи, незважаючи на окремі зміни її зовнішності вікового характеру чи у зв'язку з образом життя, що не є перешкодою для її ідентифікації.

До таких закономірностей належать:

стабільність елементів і ознак зовнішності (елементи з хрящовою основою (вуха, ніс) усталюються раніше, ніж елементи з кістковою основою (лоб, підборіддя), після чого супроводжують людину протягом її життя;

поступовість змін зовнішніх ознак (збільшення окремих елементів, зміна інтенсивності росту і кольору волосся, поява лобних залисин чи зморшок);

зміна елементів зовнішності призводить лише до їх видозмінення, що є природним процесом перетворення елементів з часом (ділянки шкіри, що була гладкою, стають зі зморшками);

зміни елементів зовнішності відбуваються з неоднаковою швидкістю (більш повільно змінюються колір очей, будова верхнього віка, ушної раковини тощо).

Зміни зовнішніх ознак людини мають характер

Природний (пов'язаний з віком)

Патологічний (ускладнений після хвороб)

Штучний (наслідки косметичних операцій)

Посмертний (результати невідворотних процесів і наступного "туалету трупа")

Рефлекторна зовнішність

Рефлекторність зовнішності – фіксація обліку людини на різноманітних відображеннях (світлинах, малюнках, описаннях тощо), що забезпечує можливість збирання даних про особу, досліджувати їх та систематизувати з метою використання у кримінальному провадженні.

Тож можливість ідентифікації людини пов'язана з об'єктивними передумовами, відображеними у її зовнішньому обліку.

До числа найважливіших передумов використання зовнішності людини в криміналістичній практиці відносять загальні властивості відображень зовнішності людини:

визначеність (закономірне відображення зовнішності людини)

адекватність (відповідність дійсності)

повнота (достатність відображення ознак зовнішності для виконання поставлених задач)

Зовнішність людини складається з окремих частин (елементів) – характерних індивідуальних ознак (помітних характеристик зовнішності людини), які надають можливість відрізнити людей один від одного.

Ознаки зовнішності умовно прийнято поділяти на загальні та окремі:

Загальні

характеризують тіло людини або якусь його частину в цілому (зріст, форма і розмір голови, тип ходи тощо).

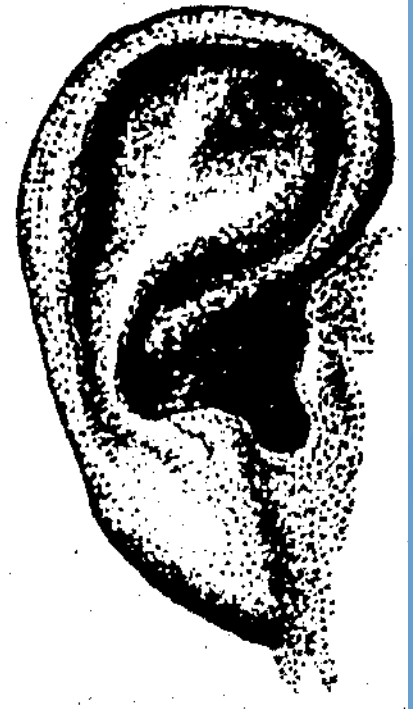
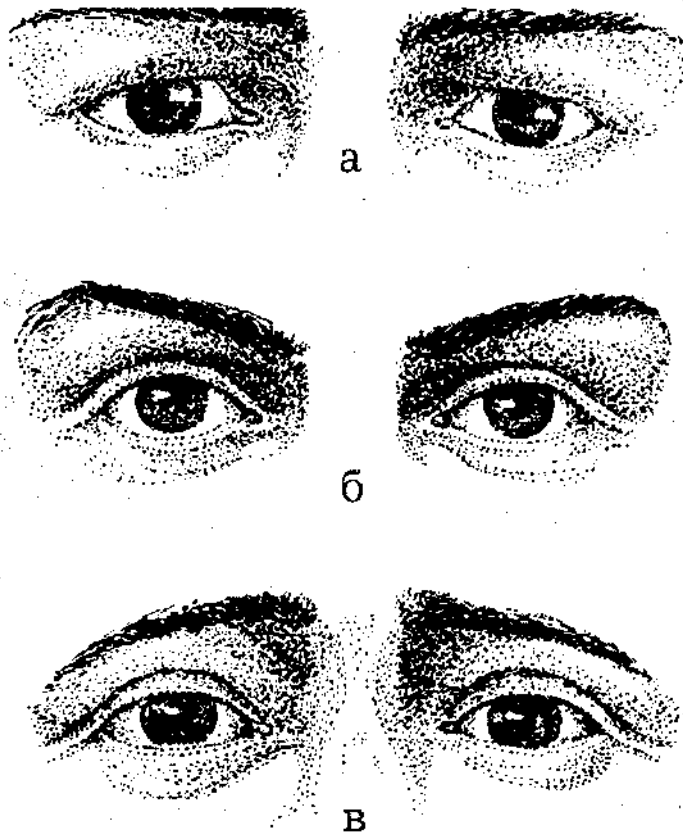
Окремі

частину загальних елементів зовнішності (форма спинки носа, розмір мочки вуха, положення кутів очей).

Загальні

Окремі

«Елемент зовнішності» – визначення сформульоване В.А. Снетковим у 1979 році і визначає будь-яку, виділену в процесі спостереження або вивчення частину зовнішнього вигляду людини.

Ознака зовнішності – зовнішній прояв властивостей людського вигляду через конкретне вираження характеристик елементів зовнішності за розмірами, об'ємами, формами, кольорами.

Це певна особливість зовнішності людини, за якою можна її описати і у подальшому ототожнити.

Власні

1.1. Загальнофізичні (стать, вік, зріст, вага, будова тіла, антропологічний тип особи).

1.2. Функціональні (осанка, хода та її особливості, міміка, жестикуляція, голос, тембр, звички, характерні нахили тощо).

1.3. Анатомічні характеризуються:

- розмірами типів та елементів зовнішності;
- формою, що визначається відповідно до відомих геометричних понять;
- розташуванням певного елемента відносно інших елементів;
- кольором, що визначають відповідно до звичного кольору або у порівнянні з кольором розповсюджених об'єктів.

Послідовність опису анатомічних ознак:

- Стать.
- Вік.
- Зріст.
- Будова тіла.
- Ознаки голови.
- Тип і форма обличчя.
- Ознаки частин обличчя.
- Ознаки інших частин тіла.
- Волосяний покрив.
- Анатомічні характерні прикмети.

Стать

```
graph TD; A[Стать] --> B[Чоловік]; A --> C[Жінка];
```

Чоловік

Жінка

Вік

- рік народження

- вік вказується на вигляд, у цифрах, що кратні п'яти (наприклад, вік: 30-35 років)

- виділяють наступні вікові періоди:

- 1) дитячий вік до 8 (до 7) років,
- 2) підлітковий вік 8-17 років (7-16 років),
- 3) юнацький вік 17-21 року (16-20 рік),
- 4) молодий вік 21-35 рік (20-35 рік),
- 5) середній вік 35-60 рік (35-55 рік),
- 6) похилий вік 61-75 рік (56-75 рік),
- 7) старечий вік більше 75 рік.

Зріст

Визначається в сантиметрах

Відносно висоти відомих предметів

Зріст у чоловіків:

дуже високий – вище ніж 185 см.;

високий – 176-185 см.;

вище середнього – 171-175 см.;

середній – 166-170 см.;

нижче середнього – 161-165 см.;

низький – 151-160 см.;

дуже низький – нижче 150 см.

Зріст у жінок знижається в середньому на 8-11 см.

Будова тіла

За розвитком кісток скелету та мускулатури

Слабка

Середня

Сильна

Будова тіла

За жировим відкладенням

Худорлява

Середньої вгодованості

Повна

Ознаки голови

За розміром

мала – приблизно $1/8$ зросту людини

середня – приблизно $1/7$ зросту
людини

велика – приблизно $1/6$ зросту
людини

Ознаки голови

За співвідношенням лобної, носової та ротової частин голови

Нормальна

Непропорційна

Типи і форми обличчя

Азіатський

Африканський

Європейський

Кавказький

Форма обличчя

Пропорції обличчя.

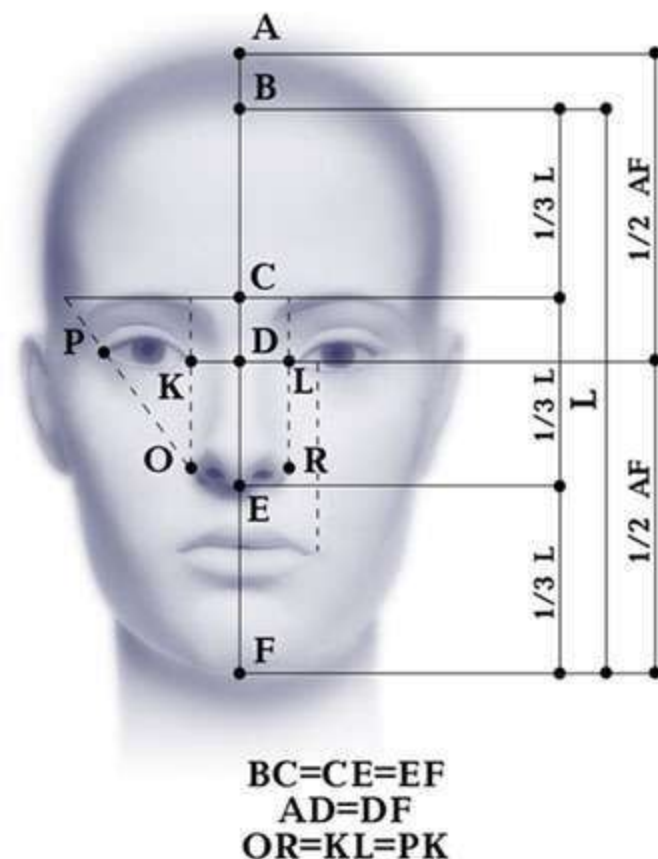
Умовно-ідеальне обличчя ділиться на три рівні частини: **верхню, середню, нижню (лобну, носову, ротову)**. Це ділення здійснюється чотирма умовними лініями:

- перша - дотична краю лоба
- друга - проведена через перенісся, по лінії брів
- третя - через підставу носа
- четверта - дотична кінцю підборіддя.

Рівень зіниць очей ділить всю голову на рівні по висоті частини (верхню і нижню). Ширина носу в області його крил дорівнює відстані між внутрішніми кутами очей, у свою чергу ця відстань дорівнює довжині очної щілини. Правильна брова повинна починатися в точці перетину з прямою лінією, проведеною через підставу носа і внутрішній кут ока, і закінчується в точці перетину прямої, проведеної через підставу носа і зовнішній кут ока.

За еталон правильної форми обличчя вважається те, яке відрізняється плавними контурами лоба, скул, нижньої щелепи і підборіддя і як би вписується в овал.

Таким чином, умовно ідеальне прийнято рахувати овальне обличчя з правильними пропорційними деталями.

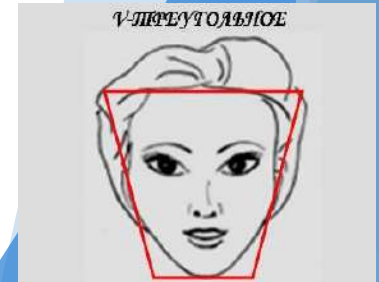
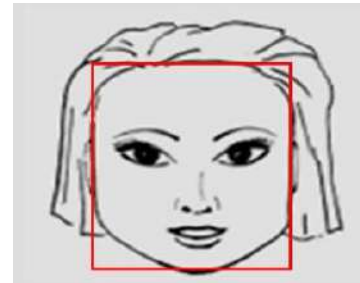
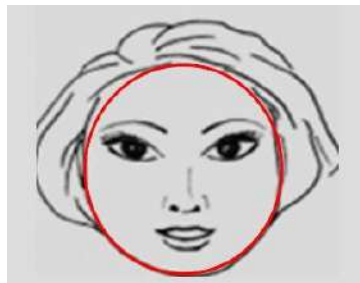
Форма обличчя

Овальне обличчя – прийнято за ідеальне.

Кругле обличчя – горизонтальні і вертикальні розміри обличчя наближаються один до одного. Області скронь, нижньої щелепи і підборіддя мають округлі, м'які контури.

Квадратне обличчя – має розгорнені кути нижньої щелепи, прямокутні контури верхньої і нижньої частин обличчя.

Трикутне обличчя – широке в області лоба і скул і звужене до підборіддя.

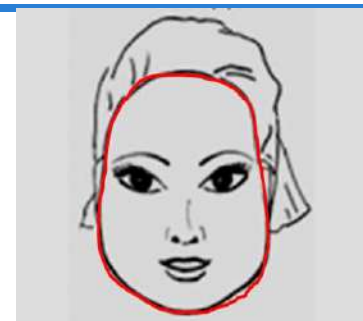
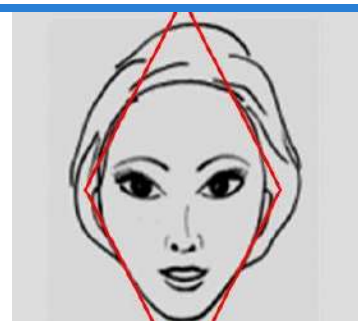
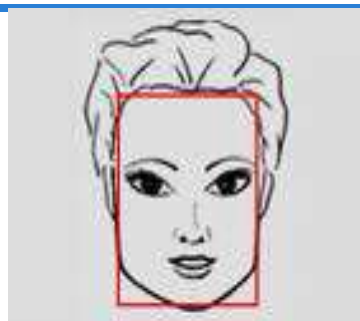
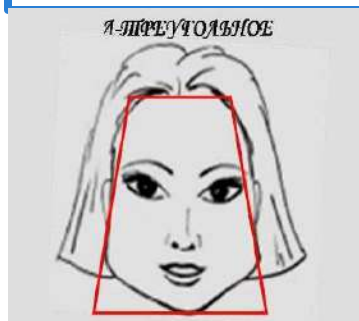
Форма обличчя

Трапецієвидне обличчя – характеризується вираженими кутами нижньої щелепи. Верхня частина обличчя значно вужча нижньої.

Прямокутне обличчя – відрізняється різким переважанням вертикальних розмірів над горизонтальними. Для такого обличчя характерні високий лоб і подовжене підборіддя.

Ромбоподібне обличчя – має широкі скули, звужено у верхній і нижній частинах обличчя.

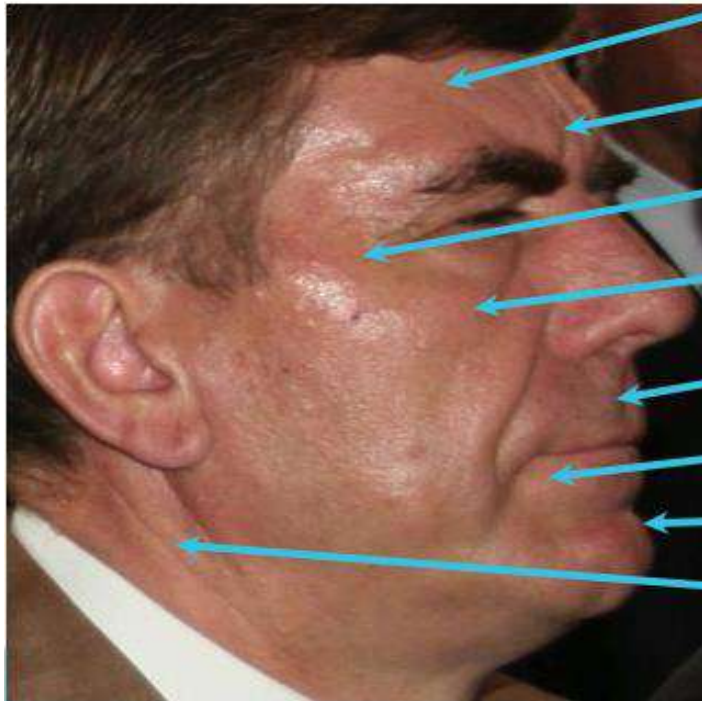
Двоопукле обличчя – області скронь та нижньої щелепи мають округлі, м'які контури, але верхня частина обличчя значно вужча нижньої.

Особливості будови обличчя

- надмірне подовженість
- асиметрія (різні розміри правої та лівої сторін обличчя)

Зморшки

- лобні

- козелькові

- скроневі

- щокові

- носо-губні

- ротові

- підборідні

- шийні

Ознаки частин обличчя

Лоб

За висотою

низький $< 1/3$ обличчя

середній $= 1/3$ обличчя

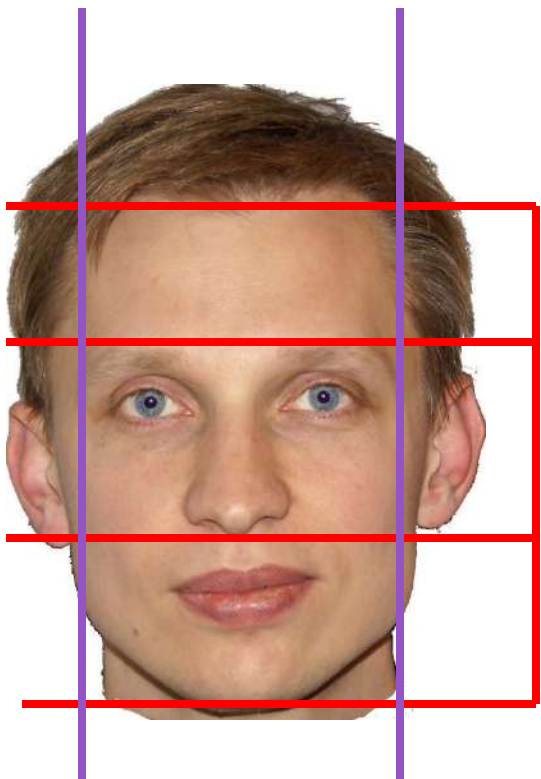
високий $> 1/3$ обличчя

За шириною

вузький $<$ ширини обличчя

середній $=$ ширини обличчя

широкий $>$ ширини обличчя

Ознаки частин обличчя

Лоб

Особливості будови лоба

лобна ямка

великі надбрівні дуги

За нахилом

скошений назад

вертикальний

випуклий вперед

Брови

За напрямком
Скошені всередину
Горизонтальні
Скошені назовні

За формою
Прямолінійні
Дугоподібні
Звивістоламані

Брови

За шириною

Вузькі

Середні

Широкі

За висотою

Низькі

Середні

Високі

Брови (особливості будови)

Брови, що зрослись

Різний розмір

Брови «щіточкою»

Густі брови

Очі (за положенням щілини ока)

Скошені в середину

Горизонтальні

Скошені назовні

Очі (за формою щілини ока)

Круглі

Овальні

Щілиноподібні

Очі (за кольором райдужної оболонки)

Чорні

Карі

Сірі

Зелені

Блакитні

Особливості та фізичні недоліки очей

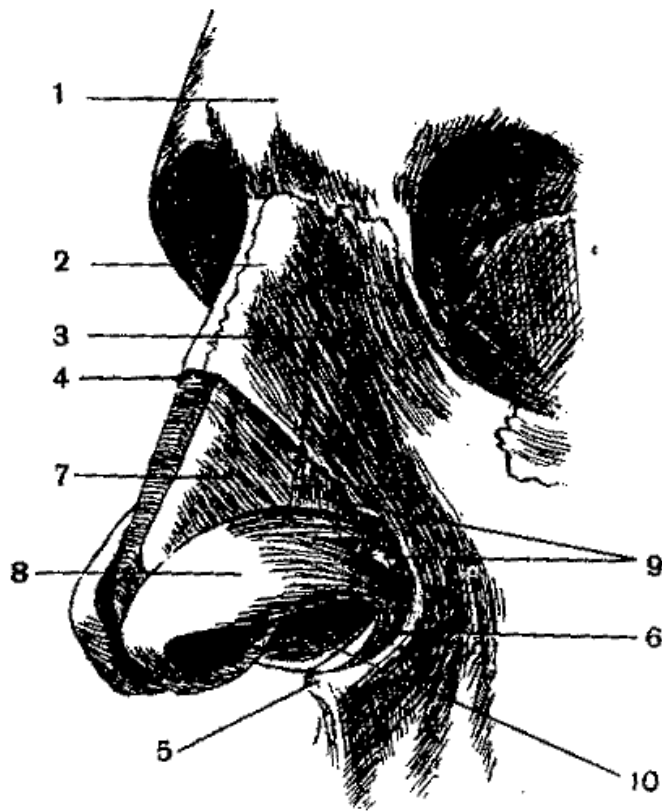
Відсутність ока (протез)

Більмо

Косоокість

Різний колір райдужної
оболонки очей

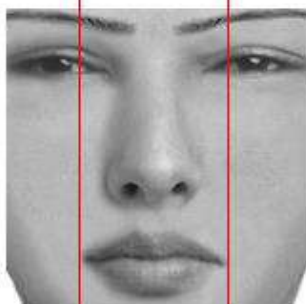
Ніс

Анатомічні особливості носа

Кісткова основа носа: 1 – лобова кістка; 2 – носові кістки; 3 – лобовий відросток верхньощелепної кістки; 4 – верхня межа грушовидного отвору; 5 – передній носовий остюк; 6 – бічна межа грушовидного отвору.

Носові хрящі: 7 – бічний хрящ носа; 8 – великий крильний хрящ; 9 – малі крильні хрящі; 10 – отвори ніздрів.

Рот (за величиною)

Малий

Середній

Великий

Рот (за положенням кутів роту)

Піднесений

Горизонтальний

Спущений

Рот (за висотою верхньої губи)

Малий

Середній

Великий

Рот (за товщиною губ)

Тонкий

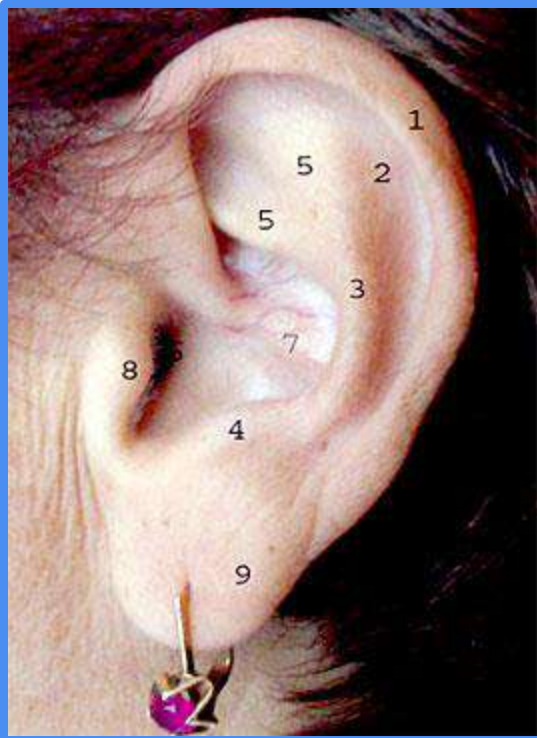

Середній

Товстий

Вуха

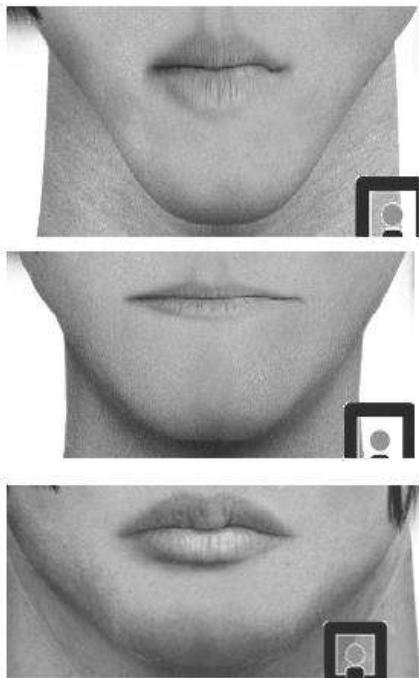
Вільний край вушної раковини заломлений, і утворює завиток (1), попереду якого розташовується човноподібна ямка (2), що є жолобком, звуженим донизу і розширений догори. Човноподібна ямка ззаду обмежена завитком, а спереду – противозавитком (3), який починається від противокозелка (4) і йде дугоподібно вгору і вперед, ділячись у верхньому відділі на дві ніжки противозавитка (5). Попереду противозавитка розташовано значне поглиблення, перехідне в слуховий прохід (6), власне раковина вуха (7). Початок слухового проходу обмежений козелком (8). Мочка (9) вуха є безхрящевою частиною. Є 3 підтримуючих зв'язки і 6 м'язів, завдяки яким вухо має деяку рухливість.

Підборіддя (за шириною)

Вузьке

Середнє

Широке

Супутні ознаки

Супутні ознаки не є елементами тіла людини чи проявами її життєдіяльності, але сприяють побудові висновку про власні елементи та їх ознаки і поділяються на 2 групи:

2.1. Постійні (одяг, головні убори, взуття, окуляри, слухові апарати, протези, милиці тощо).

2.2. Тимчасові (сумки, портфелі, годинники, прикраси, значки, парасолі тощо).

За часом існування

Постійні елементи зовнішності властиві людині при її нормальному розвитку протягом всього життя. Наприклад, чоло, ніс, очі, вушні раковини, руки, ноги, якщо не вилучені за допомогою оперативного втручання або не втрачені в результаті травми або хвороби.

Тимчасові елементи зовнішності – можуть з'явитися і зникнути у процесі її життєдіяльності. Наприклад, волосяний покрив, бородавки, пігментні плями тощо.

За ступенем змінення в часі

- відносно стійкі
- змінені.

Ознаки зовнішності володіють різним ступенем стійкості. Найбільш стійкі анатомічні, обумовлені кістково-хрящовою основою. Це форма і розмір чола, форма спинки носа і положення його основи, форма, розміри і положення вушних раковин тощо. Ознаки, в основі яких лежать тканини, менш стійкі.

За способом виникнення

Власні елементи і ознаки поділяються на:

- **Природні елементи** - притаманні людині або з'являються з віком. Прикладом можуть слугувати: чоло, брови, очі, ніс, руки, а їх ознаками є: довжина, висота, форма.
- **Штучні елементи** виникають у результаті свідомих (застосування косметичних засобів) або не залежних від людини змін її зовнішності (хірургічні операції, травми). Наприклад, штучними елементами будуть родимки, накладні вії, волосся (перука), а їх ознаками будуть навмисно змінені природні елементи зовнішності – колір волосся, шкіри **обличчя, губ**.
- **Патологічні елементи** – це вроджені і набуті порушення нормальної будови елементів зовнішніх внаслідок захворювання або травми. Патологічною ознакою зовнішності буде й відсутність необхідного елемента в зовнішньому вигляді людини – втрата руки, пальця, ока, вушної раковини.

Супутні поділяються на:

- Супутні виробничі елементи й ознаки виникають на одязі та інших носильних речах у процесі їх виготовлення. Наприклад, конкретний фасон, розмір, ознаки матеріалу, особливості виготовлення.
- Експлуатаційні елементи й ознаки предметів одягу й дрібних носильних речей – це плями, розриви, потертості, тріщини та їх ознаки, що з'являються на одязі та інших носильних речах у процесі їх експлуатації. Ознаки одягу й дрібних речей характеризують конкретну людину, яка їх носить. Ці ознаки можна поділити на групи за походженням, а саме: ступінь і характер зносу одягу, догляд за одягом і його ремонт, сліди сторонніх речовин на предметах і речах.

За частотою зустрічальності

Звичайні елементи й ознаки – це елементи, що зустрічаються часто, і ознаки групового значення.

Особливі елементи й ознаки – такі, що індивідуалізують особу: шрами, родимки, татуювання і їх ознаки, а також аномалії і каліцтва.

Ідентифікаційне значення будь-якої ознаки залежить від частоти зустрічальності. Рідкісні ознаки мають більше ідентифікаційне значення, ніж широко розповсюджені.

Достовірність ототожнення залежить передусім від обраної сукупності порівнюваних ознак і правильної оцінки їх ідентифікаційного значення.

За ступенем наявності

Малопомітні – це ознаки, що не привертають увагу

Помітні – ознаки великої наочності, незвичні для повсякденного життя. Ними можуть бути і власні, і супутні ознаки, наприклад: дуже великий зріст, помітна асиметрія положення очей, відсутність частини тіла, кульгавість, дуже яскравий та незвичайний одяг тощо.

Анатомічні характерні прикмети

Методи відтворення зовнішніх ознак людини:

Описання (словесний портрет)

Малювання (суб'єктивний портрет)

Композиція за допомогою малюнків
(композиційний портрет)

Композиція за допомогою малюнків
(композиційний портрет)

3.

У криміналістиці під словесним портретом розуміють систему опису зовнішності людини з метою її кримінальної реєстрації, розшуку та ідентифікації за зовнішніми ознаками.

Опис за методом словесного портрета – це найбільш розповсюджена система відображення ознак зовнішності людини з використанням спеціальної термінології.

Опис виконується за схемою класифікації анатомічних ознак. Така сама методика опису ознак зовнішності людини застосовується під час постановки (реєстрації) її на кримінальний облік.

Слідчий або оперативний працівник зі слів потерпілого або свідка складає словесний портрет правопорушника.

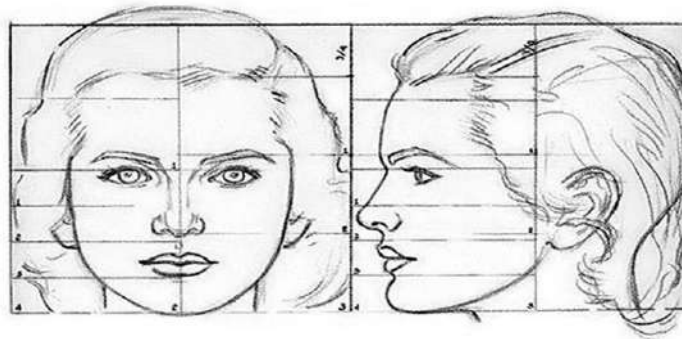
Правила описання за методом словесного портрета:

- застосування спеціальної стандартизованої термінології;
- описання стосовно звичного положення голови і стану зовнішності;
- описання людини у фас і правий профіль, а за необхідності – у лівий профіль;
- описання з максимальною повнотою;
- дотримання послідовності при описанні;
- виділення подробиць.

Правила опису зовнішності:

- 1) від загального – до окремого
- 2) зверху до низу.

При описі елементів зовнішності особлива увага приділяється голові, як об'єкту, що містить найбільшу кількість різноманітних стійких ознак, доступних спостереженню в різних умовах. Для цього зовнішня анатомія голови вивчається з двох позицій: у фас, тобто спереду, і в профіль, тобто збоку (правий профіль). Однак особливі прикмети описуються як в правий, так і в лівий профілях особи.

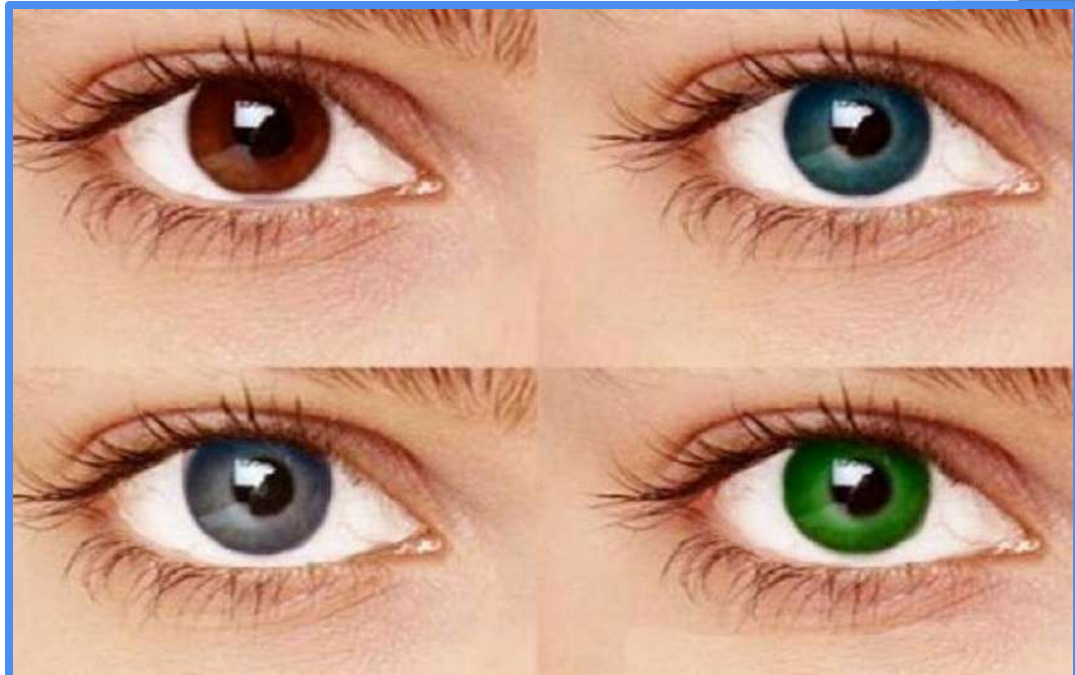
Для повноти опису зовнішності людини відпрацьована певна послідовність його проведення, і полягає у наступному:

Фіксуються ознаки, що характеризують загальнофізичні елементи зовнішності: стать (чоловіча, жіноча), вік (дитячий – до 12 років, підлітковий – 13-16 років, юнацький – 17-21 рік, молодий – 22-35 років, середній – 36-60 років, похилий – 61-75 років та старезний), національність (в криміналістиці виділяють такі типи обличчя: європейський, монгольський, кавказький та середньоазіатський), зріст (для чоловіків: низький – до 160 см, середній – до 170 см, високий – до 180 см; для жінок ці параметри зменшені на 8–11 см), статура (атлетична, коренаста, середня, слабка).

Для повноти опису зовнішності людини відпрацьована певна послідовність його проведення, і полягає у наступному:

Вказуються анатомічні ознаки окремих областей тіла й елементів, починаючи від загального до окремого. Наприклад, спочатку фігура в цілому, голова в цілому, волосся, обличчя в цілому, чоло, брови, очі, ніс, рот, губи, зуби і так далі.

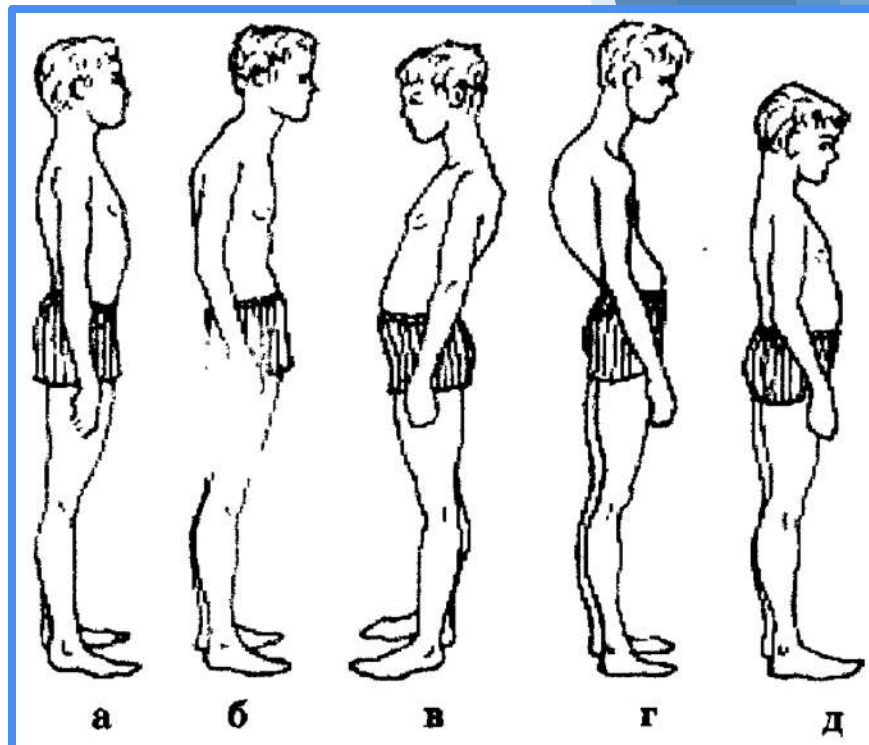

При характеристиці анатомічних даних використовуються такі показники, як розміри, контури (форма), положення, колір. Розміри вказуються зазвичай не в абсолютних цифрах, а щодо інших частин (деталей) тіла і передаються через такі поняття, як малий, середній, великий; низький, середній, високий; довгий, середній, короткий; вузький, середній, широкий; глибокий, середній, дрібний; товстий, середній, тонкий. Контур описується за подібністю з геометричними фігурами, а форма – щодо форм поверхні (або за аналогією з загальновідомими предметами). Положення визначається щодо вертикальних і горизонтальних площин тіла (горизонтальне, похиле, скошене усередину тощо), по взаємному положенню (злите, роздільне), а також відносно сторін людини (попереду, зверху) та інших елементів (наприклад, виступання верхньої губи щодо нижньої). Колір указується при опису шкіри (дуже червона, жовта, синювато-червоний ніс), волосся (чорні, темно-русяві, світло-русяві, біляві, руді, сиві), очей (чорні, карі, сірі), родимих плям тощо. Найбільш точно кольори цих елементів можна визначити за допомогою спеціальних колекцій, що використовуються в практиці косметологів, перукарів, антропологів.

Описуються функціональні ознаки (постава, ходаміміка, голос, мова, жестикуляція, манера поведінки).

Постава — це звичне положення голови, грудей, плечей, тулуба людини (пряма, сутула). За положенням тулуба статура буває напруженою, підтягнутою, вільною, розпущеною.

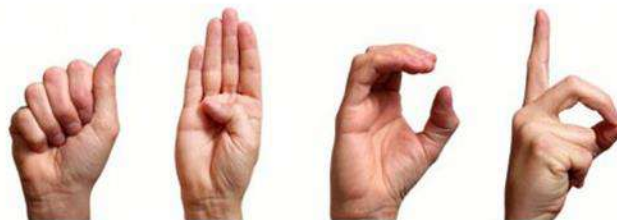
Особливості статури проявляються також у звичному положенні голови (підтримується прямо, відкинута назад, витягнута вперед, схилена набік вправо або вліво).

Хода визначається через ознаки ходьби (темп ходи, особливості, положення рук і тулуба при ходьбі). При цьому враховуються її швидкість, темп, відзначається довжина й ширина кроку, положення й ступінь піднімання стоп.

Жестикуляція – це комплекс рухів, що супроводжують вимову та посилюють її виразність. Розрізняють за характером рухів, змістом та ступенем виразності: жвава, стримана тощо.

Міміка – це сукупність рухів мускулатури особи, що відображає її психічний стан. Буває маловиразною, дуже виразною, що проявляється в піднятті брів, закушуванні губи тощо.

Манера поведінки виражається в особливостях виконання певних дій, наприклад, вітатися, сміятися, палити тощо.

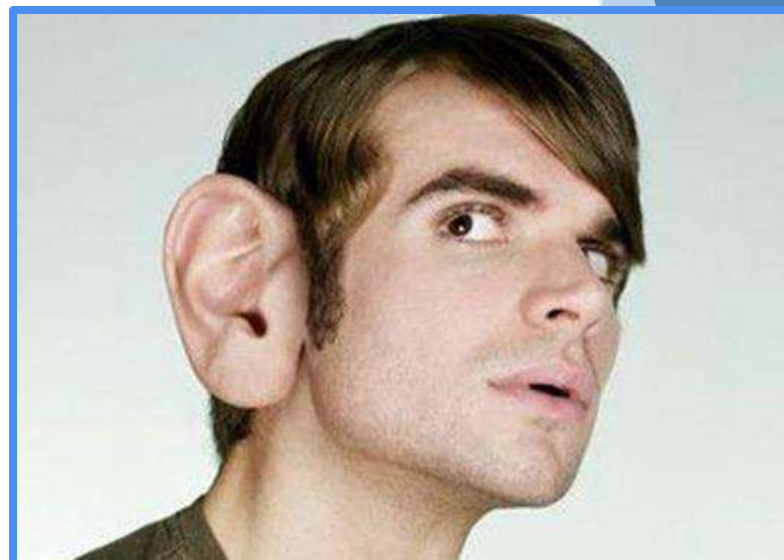
Зазначаються відомості про супутні ознаки. При описі одягу та інших особистих носильних предметів зазначаються їх виробничі характеристики (назва, вид, форму, фасон, крій, колір), ознаки експлуатації (ступінь зносу, сліди ремонту), особливості (латки, плями, розриви тощо). Описуються прикмети особистих предметів (годинників, окулярів, каблучок, сережок, кулонів тощо).

За наявності, вказуються особливі прикмети. Важливе значення для ототожнення людини мають особливі прикмети. Це рідкісні ознаки зовнішності, що виникають як аномалії, і можуть бути анатомічними і функціональними, вродженими і набутими. До анатомічних особливих прикмет відносяться невідповідність за розмірами частин тіла (наприклад, укороченість кінцівок), сліди віспи, родимі плями, бородавки, шрами, татуювання тощо. До функціональних – різкі відхилення від нормальних положень і рухів окремих частин тіла людини: манера тримати голову сильно закинutoю назад або сильно опущеною, тик, кульгавість, розмахування при ходьбі тільки однією рукою, дефекти вимови тощо.

Опис таких прикмет має бути докладним, із вказівкою виду, місця розташування, форми, розмірів, кольору, ступеню виразності, для татуювань – їх зміст і професійність виконання.

4.

Малювання – графічне відтворення об'єкта особою, яка його сприймала і запам'ятала, як безпосередньо очевидцем, так і спеціалістом.

Мальований суб'єктивний портрет може бути виготовлений: безпосередньо особою, пам'ять якої зберегла уявний образ; спеціалістом; безпосередньо слідчим.

Методика одержання мальованих портретів:

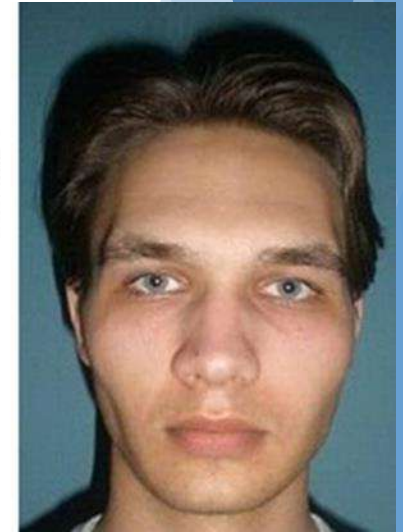
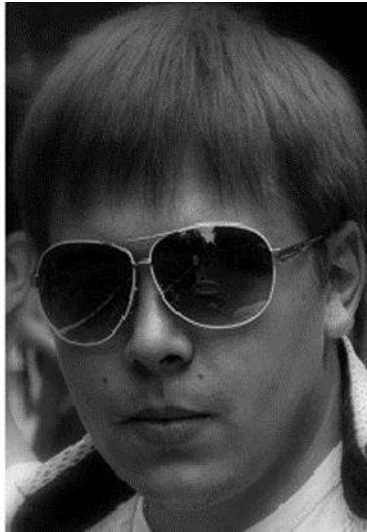
- якщо особа, в пам'яті якої утримується уявний образ, має навички малювання, то слідчий у ході допиту пропонує їй намалювати подобу правопорушника;
- для виготовлення мальовано-го портрета слідчий запрошує спеціаліста-художника, який бере участь у допиті потерпілого (свідка) і з його слів малює портрет.

Композиційний портрет —
сумування мальованих елементів,
відібраних очевидцем із каталогу
комп'ютерної програми.

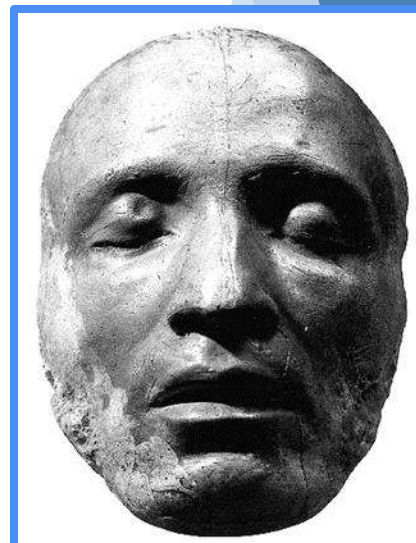
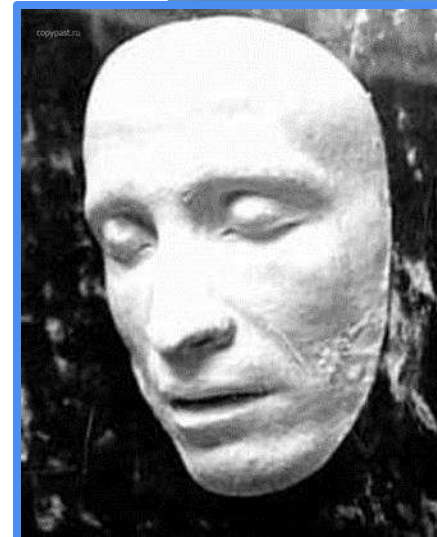
Фоторобот – пред'явлення очевидцю декількох фотографій, на яких обирають найбільш схожі елементи зовнішності, які вирізають і компонують портрет.

Для складання суб'єктивного скульптурного портрета (пластична реконструкція обличчя за черепом) використовують кісткові залишки черепа людини.

Одержаний скульптурний портрет фотографують, а знімки використовують для пошуку осіб, які пропали безвісті, встановлення невпізнаних трупів.

Відтворені дані про елементи зовнішності людини використовують:

у розшуковій діяльності – для встановлення місцезнаходження особи, описаної у орієнтировці

у кримінальному провадженні – з метою розшуку і ототожнення особи

у експертній діяльності – для ідентифікації реально існуючої людини по фото- чи відеозображеннях

У розслідуванні правопорушень використовуються різні відображення ознак зовнішності людини.

Найбільш часто зустрічається опис.

Прийнято розмежовувати опис, що фіксує ознаки, які безпосередньо сприймаються, і опосередкований, що складається зі слів очевидця. І те й інше має базуватися на уніфікованій термінології, тобто використовуватися метод «словесного портрета», згідно з яким опис проводити за певними правилами.

Опис побудовано на уявному образі людини, яку спостерігав очевидець. Формування уявного образу шуканої особи в пам'яті людини – це складний психофізіологічний процес, що складається зі сприйняття, запам'ятовування, відтворення. Цей образ з часом втрачає свою повноту, іноді спотворюється під впливом умов його сприйняття і збереження. Такі описи часто є у протоколах допитів, причому в формулюваннях допитуваного.

Найбільш поширеним джерелом відомостей про зовнішність людини є фотознімки. У криміналістичній практиці використовуються впізнавальні (сигналетичні) знімки, виконані за встановленими правилами.

Часто використовуються фотознімки, призначені для паспортів, посвідчень та інших документів. Сигналетичні знімки злочинців-рецидивістів і деяких інших категорій злочинців систематизуються і зберігаються у вигляді фотоальбомів і фототек. Ці зображення можуть використовуватися при пред'явленні для впізнання за фотознімками і мати доказове значення.

У криміналістичній практиці широко використовуються суб'єктивні портрети – зображення обличчя людини, створені на основі відображення мисленевого образу в пам'яті очевидця.

Значного поширення у слідчій практиці набув суб'єктивний портрет, складений завдяки програмі «Фоторобот». Отримані фотокопії портретів поширюються серед працівників поліції, публікуються в газетах, листівках, плакатах, демонструються в засобах масової інформації.

5.

Фотопортретна експертиза

Це окремий вид ідентифікаційних досліджень, що полягає в аналізі й порівнянні зовнішніх прикмет особи та їх відображень на фотографічних знімках із застосуванням спеціальних методик зіставлення, суміщення, графічного моделювання і розрахунків взаєморозташування ознак обличчя.

Цей вид дослідження базується на загальних положеннях теорії криміналістичної ідентифікації, даних анатомії і морфології людини, антропології, судової фотографії, судової медицини, а також математики і кібернетики.

Метою таких досліджень є визначення тотожності конкретної особи, зображеної на фотознімках.

Предмет судово-портретної експертизи
складають фактичні дані, що встановлюються на
основі спеціальних знань в галузі судового
портретознавства і мають значення для
кримінальних проваджень або цивільних справ

Об'єктами фотопортретної експертизи є
фотознімки та їх репродукції, на яких
зафіксовані портрети ототожнюваної особи
та порівняльні зразки.

На вирішення судово-портретної експертизи можуть бути поставлені ідентифікаційні та діагностичні завдання.

Ідентифікаційні завдання спрямовані на встановлення індивідуально-конкретної тотожності особистості. Досягається шляхом аналізу, порівняння, оцінки ознак, відображених на матеріально-фіксованих зображеннях людини.

Діагностичні завдання вирішуються у разі необхідності отримання певної характеристики людини за її фотозображеннями чи іншим об'єктом (наприклад, за черепом), а також при встановленні певних фактів, пов'язаних з виготовленням фотознімку.

Типові питання, які вирішує судово-фотопортретна експертиза

- Чи зображена на представленому фотознімку певна особа?
- Чи є серед осіб на груповому фотознімку певна особа, зображена на пред'явлених порівняльних фотознімках-зразках?
- Чи зображена на пред'явлених фотознімках, виготовлених у різні періоди, одна й та сама особа?
- Чи зображений на фотознімку труп гр. А.?
- Чи зображений на досліджуваному фотознімку хто-небудь з осіб, чиї фотокартки-зразки представлені на дослідження?

Фотопортретна експертиза поділяється на такі підвиди:

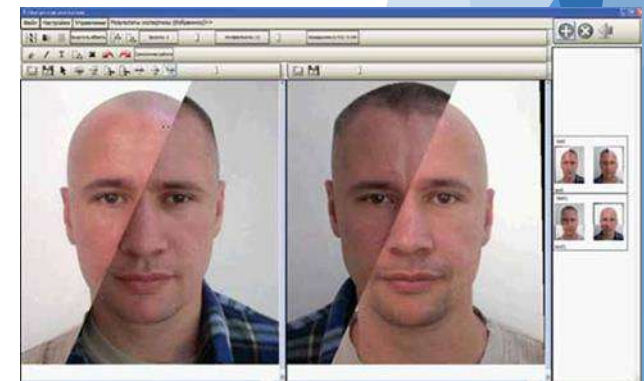
Експертиза зображень людей за фотопортретами з метою встановлення, чи не зображено на двох (або більше) фотознімках одна й та сама особа.

Експертиза невпізнаного трупа (фотознімки якого представлені) та фотопортрета живої особи для встановлення особи трупа.

Експертиза прижиттєвих фотографій безвісти зниклої людини та черепа трупа для встановлення, чи міг виявлений череп належати даній особі.

Експертиза посмертної маски невідомої людини і прижиттєвих фотозображень безвісти зниклого з метою впізнання трупа.

Експертна ідентифікація – це безпосереднє порівняння експертом із застосуванням спеціальних знань, ознак зовнішності людини, зафіксованих на фотознімках, кіно- і відеоматеріалах, із зразками ознак зовнішності, відображених на різних матеріальних носіях інформації.

Тема № 11
«Криміналістична реєстрація»

План:

- 1. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування кримінальних правопорушень: поняття, система та значення.**
- 2. Поняття криміналістичної реєстрації та криміналістичного обліку.**
- 3. Наукові, правові та організаційні засади криміналістичного обліку.**
- 4. Загальна характеристика Інтегрованої інформаційно-пошукової системи.**

Успіх будь-якої діяльності, у тому числі й такої специфічної як розслідування кримінальних правопорушень, безпосередньо залежить від наявності достовірної інформації, необхідної для вирішення поставлених завдань. Саме кваліфікований аналіз та синтез інформації про об'єкти, які були причетними до події кримінального правопорушення, отриманої з різноманітних джерел, її інтерпретація та вміле використання лежать в основі розслідування кримінальних правопорушень. Особливе місце серед джерел такої інформації займають різноманітні інформаційні системи.

Вчення стосовно використання інформації баз даних різноманітних інформаційних систем в розслідуванні сьогодні вже не може обмежуватись розглядом лише однієї категорії обліків – криміналістичних. Його предмет виходить за межі криміналістичної реєстрації.

1.

Дедалі частіше для встановлення різних обставин у практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень використовують інформацію, отриману з сучасних інформаційних систем з автоматичною реєстрацією різних дій та об'єктів

- баз даних операторів мобільного телефонного зв'язку та відеоспостереження,
- кадрових підрозділів, реєстрації терміну перебування особи в установі,
- урахування робочого часу тощо.
- баз даних провайдерів, на серверах тощо.

Персональні дані в більшості ІС виступають у якості штучних ідентифікаторів

Інформація про статус особи та її минуле

Відомості про народження та проживання

Обліки паспортної служби, народжених у лікарні, реєстрації в РАЦС, та інші

Освіта та кваліфікація

Обліки відділів кадрів, навчальних закладів про навчання та видані документи

Наявність судимості

Обліки УІТ, паспортної служби

Інформація про власні ознаки особи

➤ Будова обличчя

Суб'єктивні та об'єктивні портрети в різних інформаційних систем

➤ Голос

Колекція голосів (фонотеки)

➤ Будова частин тіла

ІПК в обліках безвісті зниклих, невпізнаних трупів

Інформація про власні ознаки особи

- Будова шкіри рук

Дактилоскопічні обліки експертної служби
та УІТ

- ДНК

Обліки за ДНК

- Запах

Колекція запахів

Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування кримінальних правопорушень — це окреме криміналістичне вчення, предметом якого є знання про організацію та функціонування інформаційних систем незалежно від їх основного призначення та відомчої приналежності, порядок отримання облікової інформації та особливості її використання в розслідуванні.

Як вид діяльності

це діяльність суб'єктів розслідування, спрямована на пошук та одержання, а в необхідних випадках – на оновлення та коригування інформації, яка міститься в інформаційних системах незалежно від їх відомчої приналежності, з метою використання її під час розслідування кримінальних правопорушень

Знання про особливості й тактику отримання інформації з окремих обліків та обліково-реєстраційних систем

Структура:

Понятійна частина

Загальні положення, знання про організацію та структуру інформаційних систем, їх класифікацію та порядок формування, функції, сучасні напрями з удосконалення обліків

Функціональна частина

Знання про особливості й тактику отримання інформації, про порядок поповнення масивів, про особливості використання під час проведення слідчих (розшукових) дій

Система інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів

2.

Поняття:

➤ Галузь криміналістичної техніки

Являє собою інформаційну систему накопичення, обробки, зберігання та пошуку криміналістично значимої інформації.

➤ Практична реєстраційна діяльність

Регламентована законом практична діяльність правоохоронних органів по збиранню інформації в спеціалізованих банках даних, спрямована на необхідне та своєчасне інформаційне забезпечення процесу розслідування кримінальних правопорушень

Мета криміналістичної реєстрації

- накопичення даних, які можуть бути використані для виявлення та розслідування кримінальних правопорушень;
- забезпечення умов ідентифікації об'єктів з допомогою облікових даних;
- сприяння розшуку об'єктів, дані про які є в криміналістичних обліках;
- надання в розпорядження оперативно-розшукових, слідчих та судових органів довідково-орієнтованої інформації.

Криміналістичний облік

Система криміналістичної реєстрації складається із окремих, але взаємозалежних між собою обліків, кожен із яких охоплює групу однорідних об'єктів.

Тож облік – це підсистема криміналістичної реєстрації, що акумулює інформацію про однорідні об'єкти.

Криміналістичний облік

Криміналістичний облік – це інформаційний масив, в якому зосереджена криміналістично значуща інформація про об'єкти реєстрації, необхідні для інформаційного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень.

Наказ МВС України №390 від 10.09.2009 «Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС»

Облік – це зафіксовані дані, процедура, яка включає дії по збиранню, реєстрації інформації, її систематизації, збереженню та пошуку.

Криміналістичні обліки створюють з метою використання їх для запобігання, виявлення, розслідування кримінальних правопорушень, а також для підвищення рівня інформаційного забезпечення проведення експертних досліджень.

Криміналістичний облік як вид практичної діяльності – це науково обґрунтована система фіксації, класифікації, зосередження і систематизації групових та індивідуальних ознак об'єктів, що підлягають реєстрації, з метою подальшого використання відомостей про них для розслідування кримінальних правопорушень.

Фіксацію об'єктів обліку або даних про них здійснюють під час проведення огляду місця події та інших процесуальних дій, при описанні ознак, їх фотозйомці чи відеозапису.

Зосередження здійснюють під час концентрації облікових даних на державному, регіональному рівнях у експертних та інформаційних підрозділах.

Систематизація

Систематизація – розміщення облікових даних відповідно до класифікації ідентифікаційних ознак, що здійснюють за видами обліків, структурою, призначенням і порядком ведення. В основу обліків покладено ознаки, за якими можна здійснювати розшук і наступну ідентифікацію об'єктів.

Мета криміналістичних обліків

Сприяння правоохоронним органам у боротьбі зі злочинністю шляхом накопичення, опрацювання інформації та надання довідок стосовно зареєстрованих об'єктів.

Відповідні дані використовують для:

побудови слідчих версій

планування розслідування

обрання тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, наприклад, із урахуванням судимості в допитуваної особи.

Функціонування криміналістичних обліків ґрунтується на принципах

Принципи:

законності

гуманізму

поваги до прав та свобод людини і громадянина

наукової обґрунтованості

Завдання криміналістичних обліків

- Надання допомоги у розшуку і ототожненні особи за залишеними слідами і прийомами злочинних дій.
- Забезпечення необхідною інформацією про осіб затриманих, оголошених у розшук і тих, які притягаються до кримінальної відповідальності.
- Надання допомоги у розшуку осіб, без вісті зниклих і у впізнанні трупів невідомих осіб.
- Забезпечення відомостями про те, що низку нерозкритих злочинів вчинено однією особою або із застосуванням одних і тих же засобів, а також відомостями, що вилучена зброя, коштовності чи документи раніше були викрадені або втрачені.

Джерела формування криміналістичних обліків

Джерелами формування криміналістичних обліків є **об'єкти** (їх копії, зображення) та **відомості про них**, що надходять з органів досудового розслідування, прокуратури, судів, а також з Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства юстиції України, інших органів виконавчої влади, а також Національного банку України.

Об'єкти обліку

➤ Люди:

- 1.1. Відомі (затримані, заарештовані, оголошені у розшук, без вісті зниклі, неповнолітні, які пішли з дому).
- 1.2. Невідомі особи, які зникли з місця вчинення кримінального правопорушення, невідомі хворі.
- 1.3. Суб'єктивні портрети невстановлених злочинців.
- Труп (загиблих, убитих, померлих громадян, особа яких не встановлена).
- Предмети, належність яких відома (викрадені чи загублені вогнепальна зброя, номерні речі, культурні цінності, автотранспорт, документи суворого обліку тощо), крім предметів масового виробництва.
- Предмети, належність яких невідома (знайдені речі).
- Сліди (людини, взуття, знарядь зламу, транспортних засобів) з місць нерозкритих кримінальних правопорушень.
- Предмети зі слідами (кулі і гільзи зі слідами пострілу, підроблені документи, грошові знаки тощо).
- Кримінальні правопорушення, як розкриті, так і нерозкриті, що обліковані за характерними стійко вираженими ознаками їх вчинення.

Криміналістичні об'єкти експертної служби функціонують на таких рівнях:

➤ Центральному

ДНДЕКЦ МВС України

➤ Обласному

НДЕКЦ в областях та у м. Києві

Види криміналістичних обліків

- Дактилоскопичний облік
- Облік матеріалів, речовин та виробів
- Облік матеріалів, речовин та виробів
- Трасологічний облік
- Вибухотехнічний облік; пожежно-технічний
- Облік холодної зброї
- Облік грошових знаків, бланків документів, цінних паперів та пластикових платіжних карток
- Облік ідентифікаційних позначень транспортних засобів та реквізитів документів
- Облік осіб за ознаками зовнішності ; облік записів голосів та мовлення осіб.
- Облік генетичних ознак людини
- Облік наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів

Форми та способи ведення обліків

Для реєстрації застосовують чотири основні форми:

картотечна (фототеки, фонотеки, відеотеки тощо)

журнальна

колекційна

у вигляді баз даних електронно-обчислювальних машин

Форми ведення обліків

Форми введення обліків поділяються на:

Картотеки

Складаються з інформаційних карт встановленої форми, що містять інформацію про об'єкти обліку

Колекції

- Натурні колекції (колекції об'єктів в натурі). Наприклад, колекції куль та гільз, вилучених з місць вчинення кримінальних правопорушень
- Колекції, що містять інформацію про об'єкти (зліпки, малюнки)

Форми та способи ведення обліків

Для реєстрації об'єктів обліку використовуються наступні способи:

описовий

графічний

дактилоскопічний

колекційний

комбінований

Оперативно-пошукові колекції + Інформаційно-довідкові колекції =
криміналістичний облік

Оперативно-пошукові колекції

Оперативно-пошукові колекції призначені для отримання інформації про:

- особу, яка причетна до вчинення кримінального правопорушення;
- ідентифікацію особи;
- знаряддя кримінального правопорушення (транспортного засобу, зброї, обладнання тощо), використаних під час його вчинення.

Колекції формуються з:

З об'єктів та відомостей про них, вилучених або отриманих під час

- Огляду місця подій
- Слідчих (розшукових) дій
- Оперативно-розшукових заходів
- Реєстрації дактилокарт
- Записів голосів і мовлення осіб
- Фото- та відеозображень
- ДНК - профілів.

Інформаційно-довідкові колекції:

- призначені для використання об'єктів, уміщених до них під час проведення експертних досліджень
- створення науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок
- оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи
- підготовки орієнтовної інформації.

Інформаційно-довідкові обліки формуються з:

- об'єктів, що становлять інтерес для оперативно-службової, науково-дослідної та методичної діяльності;
- об'єктів, що є речовими доказами у кримінальному провадженні, за якими закінчене досудове розслідування і щодо яких є рішення суду про їх поміщення до колекцій;
- об'єктів, отриманих від підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності.

Дактилоскопічний облік призначений для:

- розшуку людей, які зникли безвісти;
- встановлення за невпізнаними трупами особи людини;
- підтвердження особи людини, яка раніше була піддана дактилоскопіюванню;
- встановлення осіб, які залишили сліди рук на місці події;
- встановлення фактів залишення однією особою слідів рук при вчиненні різних кримінальних правопорушень.

Дактилоскопічний облік складається з:

- **дактилокартотек** — масиву дактилокарт невідомих трупів; безвісно зниклих осіб та осіб, які були піддані дактилоскопіюванню;
- **слідотек** — реєстраційних карт слідів рук, вилучених під час огляду місця події за фактами нерозкритих кримінальних правопорушень та безвісного зникнення осіб.

Проводять дактилоскопіювання осіб, які:

- затримані за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення;
- взяті під варту;
- піддані адміністративному арешту.

Дактилокарта на особу містить такі відомості

- стать;
- прізвище, ім'я та по батькові;
- число, місяць, рік народження;
- місце народження;
- відбитки всіх нігтьових фаланг пальців рук, контрольні відтиски пальців рук, відтиски долонь рук (у разі каліцтва робиться відповідна відмітка);
- підпис особи, яка піддається дактилоскопіюванню;
- дата проведення дактилоскопіювання;
- орган, де проводилося дактилоскопіювання;
- підстава для дактилоскопіювання;
- посада, прізвище і підпис працівника, який заповнив дактилокарту.

Лицевая сторона

Фамилия _____	(пол)	Личн.
Имя _____		Форм.
Отчество _____		Формула
Родился « ____ » _____ г. Место рождения _____		дополнит. классифик.

ПРАВАЯ РУКА				
1. Большой	2. Указательный	3. Средний	4. Безымянный	5. Мизинец
	16		8	
16		8		4

ЛЕВАЯ РУКА				
6. Большой	7. Указательный	8. Средний	9. Безымянный	10. Мизинец
	4		2	
4		2		1

КОНТРОЛЬНЫЕ ОТТИСКИ		
Левая рука	Большой	Большой

Подпись арестованного _____

Карта заполнена « ____ » _____

(указать где и в каком органе)

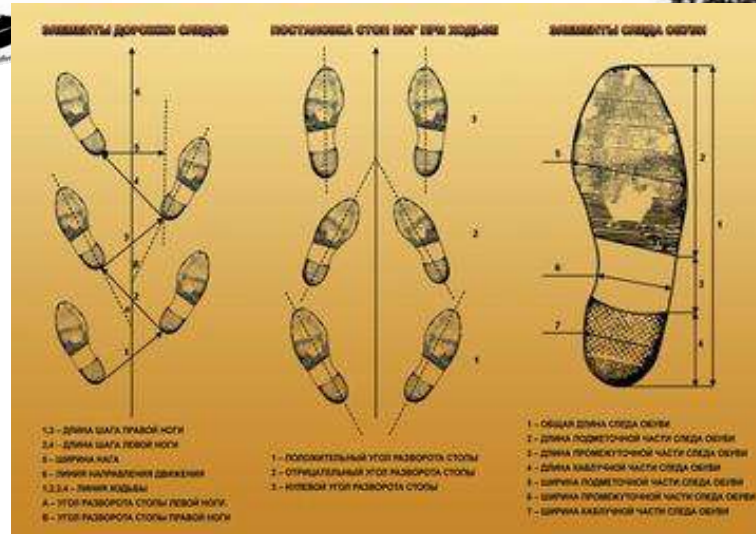
Примечание. Формула дополнительной классификации в МВД...УВД не составляется.

3.

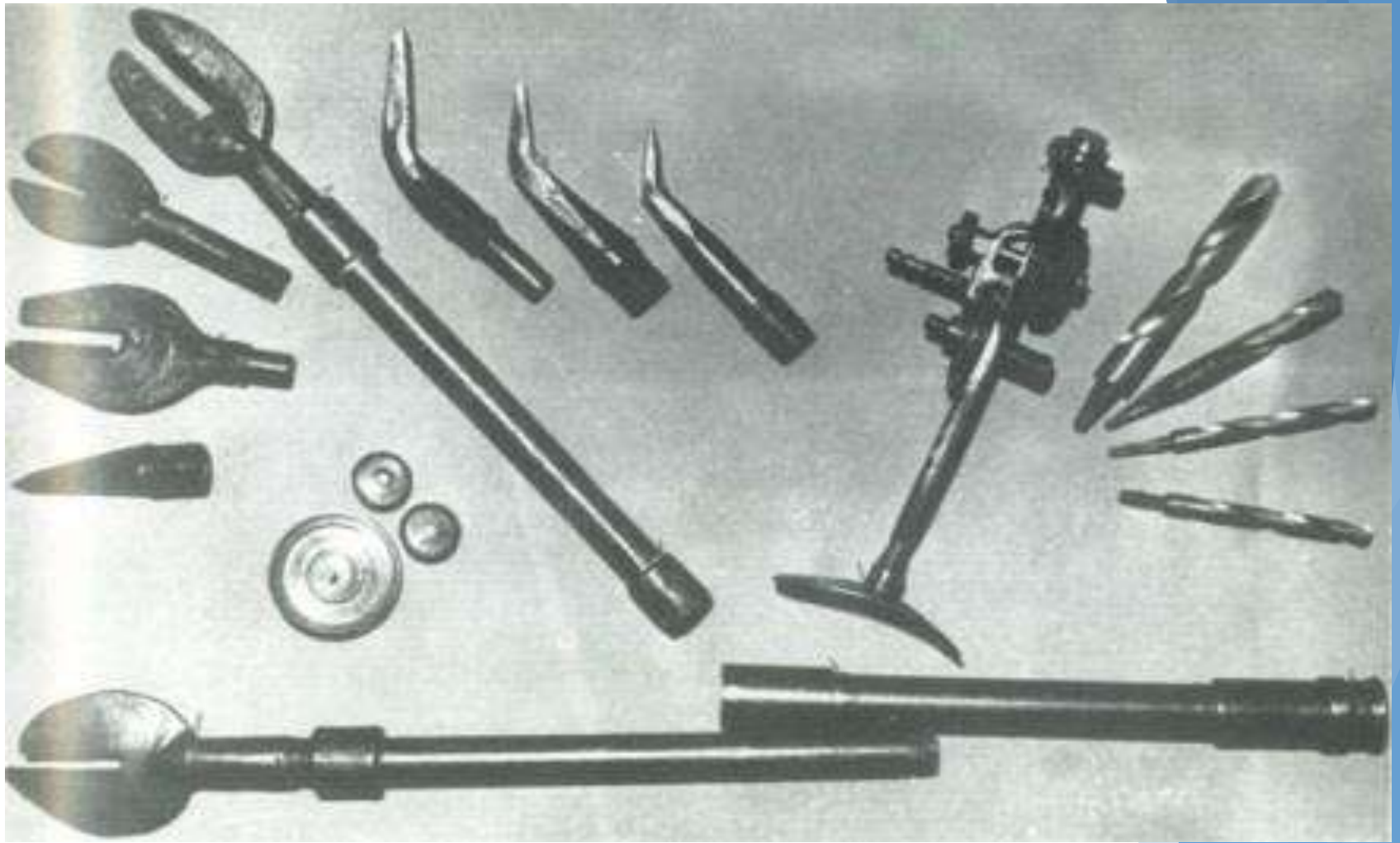
Трасологічний облік

Облік складається з оперативно-пошукових колекцій слідів :

Взуття

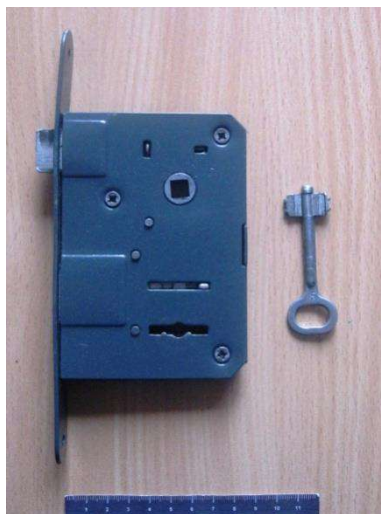

Інформаційно-довідкові колекції зразків формуються з:

- знарядь зламу;
- запірних та запірно-пломбувальних пристроїв;
- а також відомостей про взуття, транспортні засоби;
- виробів масового виробництва (або зображень та відомостей про них).

**Облік вогнепальної і холодної зброї
функціонує на обласному та центральному
рівнях.**

В експертну практику впроваджена автоматизована балістична ідентифікаційна система «BALSCAN».

Цей апаратно-програмний комплекс служить для отримання електронних копій бічної поверхні кулі і донної поверхні гільзи з визначенням ідентифікаційних ознак з подальшим занесенням їх в базу даних.

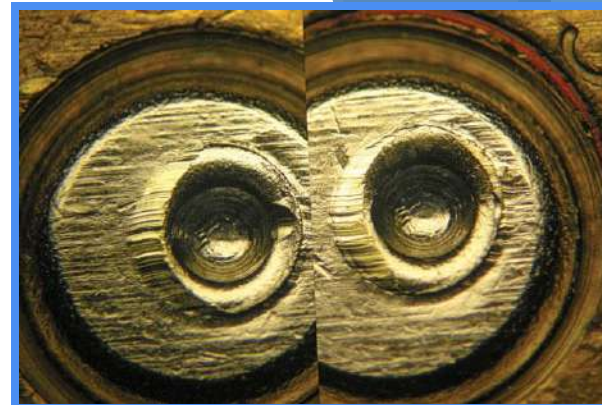
Завдяки роботі автоматизованого робочого місця (АРМ) значно підвищено оперативність та ефективність проведення перевірок за масивом Центрального балістичного обліку куль, гільз та патронів зі слідами зброї.

АРМ створені на базі порівняльного криміналістичного мікроскопа МСК-1. Їй притаманні окремі недоліки класичних методів одержання оптичних зображень (працювати можна лише з однією частиною об'єкта; бічне освітлення не дає змоги повністю відтворювати зображення поверхні).

В АІС завдяки лазерному сканеру можна одержувати якісні зображення всієї поверхні досліджуваного об'єкта та створювати банк даних зображень, але в ній, на жаль, відсутній програмний модуль, який здійснював би автоматизований інформаційний пошук за заданими оператором параметрами.

Криміналістичний облік грошових знаків, бланків документів та цінних паперів.

Облік підроблених грошових знаків та цінних паперів ведеться в ДНДЕКЦ МВС України для:

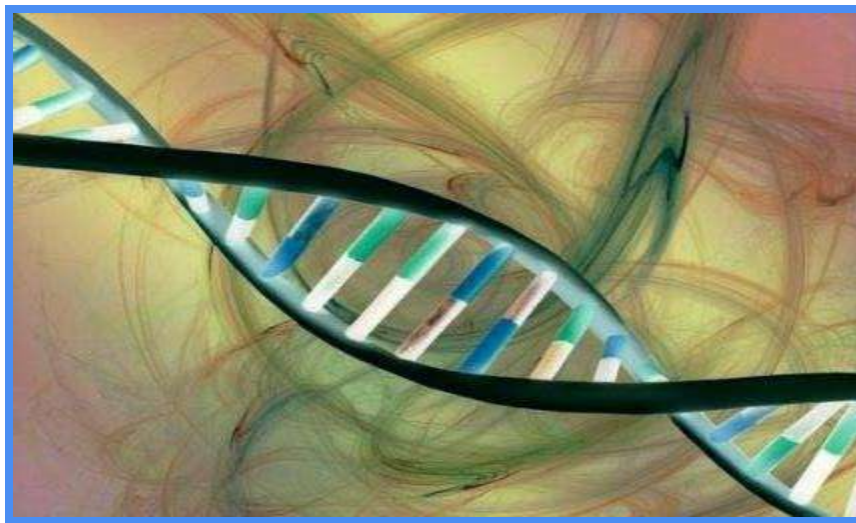
- встановлення ознак спільності їх походження за способом і технологією виготовлення;
- підготовки орієнтовної інформації про характерні ознаки кожного варіанта підробки;
- виявлення осіб, які займаються виготовленням підроблених грошей.

Об'єкти в колекції розміщують за розділами:

- паперові грошові знаки, виготовлені із застосуванням технічних засобів;
- мальовані грошові знаки;
- монети;
- цінні папери.

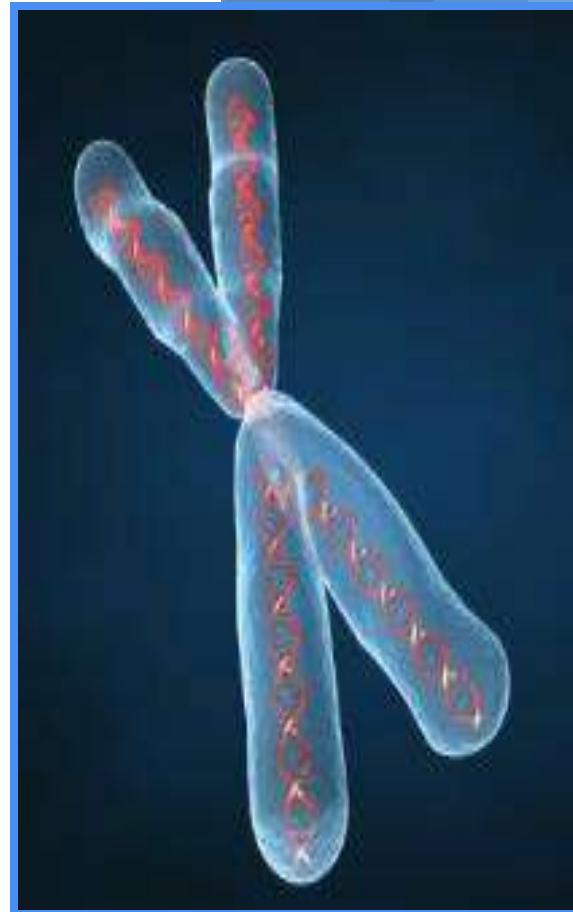
Облік генетичних ознак людини

Автоматизований облік генетичних ознак людини функціонує на центральному та обласних рівнях. Облік складається з оперативно-пошукових колекцій, які ведуться відповідно в ДНДЕКЦ та НДЕКЦ.

Оперативно-пошукові колекції формуються з ДНК-профілів:

- осіб, які підозрюються, узятих під варту, засуджених, у випадку їх добровільної згоди;
- біологічних слідів, вилучених під час огляду місця події, у тому числі за фактами безвісного зникнення осіб, проведення інших слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів;
- невпізнаних трупів.

ДНК-профілі отримують під час експертних досліджень у ДНДЕКЦ, НДЕКЦ, Державній установі Головного бюро судово-медичної експертизи МОЗ України, бюро судово-медичної експертизи Київської міської, обласних державних адміністрацій.

Обласні оперативно-пошукові колекції ведуться в НДЕКЦ. ДНК-профілі отримують під час експертних досліджень у НДЕКЦ, бюро судово-медичної експертизи.

Обліку підлягають ДНК-профілі, отримані за допомогою генетичних аналізаторів та визначені за низкою стандартних систем маркерів (STR-локусів), які є єдиними для експертних лабораторій відповідно до рекомендацій Європейської мережі науково-криміналістичних установ (ENFSI).

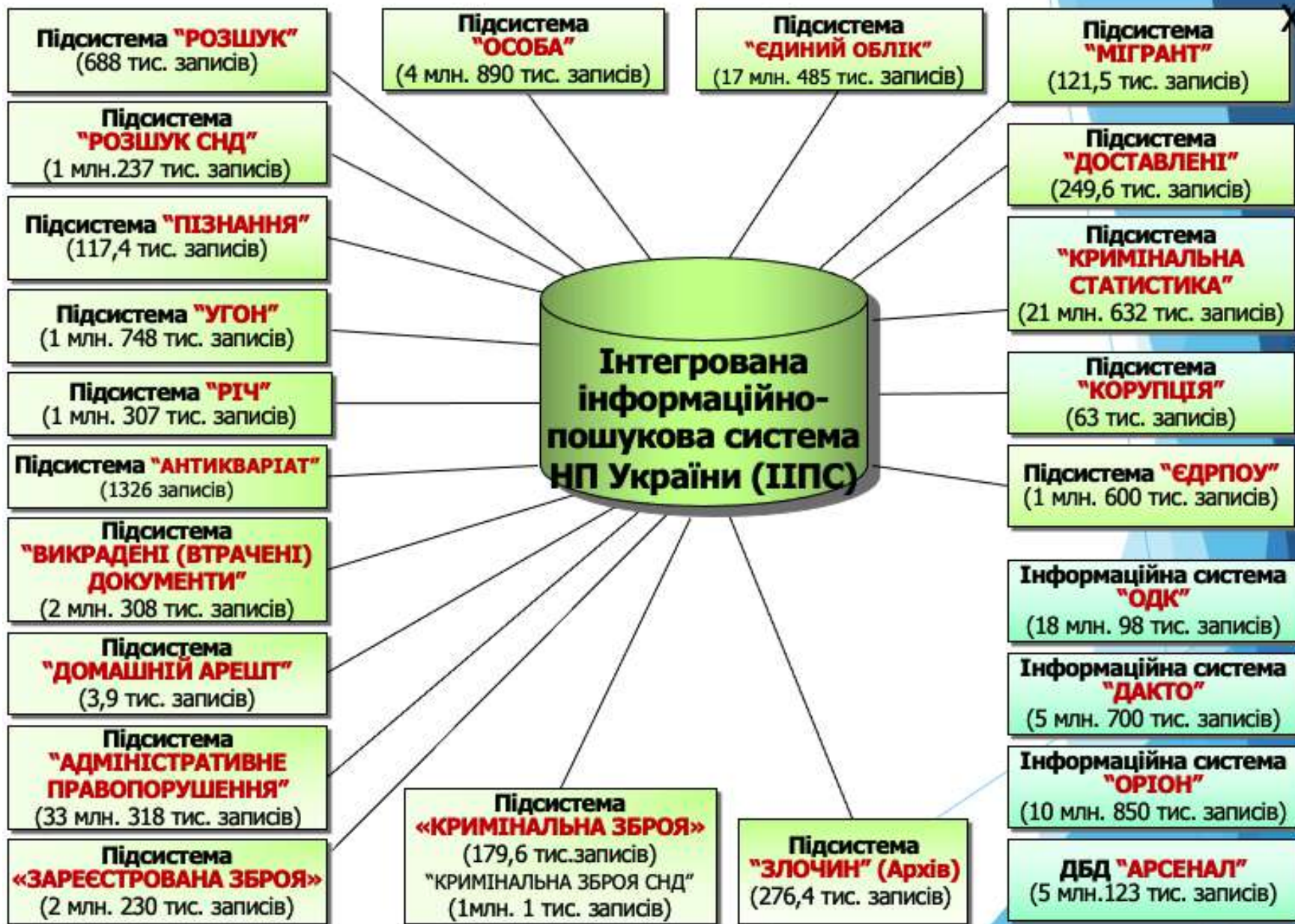
4.

Інтегрована інформаційно-пошукова система Національної поліції України

**Інтегрована інформаційно-пошукова система (ІПС)
Національної поліції України – це сукупність
організаційно-розпорядчих заходів, програмно-
технічних та інформаційно-телекомунікаційних засобів,
що забезпечують формування та ведення довідково-
інформаційних, оперативно-розшукових обліків,
авторизований доступ до інформаційних ресурсів ІПС.**

Структура ІПС:

- **перший рівень** – центральний вузол (банк даних) ІПС – розташовано в спеціально виділених службових приміщеннях ДІП КП НП України;
- **другий рівень** – регіональні (обласні) вузли (банки даних) ІПС – розташовано в спеціально виділених службових приміщеннях УІП КП або відділів інформаційно-аналітичного забезпечення (ВІП КП) ГУ НП;
- **третій рівень** – територіальний вузол ІПС – розміщений і функціонує безпосередньо в районних, міських управліннях (відділах) ГУ НП. На територіальному рівні експлуатація ІПС забезпечується ВІП КП або секторами інформаційно-аналітичного забезпечення (СІП КП) цих підрозділів.

Довідково-інформаційні бази даних вільного доступу (державні реєстри)

Державний реєстр, Єдиний державний реєстр – автоматизована система обліку інформації про осіб, майно, документи, яка створюється та ведеться державою з метою реалізації своїх функцій.

Державний реєстр ведеться уповноваженим органом держави з метою накопичення, обробки інформації та надання певним відомостям офіційного визнання.

Єдині та Державні реєстри інформаційної мережі Міністерства юстиції України створені та функціонують відповідно до законодавства України, що складають закони України, акти Кабінету Міністрів України, відомчі нормативно-правові акти, а також інші документи правового характеру.

Види інформації, якою володіє розпорядник:

За змістом:

- Інформація про фізичну особу.
- Інформація довідково-енциклопедичного характеру.
- Науково-технічна інформація.
- Правова інформація.
- Статистична інформація.
- Соціологічна інформація.
- Інші види інформації.

За порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. Будь-яка інформація є відкритою, крім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом.

Державна фіскальна служба України

Основні завдання Інформаційно-довідкового департаменту ДФС:

- надання консультацій та інформаційно-довідкових послуг відповідно до Податкового та Митного кодексів України, законодавства з питань сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – єдиний внесок) та іншого законодавства, контроль за додержанням якого покладено на ДФС;
- інформування суб'єктів господарювання та громадян про зміни та доповнення, внесені до нормативно-правових актів з питань оподаткування, державної митної справи, сплати єдиного внеску та іншого законодавства, контроль за додержанням якого покладено на ДФС;
- формування та підтримка в актуальному стані Баз знань ДФС;
- наповнення Загальнодоступного інформаційно-довідкового ресурсу, розміщеного на веб-порталі ДФС, та підтримка його в актуальному стані;
- організація роботи сервісу ДФС «Пульс»;
- організація роботи та надання послуг електронного цифрового підпису;
- організація роботи зі зверненнями, що надійшли з державної установи «Урядовий контактний центр».

Департамент державної реєстрації Мінюсту України (<http://ddr.minjust.gov.ua>)

Реєстри:

- Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.
- Державний реєстр речових прав на нерухоме майно.
- Реєстр прав власності на нерухоме майно.
- Єдиний реєстр заборон відчуження об'єктів нерухомого майна.
- Державний реєстр іпотек.
- Державний реєстр друкованих ЗМІ на інформаційних агентствах як суб'єктів інформаційної діяльності.
- Державний реєстр актів цивільного стану громадян.
- Єдиний реєстр громадських формувань.
- Реєстр громадських об'єднань.

Національна асоціація адвокатів (<http://unba.org.ua>)

На виконання Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05 липня 2012 року №5076-VI Рада адвокатів України повідомляє про початок функціонування із 16 січня 2013 року Єдиного реєстру адвокатів України.

Державна судова адміністрація України (<http://court.gov.ua>)

Єдиний державний реєстр судових рішень – автоматизована система збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень (<http://www.reyestr.court.gov.ua>).

Тема № 12
«Загальні положення
криміналістичної тактики»

План:

- 1. Поняття криміналістичної тактики, її система та завдання.**
- 2. Поняття тактичних прийомів, їх джерела та класифікація.**
- 3. Поняття, сутність і види тактичних комбінацій та операцій.**
- 4. Поняття, сутність тактичних рекомендацій.**
- 5. Види слідчих ситуацій та їх компоненти.**
- 6. Зв'язок криміналістичної тактики з іншими розділами криміналістики.**

Термін «тактика» запозичений з військової галузі знань і означає мистецтво керування військами. Військова тактика досліджує закономірності, характер і зміст бою, розробляє засоби його підготовки і ведення.

Слідчий у багатьох випадках перебуває у конфліктній ситуації із правопорушником, а часом і з деякими учасниками процесу розслідування. У кожного з учасників цього процесу може бути своя лінія поведінки, що відрізняється від версії слідчого. У зв'язку з цим для розв'язання слідчих ситуацій, слідчий визначає свою лінію поведінки і потребу проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

1.

Термін «криміналістична тактика» розглядають у двох значеннях:

1. Самостійний розділ криміналістики, що являє собою систему наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій щодо найбільш раціональних прийомів організації й тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій з метою збирання, дослідження та використання доказів у кримінальному провадженні.

У навчальному аспекті криміналістичну тактику слід розглядати з позиції слідчого як засади його діяльності та практичну реалізацію її прийомів і способів.

На думку В. П. Бахіна, саме таке вивчення дає можливість формулювати й розвивати теоретичні засади криміналістичної тактики.

Криміналістична тактика:

загальна: поняття, структура, завдання, джерела, принципи, версіювання і планування розслідування, засоби криміналістичної тактики, її зв'язок з іншими розділами криміналістики;

тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій: поняття, види, загальні питання щодо складу учасників, етапи і тактичні прийоми їх проведення.

2. Практична діяльність з реалізації розроблених рекомендацій під час розслідування кримінальних правопорушень охоплює:

- організацію та планування розслідування;
- вибір найбільш раціональних тактичних прийомів;
- способи підготовки і проведення окремих слідчих (розшукових) дій;
- оцінку одержаних фактичних даних.

Завдання криміналістичної тактики:

Сприяння ефективній організації діяльності сторін кримінального провадження відповідно до мети розслідування.

Розробка найбільш ефективних тактичних прийомів на основі використання сучасних наукових даних і узагальнення практики.

Розробка найбільш ефективних тактичних прийомів на основі використання сучасних наукових даних і узагальнення практики.

Джерела криміналістичної тактики:

Законодавство, що регулює процесуальний порядок проведення окремих слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій на досудовому розслідуванні.

Практична діяльність з реалізації правових положень під час розслідування.

Рекомендації – науково обґрунтовані поради щодо оптимізації тактичних прийомів під час проведення процесуальних дій.

Принципи криміналістичної тактики

Загальні: законність; етичність; науковість; планомірність; взаємодія.

Окремі: оперативність; вибірковість; раптовість; конспіративність; динамічність; економічність; комплексність; єдиноначальність тощо.

Принципи криміналістичної тактики

- **Законність** – безумовна відповідність засобів і методів діяльності приписам закону, які забезпечують процесуальні гарантії громадянам
- **Етичність** – неприпустимість застосування засобів та дій, які принижують честь і гідність громадян, загрожують їхньому життю й здоров'ю.
- **Науковість** – відповідність тактичних прийомів і рекомендацій сучасному рівню розвитку науки.
- **Планомірність** – послідовна реалізація планових засад, які забезпечують доцільність діяльності зі збирання, дослідження та використання доказової інформації.
- **Взаємодія** – узгодження діяльності відповідних органів та осіб, які забезпечують компетентне й ефективне застосування тактичних прийомів для досягнення реальних результатів.

Засоби криміналістичної тактики :

1. Слідчі (розшукові) дії гласного і негласного характеру — частина процесуальних дій, спрямована на збирання, дослідження, перевірку і аналіз доказів у кримінальному провадженні (допит, зокрема одночасний, огляд, обшук, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, проведення експертизи тощо).

Види слідчих (розшукових) дій

- за обсягом проведення:

- основні (під час проведення яких отримують усі можливі або абсолютну більшість доказів)
- додаткові (проводять після основних щодо тих обставин, що не були предметом дослідження під час проведення основних слідчих (розшукових) дій);

➤ за послідовністю проведення:

первинні (які передують у часі проведення і, як правило, є основними) та повторні (проводять після первинних в межах обсягу, який раніше був досліджений);

- за ступенем невідкладності:

невідкладні (зволікання з проведення яких тягне втрату чи пошкодження доказів) та інші;

Види слідчих (розшукових) дій

- **за правовою регламентацією:**

- обов'язкові (прямо передбачені у КПК)
- факультативні (проводять на розсуд слідчого);

- **за процесуальної формою:**

слідчі (розшукові) дії, що проводять з понятими (крім перерахованих у ч.6 ст.223 КПК, понятих можуть запрошувати для участі у інших процесуальних діях) та без понятих (допит, проведення експертизи).

дії, що проводять за постановою слідчого (проведення експертизи, крім стаціонарної судово-психіатричної, обшук особи) та без постанови (слідчий експеримент, пред'явлення для впізнання);

- дії, що проводять за постановою прокурора (огляд трупа, пов'язаний з екстумацією, освідкування, контроль за вчиненням злочину);

2.

Тактичний прийом – найбільш раціональна дія слідчого або найбільш доцільна лінія його поведінки.

Види:

за витоками формування (використання даних НОП, логіки, психології тощо); розслідуванні.

за витоками формування (використання даних НОП, логіки, психології тощо);

за правовою регламентацією (передбачені чи не передбачені за КПК);

за ступенем складності (прості, складні).

Класифікація тактичних прийомів:

➤ 1) За видом слідчої (розшукової) дії:

- тактичні прийоми огляду місця події (аналіз окремих слідів; моделювання події, що відбулась тощо);
- тактичні прийоми допиту (постановка різних видів запитань; пред'явлення речових та інших доказів; оголошення показань окремих осіб тощо);
- тактичні прийоми обшуку (словесна розвідка; постановка обшукуваному уточнюючих запитань тощо);
- тактичні прийоми інших слідчих (розшукових) дій.

➤ 2) За діапазоном використання:

- тактичні прийоми, які використовують під час провадження тільки окремих слідчих (розшукових) дій;
- тактичні прийоми, які використовуються у декількох (багатьох) слідчих (розшукових) діях.

➤ 3) За об'єктом спрямованості (або сферою реалізації):

- тактичні прийоми, спрямовані на здійснення впливу на людину;
- тактичні прийоми, спрямовані на дослідження матеріального середовища;

➤ 4) За характером інформації:

- тактичні прийоми, які ґрунтуються на словесній інформації (бесіда на сторонню тему; роз'яснення значення щиросердого розкаяння тощо);
- тактичні прийоми, які базуються на матеріалізованій інформації (демонстрація доказів, різної наочної інформації тощо);
- тактичні прийоми, засновані на логіко-розумовій інформації (моделювання події, що відбулась тощо).

Механізм реалізації тактичних прийомів:

Їх психологічна спрямованість

Безпосередня або опосередкована взаємодія
слідчого (судді) з іншими учасниками
кримінального провадження

Психологічний ефект від використання прийому

Функції тактичних прийомів:

Загальні (притаманні низці процесуальних дій):

- функція пізнання;
- прогностична;
- комунікативна;
- регулятивна.

Окремі, у яких відображені загальні функції – обумовлені специфікою окремої процесуальної дії.

3.

Тактична комбінація – сукупність взаємопов’язаних і взаємообумовлених тактичних прийомів під час проведення однієї окремої слідчої (розшукової) дії, спрямованої на:

- забезпечення повноти виявлення та закріплення доказів;
- створення умов для проведення інших слідчих (розшукових) дій;
- усунення протидії розслідуванню, пов’язане з психологічним впливом.

Ознаки тактичних комбінацій:

Загальні ознаки тактичних комбінацій:

- цілісність;
- наявність визначеної структури;
- ієрархічність системи прийомів;
- множинність описання результатів використання

Окремі ознаки:

- цільова спрямованість;
- вибірковість та динамічність;
- варіантність та алгоритмічність

Безпосередніми цілями тактичної комбінації можуть бути:

- ▶ вирішення конфліктної ситуації;
- ▶ створення умов, необхідних для проведення слідчої (розшукової) дії слідчого;
- ▶ створення умов, що гарантують результативність слідчої (розшукової) дії;
- ▶ забезпечення таємниці досудового розслідування, в тому числі збереження в таємниці джерел доказів та орієнтуючої інформації;
- ▶ забезпечення збереження, до необхідного моменту, ще не використаних джерел доказів та орієнтуючої інформації;
- ▶ інший тактичний вплив на слідчу ситуацію з метою її зміни або використання.

Класифікація тактичних комбінацій:

За видами процесуальних дій

За змістом тактичних комбінацій:

- спрямовані на забезпечення повноти виявлення і закріплення слідів;
- використані як засіб психологічного впливу

За тактичними завданнями, що мають бути вирішені

Тактична операція

Тактична операція – комплекс слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових, організаційних та інших заходів (у різних варіаціях), спрямованих на досягнення конкретних завдань розслідування відповідно до визначеної моделі операції, мети та безпосереднього її проведення.

4.

Тактична рекомендація – науково обґрунтована і апробована практикою порада щодо вибору і застосування тактичних прийомів під час проведення досудового розслідування

Види

загальні рекомендації (для будь-яких учасників кримінального провадження незалежно від обставин провадження);

спеціальні (для визначеного адресата або у конкретній ситуації, у т.ч. щодо етичних аспектів досудового розслідування).

Тактичне рішення

Тактичне рішення – вибір мети тактичного впливу на слідчу ситуацію в цілому або її окремі елементи для досягнення поставленої мети і виконання тактичного завдання розслідування.

Складається з 3-х частин:

- інформаційна (оцінка та прогнозування вирішення ситуації);
- організаційна (розподіл функцій і визначення напрямів взаємодії);
- операційна (способи досягнення прогнозованого результату).

5. Класифікація слідчих ситуацій:

СПРИЯТЛИВА ситуація складається за наявності достатньої інформації. Ситуація стає сприятливою, коли для її вирішення потрібно лише забезпечити раціональну реалізацію наявних можливостей (слідчих, оперативно-розшукових, громадських, організаційних).

НЕСПРИЯТЛИВА ситуація складається, коли слідчому для її вирішення необхідно визначити заходи впливу, прийняти тактичне рішення та реалізувати його. Несприятлива ситуація найчастіше характеризується відсутністю достатньої інформації для її вирішення. Дії слідчого спрямовані на збирання інформації з метою її дослідження та використання у кримінальному провадженні.

Компоненти слідчої ситуації:

- Компоненти психологічного характеру: стан слідчого; результат конфлікту між слідчим і конфронтуючими йому особами.
- Компоненти інформаційного характеру: поінформованість слідчого та конфронтуючих йому осіб; наслідки розголошення слідчої таємниці тощо.
- Компоненти процесуального і тактичного характеру: докази та їх джерела; наявність надійних і ще не використаних джерел орієнтуючої інформації; можливість обрати потрібний запобіжний захід, ізолювати один від одного осіб, які є учасниками одного провадження, провести конкретну слідчу (розшукову) дію тощо.
- Компоненти матеріального й організаційно-технічного характеру: наявність комунікацій між черговою частиною і слідчо-оперативною групою; наявність засобів передачі й прийому необхідної інформації з облікових апаратів правоохоронних органів, мобільність її пошуку за запитом тощо.

Під час конфліктної ситуації інтереси слідчого та учасників кримінального провадження між собою не співпадають (наприклад, підозрюваний прагне приховати сліди кримінального правопорушення, не нести за нього відповідальність тощо).

Безконфліктна слідча ситуація виникає, коли інтереси учасників розслідування співпадають.

Типова ситуація складається, коли під час розслідування кримінального правопорушення діють загальні закономірності механізму його вчинення, формування джерел доказів. Для вирішення типових ситуацій застосовують заздалегідь розроблені програми діяльності слідчого.

Види слідчої ситуації

СПЕЦИФІЧНА слідча ситуація складається за характерним збігом обставин, які потребують вибору нетипових засобів і тактичних прийомів вирішення.

ПОЧАТКОВІ слідчі ситуації виникають на початковому етапі розслідування кримінального правопорушення.

ПРОМІЖНІ ситуації характерні для подальшого етапу розслідування (робочого етапу) й можуть бути різних видів залежно від їхньої основи.

КІНЦЕВІ ситуації виникають під час завершення розслідування, оцінки його результатів, вони визначають, як закінчилося розслідування, які проблеми виникли у зв'язку з цим.

6.

Зв'язок криміналістичної тактики з:

- ▶ **методологією** – використовується понятійний апарат, реалізуються теорія криміналістичної ідентифікації та діагностики, інші окремі криміналістичні теорії і вчення;
- ▶ **технікою** – положення криміналістичної техніки визначаються з урахуванням необхідності і можливості використання техніко-криміналістичних засобів з метою більш ефективного проведення слідчих (розшукових) дій та всього розслідування в цілому;
- ▶ **методикою** – криміналістичні рекомендації щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій використовують у структурі криміналістичних методик з урахуванням специфіки розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, типових слідчих ситуацій і напрямів їх вирішення. При цьому обирають саме ті слідчі (розшукові) дії, проведення яких найбільш оптимально призводить до позитивного результату.

Тема № 13
«Тактика огляду та освідкування»

План:

- 1. Поняття, види та принципи огляду.**
- 2. Тактика огляду місця події.**
- 3. Особливості огляду трупа.**
- 4. Інші види огляду.**
- 5. Тактика освідкування.**
- 6. Участь спеціалістів під час проведення огляду та освідкування.**

1.

Огляд – це слідча (розшукова) дія, що полягає у сприйнятті об'єктів для виявлення слідів кримінального правопорушення, з'ясування його механізму та обставин його вчинення; інших даних, що мають значення для кримінального провадження.

Види огляду:

1. Житла чи іншого володіння особи (ч.2 ст.233, ч.2 ст.237 КПК).
2. Місцевості (ч.1 ст.237).
3. Приміщення (ч.1 ст.237).
4. Речей та документів (ч.1 ст.237).
5. Тварин.
6. Трупа (ст.238).
7. Освідування (ст.241 КПК).

Мета огляду:

виявлення слідів кримінального правопорушення і речових доказів

з'ясування обставин події

висунення версій про подію кримінального правопорушення та його учасників

отримання даних про осіб, які могли бути свідками вчинення кримінального правопорушення, з метою організації подальших слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

Завдання огляду:

дослідження та фіксація обстановки місця кримінального правопорушення

виявлення, фіксація та вилучення слідів кримінального правопорушення й інших об'єктів, що можуть бути використані у кримінальному провадженні як речові докази

виявлення інших обставин, які мають значення для кримінального провадження

Проведення огляду підпорядковане певним принципам, до яких належать

1. Своєчасність огляду полягає в проведенні цієї слідчої (розшукової) дії відразу ж, як у ньому виникає необхідність.
2. Об'єктивність огляду полягає насамперед у дослідженні і фіксації всього виявленого в тому вигляді, в якому це було в дійсності.
3. З об'єктивністю огляду тісно пов'язана його повнота – виявлення, фіксація і дослідження всіх тих фактичних даних, що мають доказове значення в справі.
4. Активність огляду полягає, по-перше, в тому, що слідчий, прокурор здійснює його в силу свого службового становища, незалежно від бажань зацікавлених осіб, і, по-друге, в тому, що він діє, приймаючи всі заходи до виявлення слідів кримінального правопорушення, проявляє творчу ініціативу.
5. Методичність і послідовність полягають у правильній організації і планомірному проведенні огляду.
6. Застосування науково-технічних засобів. Виявлення слідів під час огляду в багатьох випадках неможливо без застосування науково-технічних засобів. Зокрема, виявлення слідів рук (невидимих і слабпомітних), ніг, крові, мікрочасток вимагає застосування спеціальних науково-технічних засобів, значна їх кількість є у криміналістичній валізі, однак при огляді можуть бути використані також інші науково-технічні засоби, що передбачає залучення спеціаліста.
7. Єдине керівництво оглядом.

2.

Огляд місця події – це різновид огляду, під час проведення якого виявляють, безпосередньо сприймають, фіксують і оцінюють стан, властивості, ознаки матеріальних об'єктів з метою отримання фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження.

Місце події – це широке поняття, яким можуть охоплюватися: місце приготування до кримінального правопорушення, місце його безпосереднього вчинення, місце виявлення слідів і знарядь вчинення кримінального правопорушення та місце їх приховання.

Огляд місця подій:

Первинний

Повторний

Додатковий

Первинний огляд здійснюють безпосередньо після отримання інформації про подію й у обстановці місця події наявні незмінні сліди кримінального правопорушення та злочинця.

Повторний огляд здійснюють у випадках, якщо виникає сумнів у повноті та достовірності первинного огляду внаслідок різноманітних причин.

Додатковий огляд здійснюють у випадках, коли під час досудового розслідування виникає необхідність оглянути певний об'єкт або ділянку місця події, які або взагалі не були оглянуті під час первинного огляду або були оглянуті недостатньо ретельно.

Основні учасники огляду:

Огляд житла чи іншого володіння особи:

1. Слідчий, прокурор.
2. Поняті (не менше 2) незалежно від застосування безперервного відеозапису

Огляд трупа:

1. Слідчий, прокурор.
2. Судмедексперт або лікар.
3. Поняті (не менше 2) (але ч.7 ст.223).

Інші види огляду (крім освідкування), зокрема, місцевості, речей та документів, тварин слідчий може здійснити самостійно без участі інших обов'язкових учасників

Факультативні учасники

- ▶ прокурор;
- ▶ керівник органу досудового розслідування;
- ▶ спеціаліст;
- ▶ потерпілий;
- ▶ підозрюваний;
- ▶ захисник;
- ▶ законний представник тощо.

Процесуальні положення огляду місця події:

- ▶ огляд місця події проводить слідчий, прокурор;
- ▶ огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР, що здійснюється негайно після завершення огляду (ч. 3 ст. 214 КПК України);
- ▶ огляд проводять у присутності не менш як двох понятих;
- ▶ слідчий, прокурор з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, може запросити для участі в огляді спеціалістів;
- ▶ огляд проводять у денний час, не допускається проводити огляд у нічний час (з 22 до 6 години), за винятком невідкладних випадків, коли затримка в його проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного (ч. 4 ст. 223 КПК України).

Процесуальні положення огляду місця події:

- ▶ Проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою (огляд, обшук) можна не інакше як: 1) лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або 2) на підставі ухвали слідчого судді, або 3) у випадках невідкладності, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення (ч.ч.1 та 3 ст.233 КПК).
- ▶ У останньому випадку слідчий зобов'язаний невідкладно звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді.
- ▶ Якщо слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, одержані докази є недопустимими, а отримана інформація підлягає знищенню (ч.ч.1 та 3 ст.255 КПК).

Процесуальний порядок – огляд житла чи іншого володіння особи:

- ▶ Вживаються заходи для забезпечення присутності осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені чи порушені.
- ▶ Особі пред'являють ухвалу та надають її копію або отримують дозвіл власника на огляд житла чи іншого володіння особи.
- ▶ Будь-якій особі може бути заборонено: залишити місце огляду до його закінчення; вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню огляду.
- ▶ Дозволяється вилучення лише речей і документів, які мають значення для справи. Інші речі вважаються тимчасово вилученим майном (ст.ст.167-169 КПК).
- ▶ Речі, вилучені з обігу, вилучаються з місця їх виявлення незалежно від їх належності до кримінального провадження.

Під час огляду місця події слідчим можуть бути з'ясовані питання, які мають значення для визначення шляхів подальшого розслідування, а саме:

- ▶ характер події, що мала місце;
- ▶ чи на місці огляду відбулося кримінальне правопорушення;
- ▶ шляхи проникнення правопорушників на місце і шляхи їх виходу з нього;
- ▶ скільки було правопорушників на місці кримінального правопорушення і чи знайома їм обстановка;
- ▶ час вчинення кримінального правопорушення;
- ▶ який час правопорушники перебували на місці;
- ▶ як пересувались правопорушники на місці події, яких предметів вони торкалися;
- ▶ з використанням яких знарядь або засобів діяли правопорушники;
- ▶ яку мету переслідували правопорушники, чи досягли вони її;
- ▶ які сліди залишені правопорушниками на місці події, які сліди залишились на них та їх одязі;
- ▶ хто і звідки міг бачити те, що відбувалося на місці події.

Етапи огляду місця подій:

Підготовчий

Робочий

Заключний

Тактика огляду житла чи іншого володіння особи

Підготовчий етап до виїзду:

- ▶ Отримання вичерпної інформації про подію.
- ▶ Забезпечення охорони місця події.
- ▶ Вжиття заходів щодо усунення негативних наслідків події.
- ▶ Запрошення учасників огляду.
- ▶ Підготовка і перевірка техніко-криміналістичних засобів.

Підготовчий етап на місці проведення огляду:

- Перевірка виконання розпоряджень слідчого.
- Залучення понятих (за необхідності).
- Розподіл обов'язків між учасниками огляду.
- Опитування можливих свідків.

Тактика огляду житла чи іншого володіння особи

Робочий етап огляду:

1. Загальний огляд

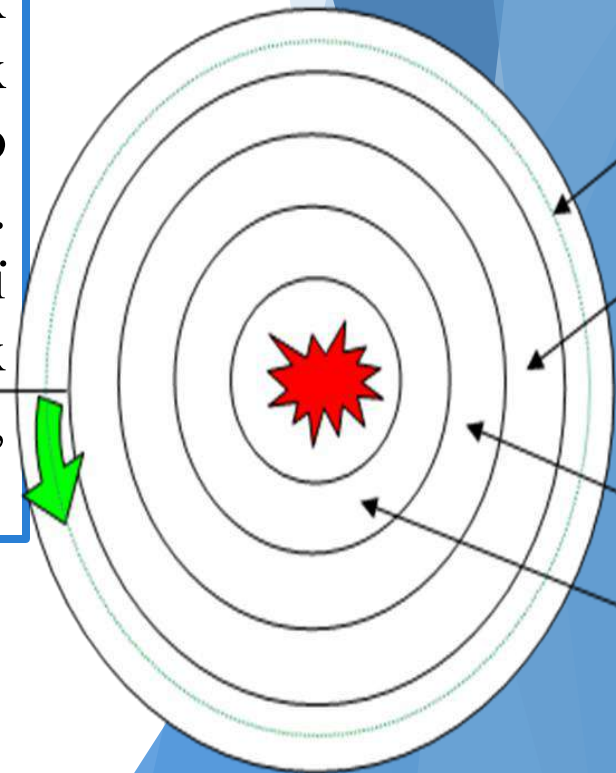
- Орієнтування на місцевості
- Визначення меж МП
- Уточнення тактики проведення огляду

2. Детальний огляд

- Дослідження об'єктів у статистичному та динамічному стані
- Виявлення слідів кримінального правопорушення та речових доказів

Концентричний метод

Концентричний метод (від периферії до центра), який найбільш доцільно обирати у випадках, коли центр місця події не має чітко визначених меж і увагу необхідно зосередити на окремих слідах і предметах (речових доказах), що дозволяють визначити центр і характер події. Ексцентричний метод – від центра до периферії – найбільш характерний для кримінальних право-порушень, де подія має центр (наприклад, труп або місце зіткнення автомобілів).

Фронтальний (лінійний) метод

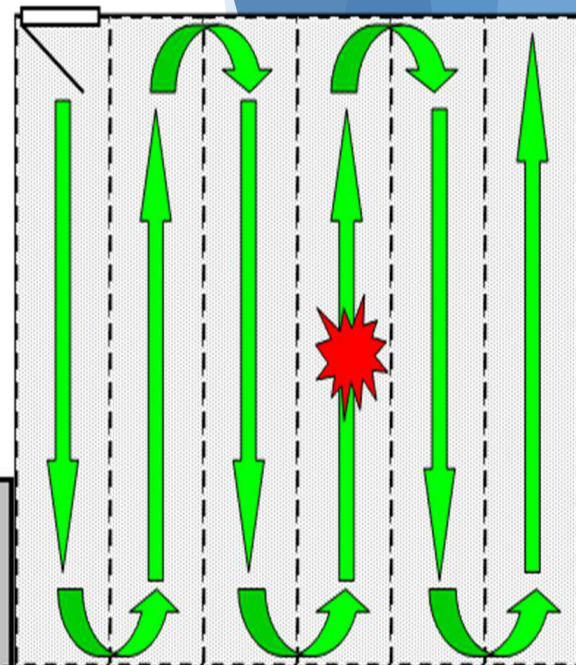
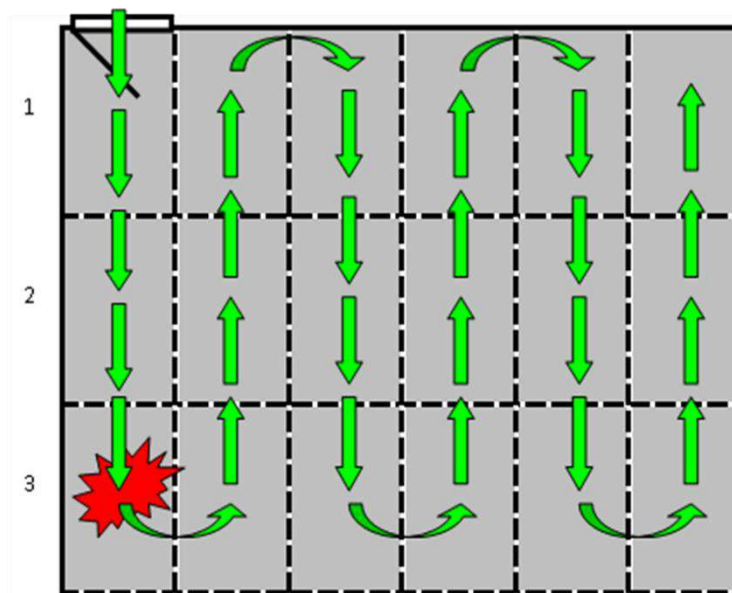
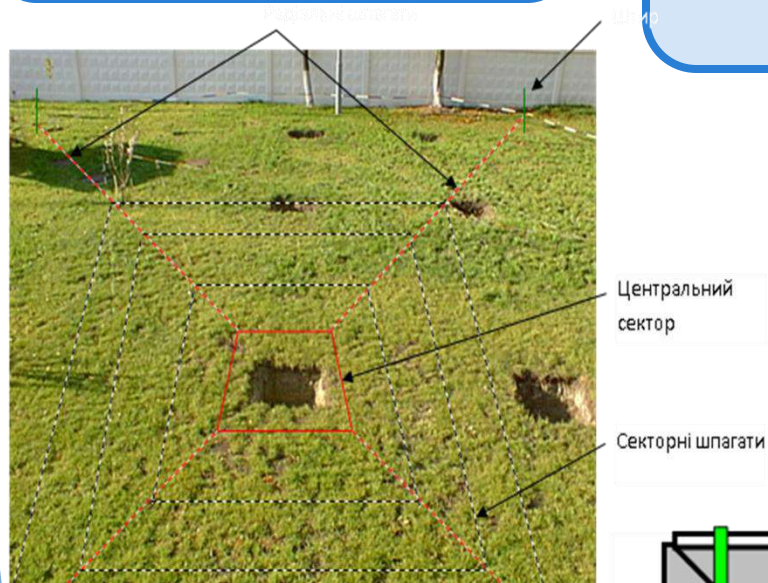
Фронтальний (лінійний) метод застосовують під час огляду значних площ, де місце події пов'язане з великою кількістю і розосередженістю слідів і предметів (речових доказів). Для огляду місця події можуть бути обрані й інші методи, зокрема уявне розбиття місця на квадрати, сектори або інші частини, зручні для огляду приміщень чи ділянок місцевості. Методи огляду можуть бути і комбінованими, залежно від ситуації огляду, а також комплексу слідів і предметів (речових доказів), виявлених під час огляду.

Секторний огляд

Огляд по координатній сітці

Огляд по смугах

Негативні обставини – це наявні фактичні дані, яких за механізмом події не повинно бути або, навпаки, відсутні, хоча вони б насправді мали бути.

Види негативних обставин:

Окремі предмети, сліди взаємодії, що суперечать механізму події чи зібраним матеріалам кримінального провадження.

Дисимуляції – ознаки приховування інформації, що проявляються в актах поведінки чи показаннях окремих осіб.

**За наявності негативних обставин
можливими є такі висновки:**

Висунута версія є невірною

Механізм події сприйнятий
неправильно

Мало місце інсценування

Заключний етап:

Складання протоколу, виготовлення планів чи схем, спеціаліст допомагає вилучити і упакувати виявлені об'єкти

3.

Огляд трупа складається з двох стадій – загального і детального огляду трупа. Хід і результати огляду трупа відображають в протоколі огляду місця події.

Огляд трупа

Під час огляду трупа обов'язково досліджують:

► Позу трупа і його положення на місці події. Загальний огляд трупа починають з фіксації місця його знаходження, положення, загального вигляду і пози трупа, тобто розташування його частин відносно одна одної.

Положення трупа описують щодо найближчих нерухомих об'єктів – входу, вікон, стін, полотна залізниці, дерев тощо.

► Зовнішній вигляд одягу трупа, що відіграє істотну роль для встановлення механізму події.

► Знаряддя заподіяння смерті оглядають під час огляду трупа лише у випадках, коли вони механічно з'єднано з трупом. Їх оглядають до роздягання трупа й огляду одягу для того, щоб при цих діях розташування і стан знаряддя не були порушені.

► Далі варто оглянути ложе трупа. З цією метою його варто підняти і віднести вбік. Труп не можна волочити або перевертати, тому що предмети, які знаходяться під ним, можуть мати істотне значення для розслідування й дозволять зробити висновок про переміщення трупа чи іншу зміну його пози.

Огляд трупа

► Після зовнішнього огляду трупа його роздягають. Кожну частину одягу оглядають окремо й у сукупності з іншими частинами. При огляді одягу з'ясовують: чи відповідає вона розмірам трупа, чи всі частини одягу наявні, які предмети знаходяться в кишенях і інших частинах одягу, які помарки і плями маються на ній (розміри і розташування цих плям, їх колір, ступінь просоченості тканини, вологість), ушкодження (характер ушкоджень, їх розмір, форма, специфічні ознаки, що вказують на походження), є чи на одязі мітки і які саме, чи має одяг запах, відповідність якості верхнього і нижнього одягу.

► Тіло трупа оглядають в найбільш доцільній послідовності. Встановлюють стать, вік, зріст, колір волосся, очей померлого; характер, ступінь і локалізація трупних явищ і ушкоджень (їх походження визначають лише під час судово-медичного дослідження трупа); стан зубного апарата, наявність виділень тощо. Необхідно зіставляти ушкодження на тілі й одязі зіставляють між собою для встановлення їх відповідності між собою.

► Предмети, виявлені в кишенях та інших частинах одягу трупа, можуть бути оглянуті як разом з одягом, так і після огляду тіла; при цьому фіксують характер, розміри, форма предметів, їх стан і розташування на трупі.

4.

Огляд речей

Огляд речей починають з вивчення їх загального вигляду. Слідчий встановлює стан речі, її найменування і призначення, при необхідності – правила користування цією річчю. Потім виявляють індивідуальні ознаки речі, її дефекти й особливості, ознаки, що свідчать про те, за яким призначенням її було використано і як інтенсивно, ознаки, що вказують на зв'язок речі, яку оглядають, з розслідуваною подією.

Мета огляду документів – виявити і зафіксувати такі їх ознаки, які надають документам значення речових доказів, а також встановити засвідчені ними або викладені в них обставини і факти, що мають значення для кримінального провадження.

На початковому етапі огляду слідчий повинен отримати загальне уявлення про документ. При цьому з'ясовують:

- ▶ а) що являє собою документ;
- ▶ б) у кого і де зберігається;
- ▶ в) зовнішній вигляд документа і його реквізити;
- ▶ г) походження документа, від кого він надійшов до адресата.

Огляд приміщень та місцевості

Огляд приміщень і місцевості. Об'єктами цього виду огляду, який проводять за правилами огляду місця події, можуть бути складські, торгівельні, виробничі і житлові приміщення, різні ділянки місцевості (наприклад, місце зустрічі співучасників).

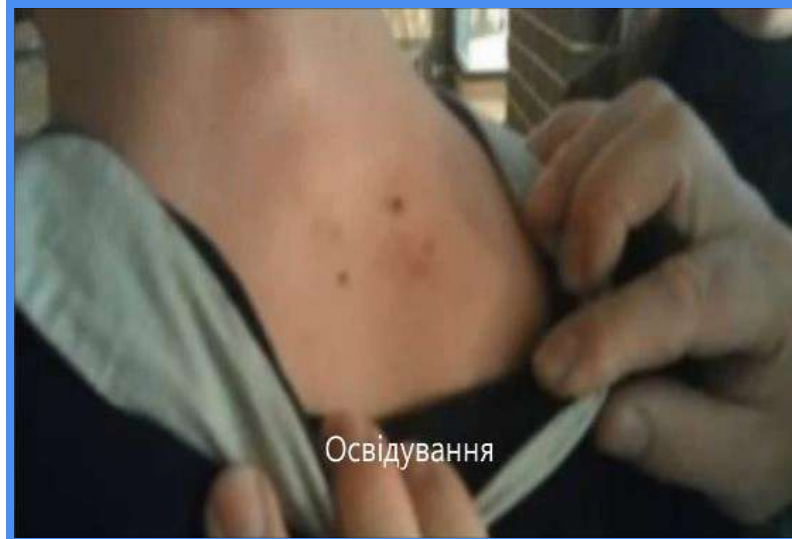
5.

Освідування – це слідча (розшукова) дія, яку проводять для виявлення на тілі підозрюваного, свідка чи потерпілого слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу (ч.1 ст.241 КПК).

Види освідування:

1. Слідче (основні учасники – слідчий, прокурор, освідувана особа, поняті (але ч.7 ст.223 КПК); факультативні – судово-медичний експерт/лікар, інші спеціалісти; особи, які ініціювали проведення освідування).
2. Судово-медичне освідування (основні учасники – судово-медичний експерт/лікар, освідувана особа, слідчий, прокурор (коли відсутня необхідність оголення особи); факультативні учасники – спеціалісти; особи, які ініціювали проведення освідування).

Освідування здійснюють на підставі постанови прокурора та, за необхідності, за участю судово-медичного експерта або лікаря. Освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи, здійснює особа тієї ж статі, за винятком його проведення лікарем і за згодою особи, яка освідується (ч.2 ст.241 КПК).

Підготовчий етап освідчування:

Визначити мету і завдання освідчування.

Встановити час і місце проведення.

Запросити учасників, зокрема освідчувану особу.

Забезпечити належне освітлення

За необхідності – підготувати техніко-криміналістичні засоби та засоби фіксації.

Робочий етап освідкування:

огляд ділянок тіла, не закритих одягом і взуттям

пропозиція звільнити від одягу ділянки тіла,
необхідні для огляду

огляд одягу, взуття чи головних уборів

пропозиція особі добровільно пройти
освідкування, а у разі відмови – його проведення
примусово

огляд і описання у протоколі виявлених слідів
кримінального правопорушення чи особливих
прикмет

За необхідності здійснюють фіксування наявності чи відсутності на тілі особи, яка підлягає освідчуванню, слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет шляхом фотографування, відеозапису чи інших технічних засобів. Зображення, демонстрація яких може розглядатися як образлива для освідчуваної особи, зберігаються в опечатаному вигляді і можуть надаватися лише суду під час судового розгляду (ч.4 ст.241 КПК).

Про проведення освідкування складають протокол згідно з вимогами КПК.
Особі, освідкування якої проводилося примусово, надають копію протоколу освідкування.

6.

Участь спеціалістів під час проведення огляду та освідчування спрямована на:

- застосування належної правової процедури: обов'язкова (огляд трупа, зокрема пов'язаний з ексгумацією, судово-медичне освідчування) та факультативна (всі інші випадки) участь;
- надання допомоги слідчому в пошуку, виявленні, фіксації та вилученні слідів шляхом використання своїх спеціальних знань;
- проведення попередніх досліджень.

Тема 14

«Тактика обшуку»

План:

- 1. Поняття, сутність та види обшуку.**
- 2. Підготовка до обшуку. Технічні засоби пошуку.**
- 3. Особливості тактики обшуку в приміщенні та на місцевості. Особистий обшук.**
- 4. Ситуаційна обумовленість тактики обшуку.**

1.

Обшук — це слідча (розшукова) дія, що проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування його знаряддя або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб (ч.1 ст.234 КПК).

Завдання обшуку

- Пошук і вилучення інших предметів і документів, що мають значення для розслідування (це можуть бути сліди чи предмети та речі зі слідами кримінального правопорушення).
- Вилучення предметів і документів, що заборонені в обігу (вогнепальна зброя, наркотичні засоби, радіоактивні речовини, документи, що містять державну таємницю тощо).
- Виявлення і вилучення знарядь вчинення кримінального правопорушення (зброї, вибухових пристроїв, відмичок, підроблених печаток).
- Виявлення осіб і трупів, які розшукуються (стосується як безпосередньо осіб і трупів, так і матеріалів, що полегшують їх розшук).

Клопотання повинно містити відомості про:

- ▶ найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер
- ▶ короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання;
- ▶ правову кваліфікацію кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- ▶ підстави для обшуку;
- ▶ житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, де планується проведення обшуку;
- ▶ особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться;
- ▶ речі, документи або осіб, яких планується відшукати (ст.234 КПК).

Слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про обшук, якщо прокурор, слідчий не доведе наявності достатніх підстав вважати, що:

- було вчинено кримінальне правопорушення;
- відшукувані речі і документи мають значення для досудового розслідування;
- відомості, які містяться у відшукуваних речах і документах, можуть бути доказами під час судового розгляду;
- відшукувані речі, документи або особи знаходяться у зазначеному в клопотанні житлі чи іншому володінні особи.

Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи з підстав, зазначених у клопотанні прокурора, слідчого, надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз.

Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи може бути виконана слідчим чи прокурором.

Для участі в проведенні обшуку може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку має право запросити спеціалістів.

Обшук житла чи іншого володіння особи

на підставі ухвали слідчого судді повинен відбуватися в час, коли завдається найменша шкода звичайним заняттям особи, яка ними володіє, якщо тільки слідчий, прокурор не вважатиме, що виконання такої умови може суттєво зашкодити меті обшуку.

Перед початком виконання ухвали слідчого судді особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності – іншій присутній особі повинна бути пред'явлена ухвала і надана її копія. Слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку.

У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку (ч.2 ст.30 Конституції України).

Види обшуку:

Житла чи іншого володіння особи (ч.2 ст.233). Проводять на підставі ухвали слідчого судді (ч.2-5 ст.234, ст.235) або без неї у випадках невідкладності (ч.3 ст.233 КПК).

Основні учасники:

- слідчий, прокурор;
- не менше двох понятих
- +
- особи, чий права

та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені (ч.1 ст.236). Але обшук може бути проведено й за їхньої відсутності (ч.4 ст.236 КПК).

Обшук затриманої особи як складова затримання (ч.3 ст.208 КПК).

Обшук особи, яка перебуває у житлі чи іншому володінні особи (ч.5 ст.236), проводять за постановою слідчого, прокурора (ч.3 ст.110).

Основні учасники:

- слідчий, прокурор;
- обшукувана особа;
- двоє понятих.

Види обшуку:

- **За об'єктами, що обстежуються:**

- Приміщень (примусове обстеження приміщень, що є у володінні фізичних чи юридичних осіб)
- Транспортних засобів (примусове обстеження будь-якого приватного транспортного засобу)
- Місцевості (трудомістке, планомірне і послідовне обстеження певних ділянок місцевості)
- Особистий (примусове обстеження людини, її одягу, взуття та інших речей)

- **За послідовністю проведення:**

- Первинний (обстеження приміщення, ділянки місцевості чи приватного транспорту вперше)
- Повторний (проводиться у випадках, якщо первинний обшук був проведений за несприятливих умов або якщо залишилися необстеженими чи недостатньо обстеженими окремі ділянки приміщення, відкритої місцевості, предмету)

- **За одночасністю проведення**

- Груповий (кілька одночасних обшуків, що здійснюються у одній справі в різних осіб, в різних місцях)
- Одиночний (обшук проводиться в певний час в певному місці)

Повторний обшук проводять у випадках, коли первинний обшук був проведений у несприятливих умовах або коли залишилися необстеженими (недостатньо ретельно обстеженими) окремі ділянки приміщення, відкритої місцевості, предмети.

Груповий обшук — це кілька одночасних обшуків, що здійснюють по одному провадженні у різних осіб, в різних місцях. Проведення групового обшуку має певну специфіку:

- одночасно працюють кілька слідчо-оперативних груп;
- реально існує кілька об'єктів обшуку;
- має місце єдине керівництво у проведенні обшуку кількох об'єктів;
- існує єдність часу початку обшуку на всіх об'єктах;
- запропоновано єдиний план проведення обшуку.

Підстави проведення обшуку:

- **Фактичні підстави** проведення обшуку – встановлені під час кримінального провадження фактичні дані, що дозволяють передбачити, що шукані об'єкти можуть знаходитися у певному місці або у особи.
- **Юридичні підстави** – ухвала слідчого судді, постанова слідчого, прокурора чи його процесуальне рішення (залежно від виду обшуку та умов його проведення).

Об'єкт пошуку – це те, що необхідно відшукати, виявити, знайти. Під час обшуку такими об'єктами є: люди, трупи, знаряддя кримінального правопорушення, предмети протиправного посягання, документи, сліди тощо.

Об'єкт обшуку – це те, відносно чого (чи кого) здійснюють обстеження.

Об'єктом обшуку може бути фактично будь-яке місце, що знаходиться у кого-небудь в розпорядженні (власності), або особа, якщо є достатні підстави вважати, що у цьому місці чи у певної особи можуть бути знаряддя кримінального правопорушення, предмети та цінності, які мають значення для кримінального провадження.

Принцип обшуку:

раптовість

планомірність

повнота

ретельність

врахування особливостей того, кого обшукуємо

Системи тактичних прийомів обшуку – це своєрідні алгоритми (типові програми) для слідчого в процесі їх використання. Застосування таких систем полегшує прийняття правильних рішень у різних ситуаціях.

Система тактичних прийомів, спрямована на подолання відмови обшукуваного від спілкування, охоплює:

- роз'яснення мети і необхідності обшуку;
- постановку нейтральних запитань;
- залучення обшукуваного до діяльності слідчого;
- словесну розвідку (слідчий звертається не до обшукуваного, а до інших учасників обшуку з певними вказівками і пропозиціями).

Система тактичних прийомів, спрямована на пошук об'єктів, що зберігаються без спеціального маскування, включає:

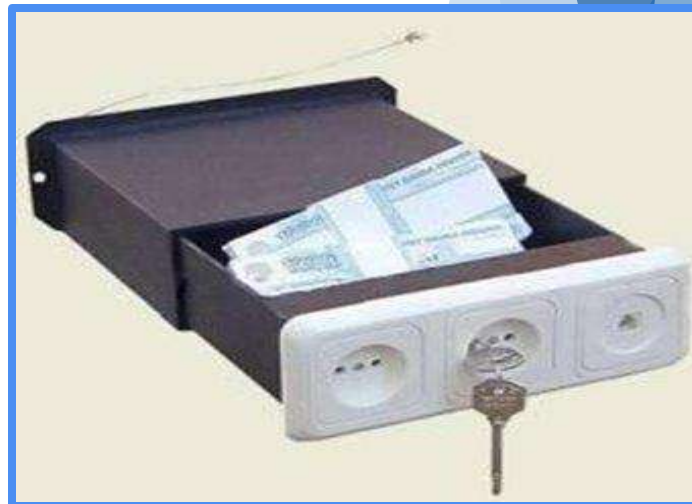
- аналіз обстановки місця обшуку з метою визначення місць природного зберігання предмета пошуку;
- аналіз об'єктів, виявлених у місцях їх природного зберігання;
- зіставлення виявленого об'єкта з ознаками того, що шукають.

3

Система тактичних прийомів, спрямована на пошук об'єктів, схованих у спеціальних тайниках або інших недоступних місцях, може включати:

- аналіз ознак предмета пошуку;
- зіставлення предмета пошуку з різними об'єктами місця обшуку;
- орієнтацію на професійні (чи інші) навички обшукуваного під час визначення місця приховання;
- використання можливостей типових аналогів;
- аналіз окремих ділянок приміщення, меблів, інших об'єктів з метою встановлення демаскуючих ознак;
- зіставлення однакових предметів між собою.

Етапи проведення обшуку:

підготовчий

робочий

заключний

2.

На підготовчому етапі визначають:

- Мету проведення обшуку
- У кого слід провести обшук
- Де буде проводитися обшук
- Час проведення обшуку
- Необхідність складання процесуальних документів
- Склад учасників
- Необхідні техніко-криміналістичні та транспортні засоби

Робочий етап:

- Проникнення на місце проведення обшуку.
- Оголошення ухвали слідчого судді і надання її копії.
- Заборона будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення або вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку.
- Пропозиція добровільно видати вказані в ухвалі речі чи документи.
- Отримання нових даних про розташування і особливості приміщення, визначення найбільш ймовірних місць знаходження об'єктів пошуку і початок проведення обшуку.
- Проведення обшуку у обсязі, необхідному для досягнення його мети.
- За необхідності:
 - відкриття закритих приміщень, сховищ і речей, які відмовляються відкрити;
 - проведення обшуку особи (осіб).

Тактичні прийоми робочого етапу:

Обшук послідовний чи вибірковий.

Спільний чи роздільний пошуки

Паралельне чи зустрічне обстеження

Обстеження без порушення і з порушенням цілісності об'єктів

Порівняння однорідних предметів або ділянок місцевості

Під час обшуку підлягають вилученню:

1. Речі й документи, щодо яких прямо надано дозвіл на відшукування.
2. Предмети, вилучені законом з обігу, незалежно до їх відношення до кримінального провадження.
3. Речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукування в ухвалі слідчого судді, та не належать до предметів, вилучених законом з обігу і вважаються тимчасово вилученим майном.

На заключному етапі обшуку:

1. Складають протокол, у якому вказують:

- що конкретно виявлене і вилучене;
- де саме вилучене;
- за яких обставин вилучене.

Особи, у присутності яких здійснюється обшук, мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу (ч.8 ст.236 КПК).

Протокол складається з 3 частин:

У вступній частині зазначається коли, де, ким, на якій підставі, у кого, в присутності яких осіб проведено обшук. Тут також зазначають, що перед обшуком слідчий запропонував добровільно видати предмети чи документи і яку було надано на це відповідь.

Описова частина містить відомості про об'єкти пошуку, умови їх зберігання та способи маскування. Якщо під час обшуку виявлено тайник, необхідно детально описати його конструкцію, вказати розміри, місцезнаходження, яким чином приховано тощо.

У заключній частині зазначають, які предмети вилучені, як вони упаковані й опечатані. За наявності заяв і зауважень присутніх їх заносять до цієї частини протоколу.

У цій частині протоколу зазначається факт використання під час обшуку фотозйомки та відеозапису. Все вилучене описують в протоколі таким чином, щоб кожний предмет був індивідуалізований, та зазначають, що саме передано на зберігання і кому.

В обов'язковому порядку вилучені предмети мають бути описані та упаковані (у пакет, коробку, ящик тощо). Після пакування на упаковці робиться відповідний надпис (де зазначають вміст пакета), який засвідчують підписами учасники обшуку (поняті, слідчий, спеціалісти тощо).

У разі відсутності осіб у житлі чи іншому володінні копія ухвали повинна бути залишена на видному місці. При цьому слідчий, прокурор зобов'язаний забезпечити схоронність майна, що знаходиться у житлі чи іншому володінні особи, та неможливість доступу до нього сторонніх осіб (ч.4 ст.236 КПК).

Другий примірник протоколу обшуку разом із доданим до нього описом вилучених документів та тимчасово вилучених речей (за наявності) вручається особі, у якої проведено обшук, а в разі її відсутності – повнолітньому членові її сім'ї або його представникові (ч.9 ст.236 КПК).

2. Додаткові засоби фіксації – вимірювання, фотографування, відео-запис, складання планів і схем, виготовлення графічних зображень обшуканого житла чи іншого володіння особи чи окремих речей, виготовлення відбитків та зліпків, огляд і вилучення документів, тимчасове вилучення речей, які мають значення для кримінального провадження (ч.7 ст.236 КПК).

3.

Обшук в окремій ізольованій квартирі або приватному будинку необхідно розпочинати з обстеження житлового приміщення. Особи, які знаходяться в приміщенні, крім господаря, запрошуються до іншої кімнати або на кухню та за ними встановлюється спостереження. Під час обшуку із приміщення не дозволяється виходи-ти. Особи, які знаходяться в приміщенні, можуть піддаватися особистому обшуку.

При обстеженні конструктивних вузлів будівлі необхідно звертати увагу на елементи, що не передбачені проектом, відсутність окремих деталей, неоднорідність фарбування, відмінності у кольорі штукатурки, пошкодження павутиння.

При провадженні обшуку необхідно враховувати професійну діяльність обшуканої особи, її схильності та захоплення, так як це може бути пов'язано із способами переховування предметів і документів, а також обранням місць для обладнання тайників.

До загальних прийомів належать:

- планомірність та послідовність обстеження приміщення;
- активне використання технічних засобів і спеціальних знань (спеціалістів);
- використання логічних і психологічних прийомів.

Особливу увагу слід звертати на дії осіб, які виявляють послужливість, прагнення у всьому полегшити роботу слідчого і таким чином залишити тайники не дослідженими, створити невірне уявлення, що шукати даремно.

Обшук в комунальній квартирі, в гуртожитку, на робочому місці також має свої тактичні особливості.

1. У комунальній квартирі обшук слід починати з місць загального користування (кухня, коридор, туалет, комора, горище, підвал). Обстеженню підлягають тільки ті об'єкти, які належать обшуканій особі; наприклад, кухонна шафа, плита, умивальник у загальній кухні.

2. Після обстеження приміщень загального користування проводять обшук житлового приміщення за загальними правилами. Під час обшуку в гуртожитках обов'язково повинен бути присутній представник адміністрації (комендант, майстер).

Обшук на робочому місці у службових приміщеннях необхідно розпочинати з робочого місця обшукуваного. У першу чергу оглядають робочий стіл, сейфи, шафи.

Враховуючи примусовий характер обшуку, слідчий під час його проведення має право розкривати замкнені приміщення і сховища, якщо володар відмовляється їх відчинити, але при цьому слідчий повинен уникати не викликаних необхідністю пошкоджень замків, дверей та інших предметів.

Обшук особи рекомендується проводити у певній послідовності – зверху донизу.

Спочатку досліджують головний убір, одяг (пальто, сукня, піджак, штани, спідниця тощо), взуття, а потім натільну білизну.

Особливу увагу необхідно приділяти дослідженню кишень, швів, підкладки пальта, піджака, спідниці тощо.

Потім досліджується тіло людини. Це пов'язано з тим, що невеликі та мініатюрні речі, а також певні речовини (зокрема, наркотичні засоби) можуть переховуватися як в одязі, так і на тілі або в природних порожнинах тіла.

Застосування тактичних прийомів обшуку особи пов'язано з проблемою статі та використанням тактичних засобів для виявлення та вилучення предметів, що сховані. Тому попередньо, перш ніж розпочати примусове обстеження, слід переконати особу, що обшукується, добровільно видати сховані предмети.

Для обшуку тіла людини та застосування технічних засобів обов'язково запрошують спеціаліста – судово-медичного експерта, рентгенолога, хірурга. Під час обшуку особи підлягають обстеженню і супутні речі, що є в обшукуваного – валізи, дипломати, сумки, гаманці, порт-сигари, трубки для куріння тощо.

Об'єктом обшуку на місцевості може бути ділянка місцевості (території подвір'я, садиби, садової ділянки, підсобного господарства, саду, городу, які належать або знаходяться в користуванні конкретної особи, установи).

Обстеження місцевості необхідно здійснювати плановірно та у певній послідовності.

Ділянку місцевості розподіляють на сектори або квадрати та методично і послідовно досліджують. Залежно від характеру досліджуваної місцевості, особливостей об'єктів пошуку та інших конкретних обставин можуть застосовувати ексцентричний, концентричний або фронтальний методи дослідження місцевості з використанням у необхідних випадках різних технічних засобів.

Під час проведення обшуку необхідно звертати увагу на ознаки, які можуть свідчити про можливість знаходження у тому чи іншому місці замаскованого тайника – ділянки землі з пожовклою травою на фоні загальної зеленої маси, пошкодження ґрунту, мітки на деревах, скопана грядка на присадибній ділянці тощо. Наявність тайників або місця поховання трупа в окремих випадках може вказувати поведінка свійських тварин.

Здійснюючи обшук на місцевості, можна проводити розкопки місцевості, розорювання ділянки, видалення насаджень та інші пошукові дії.

Обшук транспортних засобів передбачає примусове обстеження будь-якого транспортного засобу, який є у приватному володінні громадянина (мотоцикл, автомобіль, яхта, особистий літак). Такий обшук має певну специфіку залежно від виду обшуку і особливостей транспортного засобу.

4.

У теорії криміналістики тактику обшуку розглядають щодо п'яти основних питань:

- що чи кого шукати;
- у кого шукати;
- де шукати;
- коли шукати;
- як шукати.

Реалізація тактичних прийомів обшуку потребує розгляду їх ситуаційної обумовленості, вивчення повторюваності та типовості ситуацій. Знання типових ситуацій дозволяє не тільки передбачати їх традиційне виникнення у відповідних умовах, а й обирати оптимальну тактику.

Ситуаційна обумовленість тактики обшуку

Залежно від присутності чи, навпаки, відсутності обшукуваного можуть бути виділені дві ситуації:

- здійснення обшуку в ситуації присутності обшукуваного;
- здійснення обшуку в ситуації його відсутності.

Слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення обшуку осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені (ч.1 ст. 236 КПК).

Залежно від ставлення обшукуваного до пропозиції слідчого видати зазначені в ухвалі предмети чи документи, а також вказати місце, де переховується правопорушник, можна виділити ситуації обшуку: при добровільній видачі; відмові від добровільної видачі.

Ситуація добровільної видачі ще не означає, що обшук на цьому може бути завершений. Добровільна видача іноді може бути пов'язана:

- з видачею частини компрометуючого матеріалу, щоб перешкодити виявленню головної, більш важливої частини;
- з видачею документів чи предметів, щоб запобігти вилученню значної суми грошей або цінностей, виявленню слідів і речових доказів по інших кримінальних правопорушеннях.

Залежно від ставлення обшукуваного до здійснюваного обшуку можна виділити:

- ситуацію активної протидії (коли обшукуваний своїми діями намагається заважати проведенню обшуку, не виконує законних вимог слідчого чи працівника поліції, істерично реагує на їх дії, зневажає їх);
- ситуацію нейтральної поведінки обшукуваного і його відмови від спілкування зі слідчим (коли обшукуваний демонструє свою байдужість чи зневагу до дій слідчого, явну відмову від діалогу з ним, не бажає розмовляти, відповідати на запитання);
- ситуацію надання допомоги слідчому під час проведення пошукових дій (коли обшукуваний намагається сприяти слідчому у його пошуках або імітує активну допомогу).

Ситуації обшуку можуть бути диференційовані залежно від **передбачуваного способу схову предмета пошуку**:

- зберігається без спеціального маскування (документи знаходяться в ящику письмового столу чи сейфі; сокира, якою було вчинено кримінальне правопорушення, лежить у сараї разом з іншим інструментом тощо);
- видозмінено або знищено (злиткам золота можуть надавати вигляд і форму предметів (елементів) домашньої обстановки;
- у квартирі, де відбувалося розчленування трупа, можуть пофарбувати підлогу, замінити шпалери);

Тема 15

«Тактика допиту»

План:

- 1. Поняття, сутність та види допиту**
- 2. Процес формування показань**
- 3. Підготовка до допиту**
- 4. Зміст тактики допиту**

1.

Показання свідків, потерпілих, підозрюваних та інших осіб можуть бути отримані шляхом їх допиту.

Допит (ст. 224 КПК) – це процесуальна дія, що являє собою регламентований кримінальними процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть в ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини по справі.

Мета допиту полягає в отриманні повних та об'єктивних показань, що відображають дійсність. Ці показання є джерелом доказів, а фактичні дані, які в них містяться – доказами.

Допит проводять за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати. Кожного свідка допитують окремо, без присутності інших свідків.

Допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому – понад вісім годин на день.

Перед допитом встановлюють особу, роз'яснюють її права, а також порядок проведення допиту. У разі допиту свідка його попереджають про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань, а потерпілого – за давання завідомо неправдивих показань.

У разі відмови підозрюваного відповідати на запитання, давати показання особа, яка проводить допит, зобов'язана його зупинити одразу після отримання такої заяви (ч.4 ст.224 КПК).

Особа має право не відповідати на запитання з приводу тих обставин, щодо надання яких є пряма заборона у законі (таємниця сповіді, лікарська таємниця, професійна таємниця захисника, таємниця нарадчої кімнати тощо) або які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею, близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення, а також щодо службових осіб, які виконують негласні слідчі (розшукові) дії, та осіб, які конфіденційно співпрацюють із органами досудового розслідування.

Допит по суті розпочинають пропозицією допитуваному розповісти все відоме йому про обставини кримінального правопорушення, у зв'язку з якими він викликаний. Після вільної розповіді свідка або іншої особи слідчий має право поставити свої запитання. Показання записують до протоколу у першій особі та по можливості дослівно.

Предмет допиту

Предметом допиту є коло тих обставин, які слідчий має намір з'ясувати шляхом допиту. До них належать обставини, пов'язані з самою подією кримінального правопорушення (його способом, місцем вчинення, часом, наслідками тощо), які встановлюють або спростовують винність у його вчиненні певних осіб та мотиви їх дій.

Предметом допиту можуть бути будь-які обставини, що мають значення для встановлення достовірних даних у кримінальному провадженні.

Предмет допиту залежить як від процесуального статусу допитуваного, так і від того, яку інформацію він може мати у своєму розпорядженні. Слідчий визначає предмет допиту під час підготовки до його проведення.

До предмету допиту належать обставини:

пов'язані з самою подією кримінального правопорушення (спосіб, місце вчинення, час, наслідки тощо);

доводять або спростовують винуватості певних осіб і мотиви їх дій;

впливають на ступінь і характер відповідальності підозрюваного;

стосуються характеру і розміру збитків, заподіяних кримінальним правопорушенням;

сприяють вчиненню кримінального правопорушення;

будь-які інші дані, значимі для встановлення достовірних даних під час розслідування.

Види допиту

Залежно від процесуального становища допитуваного: свідка; потерпілого; підозрюваного; обвинуваченого; підсудного; експерта;

За віковими особливостями допитуваного: малолітнього, неповнолітнього, дорослого;

За послідовністю проведення: первинний, повторний (з'ясовуються обставини, про які допитуваний вже давав показання під час попереднього допиту); додатковий (отримання показань щодо обставин, про які не йшлося під час попередніх допитів);

За місцем проведення: службовий кабінет (зал судового засідання) чи інше місце;

Види допиту:

За суб'єктом проведення: допит, що проводить слідчий, прокурор, суддя;

За стадіями кримінального процесу: слідчий та судовий допит;

За специфікою мети: одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб;

За характером слідчих ситуацій: конфліктний та безконфліктний допити;

За складом учасників: без участі 3-х осіб та за їх участі (у т.ч. захисника, експерта, спеціаліста, перекладача, прокурора тощо).

Різновидом є допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні (ст.225 КПК) слідчим суддею у виняткових випадках, якщо через існування небезпеки для життя і здоров'я цих осіб, їх тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити їх допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань.

Принципи допиту

- **Активність допиту** полягає в тому, що слідчий тримає в своїх руках ініціативу, уміло використовує всі необхідні тактичні прийоми. За допомогою всіх наявних у його розпорядженні законних засобів він намагається отримати правдиві показання, а не бути простим реєстратором повідомлених йому відомостей.
- **Цілеспрямованість допиту** означає проведення його із заздалегідь визначеною метою, для одержання визначеної, а не будь-якої інформації. Цілеспрямованість забезпечується наявністю у слідчого твердого уявлення про предмет допиту.
- **Об'єктивність і повнота** полягають в тому, що слідчий не вправі за власним розсудом скорочувати отримані показання, змінювати їх відповідно до своїх уявлень про хід речей, нав'язувати допитуваному ці уявлення. Однією із законодавчих гарантій об'єктивності допиту є заборона задавати навідні запитання, а повноти – вимога по можливості дослівно викладати показання допитуваного в протоколі.

Процесуальний порядок проведення допиту (стаття 224 КПК) має диференційований характер:

- свідків допитують окремо, без присутності інших свідків;
- у разі відмови підозрюваного відповідати на запитання, давати показання допит має зупинитися одразу після отримання такої заяви;
- під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо-та/або відеозапис, а за клопотанням учасників процесуальної дії застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим (ч.1 ст.107 КПК).

Допитувана особа має право використовувати під час допиту власні документи і нотатки, якщо її показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими відомостями, які важко зберегти в пам'яті.

За бажанням допитуваної особи вона має право викласти свої показання власноручно. За письмовими показаннями особи їй можуть бути поставлені додаткові запитання.

2.

Сприйняття, запам'ятовування, відтворення є взаємопов'язаними етапами формування показань. Правильне розуміння цих процесів сприяє ефективному застосуванню тактичних прийомів допиту, правильній оцінці показань.

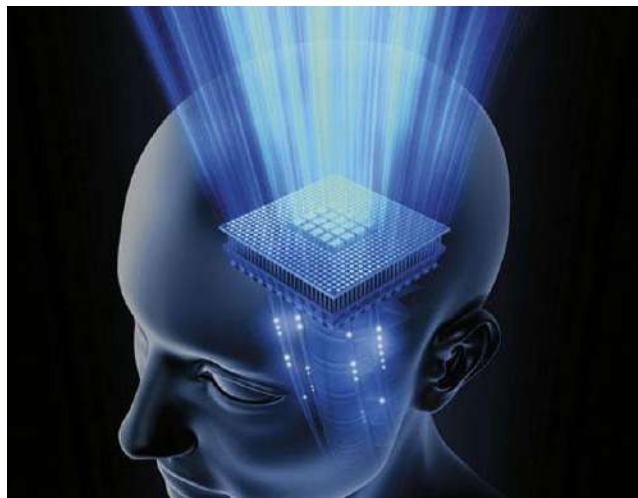
Першим етапом у формуванні показань є сприйняття.

Сприйняття – це не тільки сума відчуттів, але й діяльність мислення. Відчуття є суб'єктивним за змістом, джерелом, а тому відчуття і сприйняття певним чином залежать від розвитку нервової системи, стану організму в цілому, рівня розвитку людини.

Другим етапом формування показань є **запам'ятовування** як здатність утворювати умовні зв'язки, зберігати і відновлювати їх сліди. Як і сприйняття, воно має вибірковий характер. Людина запам'ятовує не все, що сприймає, а лише те, що викликає в неї глибокі переживання чи має якесь істотне значення.

Повну розповідь про те, що спостерігалось, можна одержати тоді, коли свідка допитують через найкоротший від події проміжок часу.

Третім етапом формування показань є **відтворення** сприйнятого. Воно залежить від низки умов, у тому числі фізичного і психічного стану особи в момент відтворення. Особливого значення тут набуває здатність особи висловлювати свої думки. Ця здатність у кожної людини є індивідуальною і залежить від її культурного рівня, інтелекту, словникового запасу. Тут значну роль відіграють вислови, які використовує слідчий під час допиту, окремі фрази, слова, формулювання запитань.

3.

Ретельна і всебічна підготовка до допиту є необхідною умовою одержання повних та достовірних показань. Під час такої підготовки слідчий здійснює комплекс організаційних і тактичних заходів.

Підготовка до допиту може бути поділена на три основних рівня:

- пізнавальний;
- прогностичний;
- синтезуючий.

Пізнавальний рівень полягає у вивченні матеріалів кримінального провадження, ознайомленні з оперативно-розшуковими даними, збиранні відомостей про особу допитуваного, вивченні спеціальних питань. Інформація, яка буде одержана на цьому рівні, дозволяє **прогнозувати** різні ситуації допиту, визначати можливість виникнення у допитуваного реакцій на використання того чи іншого тактичного прийому або небажаного психічного стану, обирати **найдоцільніші** способи встановлення психологічного контакту. Підготовка до допиту завершується на **синтезуючому рівні** і охоплює складання плану допиту, а також вирішення питань, пов'язаних з визначенням доцільного місця, часу та режиму його проведення.

Під час підготовки до допиту важливе значення має цілеспрямоване **вивчення матеріалів кримінального провадження**, що дозволяє встановити коло осіб, які підлягають допиту, визначити предмет допиту, сформулювати запитання допитуваному.

Вивчення матеріалів кримінального провадження варто розпочинати з первинних даних, покладених в основу початку досудового розслідування. У цьому разі цікаву інформацію для проведення допиту можна одержати з пояснень опитуваного, в яких відображено його позицію, ставлення до того, що трапилося. Такі пояснення нерідко містять відомості, що допомагають спрямувати процес допиту, а у подальшому перевірити відомості, одержані від допитуваного.

Вивчення матеріалів кримінального провадження передбачає аналіз даних, які містяться у протоколах слідчих (розшукових) дій, що дає можливість виявити суперечності або прогалини з деяких обставин. Важливе місце під час вивчення матеріалів належить аналізу результатів огляду місця події та обшуку. Їх дослідження може бути корисним для висунення версій про механізм вчиненого кримінального правопорушення і причетних до нього осіб.

Вивчення даних, які містяться у протоколі огляду місця події, дає змогу виявити окремі психологічні риси особи допитуваного: його рішучість або обачливість, сміливість або боягузтво, навички та звички, жорстокість, цинізм, схильність до афективних спалахів, патологічні відхилення психіки тощо. Вивчення матеріалів кримінального провадження дозволяє зробити висновок щодо характеру дій допитуваного і скласти його «кримінальний» портрет.

Підготовка до допиту передбачає необхідність **вивчення соціально-психологічної характеристики допитуваного**, його характеру, темпераменту, рівня інтелекту, способу мислення, схильності до референтної групи, способу життя, виховання в сім'ї тощо. Вивчення особи допитуваного дозволяє обрати доцільний момент допиту, визначити послідовність допиту кількох свідків або обвинувачених, встановити психологічний контакт з допитуваним, обрати найефективніші прийоми, способи виховного впливу, а також оцінити одержані показання.

Планування допиту потребує використання можливостей **рефлексивного мислення** (імітації можливого ходу міркувань іншої особи). За допомогою рефлексивного мислення слідчий прогнозує варіанти відповідей, які може дати допитуваний на поставлені йому запитання, і визначає відповідну тактику.

4.

Тактика допиту складається з найбільш ефективних прийомів, що сприяють одержанню повних і об'єктивних показань. Під час допиту використовують різноманітні тактичні прийоми:

- постановка тих чи інших запитань;
- пред'явлення речових і письмових доказів;
- оголошення показань інших осіб;
- допит на місці події;
- роз'яснення суті наслідків вчиненого;
- переконання у необхідності надання допомоги в розслідуванні тощо.

Тактика допиту:

- Інформаційне забезпечення
(фактичні дані про обставину, що розслідують; дані про рівень знань і обізнаності особи; відомості про особу).
- Тактичне забезпечення
(місце і час проведення допиту; обставини, що підлягають з'ясуванню; формулювання та послідовність запитань; підготовка доказів, що підлягають пред'явленню під час допиту).
- Технічне забезпечення
(підготовка протоколів та додаткових засобів фіксації; підбір приміщення, визначення місця знаходження допитуваного).

Види питань, що можуть бути задані допитуваному:

- **Доповнюючі** питання задають з метою заповнити отримані показання, ліквідувати наявні в них пробіли.
- **Уточнюючі** питання можуть бути задані для конкретизації отриманих відомостей.
- **Нагадуючі** питання мають на меті оживити пам'ять допитуваного, викликати ті або інші асоціації. Нагадуючих питань зазвичай задають декілька, щоб сприяти процесу послідовного пригадування.
- **Контрольні** питання задають з метою перевірити отримані показання або одержати дані для такої перевірки.
- **Викриваючі** питання покликані розкрити неправду, очевидну для слідчого. Їх постановка пов'язана зазвичай з пред'явленням допитуваному достовірних доказів, що спростовують його показання. Такі питання, як правило, складаються з двох частин. У першій фіксують пред'явлення допитуваному того або іншого доказу, друга містить пропозицію пояснити цей доказ або пов'язану з ним обставину.

Класифікація питань:

- **за своєю спрямованістю:** основні (спрямовані на з'ясування головних відомостей у справі) і доповнюючі (спрямовані на з'ясування фактів, пропущених допитуваним у вільній розповіді);
- **за цільовим призначенням:** уточнюючі (спрямовані на найповніше і найточніше з'ясування питань (наприклад: «Ви показали, що пістолет знаходився біля трупа. Чи не можете сказати, з якого боку і на якій відстані від трупа знаходився пістолет?»)); нагадуючі – мають на меті оживити пам'ять допитуваного, викликати ті чи інші асоціації (наприклад: «Що Ви робили після дня народження? В якому місці Ви гуляли?» тощо);

контрольні – спрямовані на перевірку даних, що повідомляються допитуваним, з'ясування джерел одержання фактів (наприклад: «На підставі чого Ви стверджуєте, що кримінальне правопорушення було вчинено о 16 годині?»).

Під час допиту як тактичний прийом застосовують **пред'явлення доказів**.

Побудова і використання тактичних прийомів допиту залежать не лише від ситуаційної обумовленості, а й від мети допиту, його виду, процесуального становища допитуваного та інших чинників.

Система тактичних прийомів:

встановлення психологічного контакту з допитуваним;

спонукання його до дачі показань;

уточнення свідчень і усунення в них суперечностей;

актуалізацію забутого в пам'яті допитуваного;

викриття неправди;

усунення перекручень при добросовісній помилці допитуваного.

Робочий етап допиту:

Робочий етап допиту можна розділити на чотири частини:

- встановлення психологічного контакту;
- вільна розповідь;
- постановка запитань;
- ознайомлення допитуваного з протоколом і записом показань.

Психологічний контакт — це найбільш сприятлива психологічна «атмосфера» допиту, яка допомагає взаємодії та взаємовідносинам між її учасниками, це певний «настрій» на спілкування.

Встановлення психологічного контакту вимагає від слідчого знань психології допитуваного. Він повинен враховувати його індивідуально-психологічні особливості, типологічні якості, психічний стан на момент допиту, життєвий досвід тощо.

На встановлення контакту впливають обстановка допиту, манера поведінки слідчого, уміння володіти собою, його тон, зовнішній вигляд.

З метою встановлення контакту з допитуваним може бути використана бесіда, яку веде з ним слідчий при заповненні анкетної частини протоколу допиту.

При встановленні контакту рекомендовано:

- виявити підкреслене чуйне, уважне, поважне ставлення до допитуваного, спокій і врівноваженість у звертанні до нього;
- висловити потерпілому співчуття і розуміння;
- провести бесіду на другорядну, нейтральну тему; докладно розпитати про спосіб життя, зв'язки, захоплення, коло інтересів тощо;
- допомогти порадою;
- з'ясувати мотиви, за якими допитуваний відмовляється давати показання, і спробувати перебороти їх.

Далі слідчий пропонує допитуваному розповісти все відоме щодо розслідуваного кримінального правопорушення. Вільна розповідь полягає у викладенні особою відомих їй фактів у тій послідовності, яку їй рекомендує слідчий або яку вона обирає сама.

Цей етап допиту є необхідним з наступних підстав:

- слідчий не завжди уявляє собі, якими даними й в якому обсязі володіє допитуваний. Під час вільної розповіді він може повідомити важливу інформацію, про характер і наявність якої слідчий не припускав;
- виклад допитуваним тих або інших даних у зручній для нього послідовності полегшує їх пригадування, сприяє більш повному відтворенню;
- вільна розповідь допомагає слідчому скласти більш повне і правильне уявлення про взаємини допитуваного з іншими особами у кримінальному провадженні, про обрану ним лінію поведінки, про ступінь його фактичної поінформованості.

Після закінчення вільної розповіді слідчий шляхом постановки питань заповнює й уточнює отримані показання, виявляє нові факти, що не згадувалися у вільній розповіді, одержує контрольні дані, необхідні для перевірки показань, допомагає свідку або потерпілому згадати забуте.

Важливим завданням слідчого при допиті свідків або підозрюваних є надання допомоги у пригадуванні подій минулого. Можливість актуалізації забутого у пам'яті допитуваного ґрунтується на збудженні відповідних нервових зв'язків або асоціацій.

Система тактичних прийомів, спрямована на актуалізацію забутих матеріалів в пам'яті, може включати:

- постановку нагадуючих запитань;
- демонстрацію доказів;
- допит на місці події;
- оголошення показань інших осіб;
- демонстрацію іншої матеріалізованої інформації.

Під час допиту свідків, потерпілих або підозрюваних в їх показаннях можливе виникнення перекручень, які є наслідком свідомої неправди. У криміналістичній теорії зазначають про необхідність спостереження в процесі допиту за поведінкою підозрюваного або свідка та його психофізіологічними реакціями.

У процесі попередньої оцінки показань можливо виявлення негативних обставин, які при допиті можуть бути у двох формах:

- відсутності у показаннях допитуваного даних, які повинні мати місце;
- наявності у показаннях даних, яких не повинно бути.

Допит у безконфліктній ситуації:

- Детальний допит із постановкою запитань.
- Ознайомлення з показаннями інших осіб.
- Пред'явлення фотознімків, планів, схем, що сприяють згадуванню.
- Використання асоціацій: за суміжністю; за схожістю; за протилежністю.
- Пред'явлення доказів, у тому числі речових тощо.

Допит у конфліктній ситуації:

- Формування у особи впевненості у можливості належного збирання доказів.
- Непрямий допит.
- Повторний допит.
- Допущення легенди.
- Миттєве викриття неправди.
- Формування у допитуваного перебільшеного уявлення про сукупність зібраних доказів.

Виявлення неправди у показаннях підозрюваних або свідків передбачає їх попереднє дослідження шляхом **зіставлення таких показань з різними даними**, які є у розпорядженні слідчого (зіставлення окремих елементів у показаннях допитуваних, зіставлення з показаннями інших осіб тощо).

Тактичні прийоми викриття неправди за своїм характером і спрямованістю можуть бути розділені на три групи:

➤ 1. Прийоми емоційного впливу:

- переконання в неправильності зайнятої позиції;
- роз'яснення шкідливих наслідків для близьких осіб з числа потерпілих і підозрюваних;
- вплив на позитивні сторони особистості допитуваного – почуття власної гідності, шляхетність, ідейність;
- використання фактору раптовості шляхом постановки несподіваних питань у ситуації, коли допитуваний таких питань не очікує, внутрішньо заспокоєний безпечним з його погляду змістом і напрямом допиту тощо.

➤ 2. Прийоми логічного впливу:

- логічний аналіз протиріч, що є в показаннях допитуваного;
- логічний аналіз протиріч між інтересами допитуваного і його співучасників;
- доказ безглуздості зайнятої позиції тощо.

➤ 3. Тактичні комбінації:

- прийоми, які переслідують мету приховати від допитуваного поінформованість слідчого про ті або інші обставини кримінального провадження;
- прийоми, спрямовані на створення ситуації, при якій допитуваний обмовляється тощо.

Пред'явлення доказів

Форми:

- згадування про показання інших осіб;
- оголошення показань інших осіб;
- надання можливості особисто ознайомитися з протоколом допиту;
- пред'явлення речових доказів;
- надання можливості ознайомлення з документами;
- пред'явлення висновків експертів.

Способи пред'явлення доказів

- Послідовне пред'явлення доказів із нарощуванням сили їх переконливості.
- Пред'явлення спочатку найважливішого доказу.
- Пред'явлення сукупності наявних доказів.

Способи фіксації результатів допиту

- У хронологічній послідовності.
- У іншій обраній послідовності (по епізодах, по особах тощо).
- Шляхом виділення двох стадій (вільної розповіді і запитання-відповіді).

Допит неповнолітніх

Підготовка і проведення допиту неповнолітніх обумовлені віковими особливостями допитуваного. Знання цих особливостей має визначне значення для обрання прийомів встановлення психологічного контакту, вибору режиму проведення допиту, здійснення впливу на неповнолітнього, оцінки його свідчень.

Допит малолітньої або неповнолітньої особи проводять у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря.

Допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад **одну годину, а загалом – понад дві години на день.**

Особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок давати правдиві показання, їх **не попереджають** про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання.

Для дітей **дошкільної вікової групи** характерна кмітливість, їх сприйняттю притаманна деталізація. Під час відтворення події, що спостерігалася, діти можуть свідчити про факти, яких не помітили дорослі. У цьому віці діти не мають достатньої здатності до послідовного логічного мислення і можуть давати лише нескладні відповіді на зрозумілі їм запитання.

Для дітей **дошкільного і молодшого шкільного** віку характерна наявність підвищеного навіювання та схильності до фантазії. Ці психологічні особливості необхідно враховувати під час допиту та оцінки показань малолітнього.

Підлітковий вік – це перехідний стан від дитинства до дорослості. Принципово нова відмінна риса цього віку – «почуття дорослості». Підліткам притаманні імпульсивність, швидка зміна настрою, негативізм. Ці якості можуть бути причиною відмови від спілкування зі слідчим і повідомлення необхідної інформації.

Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб – це різновид допиту, що може бути проведений для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях (ч.9 ст.224 КПК).

Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб не проводять:

Між малолітнім чи неповнолітнім свідком або потерпілим та підозрюваним у справах про статеві злочини або злочини, вчинені із застосуванням насильства або погрозою його застосування (абз.4 ч.9 ст.224 КПК).

Не рекомендується проводити одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб:

Коли майбутні учасники такого допиту знають мову, якої не знає слідчий.

Між особами, які дають неправдиві свідчення

Між особами, схильними до зміни свідчень.

Коли один із потенційних учасників одночасного допиту відмовляється давати показання в присутності інших.

Підготовчий етап

- визначення предмета одночасного допиту вже допитаних двох чи більше осіб;
- вибір місця і часу проведення цього допиту;
- визначення складу учасників та способів їх викликів;
- підбір технічних засобів фіксації (абз. 2 ч.2 ст.104 КПК).

Як правило, першим допитують сумлінного учасника. Але можна допитати першим несумлінного учасника у випадках:

- коли слідчий вважає, що сумлінний учасник, почувши неправдиві відомості, більш повно та аргументовано обґрунтує свою позицію;
- коли несумлінна особа сама просить слова, міркуючи схилити опонентів до зміни свідчень на свою користь, а слідчий впевнений у зворотному;

— коли слід закріпити неправдиві показання, а потім спростувати їх правдивими із застосуванням тактичних прийомів, заснованих на даних психології чи логіки.

Питання учасникам одночасного допиту, у т.ч. захисникам чи представникам, чи мають вони питання щодо предмета допиту.

Питання безпосереднім учасникам: чи наполягають вони на своїх показаннях.

Оголошення показань, наданих учасниками допиту на попередніх допитах, дозволяється лише після давання ними показань.

Протокол підписують безпосередні учасники:

На початку протоколу (за необхідності).

У кінці кожної своєї відповіді.

У кінці кожної сторінки протоколу.

У кінці всього протоколу.

Тема 16
**«Тактика пред'явлення
для впізнання»**

План:

- 1. Поняття, сутність та види пред'явлення для впізнання.**
- 2. Підготовка до пред'явлення для впізнання.**
- 3. Особливості організації робочого етапу окремих видів пред'явлення для впізнання.**
- 4. Фіксація ходу та результатів пред'явлення для впізнання.**

1.

Пред'явлення для впізнання – це самостійна слідча (розшукова) дія, яка полягає у демонстрації потерпілому, свідку або підозрюваному в передбаченому законом порядку об'єкта, за припущенням слідчого (прокурора) причетного до розслідуваної події, з метою встановлення його тотожності або відмінності з тим об'єктом, який ці особи спостерігали раніше, зберегли у пам'яті й про який давали показання.

Потреба у проведенні цієї слідчої (розшукової) дії виникає тоді, коли необхідно встановити, чи є людина або певний об'єкт тими, яких свого часу бачила особа з огляду на факти, що мають зв'язок із розслідуваним кримінальним правопорушенням, щодо якого вона давала попередні показання.

Наприклад, потерпілий, даючи показання про подію, повідомляє, що запам'ятав злочинця, називає його зовнішні ознаки та заявляє про можливість впізнати цю особу.

Отже, метою розглядуваної слідчої (розшукової) дії є встановлення, чи був упізнаваний об'єкт тим, кого особа раніше спостерігала у зв'язку з розслідуванням кримінального правопорушення.

Безпосередніми завданнями пред'явлення для впізнання може бути встановлення:

- чи цю людину раніше, за обставин, які є важливими для розслідування, бачив свідок (потерпілий, підозрюваний);
- чи належать особі, яка впізнає, пред'явлені їй об'єкти (речі, предмети, знаряддя вчинення кримінального правопорушення) або чи бачила вона їх раніше за певних умов;
- кому належить труп людини, особу якої не встановлено.

За своєю сутністю ця слідча (розшукова) дія є одним із видів криміналістичної ідентифікації – за ідеальними відображеннями (за уявним образом). У цьому випадку об'єкт, який впізнається, є ідентифікованим, а уявний образ цього об'єкта, що зберігся у пам'яті людини, – ідентифікуючим.

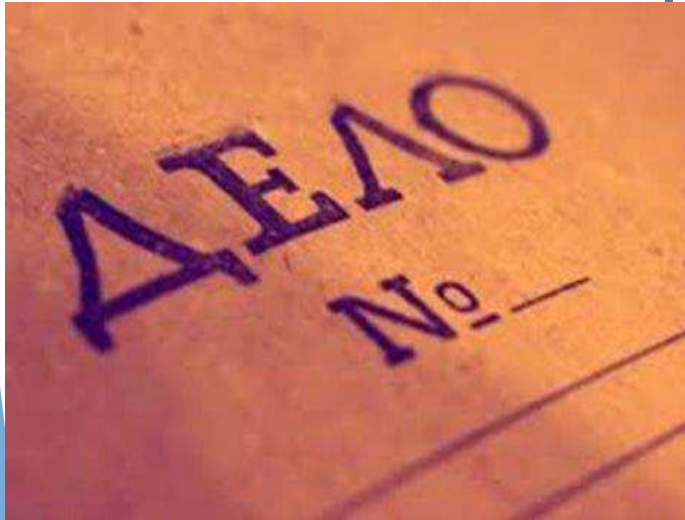
Суб'єктами пред'явлення можуть бути:

свідки

потерпілі

підозрювані

обвинувачені

Пред'явлення для впізнання має право :

прокурор

слідчий

співробітники інших підрозділів ОВС
(оперативні працівники, шерифи)

**Під час проведення слідчих (розшукових) дій
вони набувають статусу слідчого**

Об'єктами, що пред'являються для впізнання, можуть бути будь-які об'єкти матеріального світу, що становлять інтерес для слідчого та допускають їх пред'явлення для впізнання суб'єкта з дотриманням процесуальних вимог.

Такими об'єктами можуть бути:

- Особи: свідки, потерпілі, підозрювані, обвинувачені.
- Трупі людей, тварин.
- Предмети.
- Документи.
- Ділянки місцевості.
- Приміщення.

Науковою основою впізнавання є філософське вчення стосовно індивідуальності ознак об'єктів матеріального світу принципової можливості пізнати його.

Процес пред'явлення для впізнання має елементи психологічної діяльності, а тому здійснюється на базі загальної та юридичної психології, яка досліджує психічний механізм формування у людини уявного образу певного об'єкта та формування показань щодо нього у цієї особи.

Пред'явлення для впізнання може проводитися лише за наявності достатніх підстав :

особа раніше спостерігала об'єкт, що пред'являється для впізнання, за обставин, пов'язаних з розслідуваною подією

загальні та окремі ідентифікаційні ознаки об'єкта впізнання збереглися у пам'яті особи, що впізнає

особа заявляє під час її допиту слідчим, прокурором, що зможе впізнати даний об'єкт

Психологічні особливості впізнання мають дві стадії:

Сприйняття ознак об'єкта, що впізнається

об'єктивні – ступінь освітлення, ступінь повноти ознак, що спостерігаються, прийоми демонстрації цих ознак

суб'єктивні – соромливість суб'єкта, його страх перед суб'єктом, що впізнається, боязливість припущення помилки

Порівняння уявного образу об'єкта з його ознаками в натурі

синтетичне впізнання – об'єкт впізнає одразу, в цілому і не може описати окремі ознаки

аналітичне впізнання – суб'єкт ще на попередньому допиті називає ознаки об'єкта, за якими він зможе його впізнати і в процесі впізнання вказує на ознаки, що називає раніше

Пред'явлення для впізнання людини, у випадках, коли впізнаючий заявляє:

що він знає особу, яку пізнають, але називає інше прізвище, ім'я та по- батькові

що він до події злочину не знав особу, яку пізнають або знав її лише в обличчя, а ім'я та прізвище не знає

що він знає особу, яку пізнають, але ця особа відмовляється від знайомства

Види пред'явлення для впізнання класифікуються

За об'єктом впізнання

Людей

Трупів

Речей

За цілями впізнання

Установлення тотожності

Установлення групової
належності

За формою впізнання

Натурально

За фото-, відеозображенням

За фонограмою

Види пред'явлення для впізнання

- За функціональними ознаками: за ходою, за голосом (у суміжних кімнатах за участі слідчого, впізнаючого, впізнаваного, двох статистів, 4 понятих).
- За специфікою мети: пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи (у спеціальній кімнаті з одностороннім склом за участі слідчого, впізнаючого, впізнаваного, 4 понятих, 2 статистів, помічника слідчого).

2.

Обов'язковою умовою й етапом, який забезпечує прийняття правильного рішення про доцільність проведення даної слідчої (розшукової) дії, є, попередній особи, що впізнає

Під час допиту слід з'ясувати:

Обставини та об'єктивні фактори спостереження

Загальні та окремі (особливі) ідентифікаційні ознаки об'єкта впізнання

психологічний стан особи, яка впізнає, в момент спостереження за об'єктом впізнання

особливості фізіологічного і психічного стану особи, яка впізнає, в момент спостереження за об'єктом впізнання та в загальному

Підготовчий етап пред'явлення для впізнання людей:

- допит впізнаючого;
- встановлення часу й місця проведення цієї дії;
- підбір статистів, серед яких буде проведене пред'явлення для впізнання й які не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі;
- вибір і підготовка необхідних технічних засобів;
- виклик та інструктаж понятих;
- залучення фахівців до участі у пред'явленні для впізнання (експерт-криміналіст – для фіксації, педагог, психолог – під час проведення цієї дії за участі малолітнього);
- забезпечення охорони учасників пред'явлення для впізнання, які перебувають під вартою.

Впізнання живих осіб може бути проведено у випадках, коли:

Особа, яка підлягає пред'явленню, не була раніше відома особі, що впізнає, але спостерігалась ним у зв'язку зі злочинною подією

Особа, що впізнає, знала раніше пред'явлену особу, але не може надати необхідних відомостей про неї

Встановлюються дані про особу, що не має документів

Є підстави вважати, що особа, яка пред'являється для впізнання, видає себе за іншу особу

Якщо особа заявляє, що вона не може назвати прикмети, за якими впізнає особу, проте може впізнати її за сукупністю ознак, у протоколі зазначають, за сукупністю яких саме ознак вона може впізнати особу.

Забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає, особу, яка повинна бути пред'явлена для впізнання, та надавати інші відомості про прикмети цієї особи (ч.1 ст.228 КПК).

3.

Стадії робочого етапу пред'явлення для впізнання

- На **першій стадії** перед пред'явленням особи для впізнання, в присутності понятих їй пропонують зайняти будь-яке місце, запрошують статистів. Після цього слідчий роз'яснює всім учасникам їх права та обов'язки.
- На **другій стадії** запрошується особа, що здійснює впізнання, та після лаконічного роз'яснення сутності слідчої (розшукової) дії, пропонується уважно оглянути громадян, що пред'являються для впізнання.
- **Третя стадія** полягає у встановленні тотожності або відмінності конкретного об'єкта. Слідчий задає особі, що впізнає, запитання щодо результату спостережень.

Робочий етап:

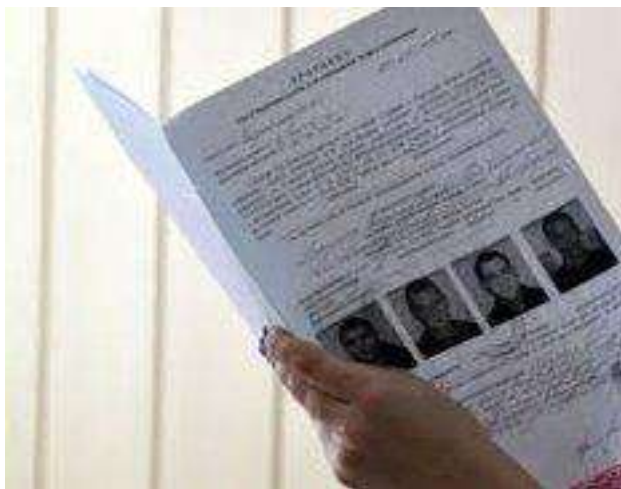
- роз'яснення понятим їх прав та обов'язків;
- запрошення статистів, роз'яснення їм мети і порядку проведення пред'явлення для впізнання;
- запрошення впізнаваного, пропозиція самому обрати місце серед статистів;
- запрошення впізнаючого, попередження його про кримінальну відповідальність, пропозиція оглянути осіб та вказати, чи впізнає він когось, кого саме, у зв'язку з чим, за якими конкретно ознаками;
- питання впізнаючому, чи впізнав він особу як ту, яку він раніше спостерігав, чи впевнений він у цьому;
- пропозиція впізаному піднятися і назвати себе;
- питання до всіх учасників, чи мають вони питання один до одного, чи є у них зауваження з приводу проведення пред'явлення для впізнання.

Замість пред'явлення для впізнання людини слід пред'явити її фотознімок, якщо:

- Людини в природі більше не існує.
- Зовнішній вигляд людини настільки змінився, що її впізнати неможливо.
- Дві особи знаходяться далеко одна від одної, і етапування однієї з них є недоцільним.
- Є підстави вважати, що впізнаваний намагатиметься зірвати пред'явлення для впізнання.
- З тактичних міркувань особа не повинна знати, що вона вже впізнана.

Пред'явлення для впізнання за фотознімками (ч.ч.6-7 ст.228 КПК) здійснюють за загальними правилами, з урахуванням особливостей:

- підбирають фото приблизно однакового розміру, ракурсу, експозиції, на яких зображені особи, що не мають різких відмінностей у зовнішності;
- підібрані фото у присутності понятих наклеюють у протокол у довільному порядку, після чого проводять пред'явлення для впізнання.

За загальними правилами може здійснюватися також пред'явлення особи для впізнання за голосом або ходою (ч.9 ст.228 КПК), при цьому впізнання за голосом повинно здійснюватися поза візуальним контактом між особою, що впізнає, та особами, які пред'явлені для впізнання.

Пред'явлення для впізнання трупа (ст.230 КПК) проводять в однині після попереднього допиту впізнаючої особи і встановлення ознак, які вона запам'ятала.

При такому пред'явленні для впізнання можуть бути залучені спеціалісти для фіксування його перебігу та результатів технічними засобами, психологи, педагоги та інші спеціалісти.

Пред'явлення для впізнання речей (ст.229 КПК):

Проводять після того, як слідчий, прокурор або захисник спочатку запитує в особи, яка впізнає, чи може вона впізнати цю річ, опитує про ознаки цієї речі і обставини, за яких вона цю річ бачила, про що складають протокол.

Річ, що підлягає впізнанню, пред'являють в числі інших речей одного виду, якості і без різких відмінностей у зовнішньому вигляді, у кількості не менше трьох.

Якщо інших однорідних речей не існує, особі пропонують пояснити, за якими ознаками вона впізнала річ, яка їй пред'являється в одному екземплярі.

Пред'явлення речей для впізнання

- Підібрані для впізнання речі розкладаються на рівній поверхні в добре освітленому місці.
- До кожної речі, що пред'являється, прикріплюється бирка з порядковим номером, або номер кладеться біля кожної речі.
- У протоколі пред'явлення для впізнання фіксується, під яким номером пред'являється річ для впізнання. Порядок розміщення речей узгоджується з понятими
- Особі пропонується вказати на річ, яку вона впізнає, пояснивши, за якими ознаками вона її впізнала.
- Особа повинна вказати на річ, яку впізнала, та вголос називати її номер.

4.

Хід і результат пред'явлення для впізнання фіксуються в протоколі, який складається з вступної, описової та заключної частини (ст. 104–106, 231 КПК України).

У **вступній** частині повинні міститися відомості про місце, час проведення (час початку і час закінчення) та назву слідчої (розшукової) дії: особу, яка проводить пред'явлення для впізнання (посада, звання, прізвище, ім'я, по батькові); прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання всіх осіб, які були присутні під час проведення дії (захисник, перекладач, спеціаліст, поняті).

У **описовій** частині протоколу пред'явлення для впізнання мають бути вказані анкетні дані особи, яка упізнається, її зріст, риси обличчя, колір волосся, одяг, процесуальне становище, а також прізвища, імена, по батькові, основні ознаки, вік, зріст, колір волосся, одяг і адреси тих осіб, серед яких вона пред'являлася для впізнання.

Тема 17
«Тактика слідчого експерименту»

План:

- 1.Поняття,мета, завдання та види слідчого експерименту.**
- 2. Підготовка до слідчого експерименту.**
- 3. Тактика проведення слідчого експерименту.**

1.

Слідчий експеримент – це слідча (розшукова) дія, яку проводять з метою перевірки і уточнення відомостей, що мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань (ч.1 ст.240 КПК).

Мета слідчого експерименту

- Перевірка та уточнення відомостей, що мають значення для встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення.
- Отримання нових та перевірка наявних доказів.
- Оцінка слідчих версій про можливість чи неможливість існування тих чи інших фактів, що мають значення для кримінального провадження.
- Отримання від підозрюваного, потерпілого чи свідка правдивих показань (хід та результати слідчого експерименту можуть свідчити про неправдивість наданих цими особами показань щодо події чи її окремих елементів).
- Відновлення у пам'яті учасників цієї слідчої (розшукової) дії окремих обставин кримінального правопорушення.
- Встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

Методи, що використовуються під час слідчого експерименту

Моделювання

Дослідні дії

Спостереження

Порівняння

Проведення слідчого експерименту допускається за умови, що при цьому не створюється небезпека для життя і здоров'я осіб, які беруть у ньому участь, чи оточуючих, не принижуються їхні честь і гідність, не завдається шкода (ч.4 ст.240 КПК).

Слідчий експеримент, що проводиться в житлі чи іншому володінні особи, здійснюється лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді (ч.5 ст.240 КПК).

Якщо клопотання про проведення слідчого експерименту заявила сторона захисту чи потерпілого, участь особи, яка його ініціювала, та (або) його захисника чи представника є обов'язковою, крім випадків, коли через специфіку цієї дії це неможливо або така особа письмово відмовилася від участі в ній (ч.6 ст.223 КПК).

Речі та документи, інші сліди кримінального правопорушення, знайдені під час слідчого експерименту, повинні бути оглянуті на місці проведення цієї слідчої (розшукової) дії з відповідною фіксацією у протоколі.

Якщо виникла необхідність перевірити і уточнити експериментальним шляхом відомості, що містяться в показаннях декількох осіб, така перевірка провадиться окремо щодо кожної особи в присутності різних понять. Неприпустимо перевіряти і уточнювати показання групи осіб, оскільки втрачається сама сутність цієї процесуальної дії, а її результати не матимуть доказового значення.

Види слідчого експерименту

1. Як перевірка і уточнення відомостей (розповідь і демонстрація).

Основні учасники: слідчий, прокурор; поняті (але вони можуть не залучатися за умови безперервної відеофіксації – ч.7 ст.223 КПК); особа, показання якої перевіряються.

Факультативні: спеціаліст; працівник оперативного підрозділу; прокурор, керівник органу досудового розслідування; потерпілий, свідок, підозрюваний; захисник, законний представник тощо.

Для проведення слідчого експерименту необхідно залучити не менш двох понятих. Більше двох понятих доцільно запрошувати у випадках проведення складного, багатоепізодного експериментального дослідження, дослідження, що проводиться на великій території, при перевірці наявних даних і припущень про можливість у певних умовах чути що-небудь (наприклад, постріл у різних кімнатах) тощо.

Предметом перевірки показань на місці є показання, які тим чи іншим чином пов'язані з конкретним місцем, **яким може бути:**

місце події;

приміщення та ділянки місцевості, де було підготовлене або вчинене кримінальне правопорушення;

місця, де сховані предмети та знаряддя його вчинення;

місця, де переховувався злочинець або його співучасник.

Завдання слідчого експерименту

Завдання слідчого експерименту як перевірки і уточнення відомостей:

- встановлення та вилучення нових доказів;
- перевірки особи на обізнаність;
- встановлення і усунення суперечностей у показаннях;
- встановлення обставин, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

Інформація, яка отримується у результаті перевірки показань на місці, характеризується співвідношенням даних, які виходять з таких основних джерел:

- інформація, що міститься у показаннях, що перевіряються;
- інформація, що міститься у показаннях особи на місці перевірки;
- інформація, джерелом якої є реально обстановка на місці у її взаємозв'язку з обставинами вчинення кримінального правопорушення;
- інформація, отримана у результаті раніше проведеного огляду даного місця події.

Види слідчого експерименту

2. Слідчий експеримент як проведення дослідів чи випробувань (розповідь, демонстрація і досліди).

Основні учасники: слідчий, прокурор; поняті (які можуть не залучатися за умови безперервної відеофіксації – ч.7 ст.223 КПК); представник сторони захисту чи потерпілий (за наявності клопотання від них).

Завдання слідчого експерименту

Завданням слідчого експерименту як проведення дослідів чи випробувань є встановлення:

- можливості сприймати особою певного факту чи явища;
- можливості вчинення певних дій;
- механізму утворення слідів;
- можливості існування певного факту, явища чи події.

Слідчий експеримент від перевірка показань на місці відрізняється:

- спрямуванням і складом учасників. Перевірка проводиться особою, яка безпосередньо сприймала подію й розкриває уявний спосіб шляхом демонстрації (показу) його на реальних предметах матеріальної обстановки на тому ж місці;
- при слідчому експерименті, навпаки, дослідні дії складають його сутність і слугують методом одержання і перевірки інформації.

Слідчий експеримент відрізняється

від допиту особи на місці, де відбувалася подія, що перевіряється. Допит без допитуваного неможливий, тоді як слідчий експеримент можуть проводити за відсутності джерела інформації, якщо ця інформація зафіксована в матеріалах кримінального провадження (наприклад, експеримент для встановлення механізму утворення слідів, можливості проникнення через отвір тощо)

Співвідношення слідчого експерименту і огляду

- При огляді джерелом інформації є матеріальні відображення, що зберегли на собі подію кримінального правопорушення. Натомість у слідчому експерименті джерело інформації становить складну систему «люди-речі».
- Різними є методи проведення слідчого експерименту і огляду. У першому випадку докази перевіряють і одержують за допомогою дослідних дій, у другому – досліди не проводять.

2.

Підготовчий етап слідчого експерименту як перевірки і уточнення відомостей:

- визначення мети проведення слідчого експерименту;
- встановлення часу та місця проведення;
- визначення вихідної точки, напрямку та порядку руху;
- підбір складу учасників та їх інструктаж;
- підготовка техніко-криміналістичних та транспортних засобів.

Підготовчий етап слідчого експерименту

Підготовчий етап до виїзду на місце проведення дослідів і випробувань:

- встановлення місця і часу проведення дослідницьких дій;
- визначення мети, умов, змісту і способів проведення дослідів;
- визначення складу учасників та їх збір;
- підготовка реквізиту, техніко-криміналістичних та технічних засобів;
- складання плану проведення слідчого експерименту.

3.

Робочий етап слідчого експерименту

- отримання добровільної згоди особи на участь у слідчому експерименті;
- надання особі, показання якої перевіряються, необхідної ініціативи;
- поєднання розповіді та демонстрації;
- порівняння показань особи з обстановкою і раніше зібраними доказами;
- застосування тактичного прийому “випередження” – надання особі можливості спочатку розповісти про обстановку, після чого впевнитися у правдивості показань.

Робочий етап слідчого експерименту

- проведення дослідів у завчасно визначеному режимі та темпі;
- проведення дослідів в умовах, максимально наближених до реальних;
- багаторазовість проведення дослідів (за необхідності);
- врахування змін, що не підлягають реставрації.

Добровільна участь підозрюваного, свідка, потерпілого під час проведення слідчого експерименту необхідна у двох випадках:

- коли без участі цих осіб неможливо змодельовати обстановку чи її окремі елементи, відомі тільки безпосередньо учасникам події;
- коли проведення слідчого експерименту необхідно для вивчення фізичних якостей учасників експерименту.

Експериментальні дії, що можуть проводитися в рамках слідчого експерименту, можна поділити на дві групи:

- ті, що пов'язані із відтворенням дій;
- ті, що пов'язані з реконструкцією обстановки та обставин події.

Експериментальні дії першої групи

До експериментальних дій першої групи можна віднести ті з них, що проводять з метою:

- встановлення можливості сприйняття якого-небудь явища, факту, перевірки наявних даних і припущень про можливість у певних умовах чути або спостерігати що-небудь;
- встановлення можливості виконати ті чи інші дії й часу, необхідного на їх виконання (зокрема, наявність або відсутність професійних або кримінальних навичок, можливість виготовлення предмета з певного матеріалу, у певний проміжок часу, за допомогою використання тих або інших засобів, тією або іншою особою);
- проникнути в певне приміщення визначеним способом або конкретною особою);
- з'ясування можливості й часу подолання певних відстаней за допомогою технічних засобів (автомобіля, велосипеда, мотоцикла, літака тощо).

Експериментальні дії другої групи

До експериментальних дій другої групи, пов'язаних із реконструкцією, можна віднести дії, що проводять з метою:

- з'ясування механізму подій, що відбувалися, в цілому або окремих їх деталей;
- підтвердження (або спростування) можливості існування певного явища;
- з'ясування механізму утворення слідів.

Умови проведення слідчого експерименту (місце, час доби, відстань, освітлення, схожість кліматичних умов, обстановка) повинні бути:

- а) тими ж самими, в яких відбувалась перевіряюча подія;
- б) максимально наближеними до тих, при яких відбувалась подія.

Тому, перш ніж проводити дослідницькі дії, необхідно відтворити (реконструювати) обстановку, в якій вони проводитимуться. Ступінь реконструкції залежить від характеру експерименту, обстановки, в якій він здійснюватиметься, від можливостей реконструювання. Недотримання цієї умови розцінюється як порушення вимог процесуального закону, що спричиняє втрату доказового значення одержаних даних.

З метою уточнення окремих важливих деталей, заповнення прогалин, усунення суперечностей після вільної розповіді і демонстрації слідчий має право поставити запитання особі, яка дає показання про обставини певної події. Не допускається при цьому постановка навідних запитань.

Якщо дослід чи випробування не пов'язані із перевіркою показань, які були дані особами раніше, слідчий після роз'яснення присутнім прав та обов'язків, мети слідчого експерименту приступає до проведення експериментальних дій.

Оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії зберігаються у матеріалах кримінального провадження. Їх резервні копії зберігаються окремо (ч. 3 ст. 107 КПК). Якщо клопотання про застосування технічних засобів фіксування заявляють учасники слідчої дії, таке фіксування є не правом, а обов'язком слідчого, прокурора (ч. 1 ст. 107 КПК).

Заключний етап слідчого експерименту

Заключний етап (обидва види слідчого експерименту):

Перебіг та результати визначають в протоколі як основному засобі фіксації.

У позитивному випадку робиться висновок, що подія насправді могла мати місце, у негативному – подія не могла відбуватися за обставин, що були предметом дослідження.

Оцінка результатів слідчого експерименту має практичне значення. Якщо встановлена можливість здійснення певної дії, то це ще не означає, що вона обов'язково мала місце й існувала в минулому. Позитивні результати експерименту дозволяють будувати лише ймовірну версію стосовно події. Негативний результат експерименту свідчить, що подія, яку перевіряли, за даних умов не існувала.

Додаткові способи фіксації

Додаткові способи фіксації – фотографування, відеозапис, складання планів і схем, виготовлення графічних зображень, відбитків та зліпків, вилучення об'єктів, виявлених під час проведення слідчого експерименту.

Тема 18
**«Тактика призначення та
проведення судових експертиз»**

План:

- 1.Порядок проведення експертизи у кримінальному провадженні.**
- 2.Тактичні та процесуальні особливості отримання зразків для експертизи.**
- 3.Судова експертиза на стадіях досудового розслідування та судового розгляду.**
- 4.Процесуальне положення судового експерта у кримінальному процесі.**
- 5. Висновок експерта як джерело доказів.**

1.

Судова експертиза – багатозначне питання, яке:

В практичному плані означає судово-експертну діяльність

У науковому – галузь знань

У процесуальному – джерела доказів

У гносеологічному – особливий вид дослідження

У правозастосовному – процес та результат застосування спеціальних знань.

Судова експертиза також передбачає, що її результатом є відомості, отримані з «досвіду» на основі прикладного дослідження конкретного об'єкту, проведеного знаючою особою за допомогою спеціального інструментарію.

Судова експертиза визначається:

- у широкому розумінні – як діяльність, пов'язана із залученням експертів для дачі висновку зі спеціальних питань;
- у вузькому розумінні – як спеціальне прикладне дослідження конкретного об'єкту з метою досягнення не наукового, а прикладного знання.

Судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

Організаційно-тактична діяльність слідчого щодо проведення експертизи включає:

- збирання необхідних матеріалів;
- вибір моменту призначення експертизи;
- визначення предмета судової експертизи;
- формулювання запитань експерту;
- вибір експертної установи або експерта.

Для призначення експертизи суд виконує такі дії:

- з'ясовує обставини, що мають значення для дачі експертного висновку;
- пропонує учасникам судового розгляду подати питання, які вони бажають поставити перед експертом;
- оголошує ці питання, а також питання, запропоновані судом;

Суб'єкт проведення судової експертизи

Суб'єктом проведення судової експертизи є фізична особа, яка володіє професійними знаннями в галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла.

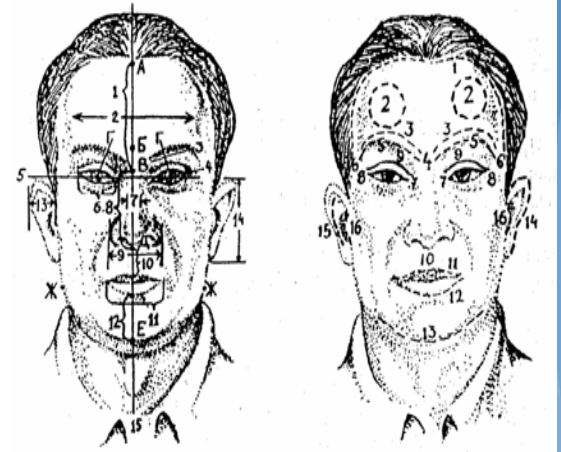
Експертиза проводиться саме фізичною особою, що підкреслює неправомірність покладання її виконання на юридичну особу чи колективи.

Наразі визначені наступні категорії судових експертів:

- співробітники державних спеціалізованих установ, їх територіальних філій, які виконують експертизи під час виконання ними посадових обов'язків;
- експертні установи комунальної форми власності;
- судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань, залучені у порядку та на умовах, визначених Законом України «Про судову експертизу».

Об'єкт проведення судової експертизи

Об'єктами проведення судової експертизи є люди, тварини, їх трупи, матеріальні предмети, документи, їх властивості й ознаки, явища і процеси, які містять певну інформацію про обставини розслідуваної події.

Принципи судової експертизи:

Принцип законності

Повнота дослідження й
обґрунтованості дослідження

Принцип об'єктивності

Принцип незалежності

За загальним правилом судова експертиза повинна бути призначена своєчасно, для чого необхідно враховувати:

властивості та стан об'єктів експертного дослідження;

необхідність та можливість отримання зразків для експертизи;

особливості експертного дослідження (складність, наявність відповідних методик, час проведення тощо);

слідчу ситуацію досудового розслідування.

Експертні заклади України

МВС – Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр (ДНДЕКЦ); НДЕКЦ в областях і містах;

МЮ – науково-дослідні інститути судових експертиз в Харкові, Києві, Львові, Донецьку (тимчасово розташований у Слов'янську), Дніпропетровську, Одесі з регіональними відділеннями в інших обласних центрах.

МОЗ – судово-психіатричні

- науково-дослідний інститут психіатрії Міністерства охорони здоров'я України;
- Київський міський центр судово-психіатричної експертизи;
- судово-психіатричні експертні комісії на базі обласних психіатричних лікарень.
- Судово-психологічні центри судово-психіатричних експертиз із залученням психологів або фахівців наукових установ чи вищих навчальних закладів; незалежні судово-експертні установи (Київ, Івано-Франківськ, Одеса).

Інші експертні установи України

- Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України.
- Головний експертно-криміналістичний центр Держприкордонслужби України;

Випадки обов'язкового призначення експертизи

- встановлення причин смерті;
- встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень;
- визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності;
- встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості;
- визначення розміру матеріальних збитків, шкоди немайнового характеру, шкоди довкіллю, заподіяної кримінальним правопорушенням.

2.

Отримання зразків для експертизи полягає в одержанні порівняльного матеріалу для подальшого експертного дослідження.

Порядок отримання зразків для експертизи визначено в ст. 245 КПК.

Отримання зразків для експертизи належить до дій процесуальних. Незважаючи на те, що цю дію регламентовано у главі 20 КПК України «Слідчі (розшукові) дії», власне дії з отримання зразків не мають доказового значення, оскільки під час їх провадження збирання, фіксування чи перевірку доказів не здійснюють. Тож ця дія спрямована на забезпечення належних умов для проведення судових експертиз.

Отримання зразків для експертизи

Отримання зразків для експертизи поділяється на:

➤ Гласне (ст. 245 КПК України)

за ухвалою слідчого судді (з речей і документів, примусове відібрання біологічних зразків);

➤ Негласне (ст. 274 КПК України)

за ухвалою слідчого судді апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя, АРК

У клопотанні слідчого про надання дозволу на негласне отримання зразків, та в ухвалі слідчого судді зазначаються відомості про конкретні зразки, які планується отримати.

Повторне отримання зразків здійснюють відкрито згідно з правилами ст.245 КПК, якщо втрачається необхідність зберігати таємницю щодо факту дослідження попередніх зразків, отриманих негласно (ч.ч.3-4 ст.274 КПК).

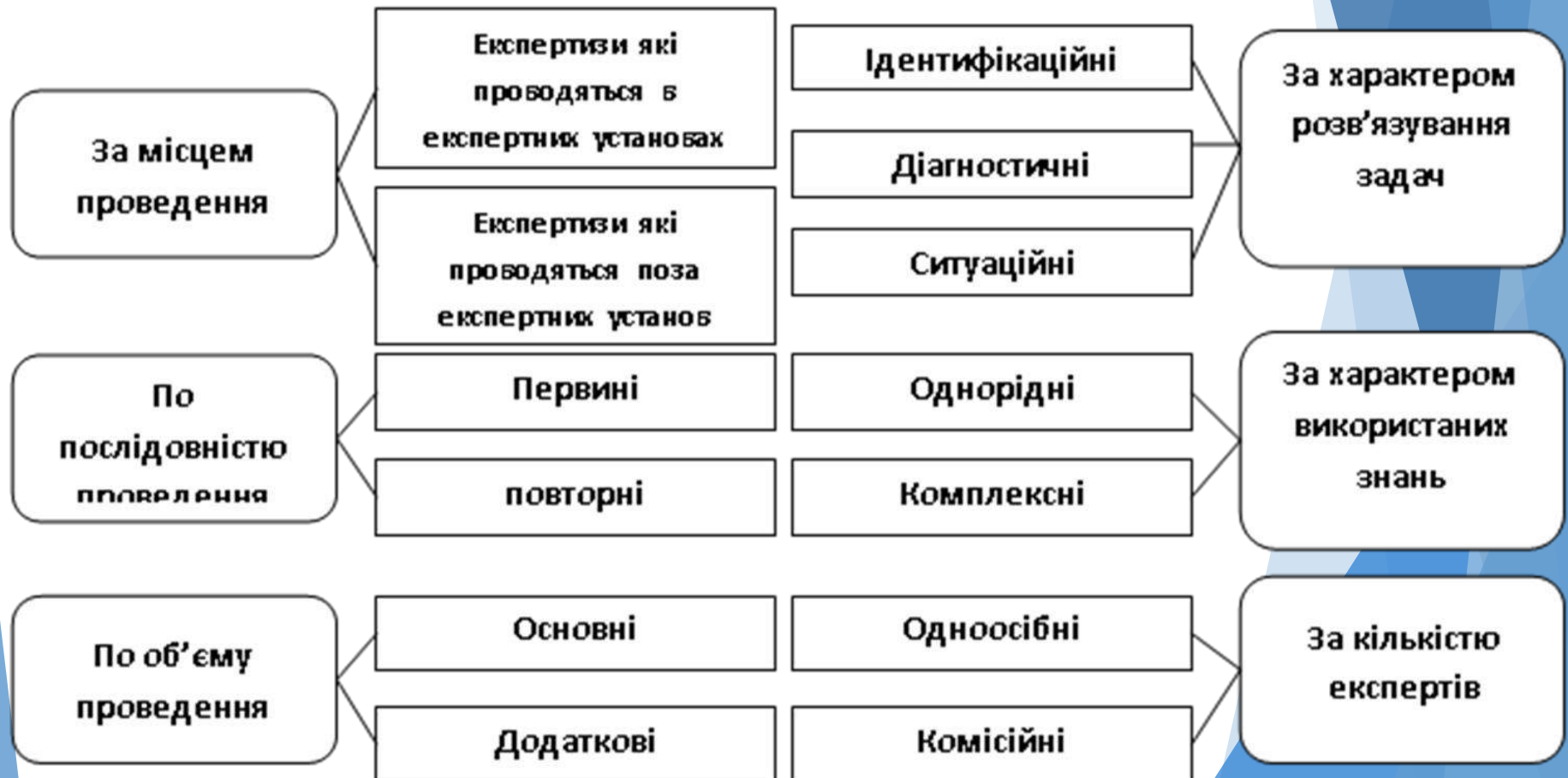
Види зразків

- З речей і документів (ч.2 ст.245 КПК) – здійснюється згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів (ст.ст.160-166 КПК – за ухвалою слідчого судді (юридична підстава).
- Біологічних зразків у особи (ч.3 ст.245 КПК) – за правилами проведення освідування.

3.

Підстави класифікації судових експертиз

Класи судових експертиз

- 1. Криміналістичні експертизи;
- 2. Судово-біологічні експертизи;
- 3. Судово-екологічні експертизи;
- 4. Судово-інженерні експертизи;
- 5. Судово-економічні експертизи;
- 6. Судово-товарознавчі експертизи;
- 7. Експертна охорона об'єктів інтелектуальної власності;
- 8. Мистецтвознавчі експертизи;
- 9. Судово-психологічні експертизи;
- 10. Судово-психіатричні експертизи;
- 11. Судово-фармацевтичні експертизи;
- 12. Судово-медичні експертизи.

ВИДИ ЗНАНЬ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Криміналістичні
ст.ст.27; 42; 71; 73; 99;
103; 104; 105; 107; 223;
224; 228; 230; 232; 236;
237; 240; 241; 245; 252;
262; 265; 267; 269; 270;
271; 273; 274; 343; 352;
359; 361 КПК України

**Охорона державної
таємниці**
ст.518 КПК України

Філологічні
ст.68
КПК України

Психологічні
ст.ст.226; 227; 228; 354; 486;
491 КПК України

Наукові, технічні
ст.ст.69; 71 КПК України

Комп'ютерні технології
ст.ст.35; 181; 195; 214;
258; 260; 263; 264; 266;
268; 366 КПК України

Психіатричні:
ст.ст.368; 486; 503; 509; 514
КПК України

Педагогічні: ст.ст.226; 227;
228; 354 КПК України

Проведення судової експертизи – це дії, щодо вибору судової експертизи як форми вирішення питань, які потребують спеціальних знань й іншої професійної діяльності.

Експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених КПК України, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання (ч.1 ст.242 КПК).

При цьому:

слідчий складає постанову про призначення експертизи;
захисник подає відповідне клопотання слідчому, самостійно залучає експерта на договірних умовах чи звертається до слідчого судді з клопотанням про проведення експертизи відповідно до ч.1 ст.244 КПК;

Слідчий суддя, суд постановляють ухвалу про проведення експертизи.

Типи біологічних слідів людини:

- кров

- слина

- сперма

- волосся

- нігті

- кістки

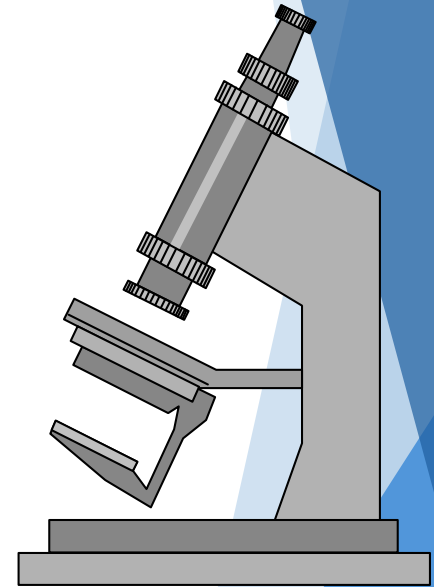
- м'які тканини

- фрагменти тіла

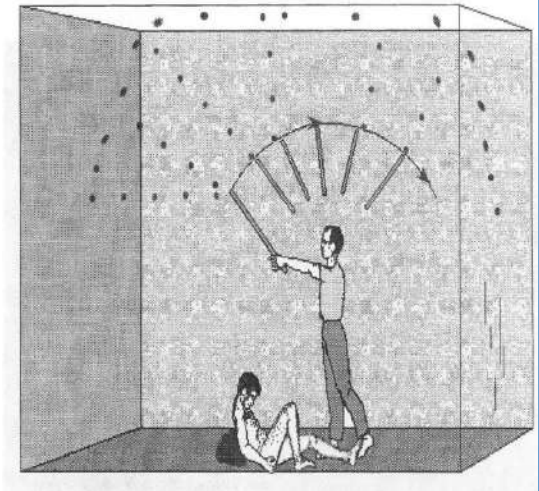
Дослідження крові

- Можна визначити групову належність видимих плям крові – тварині чи людині.
- Якщо кров належить тварині, можна визначити конкретну родину тварин.
- Якщо людині – можна визначити групу крові чи ДНК.
- Можна проводити тести крові навіть на зразках 12-річної давнини.

Експрес-дослідження крові

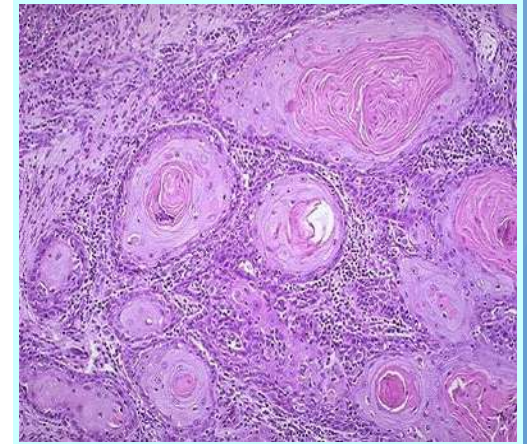
- Якщо видимі сліди – можна використати НемаFan (зволоживши індикаторну смужку в дистильованій воді піднести до краю краплі на кілька секунд – позитивний результат, якщо смужка забарвиться в синій колір).
- Якщо невидимі – можна використати Luminol (для великих приміщень, обприскування – позитивний результат, якщо свічення голубого кольору до 30 сек; затемнення, давні сліди крові, сліди слини та сперми також світяться, але кілька секунд).

Слина

Сліди слини можуть дати інформацію про групу крові, ДНК.

Зразки слини підозрюваного і жертви повинні відбиратися під час розслідування всіх кримінальних правопорушень статевого характеру чи в інших випадках, коли це може допомогти в їх розслідуванні.

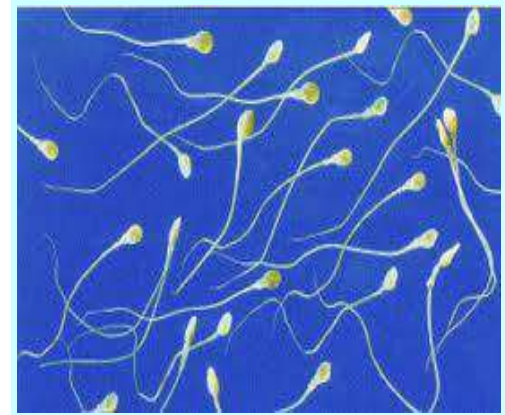

Сперма

Сліди сперми, отримані в мазках і/чи з одягу жертви, можуть допомогти у підтвердженні заяви жертви.

ДНК-аналіз може однозначно вказати на джерело сперми.

Якщо ДНК не дає результату, визначається група крові, яка дасть інформацію відносно типу та групи досліджуваної крові.

Сеча

ДНК може бути отримана із сечі, якщо у ній будуть епітеліальні клітини.

Також необхідно мати стерильний зразок сечі.

Повна ідентифікація за прямою від сечі, як правило, не може бути проведена.

Поки що відсутні надійні методики, які надавали б можливість визначення групи крові за сечею.

	Візуально (колір)	УФ-промені (флуоресценція)	Видиме синє світло	Експрес- дослідження
Кров	червоний, бурий, зелений (гниття)	Темно- коричневий з поглинанням світла	-	ГемоФан Пероксид водню Люмінол Р-в Воскобойнікова
Піт	жовтий	Білувате або блакитне	-	-
Сеча	жовтий	Синьо-блакитне	Світліші порівняно з довкіллям	-
Слина	білуватий або жовтуватий	Блідо-блакитне		-
Сперма	сірувато- жовтий	Білувато- блакитне	-	Фосфатест

Поняття судово-медичного токсиколога

Судово-медичний токсиколог — лікар, хімік-аналітик, який працює з отрутами та їх наслідками на організм людини (кров, сеча, волосся).

Поняття судово-медичного одонтолога

Судово-медичний одонтолог-лікар, який здійснює ідентифікацію тіл по слідах лікування зубів.

Він також здійснює оцінку та порівняння слідів від укусів людини з метою наступної ідентифікації.

Сліди запаху

- Речі, яких торкався правопорушник.
- Недопалки, коробка з-під сигарет, взуття.
- Бавовняні серветки, алюмінієва фольга.
- Непроцесуальна ідентифікація лише за допомогою службово-розшукової собаки.

Види експертиз

Почеркознавча експертиза – комплекс заходів, що спрямовані на встановлення приналежності почерку рукопису й підпису конкретній людині. Зазвичай застосовують для визначення справжності підпису або виявлення фальсифікації документа.

Техніко-криміналістичне дослідження документів включає дослідження реквізитів документа та його матеріальної субстанції (матеріалів документа).

Трасологічна експертиза – це дослідження слідів, слідоутворюючих, слідосприймаючих об'єктів (носіїв) та інших матеріалів кримінального провадження, що здійснюють особи, які володіють спеціальними знаннями в галузі трасології, для встановлення фактичних даних, які використовують як докази.

Судово-балістичну експертизу призначають для вирішення широкого кола задач ідентифікаційного і неідентифікаційного характеру, пов'язаних з дослідженням вогнепальної зброї та боєприпасів, слідів пострілу в самій зброї, на ураженій перешкоді і на стрільці.

Види експертиз

Біологічна експертиза – клас судової експертизи, предметом дослідження якої є об'єкти рослинного і тваринного походження, що потрапили до сфери досудового розслідування й судового розгляду різних категорій кримінальних проваджень і цивільних справ.

Інженерно-технічні експертизи призначають у випадках, коли для вирішення питань, що виникають перед суб'єктами доказування, потрібні спеціальні знання в техніці. Технічні знання дуже різноманітні, мають тенденцію до прискореного розвитку і розширення, оскільки відображають закономірний процес постійного розвитку практично безмежної сукупності засобів, створюваних для здійснення процесів виробництва і обслуговування невиробничих потреб людини.

Авторознавчі дослідження є різновидом криміналістичної експертизи, яка базується на даних філософії, психології та особливо - лінгвістики, в тому числі фразеології, граматики та інших галузей знань про мову взагалі і письмову мову зокрема, тобто на системі знань про умови і закономірності мовленнєвої поведінки людини. Цей вид досліджень ще має назву судово-лінгвістичної експертизи.

Види експертиз

Фототехнічна експертиза – це вид експертизи, предметом якої є фактичні дані, що стосуються справи, які пов'язані із зафіксованою в кіно-, та фотодокументах інформацією, технікою та технологією їх виготовлення.

Експертиза матеріалів та засобів відеозвукозапису, її об'єктом є звуко-ва і мовна інформація, зафіксована на відеофонограмі, носії та технічні засоби знімання й фіксації інформації, які є речовими доказами у справі.

Портретну експертизу проводять для ідентифікації людини у результаті дослідження ознак зовнішності, зафіксованих на фотознімках. Коли дослідженню підлягають не лише фотознімки, але й зліпки, рентгенознімки обличчя і черепа, її проводять у криміналістичних установах нерідко комплексно, з залученням судово-медичних експертів і тоді вона набуває вид медико-криміналістичної портретної експертизи.

Експертиза наркотичних засобів та сильнодіючих речовин

Об'єктами експертного дослідження є перш за все:

- наркотичні речовини рослинного походження (*мак, опій, конопля, маріхуана, гашиш та ін.*),
- синтетичні та напівсинтетичні речовини (*метадон, амфітамін, засоби на основі алкалоїдів опійної групи*),
- фармацевтичні препарати.

Ця експертиза дає змогу встановити належність речовини до наркотичних або сильнодіючих речовин, джерело їх походження.

Питання, які вирішуються при дослідженні наркотичних засобів і сильнодіючих речовин:

- Чи є дана речовина наркотичним або сильнодіючим засобом?
- До якого виду наркотичних (сильнодіючих) речовин чи засобів належить представлена на дослідження речовина?
- Чи мають представлені на дослідження об'єкти єдине джерело походження?
- Чи є сліди наркотичних засобів на представлених предметах-носіях?
- Яким способом (промисловим чи кустарним) виготовлені представлені на дослідження наркотичні засоби?
- Чи могли бути виготовлені представлені на дослідження наркотичні засоби (сильнодіючі речовини) на конкретному заводі-виготовлювачі? (При наявності зразків для порівняння)
- Яка кількість наркотичної речовини у представлених на дослідження суміші?

4.

Суб'єктом експертного дослідження є фізична особа – експерт, яка володіє спеціальними знаннями, навичками і досвідом у певній галузі науки, техніки, мистецтва та ремесла, і діє у кримінальному процесі з метою збирання доказів.

Експерт має право:

- знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження;
- заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи;
- бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження;
- викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання;
- ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження, особам, які беруть участь у кримінальному провадженні;
- одержати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи і викликом для надання пояснень чи показань, у разі, якщо проведення експертизи не є службовим обов'язком особи, яка залучена як експерт;
- заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом;
- користуватися іншими правами, передбаченими Законом України «Про судову експертизу».

Експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи.

Експерт має певні обов'язки:

- особисто провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, а в разі необхідності – роз'яснити його;
- прибути до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запитання під час допиту;
- забезпечити збереження об'єкта експертизи. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від особи, яка залучила експерта;
- не розголошувати без дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків, або не повідомляти будь-кому, крім особи, яка його залучила, чи суду про хід проведення експертизи та її результати;
- заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених КПК.

Відповідальність експерта

За завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків експерт несе відповідальність, встановлену законом.

5.

Висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи (ч.1 ст.101 КПК).

Існують два способи оцінки наукової достовірності висновку:

- аналіз умов і методів проведення дослідження;
- зіставлення висновків експерта з іншими доказами, які містять відомості стосовно предмета дослідження, тобто перевіряється відповідність висновку дійсності.

Необхідно проаналізувати:

- дотримання процесуального порядку призначення та проведення експертизи (правосуб'єктність, компетентність, незацікавленість експерта, чи не вийшов експерт за межі своєї компетенції);
- повноту, обґрунтованість і вмотивованість висновку (чи досліджені всі об'єкти, що були надані на експертизу; чи відповів експерт на всі поставлені питання; відсутність суперечностей між окремими частинами висновку;
- відповідність кінцевих висновків проміжним; достовірність, чіткість, зрозумілість, логічна обґрунтованість висновків. У разі визнання висновку неповним або недостатньо ясным може бути призначена додаткова експертиза);
- відповідність висновку експерта іншим зібраним у справі доказам (наявність суперечностей може бути підставою для проведення додаткових слідчих дій або призначення повторної експертизи).

Дослідження висновку експерта являє собою безпосереднє вивчення тексту, висновку і сприйняття доданого ілюстративного матеріалу.

Висновок аналізується для з'ясування, пізнання його змісту та отримання наявної інформації й подальшого її використання як джерела доказів.

Принципи оцінки висновку експерта:

- Обов'язковість оцінки;
- Вільна оцінка;
- Повнота оцінки висновку;
- Системність оцінки.

Тема 19
«Загальні положення
криміналістичної методики
розслідування окремих видів
кримінальних правопорушень»

План:

- 1. Поняття і сутність криміналістичної методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.**
- 2. Джерела, принципи і завдання окремих криміналістичних методик.**
- 3. Структура окремих криміналістичних методик розслідування кримінальних правопорушень.**

1.

Методика розслідування кримінальних правопорушень – самостійний, заключний розділ науки криміналістики, в якому розроблені питання організації розслідування та запобігання кримінальних правопорушень. Саме в методиці знаходять практичну реалізацію наукові рекомендації й криміналістичні прийоми, розроблені в криміналістичній техніці й тактиці.

Термін «методика розслідування» може бути розглянутий у трьох взаємопов'язаних, але не співпадаючих аспектах.

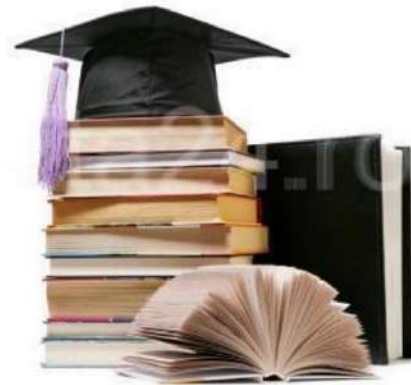
По-перше, методика розслідування – це розділ науки криміналістики.

По-друге, термін «методика» означає методику розслідування тих або інших видів або груп кримінальних правопорушень. Зокрема, існує методика розслідування розкрадань, які вчиняють з використанням посадового становища (шляхом привласнення, розтрата та зловживання службовим положенням). У ній виділяється методика розслідування розкрадань у будівництві, торгівлі та інших галузях господарства.

По-третє, методику розслідування доцільно розглядати в практичному аспекті як розслідування слідчим конкретного кримінального правопорушення.

Криміналістична методика (або методика розслідування окремих видів злочинів) – це система наукових положень та розроблених на їхній основі рекомендацій з організації та проведення розслідування і запобігання окремих видів злочинів.

(Р. С. Бєлкін)

Система криміналістичної методики як розділу криміналістики:

Загальні положення криміналістичної методики
теоретичні основи криміналістичної методики, що охоплюють загальнонаукові (фундаментальні) питання цього розділу криміналістики, а саме: про його предмет, зміст, об'єкти, значення, завдання тощо.

Окремі методики розслідування конкретних видів злочинів

типізовані (синтезовані) системи методичних рекомендацій щодо організації та здійснення досудового розслідування відповідних категорій кримінальних правопорушень.

Загальні положення криміналістичної методики:

- Поняття і сутність, об'єкти методики як розділу науки криміналістики.
- Історія виникнення й розвитку криміналістичної методики та її джерел.
- Система криміналістичної методики, її структурні елементи.
- Роль криміналістичних характеристик злочинів у створення та змісті окремих методик.
- Основні вимоги, що пред'являються до побудови окремих криміналістичних методик.
- Завдання цього розділу науки та його зв'язки з іншими юридичними і неюридичними науками та видами діяльності.
- Поняття, класифікація і структура окремих методик.

Окрема криміналістична методика розслідування – це система взаємопов’язаних і взаємообумовлених дій, завданням якої є розроблення типових систем (алгоритмів) дій слідчого, що сприяють обранню оптимальної лінії поведінки під час розслідування певного виду кримінального правопорушення. Тож до окремої криміналістичної методики належить комплекс порад типізованого характеру, що є найбільш ефективним під час розслідування того або іншого виду кримінальних правопорушень: крадіжок, вимагань, вбивств, бандитизму тощо.

Окремі криміналістичні методики

Залежно від виду чи групи кримінальних правопорушень:

Типові (видові) методики

Особливі (групові) методики, які діляться залежно:

- від способу вчинення кримінального правопорушення
 - від місця його вчинення
- від суб'єкта вчинення кримінального правопорушення
 - від особи потерпілого
- часу вчинення кримінального правопорушення і моменту початку його розслідування

Закономірності, що слугують предметом криміналістичної методики

- ▶ закономірності щодо найбільш суттєвих рис діяльності слідчих під час перевірки ними первинної інформації про події, що містять ознаки кримінальних правопорушень, а також діяльності суду та захисника під час дослідження ними матеріалів кримінального провадження з питань перевірки ними наявної чи відсутньої інформації про цю подію;
- ▶ закономірності встановлення обставин, що підлягають доказуванню під час розслідування кримінальних правопорушень;
- ▶ закономірності напрацювання програм слідчих (розшукових), судових дій та інших передбачених законодавством заходів для встановлення істини у кримінальному провадженні;
- ▶ закономірності безпосередньої підготовки та виконання слідчих (розшукових) дій та інших заходів, що застосовують в розслідуванні кримінальних правопорушень й в судовому розгляді матеріалів кримінальних проваджень тощо.

Пізнання цих закономірностей досягається способом

- ▶ вивчення з позицій криміналістики об'єктів, пов'язаних із процесом виявлення, розслідування й попередження кримінальних правопорушень та судового розгляду матеріалів кримінальних проваджень;
- ▶ узагальнення і встановлення загальних і основних тенденцій розвитку слідчої, прокурорської, судової та адвокатської діяльності;
- ▶ дослідження і визначення типових і стійких взаємозв'язків в організації та проведенні досудового розслідування, дізнання, оперативно-розшукової, прокурорської та судової діяльності тощо.

2.

Джерела криміналістичної методики як розділу криміналістики:

- законодавство
- наукові розробки
- передовий досвід розслідування кримінальних правопорушень та їх запобігання

Законодавство

Норми законодавства представлені такими нормативно-правовими актами:

➤ **Конституція України**

(розділи про основні права громадян, їхні обов'язки, про правосуддя і прокуратуру виступають підґрунтям для напрацювання як загальних положень методики, так і окремих криміналістичних методик).

➤ **Норми кримінального закону**

(встановлюють ознаки окремих складів кримінальних право-порушень для напрацювання криміналістичних методик їх розслідування).

Норми кримінального процесуального права

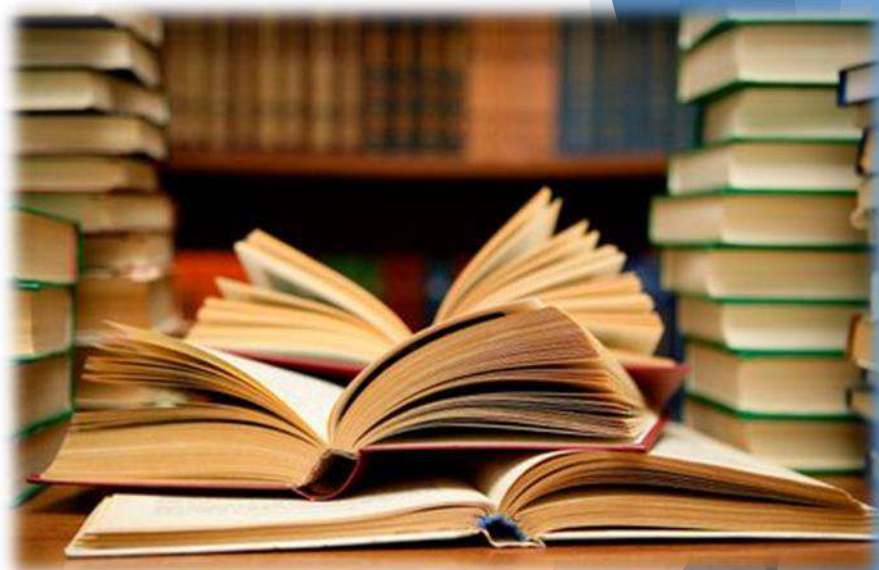
(встановлюють предмет і межі розслідування та судового розгляду для визначення кола обставин, які потрібно встановити під час кримінального провадження).

Наукові розробки

Наука представлена такими положеннями:

- Три перші розділи криміналістики.
- Правові та юридичні науки
кримінальне право, кримінальний процес, юридична психологія, кримінологія тощо.
- Неправові науки
наука управління, логіка, теорія оперативно-розшукової діяльності, судова медицина і психіатрія, фізика, хімія, генетика, інші природничі й технічні науки.

**Принципи
криміналістичної
методики** — базовані
на законі вимоги,
яким повинна
відповідати побудова
будь-яких окремих
криміналістичних
методик.

Принципи криміналістичної методики

А. Загальні (визначальні основи розділу «Криміналістична методика»), до яких належать:

- законність методик;
- цілісність методик;
- наукова обґрунтованість і достовірність;
- побудова окремих методик на основі змісту диспозицій відповідних норм кримінального закону, інших законодавчих актів, що встановлюють відповідальність, а також регламентують діяльність правоохоронних органів і суду.

Принципи криміналістичної методики

Б. Окремі принципи (визначальні категорії (критерії), які обумовлюють напрацювання криміналістичних методик), а саме:

- конкретність методичних рекомендацій;
- етапність окремих методик;
- ситуаційність та багатоваріантність;
- ефективність;
- структурна єдність;
- вивчення механізму та способів учинення кримінальних правопорушень, їх приховання; вивчення особи злочинця та його оточення;
- принцип узагальнення й використання передового досвіду розслідування, слідчо-експертної та судової практики, криміналістичної теорії, даних суміжних юридичних наук та інших галузей знань.

Завданнями криміналістичної методики (крім загальних завдань кримінального судочинства, визначених у ст. 2 КПК) виступають

- систематичне узагальнення слідчої, судової та експертної практики у кримінальних провадженнях;
- вивчення криміногенної обстановки в цілому в державі та в окремих регіонах, стану, структури та динаміки злочинності;
- аналіз кримінального, кримінального процесуального, кримінально-виконавчого, адміністративного, цивільно-правового, а також іншого галузевого законодавства, пов'язаного з установленням юридичної відповідальності за правопорушення в різних сферах діяльності (господарської, фінансової, банківської, податкової, екологічної) тощо;
- розроблення найбільш ефективних методів і засобів розслідування кримінальних правопорушень, побудова їх криміналістичної характеристики; оптимізація процесу розслідування окремих видів і груп кримінальних правопорушень на основі використання даних про типові слідчі, судові ситуації; напрацювання системи типових версій і комплексів (алгоритмів) слідчих (розшукових), судових дій, організаційних і оперативно-розшукових заходів;
- вдосконалення процесу прогнозування змін у структурі злочинності і розробка відповідно до цього нових окремих методик розслідування та вдосконалення тих, що застосовуються (реалізація прогностичної функції криміналістики);
- напрацювання окремих методик судового розгляду матеріалів кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень певних видів (груп).

Завдання криміналістичної методики з огляду на їх різноаспектність поділяють на:

А. Загальні, що полягають у сприянні правоохоронним органам у боротьбі зі злочинністю, а прокуратурі, крім цього, разом із судом і професійним захистом у досягненні ними основної мети кримінального судочинства, зокрема такого застосування закону, яке забезпечувало б, з одного боку, притягнення до кримінальної відповідальності кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення, а з іншого – гарантувало би від безпідставного покарання невинних у його вчиненні.

Завдання криміналістичної методики з огляду на їх різноаспектність поділяють на:

Б. Спеціальні :

вивчення з позицій криміналістики кримінальних правопорушень і злочинності;

вивчення та узагальнення передового досвіду відшукування, виявлення, розслідування й попередження кримінальних правопорушень;

встановлення закономірностей організації та проведення розслідування кримінальних правопорушень та судового розгляду матеріалів кримінальних проваджень;

розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо розслідування та судового розгляду матеріалів кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень окремих видів чи груп.

Правові основи криміналістичної методики:

Норми кримінального права

(диспозиції відповідних статей КК України, аналіз складу конкретного кримінального правопорушення)

Норми процесуального права

(обставини, що підлягають доказуванню, вжиття оперативно-розшукових заходів)

3.

Структура окремих криміналістичних методик розслідування кримінальних правопорушень — це упорядкований послідовний розгляд основних елементів, що характеризують зміст положень і рекомендацій щодо розслідування конкретного виду або групи кримінальних правопорушень.

Залежно від кількості видів кримінальних правопорушень, що охоплюються окремими криміналістичними методиками:

Комплексні

(методики розслідування двох чи більше взаємозв'язаних кримінальних правопорушень)

(методика розслідування пограбувань і розбійних нападів чи вбивств, поєднаних із зґвалтуванням тощо)

Конкретні

(методика розслідування конкретного виду кримінального правопорушення)

За рівнем конкретизації методичних рекомендацій:

Одноступеневі

(наприклад, методика розслідування крадіжок)

Двоступеневі

(наприклад, методика розслідування крадіжок особистого майна громадян)

Багатоступеневі

(методики поглибленої деталізації рекомендацій, наприклад, методика розслідування крадіжок особистого майна громадян із їхніх помешкань)

Залежно від обсягу окремі методики поділяють на:

Повні

(для проведення усього процесу розслідування того чи іншого виду або групи кримінальних правопорушень)

Неповні

(скорочені, усічені) як методичні рекомендації щодо організації та здійснення певного етапу розслідування

Залежно від форми (за джерелом виразу):

Методики у вигляді монографічних рекомендацій

Методики у вигляді дисертаційних досліджень

У підручниках

У методичних листах

Терміни і категорії криміналістичної методики

Криміналістична методична рекомендація — науково розроблена і практично перевірена порада (пропозиція) щодо організації та здійснення кримінального провадження на відповідних його стадіях залежно від видів кримінальних правопорушень. Кожна окрема методика містить декілька таких рекомендацій, які утворюють систему (комплекс) взаємопов'язаних порад для роботи відповідних суб'єктів кримінального провадження у різних умовах.

Терміни і категорії криміналістичної методики

Об'єкт дослідження методики розслідування – процес виявлення, відшукування, розслідування, попередження кримінальних правопорушень і судового розгляду матеріалів кримінальних проваджень.

Криміналістична (слідча чи судова) ситуація – конкретна обстановка розслідування або ж судового розгляду, особливості якої обумовлені сукупністю обставин учинення кримінального правопорушення та умовами їх встановлення на різних етапах кримінального провадження.

Більшість окремих методик розслідування охоплює такі складові елементи:

- Криміналістична характеристика певного виду кримінальних правопорушень і обставини, що підлягають встановленню.
- Типові слідчі ситуації на початковому етапі розслідування та напрями їх вирішення.
- Слідчі версії, організація і планування (програми) розслідування.
- Початкові процесуальні дії слідчого та оперативно-розшукові заходи.
- Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій та їх комплексів (тактичних операцій).
- Використання спеціальних знань, призначення і проведення необхідних судових експертиз.
- Забезпечення координації дій правоохоронних органів у розслідуванні та взаємодії з контрольними та іншими державними органами, об'єднаннями громадян тощо.
- Тактика проведення подальших слідчих (розшукових) дій та особливості прийняття проміжних і підсумкових рішень слідчого.

Завдання криміналістичної методики розслідування окремих видів і груп кримінальних правопорушень

А. На початковому етапі розслідування

- Сприяти особі, що здійснює розслідування, зорієнтуватися у встановлених обставинах, у правильному з'ясуванні фактів, які підлягають дослідженню, одержанні даних для розгорнутого планування розслідування.
- Забезпечити збір і фіксування тих доказів, які через зволікання можуть бути загублені чи втрачені.
- Допомогти в ефективному і вчасному встановленні, розшуку й затриманні злочинця «по гарячих слідах».
- Рекомендувати, як найкраще одержати інформацію, необхідну для попередження кримінальних правопорушень.

Завдання криміналістичної методики розслідування окремих видів і груп кримінальних правопорушень

Б. На наступному етапі розслідування

- Вирішують завдання щодо формування, перевірки та оцінки доказів з метою повного встановлення всіх необхідних обставин відповідно до раніше визначеного предмету доказування.
- Визначають наближений перелік подальших (після початкових і невідкладних) слідчих (розшукових) дій, напрацьовують тактику їх виконання.
- З'ясовують причини вчинення розслідуваного кримінального правопорушення тощо.

У методиці розслідування окремих видів кримінальних правопорушень проявляються такі залежності криміналістичної методики:

- від видових ознак кримінального правопорушення;
- від суб'єкта його вчинення;
- від ретроспективної спрямованості характеру досудового розслідування;
- від ситуаційної зумовленості розслідування;
- від рівня розвитку техніко-криміналістичних засобів та рекомендованих тактичних прийомів.

Для успіху в розслідуванні кримінальних правопорушень слідчому потрібно, крім іншого, володіти їхніми розгорнутими криміналістичними характеристиками.

Криміналістична характеристика — це система узагальнених теоретичних даних та розроблених на їх основі наукових висновків і рекомендацій щодо найважливіших криміналістично значущих ознак розслідуваних кримінальних правопорушень.

Зміст та структура криміналістичних характеристик видів чи груп кримінальних правопорушень залежить від:

- сутності характеризуваного злочинного діяння;
- виду і рівня напрацювання окремої методики розслідування кримінальних правопорушень;
- завдань і способів наукового дослідження питання тощо.

Здебільшого криміналістична характеристика охоплює такий комплекс узагальнених даних про:

- способи вчинення кримінальних правопорушень. Однак доволі часто цей елемент диференціюють відповідно до етапів злочинної діяльності на: а) способи готування (пошук відповідних знарядь вчинення, заходи щодо створення лишку сировини, готової продукції, резерву коштів тощо); б) способи вчинення кримінального правопорушення (ненасильницькі дії, заходи з заволодіння майном, його вилучення, збуту, реалізації); в) способи його приховання (маскування злочинних дій);
- обстановку вчинення кримінального правопорушення: місце як частину матеріального середовища, що охоплює, крім приміщення та ділянки місцевості, сукупність різних предметів. До обстановки належать також чинники регулятивного характеру, що визначають поведінку людей у трудовій діяльності й у побуті;

- предмет злочинного посягання: кошти, цінні папери, матеріальні цінності у вигляді сировини, палива, матеріалів, напівфабрикатів, готових виробів з урахуванням їхньої споживчої вартості, які можуть бути віднесені до різних джерел посягання (підзвітні цінності, невраховані цінності, створені під час їх виробництва за рахунок лишку, який надійшов зі сторони (сторонні цінності), від співучасників, майно, приховане від оподаткування);
- наслідки у вигляді будь-яких матеріальних навколишніх змін (слідова картина), обумовлених кримінальним правопорушенням, виражені у фізичній чи майновій шкоді або ж відображені в матеріальній обстановці (характерні сліди пошкоджень, викликані злочинними діями, їх локалізація і взаємозв'язок), і моральній шкоді, заподіяній злочином;
- особа злочинця, яка характеризуються фізичними, соціально-демографічними даними; категорії службових матеріально-відповідальних та інших осіб, які можуть бути причетними до кримінального правопорушення; чинники, що мали вплив на формування та здійснення злочинної мети, створення злочинної групи, розподіл ролей між співучасниками;
- особа потерпілого як альтернативний елемент криміналістичної характеристики (демографічні дані, відомості про спосіб життя, риси характеру, звички, зв'язки і стосунки, ознаки віктимності тощо).

Знання цих елементів суттєво допомагає слідчому обрати відповідну криміналістичну методику та визначити напрями подальшого розслідування кримінального правопорушення.

Тема 20
**«Розслідування злочинів проти
життя та здоров'я особи»**

План:

- 1. Криміналістична характеристика вбивств.**
- 2. Типові слідчі ситуації на початковому етапі розслідування вбивств.**
- 3. Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування вбивств.**
- 4. Напрями розслідування нанесення тяжких тілесних ушкоджень.**

Складність розслідування вбивств зумовлена відсутністю, як правило, свідків, великою кількістю версій розслідування, характером речових доказів, а у низці випадків — інсценуванням обставин події цього кримінального правопорушення.

Ефективному розслідуванню вбивств сприяє з'ясування даних, що складають криміналістичну характеристику.

1.

Об'єктом злочинного зазіхання є життя і здоров'я людини. Для якісного розслідування вбивства необхідно, насамперед, встановити особу загиблого, його персоно-графічні дані, рід занять і коло оточення для вирішення основоположної задачі – «від особи потерпілого до особи злочинця».

До елементів криміналістичної характеристики вбивств належать також:

- спосіб вчинення вбивств;
- спосіб приховання;
- час, місце та обстановка події цього кримінального правопорушення;
- «слідова картина» події;
- особа злочинця;
- особа потерпілого.

Спосіб вчинення вбивства

Важливо з'ясувати, як саме вбивство було вчинено – в умовах неочевидності або очевидності. З'ясування цієї обставини впливає на планування та організацію розслідування.

У першому випадку факт вчинення вбивства неочевидний, і особа, яка вчинила це кримінальне правопорушення, невідома. Завданням розслідування є встановлення особи злочинця, обставин вчинення вбивства та особи потерпілого.

Вбивство, вчинене в умовах очевидності, характеризується тим, що особа злочинця відома, кримінальне правопорушення вчинене в присутності інших осіб. Завданням розслідування є встановлення його обставин, виявлення речових доказів, встановлення особи потерпілого і мотивів убивства.

В криміналістиці виділяють повноструктурний спосіб вчинення кримінального правопорушення, який охоплює спосіб підготовки, безпосереднього його вчинення та приховання його слідів. Такий спосіб вчинення притаманний навмисним вбивствам.

Способи підготовки:

- прийняття вольового рішення про вчинення вбивства;
- вивчення способу життя майбутньої жертви;
- розроблення неправдивого алібі;
- вибір місця та часу;
- підшукування або здобування знарядь вчинення кримінального правопорушення тощо.

Способи вбивств надзвичайно різноманітні: застосування вогнепальної і холодної зброї, удавлення зашморгом, дія високої температури, утоплення тощо. Спосіб вчинення часто вказує на особу злочинця і дозволяє висувати версії як щодо вбивці, так і щодо мотивів учинення кримінального правопорушення. Спосіб вчинення орієнтує слідчого на виявлення комплексу слідів та речових доказів, які можуть бути встановлені під час розслідування.

Способи вчинення:

- з використанням предметів спеціально пристосованих для заподіяння тілесних ушкоджень;
- з використанням холодної або вогнепальної зброї;
- удушення (руками, за допомогою подушки, зашморгу тощо);
- утоплення;
- отруєння (газом, різними отрутами, алкалоїдами тощо);
- наїзд або викидання з транспорту;
- з використанням вибухових пристроїв і речовин;
- з використанням високих або низьких температур (закопування в сніг, спалення тощо).
- з використанням природньо-технічних засобів (скидання з висоти, закопування в землю тощо).

Найбільш традиційними способами приховування є:

- знищення слідів убивства;
- приховання чи знищення знарядь і засобів;
- інсценування вбивства під нещасний випадок чи самогубство;
- знищення трупа;
- спотворення трупа з метою приховання особи потерпілого.

Як правило, такі дії пов'язані з бажанням вбивці уникнути відповідальності, приховати свою причетність до кримінального правопорушення.

Місце вчинення вбивства:

Місце вчинення вбивства – найчастіше безлюдна місцевість чи квартира, в якій потерпілий може бути один. Також це можуть бути транспорт (автомобільний чи залізничний), зруйновані будинки або такі, що будуються, інші місця, куди через різні обставини потрапляє потерпілий. Місце вчинення кримінального правопорушення, як і обстановка, є надзвичайно важливим джерелом інформації, що містить значну кількість слідів і речових доказів, які визначають напрям розслідування й деталізують висунення слідчих версій.

«Слідова картина»:

«Слідову картину» утворюють обставини і сліди події кримінального правопорушення. Їх виявлення, аналіз, встановлення причинних зв'язків дозволяють побудувати уявлення про подію, сформулювати мислені або дійсні моделі кримінального правопорушення, механізм його вчинення. Дослідження таких слідів і речових доказів може вказати на особу злочинця, особу потерпілого та обставини події, виявити негативні обставини, сліди приховання.

Слідова картина – до матеріальних слідів вбивства належать:

- труп та тілесні ушкодження на ньому;
- предмети, що були знаряддями вчинення вбивства;
- речі, які ймовірно належали злочинцю;
- речі і предмети, що вказують на наявну взаємодію потерпілого та злочинця, зокрема, мікрооб'єкти під час вчинення вбивства контактним способом.

до ідеальних слідів належить сприйняття механізму вчиненого кримінального правопорушення, його наслідки, відображені у показаннях свідків, підозрюваного, потерпілого (одна чи кілька осіб з числа близьких родичів чи членів сім'ї (абзац перший ч.6 ст.55 КПК) або самої потерпілої особи у випадку замаху на вбивство).

Сліди, що належать вбивці та/чи потерпілому :

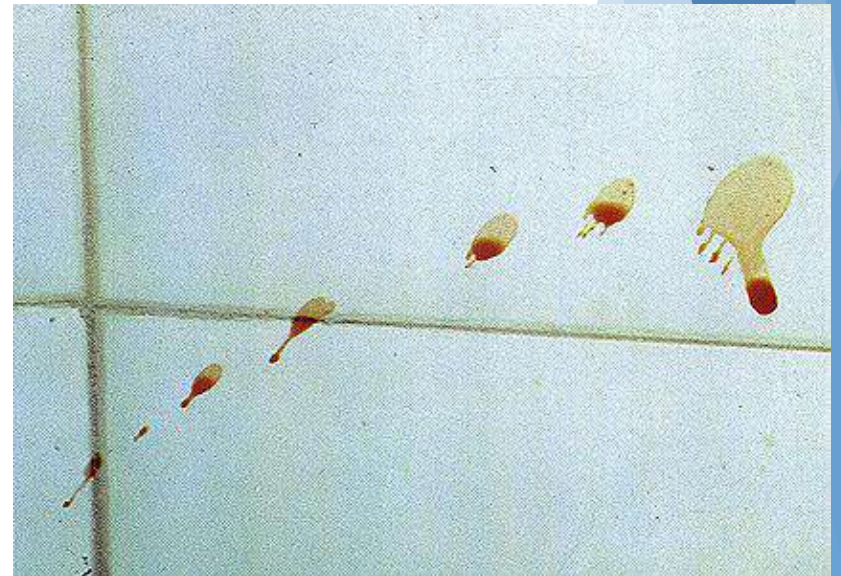
сліди рук, взуття, одягу, зубів;

забуті або залишені злочинцем документи, записки, зброя, його частини, боєприпаси, знаряддя вбивства;

сліди крові, виділення організму (кров, блювотні маси, сеча, слина);

ушкодження на тілі жертви, по яких можна судити про риси психіки, фізичну силу вбивці та інші якості його особистості.

сліди, що вказують на боротьбу;

Негативні обставини, що свідчать про інсценування:

а) наявність слідів, що не могли утворитися в результаті самогубства, нещасного випадку, насильницької смерті або дій, що не належать до вбивств:

- наявність на місці події слідів боротьби або самооборони;
- наявність на трупі тілесних ушкоджень, що не могли утворитися внаслідок інсценованої події;
- невідповідність характеру і напрямку слідів крові на трупі його позі (наприклад, горизонтальні патьоки крові на лежачому трупі);
- посмертні тілесні ушкодження на трупі;
- ознаки, що свідчать про переміщення трупа (сліди волочіння на ґрунті, одязі і шкірній поверхні трупа);
- наявність ознак присутності на місці події сторонніх у момент настання смерті потерпілого;

Негативні обставини, що свідчать про інсценування:

б) відсутність слідів, що повинні були утворитися в результаті перебігу інсценованої події в даних умовах:

- відсутність слідів пересування потерпілого до місця, де наступила його смерть, відбитків ніг на м'якому ґрунті під висячим у петлі трупом, знарядь самогубства;
- відсутність можливості здійснення самогубства за допомогою виявлених знарядь, додаткових пристосувань, що повинні бути використані для самогубства;
- відсутність слідів крові, тілесних ушкоджень, характерних для інсценованих подій, слідів ґрунту на взутті потерпілого, що повинні були утворитися при пересуванні до місця настання смерті;
- відсутність слідів мікрочасток на руках і одязі потерпілого від предметів, яких він обов'язково повинний був торкнутися.

Час, місце та обстановка події кримінального правопорушення

Звичайно злочинець обирає час, нерідко вечірній або нічний, коли відсутні свідки, коли потерпілий один у будинку, офісі або іншому місці.

Особа злочинця

Соціальний і психологічний портрет вбивці має різноманітні риси залежно від того, чи є кримінальне правопорушення умисним або його вчинено з необережності.

Особа злочинця

Злочинець, який вчинив убивство умисно, має такі якості, як агресивність, жорстокість, егоїзм, цинізм, зневага до чужих інтересів, розпущеність тощо. Серед злочинців цієї категорії переважають наркомани, сексуальні психопати, особи з психічними відхиленнями. У випадках вчинення необережних убивств злочинці, як правило, таких якостей не мають.

Особа злочинця – до числа найтипівіших груп належать:

Особи із числа близьких і знайомих потерпілого

Раніше засуджені за вчинення злочинів, у тому числі і аналогічних

Психічно неврівноважені особи

За віком – це особи від 14 до 40 років, як правило, чоловічої статі

Особа потерпілого

Особа потерпілого нерідко вказує на особу злочинця (зв'язки потерпілого зі злочинцем, характер їхніх стосунків, мотиви вчиненого вбивства). Тому вивчення особи потерпілого дозволяє висунути версії щодо вбивці, мотивів учинення цього кримінального правопорушення, в окремих випадках — щодо віктимної поведінки самого потерпілого.

Початковий етап розслідування вбивств

Під час розслідування вбивств необхідно з'ясувати низку **обставин, що підлягають встановленню**. До них належать:

- безпосередня причина смерті;
- що мало місце – насильницьке заподіяння смерті чи смерть сталася з інших причин (нещасний випадок, хвороба);
- яким способом, за допомогою яких знарядь вчинено вбивство;
- час настання смерті (має важливе значення для встановлення багатьох обставин, зокрема часу вчинення вбивства, визначення кола можливих свідків, організації оперативно-розшукових заходів, пов'язаних з пошуком злочинця, тощо);
- місце вчинення вбивства;

Початковий етап розслідування вбивств

- обставини, за яких вчинено вбивство;
- особа жертви (може бути встановлена у разі виявлення документів, які посвідчують особу, а також пред'явлення для впізнання особам, котрі першими виявили потерпілого, або тим, які проживають поруч з місцем події; особа жертви може бути встановлена шляхом звернення до криміналістичних обліків, зокрема, до дактилоскопічного і обліку осіб, що безвісти зникли);
- співучасники вбивства і роль кожного з них у вчиненні цього кримінального правопорушення;

Початковий етап розслідування вбивств

- особа вбивці (може бути встановлена шляхом опитування свідків, складання суб'єктивного портрета, його демонстрації в засобах масової інформації тощо);
- мотиви вбивства (помста, користь, ревності, бажання усунути конкурента);
- обставини, що сприяли вбивству (умисному чи необережному), заходи, яких треба вжити для попередження таких кримінальних правопорушень.

2.

Типові слідчі ситуації на початкового етапі розслідування вбивств:

- Вбивство очевидне (відкрите), вбивця затриманий і (або) його особа відома.
- Таємне вбивство, але без приховання трупа, без інсценування і виявлене відразу або незабаром після вбивства.
- Таємне вбивство, недавнє, але не зрозумілий його механізм.
- Таємне вбивство, недавнє, труп невідомий.
- Таємне вбивство, давнє, причина смерті невідома, можна припускати як вбивство, так й інші причини смерті.
- Таємне вбивство, що супроводжувалося розчленуванням трупа на частини та їх прихованням.
- Зникнення людини.
- Виявлення трупа немовляти.

Залежно від одержаних матеріалів можуть бути висунуті такі **загальні слідчі версії**:

смерть є наслідком вбивства;

смерть є наслідком самогубства

смерть є наслідком нещасного випадку

природна смерть.

Щодо мотивів вбивства можуть бути висунуті наступні версії:

- вбивство з метою заволодіння майном потерпілого;
- вбивство із помсти;
- вбивство з метою приховання іншого кримінального правопорушення і страху викриття;
- вбивство з метою позбавитися необхідності турбуватися про потерпілого чи з метою одержати свободу дій (вступити в інший шлюб, не сплачувати аліменти тощо);
- вбивство у сварці, бійці;
- вбивство з необережності;
- вбивство під час необхідної оборони або її перевищення.

Основні напрями розслідування вбивств на початковому етапі:

1. При відкритому вбивстві; при таємному вбивстві, коли особа потерпілого відома або встановлюється без особливих ускладнень; при таємному вбивстві, замаскованому інсценуванням:

- визначити місце вчинення вбивства;
- встановити, які зміни відбулися на місці події;
- встановити особу жертви;
- встановити причину смерті;
- встановити час настання смерті;
- з'ясувати механізм вчинення вбивства (спосіб підготовки та приховання слідів);
- встановити, хто знаходився (міг знаходитися) на місці вбивства або поблизу;
- з'ясувати суб'єктивну сторону вбивства;
- встановити, хто вбивця.

Основні напрями розслідування вбивств на початковому етапі:

2. Коли особа жертви не встановлена, труп не впізнаний, але обличчя трупа не занадто спотворене або маються інші дані для встановлення особи потерпілого:

- оглядають одяг, взуття, особисті речі і направляють на експертне дослідження;
- заповнюють карту невпізнаного трупа і направляють для перевірки за обліком безвісті зниклих осіб; з'ясовують, чи не було заяв про зникнення кого-небудь в органи поліції;
- з'ясовують, як невідомий з'явився в цьому районі і коли, як повадився, з ким спілкувався, хто його бачив або міг бачити;
- за допомогою засобів масової інформації звертаються з проханням надати допомогу у встановленні особи невідомого (з використанням зображень або описання його зовнішності).

Основні напрями розслідування вбивств на початковому етапі:

3. При виявленні частини розчленованого трупа здійснюють:

- цілеспрямований пошук інших частин трупа;
- виявлення осіб, що пропали безвісті, але ще не взятих на відповідний облік;
- при виявленні кожної нової частини трупа - огляд місця події і частини трупа, після чого їх передають до судово-медичної установи для дослідження і консервації;
- призначення судово-медичної експертизи для вирішення питань: чи належать всі знайдені частини трупа одній особі, які частини тіла й органи відсутні; стать, вік, раса і національність померлого (померлих); причина і давність настання смерті; маються прижиттєві ушкодження, їх характер, розташування і походження; група крові; яким знаряддям проведене розчленування трупа і чи є ознаки професійних навичок це робити; яку їжу вбитий вживав перед смертю; чи маються сліди алкоголю, отрут і наркотиків;
- встановлення способу вбивства;
- побудову й перевірку версії про особу потерпілого і вбивці.

Основні напрями розслідування вбивств на початковому етапі:

4. При відсутності трупа:

➤ збирання детальної інформації про особу зниклого:

- ознаки зовнішності;
- спосіб життя;
- взаємини з родичами і знайомими;
- наявність (відсутність) конфліктів у родині;
- плани на найближче майбутнє;
- наміри виїхати або піти з будинку;
- інтимні зв'язки;
- адреси його родичів і знайомих;
- місця відпочинку і відряджень в останні роки;
- приятельські і недружелюбні відносини;
- наявність захворювань, що могли б привести до раптової смерті, втраті пам'яті або орієнтування в просторі;
- одержання фотографії зниклого, зразків його почерку, слідів його пальців;

Основні напрями розслідування вбивств на початковому етапі:

5. При дітовбивстві:

- виявлення механізму настання смерті;
- призначення судово-медичної експертизи для встановлення часу пологів, часу настання смерті, часу життя дитини, наявності ознак, що вказують на пологи в лікарняних умовах;
- встановлення місця настання смерті;
- виявлення матері дитини:
 - визначення кола жінок, які зверталися до медичних установ в зв'язку з майбутніми пологами або які бажали перервати вагітність;
 - вивчення при огляді трупа матеріалів, в які він обгорнений.

На початковому етапі розслідування вбивств проводять наступні невідкладні слідчі (розшукові) дії та інші заходи:

- огляд місця події і трупа;
- судово-медична експертиза трупа;
- допити свідків з числа родичів і знайомих, сусідів убитого;
- пред'явлення трупа для впізнання;
- переслідування і розшук убивці;
- організація спостереження на вокзалах, пристанях, влаштування засідок;
- затримання, особистий обшук, огляд і допит підозрюваного;
- пред'явлення підозрюваного для впізнання;
- обшук за місцем проживання і місцем роботи підозрюваного;
- проведення експертиз речових доказів, виявлених при огляді та/чи обшуку.

Тактика провадження окремих слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування вбивств

- Невідкладною слідчою (розшуковою) дією на початковому етапі є огляд місця події і трупа. Особливості огляду місця події під час розслідування вбивств впливають із специфіки їх характеру (застосування вогнепальної зброї, удавлення зашморгом, отруєння тощо). Важливими є також пошук і огляд слідів та речових доказів. Характер вбивства орієнтує слідчого на пошук слідів, характерних для застосування тих чи інших знарядь і засобів його вчинення.
- У випадках, коли наявні ознаки отруєння, на місці події необхідно вилучити посуд із залишками харчів, лікарські препарати (порошки, пляшки з ліками), виділення потерпілого.
- При удавленні зашморгом чи повішенні особливу увагу слід зосередити на матеріалі зашморгу, його формі, способі в'язання, що може бути пов'язано з фаховими навичками особи, яка вчинила вбивство, і вказує на певне коло осіб, які можуть бути причетними до події.
- Огляд місця події і трупа здійснюють за участю судово-медичного експерта, який виконує функції спеціаліста. Він допомагає слідчому в проведенні огляду, зосереджуючи свою увагу на огляді трупа. Проте це не означає, що огляд трупа здійснює лише судово-медичний експерт, слідчий бере в ньому найактивнішу участь. Огляд трупа проводять в певній послідовності, у такій же послідовності фіксуються в протоколі його результати.

При огляді трупа в протоколі зазначають:

- загальні дані (зріст, вік, стать, поза, положення);
- одяг (його стан, ознаки, наявність слідів впливу знаряддя вбивства);
- будову тіла, колір шкіри, особливі прикмети;
- ушкодження, що є на тілі (розмір, форма, місце розташування).

Важливе значення має огляд ложа трупа (тобто місця його виявлення). Тут можуть бути виявлені документи, предмети, загублені злочинцем, знаряддя вбивства та інші сліди, що мають значення для з'ясування характеру вчиненого кримінального правопорушення.

До початкових слідчих (розшукових) дій належить також призначення судово-медичної експертизи. Серед питань, що розв'язуються судово-медичною експертизою, можуть бути такі:

- причина смерті, час її настання;
- характер та послідовність ушкоджень;
- чи міг постраждалий сам нанести собі ушкодження;
- прижиттєвий або посмертний характер ушкоджень на трупі;
- група крові потерпілого, її резус-фактор, що сприяє визначенню особливостей крові, сліди якої можуть бути виявлені на одязі підозрюваного;
- чи приймав потерпілий незадовго до смерті алкоголь або наркотики.

Невідкладною слідчою (розшуковою) дією є пред'явлення трупа для впізнання. Необхідність у ньому виникає тоді, коли іншим шляхом особу постраждалого встановити неможливо. Пред'явлення для впізнання здійснюють в морзі особам, які заявили про зникнення, або можливого вбивці. Пред'явленню для впізнання передуює допит заявників про прикмети зовнішності та одягу постраждалого, а також здійснення туалету трупа з метою надати зовнішності прижиттєвого вигляду. Результати пред'явлення для впізнання фіксують в протоколі.

Під час розслідування вбивств особливе місце посідає допит свідків.

Під час допиту свідків важливо з'ясувати:

- як і чому свідок виявився на місці вбивства;
- де конкретно свідок знаходився в момент вчинення цього кримінального правопорушення;
- чи знає свідок потерпілого і злочинця (злочинців) й у яких відносинах з ним знаходиться;
- кількість злочинців, вимовлені ними імена або клички;
- зовнішність, одяг, речі злочинців, знаряддя і засоби вбивства;
- обставини, що передували вбивству;
- чи знайомі злочинці з потерпілим, як вони називали один одного;
- чи забрали злочинці що-небудь з місця вбивства;
- в яку сторону зникли злочинці;
- як довго і за яких умов він спостерігав кримінальне правопорушення;
- хто ще є його очевидцем.

Питання, що можуть бути поставлені при допиті свідкам, які добре знали потерпілого (родичі, друзі тощо):

- чи розповідав потерпілий про погрози з боку яких-небудь осіб, і в чому вони полягали;
- чи не був свідок сам очевидцем сварок, погроз по відношенню до потерпілого, з чиєї сторони вони висловлювалися, у чому це полягало, як при цьому поведився потерпілий, чим викликані погрози;
- який, на думку свідка, міг бути мотив убивства і кому була вигідна смерть потерпілого;
- чи не пов'язаний мотив убивства з діяльністю потерпілого в різних комерційних, фінансових або інших структурах.

Питання, що можуть бути задані підозрюваному під час допиту:

- як давно він знайомий з потерпілим, які між ними відносини;
- за яких обставин, у який час і де вони зустрілися в день вбивства, як проводили час;
- чи не виникало в них сварки, які її причини;
- які ушкодження і чим були заподіяні потерпілому;
- в якій позі знаходився потерпілий в момент заподіяння йому смертельного поранення, як стосовно нього розташовувався підозрюваний;
- які деталі вчиненого вбивства;
- по якому шляху він рухався з місця вбивства, кого зустрічав;
- чи чистив свій одяг і чим;
- де в даний час знаходиться його одяг і взуття, знаряддя вчинення вбивства;
- які заходи для приховання вбивства він здійснив;
- кому розповідав про вчинення вбивства.

При розслідуванні вбивств однією із важливих слідчих (розшукових) дій є **обшук**, метою якого є виявлення слідів і речових доказів причетності особи до кримінального правопорушення. Під час обшуку слідчий повинен бути орієнтований на пошук: одягу і взуття злочинця, що були на ньому під час події; знарядь і засобів заподіяння смерті; документів, цінностей і предметів, що належали потерпілому; зброї і боєприпасів; листування, фотознімків та інших даних, що можуть пояснити характер стосунків між злочинцем і потерпілим; слідів крові.

При проведенні обшуку в будинках, надвірних будівлях і на дворових ділянках можуть бути виявлені сліди розчленування і останків розчленованого трупа.

Усі вбивства, пов'язані з розчленуванням трупа, можна класифікувати на кілька груп:

- побутові вбивства;
- вбивства на сексуальному ґрунті (пов'язані із зґвалтуванням жертви або сексуально-садистські);
- ритуальні вбивства;
- вбивства з метою канібалізму.

Найбільш поширеними є вбивства, вчинені на побутовому ґрунті, після яких розчленування трупа виступає способом їх приховання. Такі вбивства вчиняють переважно в місцях, з яких важко винести труп, не привернувши уваги інших осіб (наприклад, з квартири, яка знаходиться в багатоповерховому будинку). Тому з метою полегшити приховання трупа і факт вбивства винні особи їх розчленовують на фрагменти, які потім виносять з квартири та залишають у місцях збору сміття, лісосмугах, у парках, водоймах тощо.

У вбивствах, пов'язаних з розчленуванням трупа, що належать до інших класифікаційних груп, цілі злочинців полягають у задоволенні своїх бажань (сексуальних, садистських, некрофільних тощо) – злочинців цікавить сам процес вбивства і розчленування, тому вони не приховують трупи і не перешкоджають встановленню особи потерпілого

На початковому етапі розслідування цієї категорії проводять огляд місця події, призначають судово-медичні експертизи, проводять пред'явлення для впізнання трупа або його фрагментів та інші слідчі (розшукові) дії: допити свідків, призначення інших судових експертиз, допит підозрюваних.

Специфіка огляду місця події при вбивстві цієї категорії пов'язана з тим, що, по-перше, місце виявлення фрагмента розчленованого трупа та місце вбивства, як правило, не збігаються; по-друге, знаходять не всі фрагменти трупа, а тільки частини з них, що ускладнює встановлення особи потерпілого; і по-третє, фрагменти розчленованого трупа знаходять через певний проміжок часу, в результаті чого вони зазнають суттєвих змін (гнилісні зміни), змін зазнає і місце, де були залишені ці фрагменти.

Таким чином, місце події під час розслідування вбивств, пов'язаних з розчленуванням трупа, може бути декілька:

- місце вбивства;
- місце розчленування;
- місця виявлення частин трупа.

На місці виявлення фрагментів трупа за участю фахівця – судово-медичного експерта проводять їх ретельний огляд: описують зовнішній вигляд, фіксують наявність особливих прикмет, локалізацію і кількість ушкоджень, особливості розчленування тощо; виявляють наявність пізніх і ранніх трупних явищ; проводять пошук слідів особи, яка доставила фрагменти трупа (ніг, рук, автотранспортних засобів тощо); оглядають та вилучають пакувальний матеріал (папір, пластикові пакети тощо), в якому знаходилися фрагменти трупа.

Під час огляду визначають межі огляду. Зокрема, може бути прийняте рішення про огляд інших території поряд із місцем знайдення фрагментів (якщо фрагмент трупа був знайдений на сміттєвому майданчику, то оглядають й інші майданчики, розташовані неподалік від місця події).

Після огляду і встановлення, який саме фрагмент трупа знайдено, та орієнтовно – коли саме настала смерть людини, перевіряють, чи не було раніше фактів знайдення інших фрагментів, які належали одній людині.

Призначення судово-медичної експертизи. Після виявлення та вилучення під час огляду фрагмента трупа призначають судово-медичну експертизу, об'єктом якої можуть бути як окремі частини трупа, так і весь розчленований труп.

Перелік питань, які ставить слідчий перед судовим експертом:

- Чи належать виявлені частини трупа людині або тварині?
- Розчленування проведено прижиттєве або після смерті загиблого?
- Яка давність настання смерті?
- Чи всі частини тіла представлені на експертизу?
- Чи належать представлені частини тіла до раніше досліджених частин або певній людині?
- Який вік, статева належність загиблого?
- Чи є дані, які вказують на професію, рід діяльності або звички загиблого?
- Якою є техніка розчленування?

Встановлення особи загиблого шляхом:

дослідження виявлених під час огляду документів;

проведення впізнавання на місці проведення огляду;

дактилоскопіювання і використання даних криміналістичних обліків тощо.

Поняття, характеристика тілесних ушкоджень

Тілесні ушкодження — це протиправні заподіяння шкоди здоров'ю людини, що виражаються в порушенні анатомічної цілісності або фізіологічної функції органів і тканин людського тіла.

Одним з основних елементів криміналістичної характеристики заподіяння тяжких тілесних ушкоджень є дані про спосіб їх вчинення. Це цілий комплекс дій, спрямованих на підготовку та здійснення злочинного задуму і приховування слідів.

Початковий етап включає в себе:

- Огляд місця події
- Допит потерпілого
- Огляд одягу потерпілого
- Освідчення
- Призначення судово-медичної експертизи
- Допит свідків

Наступний етап розслідування

- Процес розслідування на цьому етапі залежить від позиції підозрюваного і слідчої ситуації, яка склалась.
- Основним завданням проведення будь-якої слідчої (розшукової) дії є:
- Виявлення, збір, фіксація, вилучення, дослідження, оцінка і використання доказів.

Типові слідчі ситуації і напрями їх вирішення у справах про нанесення тяжких тілесних ушкоджень.

1. Надійшла інформація про поранення потерпілого або доставлення його до лікарні. Її різновиди:

- потерпілий не бачив нападника;
- бачив його, але не бажає давати свідчення;
- потерпілий помер.

Напрями вирішення цієї ситуації:

1. Огляд місця події з метою встановлення матеріальних слідів, виявлення очевидців, розкриття злочину за «гарячими слідами».
2. Допит свідків для встановлення фактів: чи є вони очевидцями, хто перший виявив потерпілого на місці події, що він розповідав про подію.
3. Допит потерпілого про характер і кількість учасників події, їх прикмети та можливість впізнання.

Напрями вирішення цієї ситуації:

4. Призначення експертиз:

- судово-медичної;
- трасологічної по слідах взуття, використаних знарядь, транспортних засобів;
- дактилоскопічної;
- біологічної;
- криміналістичної, у т.ч. матеріалів і речовин тощо.

5. Проведення пред'явлення для впізнання;

6. Одночасний допит двох чи більше вже раніше допитаних осіб.

7. Здійснення заходів процесуального і оперативно-розшукового характеру, спрямованих на виявлення злочинців.

Типові слідчі ситуації і напрями їх вирішення у справах про нанесення тяжких тілесних ушкоджень.

Типова слідча ситуація № 2 – відомий факт нанесення тяжких тілесних ушкоджень, наявна інформація про характер події і особу злочинця.

Напрями вирішення цієї ситуації:

1. Процесуальне закріплення факту нанесення тяжких тілесних ушкоджень шляхом проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій.
2. Встановлення справжніх причин конфлікту.
3. Визначення характеру дій кожного з учасників та ступеня їх вини.

Особа злочинця

У більшості випадків злочинці цієї категорії добре знають потерпілих. Ними можуть бути: близькі, сусіди, співробітники (як чоловіки, так і жінки у віці від 18 до 45-50 років.) За характером вони запальні, неврівноважені, характеризуються низьким культурним рівнем.

У групах, що вчиняють заподіяння тілесних ушкоджень, як правило, є лідер, а також особа, раніше судима за ці ж або інші злочини.

Особа потерпілого

Потерпілий – це особа, якій завдано шкоди, в результаті злочинних дій. Під час розслідування потрібно звертати увагу на поведінку і стан потерпілого до і після вчинення цього кримінального правопорушення, зокрема, був він тверезим чи напідпитку. Неправомірна поведінка потерпілого могла виразитись в протиправній поведінці, насильстві, образі винного, який заподіяв тілесне ушкодження, може бути однією з обставин вважати, що діяння було вчинено в стані сильного душевного хвилювання.

Найбільш типові судові експертизи, які проводять під час розслідування тяжких тілесних ушкоджень

- Судово-медична експертиза живих осіб
- Судово-біологічна експертиза
- Дактилоскопічна експертиза
- Судово-трасологічна експертиза слідів ніг
- Судово-балістична експертиза
- Експертиза холодної зброї
- Судово-психіатрична експертиза

Слідчим може назначатись будь-який інший вид експертизи, залежно від слідчої ситуації та встановлених обставин кримінального провадження.

Тема 21

«Розслідування злочинів проти статевої свободи та статевій недоторканності особи»

План:

- 1. Криміналістична характеристика зґвалтування.**
- 2. Першочергові слідчі (розшукові) дії на початковому етапі розслідування зґвалтування.**

Поняття зґвалтування

Зґвалтування відповідно до ст.152 КК України — вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи.

1.

Незважаючи на пошукове й доказове значення всіх структурних елементів криміналістичної характеристики розглядуваного різновиду сексуальних посягань, найбільше практичне значення для успішного розкриття зґвалтування мають такі з них: місце, час, спосіб вчинення кримінального правопорушення, типові дані про особу злочинця.

Основні елементи криміналістичної характеристики зґвалтування

дослідження виявлених під час огляду документів;

проведення впізнавання на місці проведення огляду;

типова «слідова картина»;

особа злочинця;

особа потерпілого.

Об'єкт злочинного зазіхання

Об'єкт злочинного зазіхання – статева свобода чи статева недоторканність, життя чи здоров'я потерпілого.

Спосіб вчинення злочину

Спосіб вчинення злочину – вчинення дій (із застосуванням фізичного, психічного насильства), пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи.

Спосіб вчинення злочину

Вибір злочинцем конкретного способу зґвалтування
безпосередньо залежить:

від особистих психофізіологічних якостей
гвалтівника;

чи вчиняється це кримінальне правопорушення
одноособово або групою осіб;

був гвалтівник знайомий з потерпілою особою
чи ні.

Спосіб вчинення злочину

- за зовнішніми ознаками в засобах вчинення даного різновиду кримінальних правопорушень можна виділити наступні класифікаційні групи:
- зґвалтування, пов'язані зі спільним проведенням вільного часу. Зазвичай це характерно для молодих людей, причому нерідко такі дії приймають форму групового кримінального правопорушення;
- зґвалтування, вчинені після короткого за часом контакту (зазвичай це спільне проведення дозвілля) між чоловіком і жінкою;
- зґвалтування жінок, у тому числі неповнолітніх та малолітніх дівчат, які перебувають у родинних відносинах зі злочинцями;
- зґвалтування жінок – колег по роботі або з числа сусідів;
- зґвалтування незнайомих жінок;
- інші випадки зґвалтування.

Для способу зґвалтування певне значення має факт знайомства злочинця з потерпілою. Останнім часом частка знайомих для гвалтівників жертв збільшилася на 21%, з 52% до 73%. Ця обставина, безсумнівно, полегшує встановлення обставин цього кримінального правопорушення при правильному висуненні початкових слідчих дій. Для способів вчинення цієї групи кримінальних правопорушень найбільшого значення набуває характер застосовуваного злочинцями насильства.

Згідно зі статистичними даними, ця обставина обумовлена:

- застосуванням фізичного насильства – 72 % зґвалтувань;
- використанням погроз та інших методів психічного насильства – 21 %;
- використанням безпорадного стану потерпілої особи – 7%.
- За характером розвитку ситуацій виділяють два найбільш типових способи вчинення цього кримінального правопорушення:
- ситуаційні, раптові зґвалтування, несподівані для потерпілої особи; завчасно підготовлені, найчастіше так звані побутові зґвалтування, яким передують спілкування потерпілої особи з гвалтівником.

Місце вчинення зґвалтувань

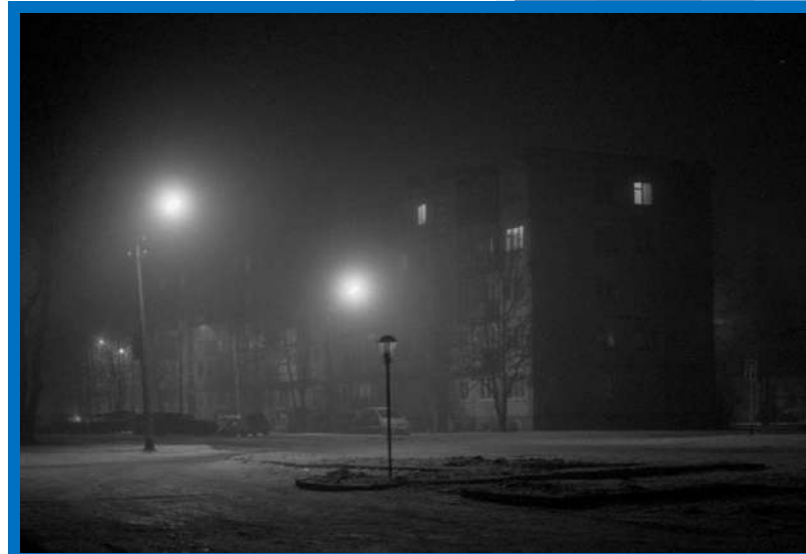
Найбільш типовими місцями вчинення злочинних діянь є: під'їзди будинків і сходові майданчики; підвали та горища будівель; лісові масиви, паркові зони та поля; квартира потерпілої особи чи гвалтівника; гуртожитки; нежитлові або занедбані (порожні) приміщення; відокремлені двори.

При здійсненні серії суспільно небезпечних діянь гвалтівник, як правило, прагне обирати для нападу на потерпілих аналогічні місця, що обов'язково повинен враховувати слідчий у своїй роботі з розслідування цих кримінальних правопорушень.

Час вчинення злочину

Найбільш характерні періоди часу вчинення зґвалтування – це пізні вечірні (21-22 год) і перші нічні години (23-год ночі). Більшість зґвалтувань у квартирах потерпілих і злочинців відбувається також у вечірні та нічні години, але в більш тривалий період часу (17 - 2 год ночі). Щодо сезону, найчастіше зґвалтування вчиняють з травня по вересень, в теплу пору року.

Слідова картина

матеріальна: пошкоджений одяг, наявність характерних тілесних ушкоджень, виділень організму, мікрооб'єктів, залишені речі злочинця у потерпілого і потерпілого у злочинця;

ідеальні відображення: показання учасників події стосовно механізму вчинення кримінального правопорушення, наявної інформації про прикмети злочинця, його ознак та властивостей; показання свідків щодо події та її наслідків.

Особа злочинця

Типові відомості про особу злочинця у справах про зґвалтування характеризуються досить великим розмаїттям вікових, освітніх та інших даних.

Найчастіше зґвалтування вчиняють молоді люди у віці від 17 до 26 років включно (близько 60 % від загального числа цієї категорії злочинців). На осіб старше 35 років припадає близько 10-11% випадків від загального числа затриманих гвалтівників. Ці обставини обумовлені віковими, фізіологічними, соціально-психологічними, а також індивідуально-психологічними факторами. Приблизно для 70 % гвалтівників характерні численні випадки порушення громадського порядку, пияцтва, прояви інших негативних ознак поведінки, в тому числі цинічного ставлення до жінок.

У морально-психологічному вигляді злочинців наявні наступні типові риси: грубість, жорстокість, егоїзм; примітивізм до взаємин статей; презирливе ставлення до жінок; розгнuzданість поведінки.

Особа злочинця

При вчиненні злочину неповнолітніми, вони, як правило, об'єднуються в групи.

Особа злочинця характеризується різною поведінкою на місці події і після вчинення злочину (замовчування даних про себе чи повідомлення неправдивих відомостей або навпаки намагання надати потерпілому допомогу, пропозиція щодо наступних зустрічей тощо).

Успіх розслідування зґвалтування залежить від того, наскільки глибоко, об'єктивно і повно будуть з'ясовані й вивчені наступні обставини:

- чи мав місце насильницький статевий акт або замах на зґвалтування;
- хто є потерпілою особою;
- де й коли було вчинено кримінальне правопорушення;
- хто саме його вчинив, якою є характеристика особистості гвалтівника;
- якщо було декілька злочинців, то роль кожного з них;
- чи мало місце психічне, фізичне насильство або використання безпорадного стану потерпілої особи;
- чи чинився опір насильникові, а якщо так, то в чому він полягав;
- якщо опір не чинився, то чому;
- які наслідки вчиненого насильницького статевого акту;
- які обставини сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

2.

Першочергові слідчі (розшукові) дії на початковому етапі розслідування зґвалтування:

Огляд місця події з метою:

встановлення відповідності одержаної інформації про кримінальне правопорушення за матеріальною картиною місця події;

виявлення речей та предметів, що належать до події;

вилучення слідів для проведення у подальшому необхідних експертиз.

Огляд місця подій

Огляд місця події у кримінальних провадженнях про зґвалтування є обов'язковою невідкладною слідчою (розшуковою) дією. До участі в його проведенні, якщо є така можливість, необхідно запросити потерпілу особу.

Огляд місця події

Особливу увагу зосереджують на тих місцях (наприклад, ліжка), де безпосередньо мав місце насильницький статевий акт. На місці події важливо оцінити, чи збігається обстановка з отриманими раніше показаннями або поясненнями заявника.

Залежно від місця, де було вчинено зґвалтування (ліс, поле, вулиця, приміщення тощо) звертають увагу на стан навколишньої обстановки. Наприклад, якщо зґвалтування вчинене на відкритій місцевості, необхідно зафіксувати в протоколі огляду і в плані до нього віддаленість місця події від житлових будівель або тих місць, де у момент події могли бути люди, а також характер і стан ґрунту, трави, кущів тощо.

Огляд місця подій

Отримані при огляді місця події фактичні дані допомагають вирішувати всю сукупність завдань, які стоять перед слідчим, а саме:

- перевірити версії про інсценування згвалтування;
- встановити відповідність обстановки показанням потерпілої особи та інших учасників події;
- виявити, зафіксувати та вилучити сліди перебування злочинця та потерпілої особи на місці події: рук, ніг, зубів, сперми, крові і мікрОВОЛОКОН одягу, зразків ґрунту, мікрОВОЛОКОН ковдри, оббивки меблів, що могли залишитися на одязі та взутті потерпілої особи та злочинця;
- виявити та зафіксувати сліди боротьби (розбитий посуд та інші предмети, перекинуті меблі, деталі одягу тощо);
- виявити, зафіксувати та вилучити сліди, що свідчать про обставини вчинення кримінального правопорушення (сперма, кров тощо).

Від правильної організації та проведення огляду місця події під час розслідування кримінального правопорушення цієї категорії залежить подальший хід розслідування в цілому, а втрата будь-якої важливої інформації може призвести до негативних наслідків, аж до невстановлення особи злочинця тощо.

Під час огляду місця події при згвалтуванні неповнолітніх та малолітніх доцільно враховувати окремі особливості. У цих випадках нерідко залишаються дрібні або маловидимі речові докази, а їх виявлення пов'язане з витратою значного часу і вимагає від осіб, які проводять огляд місця події, неабиякої витримки і терпіння. Щоб відшукати волосся, яке могло бути вирваним малолітніми потерпілими у злочинця при чиненні йому опору, повинні бути оглянуті всі дрібні предмети, наявні на місці вчинення цього кримінального правопорушення. Ретельному огляду повинні піддаватися предмети, на яких могли залишитися сліди сперми чи крові.

Призначення судово – медичної експертизи для вирішення питань:

чи були у потерпілого статеві зносини, яка їх давність

чи є на тілі потерпілого тілесні ушкодження, характерні для
зґвалтування

чи відповідають ушкодження обставинам, вказаним
потерпілим

чи є ознаки приведення потерпілого до безпорадного стану

Допит потерпілого:

- - де мали місце дії сексуального характеру без згоди потерпілої особи і чим це підтверджується;
- - коли і за яких обставин потерпілий опинився на місці події;
- - як вів себе підозрюваний до і після вчинення кримінального правопорушення;
- - чи мало місце фізичне або психічне насильство і у чому саме воно проявлялося;
- - чи перебував потерпілий у безпорадному стані;
- - якщо потерпілому невідома особа гвалтівника, які йому запам'яталися прикмети цієї особи та чи може потерпілий впізнати цю особу.

Тема 22
**«Розслідування злочинів проти
власності»**

План:

1. **Поняття крадіжки.**
2. **Криміналістична характеристика крадіжок.**
3. **Типові слідчі ситуації крадіжок, вчинених сторонніми особами, і напрями їх вирішення.**
4. **Типові версії під час розслідування крадіжок.**
5. **Поняття грабежів і розбоїв.**
6. **Криміналістична характеристика грабежів та розбійних нападів.**
7. **Типові слідчі ситуації грабежів та розбоїв і напрями їх вирішення.**
8. **Типові версії під час розслідування грабежів та розбоїв.**
9. **Поняття шахрайства.**
10. **Криміналістична характеристика шахрайства.**
11. **Типові слідчі ситуації шахрайства і напрями їх вирішення.**

1.

Крадіжка — таємне викрадення чужого майна. Ступінь суспільної небезпеки цих кримінальних правопорушень значно підвищена, коли їх вчиняють у вигляді злочинного промислу злодії-рецидивісти чи особи, які ухиляються від суспільно корисної праці, або неповнолітні, які об'єдналися в організовані злочинні групи з метою систематичного вчинення крадіжок.

Поняттям «крадіжка» охоплене значне коло кримінальних правопорушень, що різняться предметом посягання, способом вчинення і приховання, місцем реалізації злочинного задуму.

З огляду на це розрізняють:

- крадіжки з приміщень — крамниць, кіосків, складів, готелів, санаторіїв, гуртожитків, квартир, будинків, дач тощо;
- крадіжки матеріальних цінностей з цехів промислових підприємств, підприємств АПК, комунального господарства і будівельних майданчиків, а також вантажів на залізничному, річковому, морському і повітряному транспорті;
- крадіжки особистих речей громадян на вокзалах, з купе поїздів тощо;
- кишенькові крадіжки (на базарах, у громадському транспорті);
- крадіжки транспортних засобів (автомобілів, мотоциклів, мопедів тощо).

Вихідною інформацією для початку досудового розслідування під час вчинення крадіжок є такі дані:

заяви громадян чи посадових осіб

заяви очевидців чи інших осіб, яким стало відомо про крадіжку;

заяви громадян про злочинну діяльність конкретних осіб;

затримання з краденим;

інші джерела

2.

Елементи криміналістичної характеристики крадіжки:

- предмет злочинного посягання (речі, що мають вартість);
- способи підготовки, вчинення та приховання крадіжок;
- місце та час вчинення крадіжок;
- типова «слідова картина» крадіжок;
- особа злочинця.

Підготовка до вчинення крадіжок, як правило, охоплює:

1. Вибір об'єкта крадіжки та його вивчення.
2. Вибір найбільш ефективного способу безпосереднім заволодінням майном.
3. Вибір способів приховання слідів крадіжки, у т.ч. збут викраденого.

Способи вчинення крадіжок :

пов'язані з незаконним проникненням у житло,
приміщення або інше сховище

не пов'язані з незаконним проникненням у житло,
приміщення або інше сховище

Крадіжки, пов'язані з незаконним проникненням, можуть бути:

з подоланням замикаючих пристроїв, перешкод і сховищ

шляхом вільного доступу до місця зберігання майна

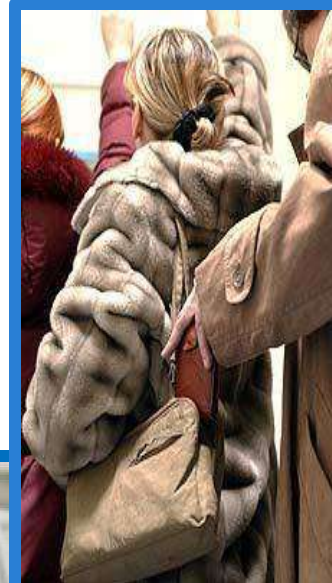
Типовими прийомами приховання крадіжок є:

- Виїзд злочинця з населеного пункту, де було вчинено кримінальне правопорушення.
- Знищення його знарядь і слідів.
- Укриття знарядь вчинення крадіжок.
- Швидкий збут викраденого або його укриття.
- Викидання викраденого майна під час виникнення небезпеки викриття.
- Дача неправдивих показань, відмова від надання показань.
- Вплив на очевидців, свідків, потерпілих з метою дачі ними неправдивих показань або відмови від дачі показань.

Відомості про місце і час вчинення крадіжки:

Місцями крадіжок чужого майна найчастіше є:

- Квартири
- Приватні домоволодіння
- Підприємства
- Організації
- Установи
- Автомобілі
- Дачні будиночки
- Готелі
- Вокзали
- Місця загального користування

Для розслідування та попередження крадіжок важливо встановити час їх вчинення.

Наприклад, дев'ять з десяти квартирних крадіжок вчиняють з 9-ї до 17-ї години у робочі дні тижня, більше половини – влітку; крадіжки з крамниць, комор – у вечірні та нічні часи, в святкові або вихідні дні; значну кількість кишенькових крадіжок вчиняють вранці та у вечірні години «пік», коли виникає сприятлива для цього ситуація у міському транспорті, крамницях, на ринках та в інших багатолюдних місцях.

Типова «слідова картина» крадіжок:

На місці крадіжки нерідко залишають матеріальні сліди, що розкривають характер діяльності злочинців із підготовки, вчинення і приховання злочину. Зокрема, на підготовку до вчинення квартирної крадіжки можуть вказувати шматочки дроту, гілки дерева, сірники тощо. Перелічені предмети вставляють між дверима і дверною коробкою, після чого злочинці телефонують чи стукають у двері конкретної квартири, а самі видаляються зі сходового майданчика. Повернувшись через певний проміжок часу до квартири і виявивши предмети на колишньому місці, роблять висновок, що двері квартири не відкривали, а, отже, у ній відсутні господарі, й приймають рішення про проникнення. На кнопках дзвінків, ліфтів залишаються сліди пальців рук, частинки пластиліну, різноманітні нашарування мікрооб'єктів, сліди губної помади, інших барвників. Під час проникнення в квартиру шляхом видавлювання дверей на її поверхні залишаються сліди знарядь зламу та інструментів, взуття, нашарування різних речовин, сліди пальців і долонь рук, волосся, волокна, шматочки ниток тощо.

У самих приміщеннях нерідко вдається виявити сліди пальців рук, взуття, предмети і речі, залишені злочинцями; предмети одягу, дрібні речі, недопалки, залишки їжі, слину, піт, лупу, інші виділення людського організму. Вилучення таких слідів сприяє розслідуванню крадіжки й викриттю злочинця.

Злочинців, які вчиняють крадіжки, можна умовно поділити на такі групи:

примітивні: вчиняють крадіжку без застосування технічних засобів під впливом ситуації чи обставин, що виникли (чужі речі залишилися без догляду, свідків немає) та намагаються скоріше зникнути з місця події;

кваліфіковані (мають певні антисуспільні установки);

3.

ТСС № 1 – факт крадіжки виявлено, підозрюваного затримано з речовими доказами.

Напрями вирішення:

- Вилучення предметів злочинного зазіхання.
- Огляд місця подій
- Допит потерпілого і свідків
- Допит підозрюваного
- Пред'явлення речей для впізнання
- Призначення необхідних судових експертиз (дактилоскопічної, трасологічної, судово-медичної, товарознавчої)
- Проведення слідчого експерименту.

ТСС № 2 – факт крадіжки встановлений, наявні відомості про злочинця, але він не затриманий.

Напрями вирішення:

- Огляд місця подій
- Допит потерпілого чи представника юридичної особи
- Призначення необхідних експертиз по об'єктах, вилучених при огляді місця події
- Допит свідків
- Складання, по можливості, композиційного портрету
- Використання даних криміналістичних обліків (за способом вчинення, залишеними слідами чи описанням ознак зовнішності)
- Проведення слідчого експерименту
- Направлення доручення оперативним підрозділам на проведення заходів оперативно-розшукового характеру

ТСС № 3 – факт крадіжки встановлений, але будь-які відомості про злочинця відсутні.

Напрями вирішення:

- Огляд місця подій
- Допит потерпілого
- Призначення необхідних експертиз
- Допит можливих свідків
- Постановка предметів злочинного посягання на облік
- Перевірка кримінального правопорушення за способом вчинення та іншими обліками.
- Направлення доручення оперативним підрозділам на проведення заходів оперативно-розшукового характеру

4.

Для початкового етапу розслідування крадіжок характерні типові слідчі версії:

- 1) крадіжку вчинила стороння особа;
- 2) крадіжку вчинила стороння особа за участі або сприяння працівника об'єкта, який не є матеріально відповідальною особою;
- 3) крадіжку вчинив працівник даного об'єкта, який не є матеріально відповідальною особою, або особа, яка охороняла даний об'єкт;
- 4) крадіжку вчинила стороння особа, але факт крадіжки використано матеріально відповідальною особою для приховання недостачі або присвоєння цінностей, що є у її розпорядженні;
- 5) крадіжку вчинила стороння особа за сприяння матеріально відповідальної особи, яка намагається приховати недостачу;
- 6) крадіжку інсценувала матеріально відповідальна особа з метою приховання недостачі або ухилення від сплати податків для списання збитків на викрадене майно й зниження реального прибутку, який підлягає оподаткуванню.

Для розслідування крадіжок особистого майна громадян, вчинених з квартир, будинків, дач характерні типові версії:

а) щодо події злочину:

- крадіжка насправді мала місце;
- крадіжки фактично не було, а заявник помиляється стосовно її події, або крадіжка інсценована ним самим з метою приховання факту загублення чи розтрати довірених власнику приміщення документів, коштовностей, зброї тощо;

б) щодо осіб, причетних до вчинення крадіжки – вона вчинена:

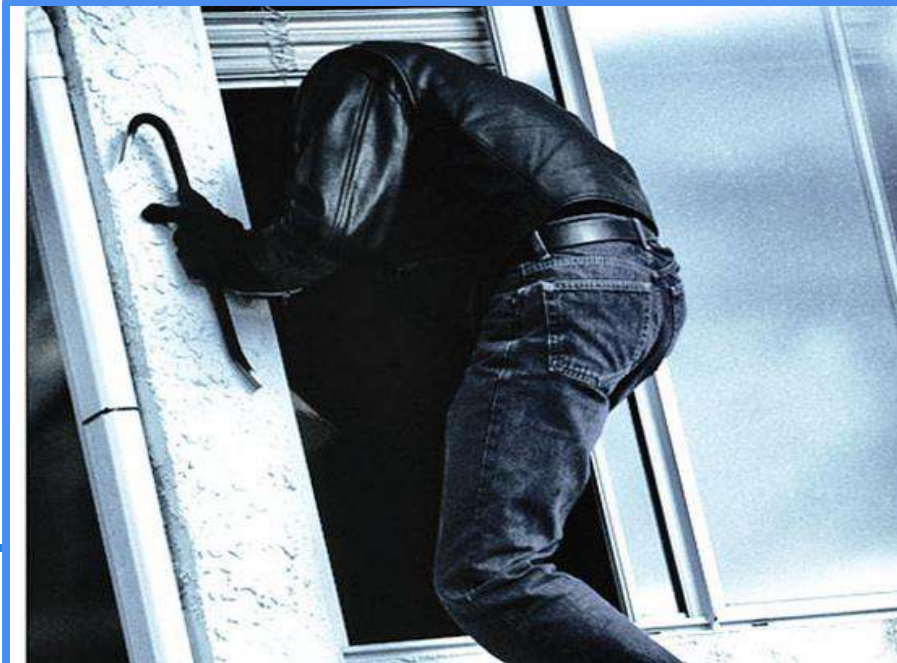
- однією особою чи групою осіб;
- особою з числа родичів потерпілого;
- особою, обізнаною про місця знаходження викраденого;
- особою, яка має певні навички;
- особою, яка раніше проводила роботи в квартирі потерпілого або побувала там за інших обставин;

в) щодо місць можливого перебування злочинця: квартири; заміські дачі родичів, знайомих; готелі, вокзали тощо;

г) щодо місць знаходження викраденого майна:

- сховано за місцем помешкання, роботи злочинця, його знайомих, родичів;
- здано в комісійні крамниці, ломбард;
- реалізовано;
- вивезено за межі даного населеного пункту;
- відправлено поштовою посилкою в інше місто тощо.

Ефективність розслідування крадіжок обумовлена наявністю погоджених планів слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. У планах розслідування передбачають заходи щодо встановлення і затримання злочинця, виявлення співучасників, виявлення і вилучення викраденого, відшкодування завданої шкоди, розпізнання інсценування тощо. Організуюча роль у цій діяльності належить слідчому, який визначає пріоритетні напрями розслідування, дає доручення співробітникам оперативних підрозділів щодо проведення оперативно-розшукових заходів.

5.

Грабежі та розбої є тяжкими злочинами, покарання за які передбачене статтями 186, 187 КК України. Під час їх вчинення злочинці прагнуть заволодіти матеріальними цінностями та (або) спричинити шкоду здоров'ю потерпілого.

Криміналістична характеристика цих кримінальних правопорушень охоплює їх основні схожі особливості. Основна різниця у тому, що законодавець розмежовує грабежі та розбої, виходячи з міри небезпеки насильства, застосованого під час їх вчинення.

6

Предмет злочинного посягання – грошові кошти, цінні папери, рухоме майно (автомобілі, транспорт, комп'ютерна техніка, мобільні телефони тощо), що мають вартість.

Спосіб вчинення – відкрите заволодіння майном із застосуванням насильства, у т.ч. небезпечного для життя і здоров'я громадян, або погрози такого насильства.

При цьому кримінальні правопорушення, пов'язані з заволодінням майна громадян, здебільшого вчиняють у малолюдних місцях, з використанням темряви, шляхом нападу ззаду.

Розглядувані кримінальні правопорушення на підприємствах і в установах вчиняють у денний час, шляхом зухвалого проникнення у приміщення.

Слідова картина:

Матеріальна: тілесні ушкодження у потерпілого і нападника, сліди боротьби, мікрочастки, відсутність на місці подій предметів злочинного посягання; сліди взуття, пальців рук, знарядь вчинення кримінального правопорушення тощо

Ідеальна: відомості, що збереглися у свідомості потерпілого, злочинця, можливих свідків події та осіб, яким відома будь-яка інформація про подію

Особа злочинця

Особа злочинця – здебільшого чоловічої статі у віці від 14 (злочини вчиняють, як правило, в групі) до 30 років, які характеризуються зухвалістю, нігілізмом до закону, антисоціальною поведінкою, у т.ч. вчиненням аналогічних злочинів у минулому.

Типова слідча ситуація №1 – факт грабежу або розбою встановлено, особу, яка його вчинила, затримано з речовими доказами

Напрями вирішення:

- Особистий обшук затриманого й вилучення предметів злочинного посягання.
- Огляд місця події для вилучення матеріальних слідів кримінального правопорушення.
- Допит потерпілого, за необхідності – огляд його одягу.
- Допит підозрюваного; обшук за місцем його проживання або роботи.
- Допит можливих свідків.
- Призначення судово-медичної та інших необхідних видів експертиз.

Типова слідча ситуація №2 – факт грабежу або розбою встановлено, проте нікого не затримано

Напрями вирішення:

- Допит потерпілого.
- Огляд місця події та одягу потерпілого.
- Допит можливих свідків.
- Призначення необхідних судових експертиз.
- Складання композиційного портрету та орієнтировок.
- Надання доручення співробітникам оперативних підрозділів на проведення оперативно-розшукових заходів.

Типова слідча ситуація №3 – мало місце інсценування вчинення грабежу чи розбійного нападу

Напрями вирішення:

- Огляд місця події.
- Допит потерпілого; за необхідності – проведення слідчого експерименту.
- Допит можливих свідків; за необхідності – одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб.
- Призначення необхідних судових експертиз.

8.

Як правило, на початковому етапі розслідування у справах про грабіж чи розбійний напад можна висунути такі типові версії:

насправді мав місце грабіж чи розбійний напад

кримінальне правопорушення вчинено підозрюваною чи іншою особою

Окремі версії:

- про зв'язок злочинців з потерпілим, його рідними, близьким оточенням (знайомими або сусідами), які знають про наявність у нього цінностей або які відвідували його помешкання:
 - кримінальне правопорушення вчинене особами, які не мають безпосереднього відношення до потерпілого, але при сприянні осіб з його ближнього оточення;
 - напад вчинений сторонніми і без сприяння осіб із близького оточення потерпілого;
- про наявність у нападників злочинного досвіду, мету та мотиви вчинення кримінального правопорушення:
 - вчинений особами, які мали досвід вчинення подібних кримінальних правопорушень, у тому числі раніше засудженими за крадіжки, грабежі, розбої, вимагання тощо;
 - вчинений особами, які не мають досвіду вчинення подібних злочинних дій;
 - вчинений з корисливих або інших спонукань (з почуття помсти, ревнощів, заздрощів або хуліганських мотивів);
 - вчинений під впливом загрози або примусу з боку дорослих підбурювачів;
 - вчинений не грабіж або розбій, а інший злочин (вимагання, замах на вбивство, заподіяння тілесних ушкоджень, хуліганство тощо).

Шахрайство — це заволодіння чужим майном або придбання права на чуже майно шляхом обману або зловживання довірою (ст. 190 КК України).

Предмет посягання

Предметом злочинного посягання під час шахрайства можуть бути матеріальні цінності у всій їх різноманітності, грошові кошти, право на майно. Це можуть бути готівка чи безготівкові гроші, товари, сировина, напівфабрикати тощо, а також нерухоме майно.

Характеристика предмета посягання має значення для встановлення особи злочинця.

Способи вчинення:

з метою заволодіння державним майном

з метою заволодіння індивідуальним майном
громадян

Місце вчинення

Місце вчинення цього кримінального правопорушення обирають з урахуванням можливості реалізації обраного способу його вчинення, предмета посягання, особи потерпілого.

Шахрайські посягання з метою заволодіння колективним майном (майном юридичних осіб) вчиняють за місцезнаходженням власників чи зберіганням їх цінностей.

У сучасних умовах все частіше шахрайські дії відбуваються в установах чи на підприємствах, де укладають угоди: на біржах, у брокерських конторах, посередницьких фірмах, агентствах з нерухомості, адвокатських і нотаріальних бюро, під час аукціонів. Шахрайство, спрямоване на заволодіння майном фізичних осіб, вчиняють у місцях купівлі-продажу предмета посягання, на вулицях, вокзалах, за місцем проживання злочинця чи жертви.

Заволодіння індивідуальним майном громадян:

підміна предметів продажу, обміну і грошових коштів, що підлягають передачі контрагенту (використання шахраями грошових і майнових «ляльок»);

- продаж виробів нижчої, ніж передбачено домовленістю, якості (продаж прикрас з міді, латуні чи бронзи як золотих);
 - заволодіння предметами угоди без наміру виконати зобов'язання за договором (залишення потерпілого під якимось приводом і зникнення через прохідний двір – «протяг»);
 - обрахування потерпілого при розміні великих купюр грошей або при купівлі;
 - підкидання потерпілому фіктивних цінностей, втягнення його у «розподіл» знахідки і видурювання грошей як частини вартості «знайденого»;
 - обман під час азартних ігор;
 - проведення лотерей, ворожіння чи знахарство як форми обману;
 - позичання грошей без наміру повернути борг;
 - шлюбні афери;
 - збирання «пожертвуваль»;
 - продаж невідчужуваного майна
- тощо.

Обстановка вчинення шахрайства

Обстановка вчинення шахрайства тісно пов'язана зі способом його вчинення. Нерідкісними є випадки створення злочинцем обстановки, що сприяє досягненню мети заволодіння цінностями шляхом обману чи зловживання довірою. Шахрай може демонструвати своє удаване знайомство із впливовими людьми (пред'являти візитні картки, фотографії, автографи), виявляти поінформованість із певних питань, пропонувати дружбу, запрошувати до ресторану, розповідати про себе; використовувати формений одяг, не маючи на це права, споживати продукти під виглядом готовності сплатити їх вартість; змінювати зовнішній вид, форму чи властивості різних предметів й видавати їх за інші предмети з метою заволодіння майном тощо. Шахрайський обман може виявлятися в інших конклюдентних діях, що вводять потерпілого в оману щодо необхідності добровільної передачі майна.

Час вчинення шахрайства

Час є не лише елементом криміналістичної характеристики, а й дозволяє встановити черговість, розвиток різних явищ і процесів. Важливо з'ясувати початок і закінчення шахрайських дій, їх протяжність у часі.

Шахрайство може мати тривалий часовий період, складатися з кількох часових відрізків.

Здебільшого шахрайство вчиняється у денний час. Воно може бути пов'язано з часовим інтервалом діяльності тієї або іншої установи, організації чи підприємства.

«Слідова картина» шахрайства

Для злочинної діяльності у формі шахрайства взагалі не характерні сліди, залишені на місці події. Може не існувати й самого місця події у вузькому його розумінні. Здебільшого сліди шахрайства зберігаються в документах та їх реквізитах, вони часто містять відомості, важливі для розслідування. Ці документи використовують для обману й введення в оману державних службовців, посадових чи матеріально відповідальних осіб.

Сліди можуть бути виявлені на предметах, залишених шахраєм (сліди рук, почерк, мікросліди, запахові сліди). Характерними слідами під час вчинення шахрайства є ідеальні сліди в уявних образах, оскільки злочинець і жертва спілкуються тривалий час у спокійній і невимушеній обстановці.

Особа злочинця

Більшість шахраїв мають сильний дар уяви, здатність впливу і вміння переконувати. До особистих якостей шахрая належать його хитрість, брехливість, вміння прихилити до себе оточуючих, знання способів підроблення документів. За своїм зовнішнім виглядом – це звичайні люди, які вміють себе «подати», обізнані в галузі психології. Вони спостережливі й мають швидку реакцію на обстановку, що змінюється. Шахраї використовують можливості перевтілення, встановлюють контакт з різними людьми, обирають відповідну манеру поведінки.

Особа потерпілого

Дані про потерпілого мають важливе значення в системі криміналістичної характеристики шахрайства.

Спостерігається певний зв'язок між особливостями особи потерпілого і особи злочинця, простежується відома вибірковість з боку шахрая.

Система ознак, що належать до особи потерпілого, містить:

- демографічні відомості (стать, вік, місце проживання, роботи тощо);
- дані про спосіб життя, риси характеру, схильності, зв'язки і стосунки;
- відомості про віктимність його поведінки.

Обставини, що підлягають доказуванню під час розслідування шахрайства:

- факт вчинення шахрайства;
- місце, час, умови, спосіб вчинення шахрайства;
- наявність злочинного наміру;
- предмет шахрайства (що було привласнено);
- яка сума грошей незаконно була одержана шахраєм;
- стосовно кого вчинено шахрайство (державна або громадська організація, комерційна структура, приватна особа);
- особа злочинця та відомості, що його характеризують (місце роботи, трудова характеристика, судимість, мотиви тощо);
- дані про шахрайську злочинну групу й інших осіб, які приймали участь в її діях (склад, чисельність, технічна оснащеність, спеціалізація тощо);
- дані про особу потерпілого та про обставини контактів із шахраєм;
- обставини, що сприяли вчиненню шахрайства.

Типова слідча ситуація № 1 – злочинець затриманий відразу після вчинення шахрайства

Напрями вирішення:

- допит потерпілого щодо обставин шахрайства, його взаємовідносин з шахраєм;
- обшук житла підозрюваного з метою виявлення і вилучення предметів, документів та їх бланків, у яких відображено підготовку до вчинення шахрайства та зафіксовано факти злочинної діяльності;
- тимчасовий доступ до документів, в яких засвідчені цивільно-правові операції, пов'язані з укладанням правочинів, огляд вилучених доку-ментів;
- допит підозрюваного про обставини злочину, взаємини з потерпілим тощо;
- пред'явлення підозрюваного для впізнання потерпілому, свідкам;
- призначення необхідних судових експертиз (почеркознавчої, техніко-криміналістичної експертизи документів тощо);
- проведення оперативно-розшукових заходів, спрямованих на встановлення свідків, можливих співучасників, окремих фактів, інформації щодо підозрюваного; на встановлення злочинних зв'язків підозрюваного із співробітниками організацій.

Типова слідча ситуація № 2 – є дані про подію шахрайства і особу злочинця, але він не затриманий;

Напрями вирішення:

- допит потерпілого та свідків щодо встановлення даних про злочинця та обставини вчинення шахрайства;
- допит родичів, знайомих підозрюваного стосовно встановлення його місцезнаходження
- інформування про вчинений злочин підрозділи Національної поліції, які обслуговують прилеглі території, населення;
- направлення запитів до місць позбавлення волі, де відбував покарання злочинець, з метою виявлення кола його знайомств в установах виконання покарань;
- встановлення спостереження за місцями, де може з'явитися підозрюваний;
- перевірка за обліками з метою виявлення осіб, які вчиняли раніше шахрайства аналогічними способами.

Типова слідча ситуація № 3 – є дані про шахрайство, спосіб його вчинення, але особа злочинця невідома

Напрями вирішення:

- допит потерпілого, свідків про прикмети злочинця, обставини шахрайства;
- встановлення спостереження за місцями, де може з'явитися злочинець
- огляд місця події та вилучення предметів і документів, що мають значення для кримінального провадження;
- детальний аналіз документів, що використовувалися під час вчинення шахрайства;
- призначення необхідних судових експертиз (техніко-криміналістичної експертизи документів, трасологічної тощо), можливих за відсутності підозрюваного;
- пред'явлення для впізнання потерпілим і свідкам фотографій осіб, які перебувають на обліку як шахраї;
- використання допомоги громадськості для встановлення особи підозрюваного.

ТСС №4 – є дані про подію шахрайства, але механізм його вчинення завуальований під законні правочини

Напрями вирішення:

- допит потерпілого стосовно обставин шахрайства, взаємин між ним та шахраєм, висловлених шахраєм дійсних намірів щодо своїх дій;
- допит свідків, які мали відношення до вчинених дій, щодо обставин шахрайства, його суб'єктів, їх намірів тощо;
- огляд і дослідження предметів, документів та їх бланків, записів, вилучених у шахрая, які свідчать про його злочинну діяльність;
- прослуховування телефонних розмов;
- призначення необхідних судових експертиз по об'єктах, що мають відношення до розслідуваної події;
- направлення запитів для перевірки фактів, що свідчать про неспроможність особи виконати зобов'язання на момент укладення угоди (відсутність коштів, необхідних для сплати вартості майна, розміщення недостовірної реклами, відсутність прав на здійснення операцій щодо відчуження майна тощо).

Тема 23
**«Розслідування дорожньо-
транспортних подій»**

План:

- 1. Криміналістична характеристика ДТП.**
- 2. Типові слідчі ситуації і напрями їх розв'язання під час розслідування ДТП.**
- 3. Особливості підготовки й проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування ДТП.**

1.

Дорожньо-транспортна подія – це подія (небезпечний випадок), що сталася під час руху транспортного засобу, унаслідок чого загинули або травмовані люди чи завдані матеріальні збитки.

Предмет злочинного посягання – транспортні засоби, оточуюча обстановка, вантаж.

Специфічний об'єкт посягання – життя людини та її тілесна організація

Спосіб вчинення ДТП:

1. Наїзд на пішоходів, велосипедистів, перешкоди.

Спосіб вчинення ДТП:

2. Зіткнення транспортних засобів.

Спосіб вчинення ДТП:

3. Перекидання транспортних засобів.

Спосіб вчинення ДТП:

4. Падіння пасажирів, випадання вантажу.

Спосіб вчинення ДТП:

5. Інші дорожньо-транспортні події.

Слідова картина – матеріальна:

Сліди тиску, ковзання чи тертя, залишені вузлами ходової частини транспортного засобу, бампером, переднім чи боковим облицюванням, іншими виступаючими частинами.

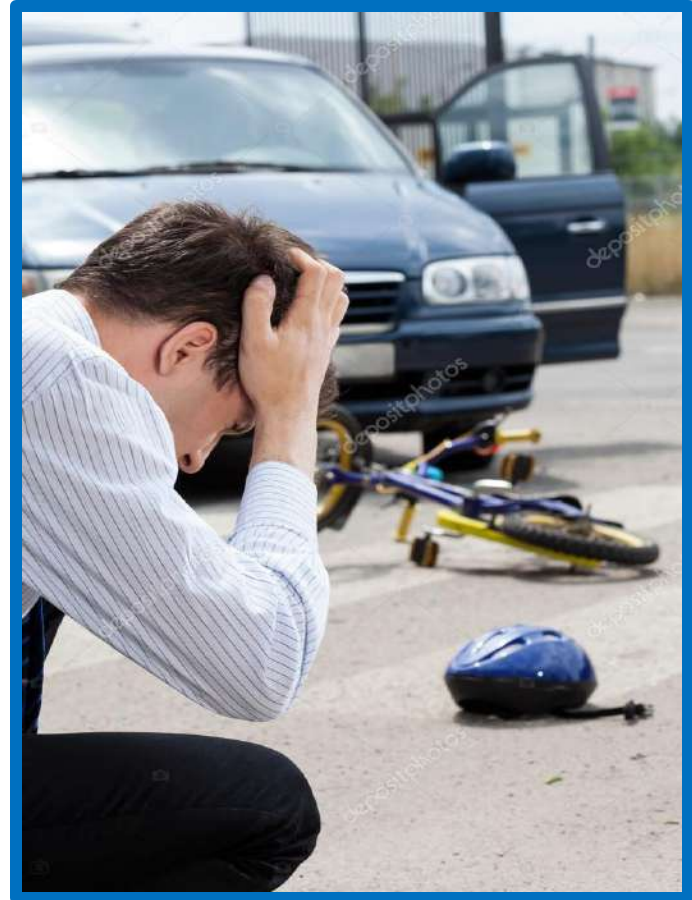
Деталі та частини, відокремлені від транспортного засобу, сліди вантажу.

Сліди контактної взаємодії транспортного засобу з оточуючою обстановкою.

Сліди оточуючої обстановки на транспортному засобі.

Ідеальні сліди:

Ідеальні сліди — зміни у свідомості учасників ДТП і свідків події, завдяки яким відтворюється механізм ДТП і встановлюється ступінь винуватості кожного з її учасників.

Особа злочинця:

Особа злочинця – від 16 років, яка знаходиться за кермом транспортного засобу і якій притаманні надмірна самовпевненість, недостатня професійна підготовка, зневажливе ставлення до Правил дорожнього руху.

Під час розслідування ДТП необхідно встановити:

- у порушенні яких правил виявилися злочинні дії винного;
- де, коли і за яких обставин, як відбулося ДТП;
- якими є наслідки ДТП;
- чи є причинний зв'язок між порушеннями правил безпеки руху та експлуатації транспорту і наслідками, що настали;
- яка форма вираження вини: самовпевненість чи недбалість особи, яка вчинила ДТП. Які дії (чи бездіяльність) призвели до настання суспільно небезпечних наслідків;
- хто саме з водіїв порушив Правила дорожнього руху та експлуатації транспорту;
- які обставини сприяли вчиненню ДТП.

2.

Типова слідча ситуація № 1 – транспортний засіб та свідки знаходяться на місці події.

Напрями вирішення:

Огляд місця події для встановлення його механізму та наслідків.

Допит свідків (учасників ДТП, а також осіб, які мають будь-яку інформацію про подію).

Проведення, за необхідності, одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб.

Проведення слідчого експерименту.

Призначення необхідних експертиз (судово-медичної, автотехнічної, трасологічної тощо).

Типова слідча ситуація № 2 – водій зник з місця події, залишивши транспортний засіб

Напрями вирішення:

- Огляд місця події.
- Допит потерпілого.
- Встановлення власника транспортного засобу за обліками Національної поліції.
- Допит свідків.
- Допит власника транспортного засобу і встановлення, хто ще міг знаходитися за кермом його автомобіля.
- Проведення пред'явлення для впізнання.
- За необхідності – одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб.
- Призначення необхідних експертиз для встановлення, хто саме був за кермом транспортного засобу.

Типова слідча ситуація № 3 – водій зник з місця події разом з транспортним засобом.

Напрями вирішення:

- Огляд місця події та дослідження залишених на місці події матеріальних слідів.
- Надання доручення для встановлення водія та його транспортного засобу.
- Допит потерпілого та свідків події.
- Проведення слідчого експерименту з потерпілим чи/та свідками.
- Призначення необхідних експертиз.
- Затримання і допит водія.
- Огляд встановленого транспортного засобу.
- Проведення пред'явлення для впізнання.
- Проведення, за необхідності, одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб.
- Призначення додаткових експертиз.

3.

Огляд місця події:

Під час розслідування ДТП огляд місця події є одним з найбільш важливих засобів збирання доказів. Аби їх не втратити, у разі одержання повідомлення про аварію на огляд місця події слід виїжджати негайно, оскільки сліди ДТП (особливо ті, що знаходяться на його периферії) можуть бути знищені рухом транспорту і пішоходів, зупинити який навіть на незначний проміжок часу не завжди можливо. Крім цього, обстановка місця події може бути викривлена діями зацікавлених осіб (водій може змінити довжину сліду гальмування, виправити прим'ятини на корпусі автомобіля, привести у зламаний стан окремі вузли транспортного засобу тощо). Погодні умови (дощ, сніг, вітер, сонце) також впливають на збереження слідів ДТП.

Огляд місця події, проведений вчасно, кваліфіковано і ретельно, дозволяє встановити такі дані:

- умови і точне місце злочинного порушення правил безпеки дорожнього руху;
- час його вчинення;
- вид ДТП;
- механізм події, що містить послідовність і направленість дій його учасників;
- предмети і сліди, що залишилися на місці події;
- орієнтовну швидкість руху транспорту чи пішохода;
- учасників події;
- заходи, вжиті водієм транспортного засобу і пішоходом для запобігання події;
- технічний стан транспортних засобів;
- причини ДТП;
- ознаки, що вказують на напрям руху транспорту, що зник;
- відомості про очевидців і свідків.

Огляд трупа

Якщо на місці злочинного порушення правил безпеки дорожнього руху виявлено труп, то його огляд є найважливішою складовою частиною огляду місця події.

Зовнішній **огляд трупа** проводять обов'язково за участі судово-медичного експерта або лікаря.

До початку огляду необхідно з'ясувати, чи не змінював хто-небудь положення тіла потерпілого (іноді це може зробити водій, щоб спробувати надати першу медичну допомогу або, навпаки, уникнути відповідальності за наїзд). Після цього встановлюють і фіксують позу й розміщення трупа щодо транспорту, слідів коліс, осьової лінії, узбіччя, позначення переходу, нерухомих орієнтирів; зазначають місце розташування, форму і розміри слідів крові, мозкової речовини тощо. Необхідно звертати увагу на переривчастість слідів коліс під трупом, оскільки в низці випадків можна припустити, що труп був підкинутий на дорогу для інсценування ДТП чи відкинутий на сліди іншої машини, не причетної до події.

Одяг трупа спочатку оглядають без зміни його положення, а потім по мірі роздягання. Під час огляду одягу і взуття зазначають їх стан, наявність слідів волочіння (різноманітні потертості, ушкодження, забруднення), слідів протектора шини і бампера, часток фарби, ґрунту, скла, паливно-мастильних матеріалів, відсутніх частин (їх локалізація, форма, розміри), вміст кишень.

Ушкодження, що одержують потерпілі під час ДТП, характеризуються здавленістю, широтою, одностороннім розміщенням і можуть виглядати як лінійні рядки (сліди волочіння), садна, синці, забиті та рвані рани, різноманітні переломи. Для їх фіксації необхідно вказати локалізацію ушкоджень на частинах тіла, форму, розміри, відстань від ступень ніг. За цими параметрами іноді можна визначити тип транспортного засобу та якою саме його частиною нанесено удар (наприклад, ушкодження тазових кісток звичайно завдаються вантажними автомобілями, ушкодження нижче колін – легковими). Слід розрізняти ушкодження, нанесені при ударі автомобілем, від ушкоджень, які є результатом волочіння трупа по землі (садни у вигляді великої кількості паралельних пасмуг); ушкодження, утворені на трупі внаслідок удару об камінь чи асфальт при падінні відкинутого машиною тіла потерпілого.

Огляд транспорту

Огляд транспорту проводять з метою виявлення слідів, речових доказів, пошкоджень, що виникли внаслідок дорожньої події, та встановлення його технічного стану. Для досягнення поставленої мети огляд необхідно проводити за участі спеціаліста-автотехніка та криміналіста.

При виявленні транспорту на місці аварії його огляд проводять в межах огляду місця події, а якщо транспортний засіб та момент такого огляду відсутній, то його оглядають за місцем виявлення окремо і результати оформлюють самостійним протоколом. Транспорт оглядають на місці його виявлення після події, оскільки під час його пересування можуть бути знищені або пошкоджені наявні на ньому сліди і речові докази, змінені положення важелів керування тощо.

Транспортний засіб на місці події фіксують шляхом вимірювання відстані від переднього і заднього правих коліс до узбіччя (тротуару) та від передньої (або задньої) осі до нерухомого орієнтира (лінії «стоп», пішохідного переходу, дорожнього знаку тощо).

Огляд транспорту починають з тієї його частини, яка, з огляду на обставини події, контактувала з перешкодою або на якій залишилися помітні пошкодження.

При огляді зовнішньої поверхні машини слід звертати увагу на:

- відсутність окремих деталей (фар, ковпаків коліс, габаритних ліхтарів, емблем тощо);
- наявність характерних пошкоджень (прим'ятин, подряпин, розривів окремих деталей, порушення цілісності скляних частин);
- плями крові, мозкової речовини, шматочки шкіри, волосся, сліди нашарування фарби, специфічного ґрунту, волокон і частин тканини одягу, відбитки структури цієї тканини, слідів рук, сторонніх предметів тощо.

Всі ці сліди найчастіше залишаються на частинах автомашини, що виступають (бампері, фарах, крилах, підніжках, ручках дверей, бокових дзеркалах заднього виду) та на ходовій частині. Проте сліди ДТП необхідно відрізняти від змін, що виникли внаслідок неякісного ремонту або обслуговування транспорту.

Під час огляду транспортного засобу обов'язково фіксують положення коліс щодо кузова (повернуті праворуч, ліворуч, скеровані паралельно кузову), стан протекторів шин (ступінь зносу їх малюнка), характер вантажу, що перевозився, його вагу, розміщення і спосіб кріплення. Щодо пошкоджень і слідів, у протоколі огляду зазначають місця, де вони виявлені, висота розміщення верхньої та нижньої межі сліду, їхня форма, розміри (в об'ємних слідах – і глибина), індивідуальні особливості. Проводячи огляд внутрішньої частини салону чи кабіни, визначають положення важеля ручного гальма, важеля перемикання швидкостей, показчиків повороту, показчики спідометра; стан освітлювальних приладів. У разі, коли водій зник з місця події чи заявляє, що транспортним засобом керувала інша особа, вживають заходів щодо виявлення та фіксації слідів рук на кермі, важелі перемикання передач, ручному гальмі, дверних ручках, світлозахисному козирку, склі дверей тощо, а також предметів, що не належать водію. Після цього перевіряють технічний стан рульового керування, системи гальмування (експериментальним шляхом), приладів освітлення, за допомогою манометра вимірюють тиск у шинах.

Допит водія

Залежно від наявних у слідчого матеріалів водія транспортного засобу, який брав участь у ДТП, допитують як свідка або підозрюваного. Перед допитом перевіряють всі документи водія (паспорт, посвідчення водія, маршрутний лист, технічний паспорт), що допоможуть встановити дані про його особу, власника транспортного засобу, його кваліфікацію і дисциплінованість, куди і з яким вантажем направлявся тощо.

Після вільної розповіді про обставини події, що трапилася, слідчий з'ясовує:

- самопочуття водія напередодні і в день події,
- скільки часу він перебував за кермом до моменту аварії,
- стаж роботи водія,
- чи був справним транспортний засіб, у чому полягала несправність, коли він її виявив, яких вжив заходів для її усунення,
- хто ще перебував у транспортному засобі (прізвища, імена, де проживають тощо) і на яких місцях,
- куди їхав водій, якою вулицею (дорогою), з якою швидкістю, в якому ряду і на якій відстані від краю тротуару (узбіччя),
- наявність інших транспортних засобів на проїжджій частині, їх взаємне розташування, з якою швидкістю вони рухалися;
- які дорожні знаки бачив водій на даній ділянці, який був сигнал світлофора, чи не перешкоджало щось спостереженню за дорожньою обстановкою, яка була погода, видимість, стан дорожнього покриття,
- коли і на якій відстані водій виявив перешкоду, де перебував пішохід, якою була його поведінка, якою частиною транспортного засобу він був збитий;
- яким був перебіг ДТП, які заходи вживалися водієм для її запобігання (гальмування, маневр тощо);
- які дії він вчиняв на місці після події, чи надавав допомогу потерпілим.

Допит потерпілого

Допит потерпілого бажано проводити невідкладно, оскільки розрив у часі між подією і допитом сприяє забуванню окремих деталей події. Якщо потерпілий відразу був доставлений до лікувального закладу, його допит проводять лише з дозволу лікаря.

Під час допиту потерпілого з'ясовують:

- чи не страждає він на захворювання органів зору, слуху,
- в якому місці перебував до події,
- куди і в якому темпі рухався, коли побачив транспорт,
- з якою швидкістю він їхав, чи рухалися в цей час інші транспортні засоби,
- як вони розташовувались на проїжджій частині,
- яких заходів вживав водій для запобігання події (подав звуковий сигнал, зменшив швидкість тощо),
- яким був сигнал світлофора, якою частиною транспорту був збитий потерпілий, ознаки машини (тип, модель, колір, номерний знак),
- хто сидів за кермом тощо.

Судово-автотехнічна експертиза

Судово-автотехнічну експертизу призначають після огляду місця події та транспортного засобу, допиту учасників ДТП та, як правило, проведення слідчого експерименту.

Характерні питання:

якою була швидкість транспортного засобу перед гальмуванням, враховуючи стан покриття і погодні умови;

як мав діяти водій у даній дорожній ситуації

якими вимогами Правил дорожнього руху повинен керуватися водій у даному випадку;

чи була у водія транспортного засобу технічна можливість запобігти ДТП шляхом гальмування;

чи міг водій уникнути ДТП шляхом іншого маневру тощо;

Інші судові експертизи

- **судово-медичну експертизу** призначають для встановлення загальних (характер і тяжкість тілесних ушкоджень, причини смерті тощо) і спеціальних (характерність тілесних ушкоджень для водія і пасажирів) питань;
- **трасологічну експертизу** – для дослідження слідів на транспортному засобі та механізму їх утворення, враховуючи кут взаємодії, швидкість транспортного засобу, дії учасників події;

Види судових експертиз

- **криміналістичну експертизу матеріалів та речовин** – для дослідження мікрослідів чи мікроречовин, утворених у результаті контактної чи безконтактної взаємодії, для встановлення механізму ДТП і знаходження учасників події в транспортному засобі;
- **судово-хімічну** – для дослідження лакофарбових матеріалів і вирішення діагностичних та групофікаційних питань;
- **дактилоскопічну та інші** необхідні види експертиз залежно від обставин події.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- ▶ Алексєєв О. О., Весельський В. К., Пясковський В. В. Розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 320 с.
- ▶ Берназ В. Д., Бірюков В. В., Волобуєв А. Ф. Криміналістика: підручник; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва. Харків : ХНУВС, 2011. 666 с.
- ▶ Галаган В. І. Удовенко Ж. В. Криміналістика в тестах. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 182 с.
- ▶ Гора І. В., Іщенко А. В., Колесник В. А. Криміналістика: навч. посіб. Київ : Видавець ПАЛИВОДА А. В., 2007. 236 с.
- ▶ Експертизи у судовій практиці: наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 400 с.
- ▶ Експертно-криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування злочинів: практика, досвід, проблеми / ДНДЕКЦ МВС України; за ред. О. А. Федотова. Київ, 2014.
- ▶ Іщенко А. В. Криміналістика у питаннях і відповідях. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 118 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- ▶ Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська]. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро :Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.
- ▶ Криміналістика: навч. посіб. / [Р. І. Благута, Р. І. Сибірина, В
- ▶ Криміналістика: підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, Київ : Центр учбової літератури, 2017. 544 с.
- ▶ Криміналістика: підручник / [В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. 5-е вид., переробл. та доповн. Київ : Ін Юре, 2016. 640 с.
- ▶ Криміналістика: підручник/ За ред. В. В. Тіщенко. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 253 с.
- ▶ Криміналістика: академічний курс : підручник / [Т. В. Варфоломеева, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров та ін.]. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 504 с.
- ▶ Криміналістика: питання і відповіді: навч. посіб. / [А. В. Кофанов, О. Л. Кобилянський, Я. В. Кузьмічов та ін.]. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 276 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Криміналістика: підручник : у 2-х т. /Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. Т. 1. 456 с. Т. 2. 328 с.

Криміналістика: підручник у 2-х т. / [А. Ф. Волобуєв, Р. Л. Степанюк, В. О. Малярова]. Харків, 2018. 383 с.

Криміналістика у питаннях та відповідях: навч. посіб. / А. В. Іщенко, В. В. Пясковський, А. В. Самодін, Ю. М. Чорноус та ін.]. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 118 с.

Ланцедова Ю. О. Криміналістика: навч. посібник. Київ : Національний авіаційний університет, 2017. 360 с.

Полянська Г. С. Криміналістична діагностика у розкритті та розслідуванні злочинів: монографія. Кривий Ріг : Кальміус, 2015. 197 с.

Порубов А. Н. Криміналістика в схемах / под ред. Н. И. Порубова. Минск : Амалфея, 2010. 240 с.

Розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / О. В. Бишевец, М. А. Погорецький, Д. Б. Сергеева та ін.; за ред. М. А. Погорецького та Д. Б. Сергеевої. Київ : Алерта, 2015. 536 с.

- ▶ Сабадаш В. П., Ларкін М. О. Криміналістика: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 228 с.
- ▶ Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ : Кондор, 2008. 586 с.
- ▶ Скригонюк М. І. Криміналістика: підручник. Київ : Атіка, 2009. 496 с.
- ▶ Тіщенко В. В., Аркуша Л. І., Плахотіна В. М. Криміналістика: навч.-метод. посіб. 4-те вид., випр. Одеса : Фенікс, 2013. 338 с.
- ▶ Удовенко Ж. В. Криміналістика: конспект лекцій. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 320 с.
- ▶ Шепітько В. Ю. Криміналістика: підручник. Харків : Право, 2008. 462 с.
- ▶ Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика. Системно-структурний аналіз: монографія. Харків : Харків юридичний, 2007. 431 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

